



**NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM**

LUDOVIKA

**ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS NEMZETKÖZI
TANULMÁNYOK KAR
CIVILISZTIKAI TANSZÉK**

OPUSCULA CIVILIA

2018-2019

Szerkesztette:

Dúl János – Köblös Adél

Előszó

Az Opuscula Civilia – „civilisztikai tanulmányocskák” – azt a célkitűzést hivatott megvalósítani, hogy a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Civilisztikai Tanszék munkatársainak kurrens kutatási területeit és azok eredményeit bemutassa. E kötet az Opuscula Civilia 2016-2017 [Auer Ádám – Dúl János (szerk.): Opuscula Civilia 2016-2017. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.] szerves folytatása. A tanulmányokat az eredeti megjelenéshez igazodva, változatlan formában tesszük közzé. Bízunk abban, hogy jelen kötet felkelti az érdeklődésüket a tanszéki kutatási profil megismerésében.

A szerkesztők

Tartalomjegyzék

Előszó	2
<i>Nagy Barna Krisztina</i> Robotok: a jogász jövőjének alakulása, avagy Robotok: mint a jövő jogásza?	4
<i>Auer Ádám</i> Adalékok a társasági jog polgári jogi normatánához	12
<i>Zóra Zsófia Lehoczki</i> The main characteristics of publicly owned companies in Hungary	22
<i>Barta Judit</i> A gazdasági társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata és annak elhatárolási kérdései a Ptk., a Ctv. és a bírói gyakorlat alapján	29
<i>Lehoczki Zóra Zsófia</i> A nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó speciális vagyongazdálkodási követelmények	44
<i>Papp Tekla</i> Timesharing-szerződés – timeshare-rendszer – lakásszövetkezet	57
<i>Dúl János</i> A vagyonkezelési szerződés, kitekintéssel a közutakkal kapcsolatos vagyonkezelésre	68
<i>Csitei Béla</i> Okos szerződések	79
<i>Barzó Tímea</i> Felelősségi alapkérdések az egészségügyben	88
<i>Dúl János</i> Konferencia a vadászati joggal és a vadászattal kapcsolatos aktuális kérdésekről	100
<i>Borbás Beatrix</i> Női jogokról az Amerikai Egyesült Államok alkotmányos rendszerében – avagy szemelvények a mai nők jogi és szociális státuszáról az amerikai társadalom alapvető jogrendjének és döntéshozatali eljárásainak tükrében	106
<i>Dúl János – Nagy Barna Krisztina</i> Polgári jogi oktatásunk jelene	118

Robotok: a jogász jövőjének alakulása, avagy Robotok: mint a jövő jogásza?

Ki ne látta volna már a Terminátor című filmet, hallott volna a Star Wars filmek R2D2 és C3PO robotjairól? Biztosan sokan nevettek jókat a Robotzsarun, zárták szívükbe a WALL-E névre hallgató takarítórobotot, kalandoztak egy olyan távolinak tűnő világba, amelyet Karinthy Frigyes idézett meg Utazás Faremidóba című regényében, vagy töprengtek azon, hogy a mesterséges intelligenciával rendelkező Asimo, az emberre hasonlító robot lehetne az új barátjuk. A robotok régóta lázban tartják az emberiséget, legfőképp a fantáziájukat, ugyanis a távoli múltban nehezen volt elképzelhető, hogy a képzelet egyszer valósággá válik: vezető nélküli metrószerelvényekkel utazunk a tömegközlekedésben, önvezető autókkal veszünk részt a forgalomban, drónokkal készítünk légi felvételeket, robot végez mentési munkálatokat, az ügyvédjelöltek igen időigényes kutatási feladatait az idő töredéke alatt speciális programok végzik el, robotok porszívóznak a lakásunkban, a telefonunknak adott utasítással írunk SMS-t vagy keresünk a böngészőben, okostelefonunkkal irányítjuk háztartási berendezéseinket, vagy telefonunk nyomkövető jeladóval felszerelve jelzi hollétét. És még hosszasan sorolhatnánk, hogy a technikai fejlődés milyen újdonságokkal bír nemcsak az ipar területén, a bűnfelderítésben vagy az orvoslás terén, hanem még a magánéletünkben is. Teljesen új szemléletmód látszik meghonosodni, amelyben a tevékenységek digitalizációja térnyerésének lehetünk szemtanúi emberek, gépek, robotok sajátos kapcsolata révén. Ezt a jelenséget a hiperkonnektivitás fogalmával jelölhetjük, amely többféle rendszer és eszközök használata arra, hogy folyamatosan bekapcsolva maradjunk a társadalmi hálózatokba, illetve az információfolyamba.² Ennek egyik eklatáns példája a közösségi média térhódítása: a Facebook, az Instagram, a Twitter, a Snapchat és sorolhatnánk, amely közösségi oldalak különböző felhasználói élményt biztosítva valamennyi ember számára biztosítják a lehetőséget arra, hogy kapcsolatba kerüljenek és maradjanak egymással. Ez a jelenség változást eredményez az emberi kapcsolatokban, hiszen a közösségi oldalak és más alkalmazások vagy programok (Skype, Viber, WhatsApp) révén az emberek állandó kapcsolatban maradhatnak; a fogyasztók vonatkozásában semmi sem akadályoz meg egy vásárlót abban, hogy lakóhelyétől eltérő webshop kínálatából válasszon, vagy egy vállalkozást az, hogy székhelyétől eltérő országokban is elérhetővé váljon az általa kínált termék, így az Európai Unió (EU) felismerve a digitális piacon rejlő lehetőségeket, egységes belső piacát – annak hatékonyabb érvényesülése érdekében – a digitalizáció szolgálatába állítja, kialakítva a DSM-et, a digitális egységes piacot,³ de még az állam és polgárai relációban is az e-kormányzás révén.⁴ A jelenségnek azonban – ha mondhatjuk így – árnyoldalai is vannak: nagy a bizonytalanság, ami a hiányos ismeretekből fakad, továbbá a jog sem ad megfelelő választ bizonyos kérdésekben, például az információs önrendelkezés és a személyes adatok áramlása kapcsán, a magánszféra és a magánélet védelme vonatkozásában, a jog robotizálódása, vagy a fogyasztók megfelelő védelme tekintetében.⁵

¹ A tanulmány 2018-ban jelent meg az Opuscula Civiliában.

² <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/hyperconnectivity> (2017.12.13.)

³ Az EU prioritásai között szerepel a DSM, kiaknázva az internet által biztosított lehetőségeket: https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_hu (2017.12.13.).

⁴ Az e-kormányzás ékes példája Európában Észtország. Ignác István, a KEKKH elnökének gondolatai a kérdésben: <https://www.vg.hu/velemenyt/az-eszt-csoda-titka-472893/> (2017.12.13.).

⁵ Legaktuálisabb kérdés a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat és a közösségi média kapcsolatában az Instagramon, a Youtube-on és más közösségi platformokon megjelenő „Influencer (véleményvezér)” magatartása. Ennek értékeléséről, fogyasztókra és versenyre gyakorolt hatásáról és a követendő

A következőkben a hiperkonnektivitás és a jog relációjában vizsgálódom, olyan új jelenség vizsgálatával kívánok foglalkozni, ami a jog mint tudomány és a jogász mint foglalkozás számára kihívást jelent. Ezen jelenségek egyike a robotok, valamint a legal tech megjelenésével a jogász hivatás jövője.

1. Robotok: újabb kihívás a jog előtt

Az Oxford Dictionary több meghatározással él arra nézve, hogy mit értünk robot alatt: egyrészt a robot egy gép, amely emberhez hasonlít, és bizonyos emberi mozgások és funkciók reprodukálására képes, valamint komplex műveleteket képes elvégezni automatikusan, és számítógép által programozható. Másrészt olyan személy, aki mechanikusan vagy érzelemmentesen viselkedik. Tehát a robot egy gép, ami hasonlít az emberre, vagy személy (ember), aki érzelemmentesen viselkedik. Már a fogalmi meghatározás is azt a bizonytalanságot sugallja, ami emberek sokaságát és a jog tudományát is izgatja: a robot ember? Beilleszthető a jog által ismert természetes személy kategóriájába? Avagy egy teljesen új kategóriát eredményez a jogban, mint elektronikus személy (e-person, i-person)?⁶

A jog a természetes személy kategóriája alatt a magánszemélyt, az embert érti, minden embert jogképesnek⁷ és cselekvőképességnek⁸ tekint. A jogképeség alapján minden embernek jogai és kötelezettségei lehetnek, a jogképes embert a cselekvőképesség illeti meg, amelynél fogva képes arra, hogy saját nevében, saját javára, saját akarat-elhatározásból jogokat szerezzen és kötelezettségeket vállaljon. Tehát a jog „a jogviszonyoknak magánakarattal való rendezését rendszerint csak azok részéről ismerik el, akiknek ügyeik önálló intézésére a jog részéről elismert átlagos értelmi képességük van, s akiket a jog erkölcsi érettségük tekintetében is elegendőképp megbízhatónak tekint arra, hogy maguk és mások károsítása nélkül a jogi forgalomban részt vehessenek.”⁹ „A cselekvőképesség szabályai mindig az akarat-elhatározást érintő lelki állapotokhoz fűződik.”¹⁰ Tehát a természetes személy cselekvőképessége feltételez egyrészt akaratot, amit nem külső kényszer alakít ki, hanem az emberben lezajló érzelmi és egyéb folyamatok eredményeként jön létre, ezen túl feltételezi egy értelmi képesség fennállását, valamint erkölcsi értékítéletre való képességet. Tehát a cselekvőképes ember elmével rendelkezik, központi idegrendszerrel, öntudattal, személyiséggel. Mindezek a jellemzők a robot esetében nem állnak fenn. A legjelentősebb eltérés ott érhető tetten, hogy míg a cselekvőképes ember saját akaratával rendelkezik, addig a robot számítógép által programozható, külső behatás révén működik. És ugyanez igaz az autonóm robot esetében is, amely „külső kontroll vagy beavatkozás nélkül is képes környezetét felmérve és elemezve döntést hozni, majd döntésének megfelelően cselekedni (vagy épp attól tartózkodni).”¹¹ De az akarat-elhatározás az autonóm robot esetében sem egy lelki vagy érzelmi folyamat eredményeként születik meg, amely a tudatára mért hatással váltja ki belőle a cselekvést vagy az attól való tartózkodást, hanem mindez a működéséért felelős technika(i megoldás) révén történik. Tehát a robot a természetes személy kategóriájába nem illeszthető bele. Mindez aggodalomra ad okot,

magatartásról a GVH tett közzé közleményt:
http://gvh.hu//data/cms1037278/aktualis_hirek_gvh_megfeleles_velemenyevezer_2017_11_20.pdf (2017.12.13.).

⁶ Zara Orsolya: Robo sapiens, avagy személy lesz-e a robot? *Európai Jog*, (2016), 3. 48-51. 49.

⁷ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 2:1. § (1)-(2) bek.

⁸ Ptk. 2:8. § (1) és (3) bek.

⁹ Szladits Károly: Az ember, mint jogalany. In Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog, általános rész, személyi jog*. Budapest, Grill, 1941. 534.

¹⁰ Szladits i. m. (9. l.) 535.

¹¹ Zara i. m. (6. l.) 48.

hiszen ha egy robot képes döntést hozni és aszerint cselekedni, képes kárt is okozni. De ha a jog nem tudja kategorizálni a robotot, az általa okozott károkért kit fog felelősségre vonni?

Tehát a robot – a szótár által magyarázatból kiindulva – valóban csak hasonlít az emberre, de valójában egy gép, ezért a polgári jogban ismert személyi kategóriákba nem sorolható be. Bár a kérdés megnyugtató biztonsággal nem válaszolható meg, hiszen a robotok olyan új résztvevői társadalmunknak, hogy bizonyos időnek, a technika további fejlődésének és a szabályozási igény konkretizálódásának kell megjelennie ahhoz, hogy bizton állíthassuk, miként tekintünk a robotokra.¹² A kérdés realitását, fontosságát és a szabályozási igény kezdeti csíráját mutatja, hogy az Európai Unióban az Európai Parlament felszólította a Bizottságot, tegyen javaslatot a robotokat érintő polgári jogi kérdések szabályozása tárgyában,¹³ aminek indokaként – többek között – arra hivatkozott, hogy 2010 és 2014 között a robotok értékesítése évente átlagosan 17%-kal nőtt, 2014-ben pedig 29%-kal, ami az eddigi legnagyobb éves emelkedés volt; a robottechnológiával kapcsolatos szabadalmi bejelentések éves száma az elmúlt évtizedben a háromszorosára nőtt;¹⁴ a robotika és a mesterséges intelligencia fejlődése lehetőséget kínálhat az emberi élet és a munkamódszerek megváltoztatására;¹⁵ és lehetőséget lát arra is, hogy hosszú távon a mesterséges intelligencia felülmúlja az ember szellemi kapacitását;¹⁶ indokolt megalkotni a robotok és a mesterséges intelligencia általánosan elfogadott, rugalmas és az innovációt nem hátráltató fogalom-meghatározását.¹⁷ Említi a felelőség kérdéskörét is arra hivatkozással, hogy minél önállóbbak a robotok, annál kevésbé tekinthetők egyszerű eszközöknek más szereplők – például a gyártó, a kezelő, a tulajdonos, a felhasználó stb. – kezében;¹⁸ mivel végső soron a robotok önállósága szükségessé teszi, hogy a meglévő jogi kategóriák fényében tisztázzuk, milyen természettel rendelkeznek, vagy esetleg új kategóriát kell-e megalkotni, amely saját különleges jellemzőkkel és vonatkozásokkal bír;¹⁹ mivel a jelenlegi jogi keretek között a robotok önmagukban nem vonhatók felelősségre azokért a cselekedetekért vagy mulasztásokért, amelyek harmadik feleknek kárt okoznak.²⁰ A felelőség kérdéskörében a közvéleményt leginkább az önvezető autók által okozott balesetekért és az azokért való felelőség kérdésköre izgatja.²¹ Az önvezető autó megjelölést az EU nem használja, hanem az automatizált jármű és az autonóm jármű között tesz különbséget. Előbbi esetében a vezetőnek a vezetést akkor is felügyelnie kell, ha azt ténylegesen nem ő végzi és az

¹² Egy internetes portál nem reprezentatív felmérése alapján a honlapot látogatók közül a döntő többség – 47% – gondolkodik úgy, hogy a robot nem személy, és összesen hat százalék vélekedik ezzel ellentétesen. <https://explore.org/vote/355> (2017.12.13.).

¹³<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0005+0+DOC+XML+V0//HU> (2017.12.13.).

¹⁴Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) D. pont.

¹⁵ Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) E. pont.

¹⁶ Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) Q. pont.

¹⁷ Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) C. pont.

¹⁸ Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) AB. pont.

¹⁹ Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) AC. pont.

²⁰ Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) AD. pont.

²¹ http://index.hu/tech/2016/07/01/embert_olt_az_onvezeto_tesla/
http://hvg.hu/cegauto/20170914_halalos_tesla_baleset
<https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/09/self-driving-bus-crashes-two-hours-after-las-vegas-launch-truck-autonomous-vehicle> (2017.12.13.).

esetleges balesetből eredő felelősség – amennyiben fennforog – őt fogja terhelni. Ezzel szemben az autonóm jármű nem igényel folyamatos felügyeletet és beavatkozást sem vezetés közben. Ilyen esetben nem tisztázott, hogy ki viseli a felelősséget az esetleges károkért. A közlekedési balesetek 90%-át az ember okozza, de az autonóm járművek alkalmazásával a közlekedés biztonságosabbá tehető, de a káresetek bekövetkezése teljesen el nem hárítható. Ilyen járművek a közúti forgalomban még nem vesznek részt, de automata működésűek igen. Az utóbbiak esetében a felelősségi kérdések tisztázására nincs szükség, ellenben az autonóm működésű járművekkel. Az EU mindenekelőtt egy olyan felelősségi rendszer kidolgozását javasolja, amely nem képezi a technikai fejlődés gátját. Megoldásként a felelősség felosztását javasolja: egyrészt az alkotórész tervezője és gyártója lenne felelősségre vonható az alkotórész hibája okán; másrészt a jármű összeszerelője, ha a kár azzal kapcsolatosan következik be; végezetül a felelősségi lánc végére a szolgáltató és a felhasználó kerül. Az EU 2019-ig adott határidőt a közös európai stratégiát kidolgozására.²²

2. Robotok: kihívás a jogászi hivatás előtt

Ha nem is robotbíró vagy robotügyvéd fog rövid időn belül a tárgyalóteremben tárgyalást vezetni, avagy a peres fél érdekében jogi képviselői tevékenységet kifejtteni, az intelligens algoritmusok teret hódítottak a jogászok körében is. Valósággá vált, amire a szakma vágyott, vagy amitől tartott? Olyan szoftverek, intelligens algoritmusok kerültek kidolgozásra, amelyek idő- és energiaigényes, ember által – ügyvédi hivatás esetében ügyvédjelöltek által – végzett rutinmunkát látnak el rövidebb idő alatt. A jogászi hivatást érintő változás komolyságát érinti, hogy kialakult a lawtech vagy legal technology fogalma, amely a jogi szolgáltatásokat nyújtó technológia és szoftver használatára vonatkozik. A legal tech cégek általában start-up²³ vállalkozások,²⁴ amelyek célja a hagyományosan konzervatív jogi piac megzavarása.²⁵ Idetartozik minden olyan IT megoldás, ami a jogászok, ügyvédi irodák, bíróságok munkáját segíti az online jogtártól kezdve a munkaórák rögzítését és a számlázást segítő szoftvereken át az irattárákig. Az efféle start-upok igen nagy számban elterjedtek, ami a legal tech fogalom bővülését is eredményezte: olyan jogi tanácsadást helyettesítő rendszerek is érthetők alatta, amelyek intelligens algoritmusok felhasználásával működnek. A legal tech kialakulásának és fejlődésének háttérében nemcsak a digitalizáció áll, hanem a 2008-as világválság is, amely okán a vállalkozások a jogi kiadásait csökkenteni kívánták, valamint az informatika fejlődésével a kezdő jogászok feladatait különböző technológiai megoldásokkal váltják ki (költséghatékonysági és az idő szempontjából takarékosági megoldásként). A legal tech

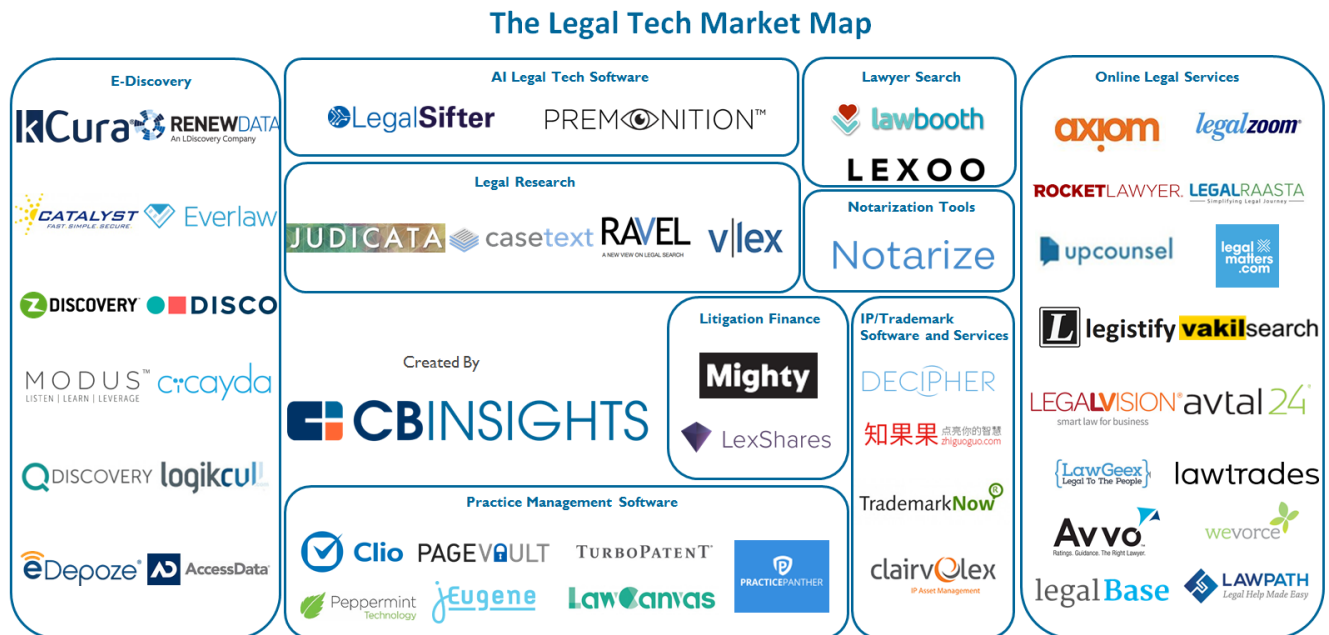
²² Vélemény a Közlekedési és Idegenforgalmi Bizottság részéről: Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL) 32-35.

²³ A korai fázisú vállalkozások és a korai fázisú vállalkozásokat támogató vállalkozások nyilvántartásba vétel iránti eljárásának részletes szabályairól szóló 331/2017. (XI. 9.) Korm. rendelet szerint a start-up korai fázisú vállalkozást jelent, amelyet legfeljebb három éve alapították, az éves nettó árbevétele nem haladja meg a 100 millió forintot, a foglalkoztatottak átlagos állományi létszáma legalább két, legfeljebb húsz fő és innovációs tevékenységet végez. A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 3. § 6. pontja szerint innováció a gazdasági tevékenység hatékonyságának, jövedelmezőségének javítása, a kedvező társadalmi és környezeti hatások elérése érdekében végzett tudományos, műszaki, szervezési, gazdálkodási, kereskedelmi műveletek összessége, amelyek eredményeként új vagy lényegesen módosított termék, eljárás, szolgáltatás jön létre, új vagy lényegesen módosított eljárás, technológia alkalmazására, piaci bevezetésére kerül sor, ideértve azokat a változásokat, amelyek csak adott ágazatban vagy adott szervezetnél minősülnek újdonságnak.

²⁴ <https://angel.co/legal-tech-1>, <https://angel.co/legal> (2017.12.13.).

²⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Legal_technology (2017.12.13.).

előnye, hogy olcsó, hatékony, pontosabb eredményt hoz, mint egy ember, azonban a kreativitás, a ravaszság és az empátia, ami az embert jellemzi, ebben a lehetőségben nincs meg.²⁶



1. ábra: A legal tech piac térképe²⁷

Az ábra a legal tech még fejlődésben lévő piacát mutatja, kilenc szektorra bontva ismerteti a terület kiemelkedő startup vállalkozásait. Az egyes szektorokat csoportosítani tudjuk aszerint, hogy a jogászok, a fogyasztók vagy más érdekeltek részére nyújtanak valamilyen szolgáltatást vagy egy terméket.

A jogászok szempontjából releváns szektorok:

- E-discovery: olyan folyamatra utal, amelyben az elektronikus adatokat keresik és polgári vagy büntetőügyekben bizonyítékként használják fel; elsősorban digitális eszközök fejlesztésére kerül sor, amelyek a folyamat javítását hivatottak szolgálni;
- AI Legal Tech Software: az ebbe a csoportba tartozó vállalatok mesterséges intelligenciát használnak a jogi dokumentumok összefoglalására;
- Legal Research: ez a szekció számos online kutató céget foglal magába, amelyek a jogi ágazathoz tartoznak;
- Practice Management Software: a vállalatok ebben a csoportban számlázási, idő- és szerződéskezelési eszközöket nyújtanak ügyvédi irodáknak;
- Notarization Tools: a legszűkebb szektor, ahol digitális közjegyzői szolgáltatások nyújtására kerül sor;
- IP/Trademark Software and Services: olyan szoftverek készítésére kerül sor, amely a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogok érvényesítését segítik elő.

A fogyasztók szempontjából releváns szektorok:

- Litigation Finance: ebbe a csoportba olyan vállalatok tartoznak, amelyek a polgári peres ügyek finanszírozásában vesznek részt a felperes költségeinek előzetes finanszírozásával;

²⁶ Gönczi Gergely: *Robotoló jelöltek helyett robot ügyvédjelöltek?* ArsBoni, 2017. július 23. (<https://arsboni.hu/robotolo-jeloltek-helyett-robot-ugyvedjeloltek/>) (2017.12.13.).

²⁷ <https://www.cbinsights.com/research/legal-tech-market-map-company-list/> (2017.12.13.)

- Lawyer Search: a vállalatok olyan szolgáltatást nyújtanak a fogyasztók részére, ami alapján meg tudják találni a megfelelő ügyvédet;
- Notarization Tools: a legszűkebb szektor, ahol digitális közjegyzői szolgáltatások nyújtására kerül sor;
- Online Legal Services: ahogyan az elnevezés is utal rá, a fogyasztók és vállalkozások részére online jogi szolgáltatást nyújtó vállalatok tartoznak a csoportba.

Egyéb érdekeltek szempontjából releváns szektorok:

- IP/Trademark Software and Services: olyan szoftverek készítésére kerül sor, amely a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogok érvényesítését segítik elő;
- Litigation Finance: ebbe a csoportba olyan vállalatok tartoznak, amelyek a polgári peres ügyek finanszírozásában vesznek részt a felperes költségeinek előzetes finanszírozásával;
- Lawyer Search: a vállalatok olyan szolgáltatást nyújtanak a fogyasztók részére, ami alapján meg tudják találni a megfelelő ügyvédet;
- Notarization Tools: a legszűkebb szektor, ahol digitális közjegyzői szolgáltatások nyújtására kerül sor;
- Online Legal Services: ahogyan az elnevezés is utal rá, a fogyasztók és a vállalkozások részére online jogi szolgáltatást nyújtó vállalatok tartoznak a csoportba.

Ez az innovatív megoldás és a legal tech kibontakozás mindenképp üdvözlendő, azonban felveti annak kérdését, hogy a jogi hivatás a jövőben az emberi közreműködést igényelni fogja-e, amennyiben igen, milyen mértékben, és ez hogyan hat majd ki az egyes munkahelyek számára: vajon aggódhatnak a jogászok a munkahelyük elvesztése miatt? Azt hiszem, elhamarkodott lenne kijelenteni azt, hogy a jogászok munkahelyei veszélyben vannak. A legal tech folyamánként a start-up vállalkozások által elérhetővé vált innovatív megoldások átalakítják a munka eddig megszokott képletét, de gyökeres változást nem eredményeznek. Az átalakulás nem eredményezi a munkahelyek megszűnését, ugyanis különbséget kell tennünk a feladat automatizálása és a foglalkozás egészének automatizálása közötti. Míg az előbbi egy-egy részfeladat nem ember által történő elvégzését, de ember által történő felhasználását és elemzését jelenti, addig a foglalkozás automatizálása a teljes folyamat nem ember által történő megvalósítását tételezi fel. Ennek esetköre még nem áll fenn, pusztán egyes időigényes és nagyfokú koncentrációs képességet igénylő részfeladatok elvégzését tudja az ember helyett egy számítógépes program vagy mesterséges intelligencia elvégezni. Ezt jól szemlélteti az is, hogy például az E-discovery vagy az AI Legal Tech Software körébe tartozó megoldások is pusztán részfeladatokat vesznek át a jogásztól azzal, hogy adatkeresést hajtanak végre bizonyítékok kinyerése céljából vagy mesterséges intelligencia használatával foglalják össze a jogi dokumentumokat. Az így kapott információk felhasználása pedig az emberi munkaerő által történik, ami megnyugtató választ arra nézve, hogy hogyan alakul a jogászi hivatás jövője. Az automatizálás csak kiegészíti a munkavégzést, de nem feltétlenül jár a munkaerőtől való megválás esetével, a rutinmunka ember által történő végzését megszünteti, de a kreativitást, rugalmasságot igénylő munkahelyeket a megszűnés szempontjából nem érinti.²⁸

2015-ben Joshua Browder, a Stanford Egyetem akkor 19 éves hallgatója megalkotott egy chatbotot, aminek a DoNotPay elnevezést adta. A számítógépes program célja, hogy segítséget nyújtson az Egyesült Királyságban a felhasználók számára a parkolójegyekkel kapcsolatos ügyek fellebbezésében, mindezt természetesen ingyenesen, jogász közreműködése nélkül. Az alkotó az általa megalkotott chatbotot a világ első robot jogászának tartja, amely ma már az

²⁸ Kocsis Gergő: *Robot ügyvédek? Lassan a testtel!* Ars Boni, 2016. október 20. (<https://arsboni.hu/robot-ugyvedek/>).

Egyesült Államok mind az ötven államában elérhető. A használat érdekében a felhasználónak regisztrálnia kell, és amint ezt megtette, egy chatablak ugrik fel, és elkezdődik a beszélgetés a felhasználó és a program között, amelynek az a célja, hogy a program megismerjen minél több részletet az ügyből. Ezt követően tanácsot ad a felhasználó számára abban, hogy töltsen ki azt a formanyomtatványt, amelyben a fellebbezését megküldi az illetékes bíróságnak. A DoNotPay chatbot nemcsak a parkolással kapcsolatos ügyekben jár el, hanem számos más ügytípusban is segítséget tud nyújtani a felhasználók számára. Például abban, hogy a bérlő a bérbeadóval szemben miként tudja érvényesíteni az igényét abban az esetben, ha sérült ingatlan képezi a bérlet tárgyát; a fogyasztóknak a kereskedőkkel szemben érvényesítendő igényeik kapcsán; a válásban; vagy a zöld kártya és a vízum igénylése kapcsán. Fontos kihangsúlyozni, hogy a bot csak bizonyos segítséget tud nyújtani, de bíróság előtt megjelenni és egy esetleges jogvitában érvelni már nem képes, mindezek ellenére igen nagy összegeket spórolhatnak meg a felhasználók, hiszen jogászai segítség nélkül, a chatbotra hagyatkozva sikerrel járhatnak el a bíróság előtt. A chatbot működési alapját egy beszélgetés alapú algoritmus képezi, ami azt jelenti, hogy kulcsszavakat, kifejezéseket és szavakat használ annak érdekében, hogy megértse, mi a felhasználó igénye. Ez a fejlesztő szerint azt jelenti, hogy minél többen használják a chatbotot, az annál kifinomultabban fog működni, ugyanis az algoritmus nagy mennyiségű adatot tud elemezni, miközben saját magát fejleszti. A chatbot megalkotója nem tétlenkedik továbbra sem, ugyanis az idei évben egy újabb változatát fejlesztette ki a chatbotnak, amely a hajléktalan emberek számára nyújt segítséget a lakhatás kérdésében az Egyesült Királyság területén. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a robotok a bíróságok előtt fognak eljárni, de a mesterséges intelligencia további fejlődése révén a jogászok kevesebb olyan feladatot fognak végezni, ami az eddigi mindennapos munkájuk részét képezte. A chatbot megalkotója szerint a program a parkolási ügyekben feltételezhetően fel fogja váltani az ügyvédi munkát.²⁹

Hazánkban a legal tech hatásai még igen elhanyagolhatóak, javarészt szóbeszéd tárgyát képezi, gyakorlati alkalmazásuk még várat magára. Úttörőnek számít a Pécsi Tudományegyetem abban, hogy egy hazai start-uppal összefogva, közösen egy tanfolyamot indítottak abból a célból, hogy megismertessék a hallgatókkal a legal tech világot és az ott használatos digitális technológiákat. Ennek keretében bemutatásra került egy mesterséges intelligencia alapú oktatási eszköz, Lexi. A Lexi egy chatbot, amely a hallgatók által feltett polgári jogi kérdésekre válaszol magyarul.³⁰

3. Összegzés

A digitalizáció korában a jog igen nagy kihívással áll szemben a robotok megítélését illetően. Az autonóm robotok térnyerésével egyre égetőbb kérdést képez az, hogy miként tekintünk a robotokra, jogilag milyen kategóriát képez és a döntéshozatalra való képessége révén választ kell adni arra, hogy az esetleges károkozás során kinek kell helytállnia. Az Európai Unió, felismerve a robotok jelentőségét, jogalkotási kezdeményezéssel élve igyekszik mihamarabb jogszabályt alkotni és a robotok okozta jogi problémákat elsimítani. Az pedig talán nem is a távoli jövő kérdése, hogy a robotok képesek lesznek-e az érzelmi intelligenciára és így a természetes személy kategóriájába történő beillesztésre.

A másik problémakör, amely a robotok kapcsán felmerül, az a jogász hivatás jövője. Annak kérdése, hogy a robotok a jövőben képesek lesznek-e átvenni például az ügyvéd vagy a bíró szerepét, feleslegessé téve az emberi beavatkozás lehetőségét, felszámolva ezáltal munkahelyek ezreit és száz ezreit. Jelen állás szerint ezen veszély reális lehetősége nem áll fenn. A jogász

²⁹ <http://www.businessinsider.com/robot-lawyer-chatbot-2017-7>; <https://www.donotpay.com/> (2017.12.13.).

³⁰ <http://bitport.hu/beirattak-a-pecsi-egyetemre-egy-chatbotot> (2017.12.13.).

hivatás a munka végzésének metódusát tekintve megváltozik, átalakulóban van, de nem kerül felszámolásra. Az azonban a jövő technológiai fejlődésének íve szempontjából kérdéses, hogy mindig így lesz-e, a modern technika segíti és kiegészíti a jogászok munkáját, vagy egyszer képes is lesz annak átvételére.

Felhasznált irodalom

Gönczi Gergely: *Robotoló jelöltek helyett robot ügyvédjelöltek?* ArsBoni, 2017. július 23. (<https://arsboni.hu/robotolo-jeloltek-helyett-robot-ugyvedjeloltek/>)

Kocsis Gergő: *Robot ügyvédek? Lassan a testtel!* ArsBoni, 2016. október 20. (<https://arsboni.hu/robot-ugyvedek/>)

Szladits Károly: Az ember, mint jogalany. In Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog, általános rész, személyi jog.* Budapest, Grill, 1941.

Zara Orsolya: Robo sapiens, avagy személy lesz-e a robot? *Európai Jog*, (2016), 3. 48-51.

Adalékok a társasági jog polgári jogi normatanához

1. Bevezetés

A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen normatípusok találhatók a társasági jogban, és ehhez kapcsolódva a társasági jogban alkalmazott szabálytípusoknak vannak-e specialitásai a polgári joghoz képest. Ugyanakkor célunk ennek fordítottja is, mennyiben nyújthatnak adalékot a társasági jog normatanából levont következtetések a polgári jog általános, jogszabálytani kérdéseihez.

A cím némi magyarázatra szorul. A társasági jog normaanyaga a jogágakon és jogterületeken átnyúló jellegéből adódóan nem korlátozódik a Polgári Törvénykönyv² Harmadik Könyvére. Szükségszerűen további anyagi jogi és eljárásjogi szabályok találhatók különösen a 2006. évi V. törvényben³ és az 1991. évi XLIX. törvényben⁴. A tanulmány elsősorban a Ptk. normarendszerére reflektál, a további törvények szabályozására nem. Ennek hangsúlyozása azért fontos, mert a hagyományos polgári jogi normakategóriákat előszeretettel alkalmazzák más jogágakban, jogszabályokban is.⁵ Mindez árnyalando azzal, hogy a diszpozitivitáskógencia a polgári jogon belül is meghatározott területeken tetten érhető szabályozási módszer, és nem tekinthető általánosnak. Így azon kérdés, hogy a Ctv. vagy Cstv. egyes rendelkezései diszpozitív vagy kógens jellegűek, véleményünk szerint nem értelmezhető. A Ptk. főszabályként két helyen tartalmazza – és behatárolt körben – a diszpozitivitás lehetőségét: a Harmadik és a Hatodik Könyvekben.⁶ Éppen ezért érdemes megvizsgálni további normatani kategóriák helyét és funkcióját a társasági jogban.

A tanulmány témája általános részi polgári jogi kérdésre reflektál, amelynek hazai jogirodalmában mérföldkőnek tekinthető Lábady Tamás általános részi munkája.⁷ Olyan viszonyítási pontnak tekintjük, amely szinte bármely polgári jogi kérdéssel kapcsolatban iránymutatást ad, gondolatébresztő, szemléletformáló és hiteles munka. A tanulmány forrásai olyan bírói döntések is, amelyek megismerhetősége szintén Lábady Tamáshoz fűződik, hiszen a Bírói Döntések Tárának – amely véleményünk szerint megkerülhetetlen forrása a bírói gyakorlatnak – alapító főszerkesztője volt.

Lábady Tamás általános tani munkáiban a jogszabálytanról szóló rész a normaszervezetről – különösen a tényállásról és a joghatásról –, a normák fajtáiról és a normakapcsolatokról, valamint a szabályok hatályáról tartalmaz átfogó, példákkal illusztrált és a főbb tudományos nézeteket tartalmazó áttekintést. A négy átdolgozás és kiadás során a fejezet dogmatikai tartalmában jelentős változás nem található, a kötet egyik állandó pontját és letisztult fejezetét képezi.

¹ A tanulmány 2019-ben jelent meg az *Opuscula Civiliában*.

² 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.).

³ 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv.).

⁴ 1991. évi XLIX. törvény a csőd eljárásról és a felszámolási eljárásról (Cstv.).

⁵ Pl. a közigazgatási jogban, ezzel ellentétes kiindulópont: Varga Zs. András: A közigazgatás és a közigazgatási jog alkotmányos alapjai. In Patyi András (sorozatszerk.): *Institutiones Administrationes. A magyar közigazgatás és közigazgatási jog alaptanai*. 1. kötet. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 194.

⁶ Ptk. 3:4. § és 6:59. §. Utóbbi esetben figyelemreméltó, hogy nem általában a kötelek, hanem a szerződések esetében a szerződés tartalmára vonatkozóan, amennyiben a Ptk. a törvénytől eltérést nem tiltja.

⁷ Lábady Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, Szent István Társulat, 2018.

A jogszabálytani kérdések véleményünk szerint egyszerre viselik magukon a tradíció és a megújulás jellemzőit. A jogalkotó és a szabályalkotók előre meghatározott jogi normaelemekkel érhetnek el eredményeket, amelyhez szükségszerűen hozzátartozik – ahogy Lábady Tamás munkája is bizonyítja – az alapvető polgári jogi szabálykategóriák dogmatikai tartalmának kimunkálása. Ugyanakkor sok esetben (például imperatív vagy permisszív szabály) a jogszabálytani típusok tartalmát is vita övezi.

A problémák és a jogi szabálytípusok áttekintésére mindemellett a társasági jog alkalmasnak tűnik, hiszen itt a normatípusok széles skálája érhető tetten, és az utóbbi évek jelentős szabályozási változást is eredményeztek.

2. A normatípusok megjelenése a társasági jogban

A jogszabálytan külön dogmatikai kategóriaként kezeli a jogszabály, a jogi norma elemeit, a jogszabályhelyek kapcsolatát egymással, valamint a normák alkalmazását. Véleményünk szerint dogmatikai specialitás ez utóbbiban található, az előbbi kettő a társasági jogban nem nyer eltérő tartalmat és nem rendelkezik szembevetendő sajátosságokkal.

A jogszabályhelyektől való eltérés azonban annál is inkább, hiszen ez utóbbi témakör a társasági jog utóbbi években (is) behatóan tárgyalt témaköre. Véleményünk szerint a normától való eltérés lehetősége alapján az alábbi dogmatikai sorrendet lehet a szabályok tekintetében felállítani: *imperatív, permisszív, kógens, alternatív (kógens), klaudikálóan kógens, diszpozitív, comply or explain, soft law*. A következőkben ezeknek a kibontására kerül sor.

A kérdés megvilágítását és elemzését azért tartjuk fontosnak, mert az utóbbi évek magyar jogirodalma a diszpozitív-kógens rendelkezések vizsgálatával negligálta azt a kérdést, hogy a diszpozitív és kógens szabály csak eredendően egy meghatározott területen érhetőek tetten. Szükségesnek tartjuk hangsúlyozni, hogy a társasági jogban a diszpozitivitás felmerül mint jogszabálytani kategória, de nem érvényesülhet feltétlenül. A szabályozás tárgyának jellege, összetettsége szükségszerűen egyfajta sajátos szabályozási logikát von maga után, amelyben helyet kapnak imperatív, kógens, klaudikálóan kógens, diszpozitív szabályok is. A társasági jog véleményünk szerint nem helyezhető el maradéktalanul a kógens-diszpozitív skálán, hiszen amennyiben a főszabály a kógencia, akkor meg kell határozni, hogy mely esetekben lehet mégis eltérni a törvénytől, amennyiben pedig diszpozitív, akkor meg kell határozni, hogy mely szabályoktól nem lehet eltérni. Ez a megkülönböztetés talán első olvasatra túlzóan egyértelműnek és talán bagatellnek is tűnhet. Azonban véleményünk szerint mégis helye van, mert ha ebből a szemszögből vizsgáljuk a törvényi rendelkezéseket, akkor megállapíthatjuk, hogy a szabályozás egyik domináns jellemzőjeként kialakul egy viszonylag terjedelmes része a társasági jog normaanyagának, amely esetben nem lehet majd eltérni a törvényi rendelkezésektől. A másik szintén markánsan jelen lévő szabályozási elem a klaudikálóan kógens és az alternatív szabályok jelenléte.⁸ Mindezekből az a következtetés adódik, hogy ugyan lehet a társasági jogi szabályozás főszabálya diszpozitív vagy kógens, van egy olyan szabályozási terület, amely érintetlen marad, mert érintetlennek kell maradnia: azaz megtartja a tartalmát és nem lehet tőle eltérni, vagy csak meghatározott irányba (klaudikálóan kógens). Ez a szabálmennyiség véleményünk szerint lényegesen nagy halmazt képez, és igazából jelentős mértékben lefedi a társasági jog – ha lehet így fogalmazni – *érinthetetlen lényegét*. Ezzel korántsem a szabályozástól való eltérés lehetőségének jelentőségét vitatjuk, de ki kell

⁸ Ehhez kapcsolódóan részletesebben lásd: Kisfaludi András: Kógencia és diszpozitivitás a társasági jogban. *Gazdaság és Jog*, (2006), 8. 3-10. Kisfaludi András: *Társasági jog*. Budapest, CompLex, 2007. 65-69.

jelentenünk, hogy a diszpozitivitás eleve csak meghatározott területen és mértékben juthat érvényre a társasági jogban.

3. Imperatív és permisszív szabályok

A polgári jogi normák megkülönböztetik egymástól az imperatív és permisszív⁹ szabályokat.¹⁰ A két normát azért tárgyaljuk egy helyen, mert – a jogirodalom álláspontjával egyezően – a társasági jogban léteznek feltétlen érvényesülést kívánó imperatív szabályok.¹¹ Véleményünk szerint ilyen feltétlen érvényesülést kívánó norma a társasági formák numerus claususa, a gazdasági társaságok közös fogalma, jogképességüknek szabályozása.¹² Ugyanilyen logikával az egyes gazdasági társaságok fogalmát, a felelősségi szabályokat is imperatív jellegű szabályozásnak tekinthetjük.¹³ Ennek jelentőségét abban is kereshetjük, hogy oly módon kíván feltétlen érvényesülést a jogalkotótól, hogy a Ptk.-n kívüli jogszabályok esetében ezektől az eltérés fel sem merülhet, elemi jogbiztonsági és forgalombiztonsági kritérium és garanciális jellegű ezen szabályok betartása.

A permisszív, engedő szabályként¹⁴ a jogalkotó eltérését rögzítő szabályt azonosítjuk. Jogszabály eltérő rendelkezése legalább kétféle módon is megtalálható a társasági jogi szabályozásban. Az eltérő rendelkezés kétségtelenül egy olyan logikai szabályozást jelenthet, amely egy kódexhez (Ptk.) kapcsolódóan jelent eltérést. Ez maradéktalanul a Ptk.-val szemben nem érvényesül, mert kétségtelen, hogy az anyagi jogi rendelkezések döntő többsége a Ptk.-ban található, de további lényeges anyagi jogi rendelkezések a Ctv.-ben¹⁵ is találhatóak, és kulcsfontosságúak azon normák is, amelyeket a Cstv. rögzít.¹⁶ De még ebben az értelemben is használható, mert példának okáért a vagyoni hozzájárulás formáit a Ptk. rögzíti, így más jogszabály ehhez képest további formát nem határozhat meg. A jogszabály eltérő rendelkezésének helye és jelentősége abban érhető tetten, hogy például a társasági jog egyes speciális szabályait jelentik a gazdasági társaság által végzett tevékenységre irányadó normák szabályozása. Ilyen eltérő szabályozás nem vonatkozhat minden társasági jogi normára (például imperatív szabályra). Ugyanakkor például a tőke mértékére, a tagok kvalifikációjára természetesen igen.¹⁷

⁹ Ebben az értelemben használja: Kemenes István: Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések. *Bírósági Döntések Tára*, (2011), 2. 67-71.; Papp Tekla: Jogi szilánkok a magyar Ptk. rekodifikációja kapcsán. In: Szalma József (szerk.) *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken*. Újvidék, Szerbia, 2014. 170-183. 176.; Blutman László: Az analitikus jogdogmatika keservei: jogosultság, szabadosság, hatalmasság. *Jogelméleti Szemle*, (2012), 4. 1-46. 19. A szabály a közigazgatási jogban is ugyanilyen tartalommal bír, vö. BDT2006. 1323.

¹⁰ A megkülönböztetéshez továbbá lásd: Asztalos László: *Polgári jogi alaptan – a polgári jog elméletéhez*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987. 90-93.

¹¹ Miskolczi Bodnár Péter: A társasági jog egyes problémái. *Gazdaság és Jog*, (2019) 3. 7-14. 9.; ezzel ellentétesen: Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. *Magyar Jog*, (2018), 7-8. 385-391.

¹² Ptk. 3:2. §, 3:88. §, 3:89. §.

¹³ Ezért a Ptk. 3:4. § értelmezésénél a társasági formák fogalmától való felek eltérése véleményünk szerint a normatípusából adódóan kizárt és nem kell vizsgálni a Ptk. eltérési tilalmait.

¹⁴ Ehelyütt jelezzük, hogy a permisszív szabályt a tanulmány – Lábady Tamással ellentétben, aki a permisszív normát a diszpozitív szabály egyik típusának tekinti – a fenti paradigmában használja.

¹⁵ Pl. a cégnév, székhely, telephely, fióktelep, képviselő és cégjegyzés szabályai. Ctv. 3-8. §§.

¹⁶ Ilyen a vezető tisztségviselő speciális felelősségére irányadó Cstv. 33/A. §. Ugyanakkor elgondolkodtató az is, hogy véleményünk szerint kiemelt jogalanytani kategóriának, csoportnak tekinthető gazdálkodó szervezet – amely egyben a Cstv. hatályát is kijelöli – a polgári perrendtartásban, a 2016. évi CXXX. törvényben kapott helyet és nem a Ptk.-ban.

¹⁷ Pl. a 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról 12. §-a a különböző pénzügyi intézmények induló tőkéjének és összetételének mértékére, vagy a 2006. évi XCVIII. törvény a

4. A kógens, klaudikálóan kógens és alternatív szabályok

A kógens normák – azaz amelytől a felek egyező akarattal sem térhetnek el¹⁸ - eredendően a diszpozitív szabállyal párba állítható rendelkezésekként helyezhetőek el a társasági jog normatánában. Ugyanakkor két, a kógens normához kapcsolódó normatípustól nem tekinthetünk el a társasági jog kapcsán. Az egyik a klaudikálóan kógens rendelkezés, amelyre példaként hozható a gazdasági társaságok jegyzett tőkéjére vonatkozó szabály, több szervezeti szabály, határozatképesség és például a megismételt taggyűlés összehívására vonatkozó határidő.¹⁹ A másik típus, amelyek alternatív szabályként jellemezhetőek: a feleknek csak lehetőségük van a jogalkotó által kidolgozott modellek között választani. Ilyenre példa a részvénytársaság, amelynél az ügyvezetésmodell az igazgatóság, és ha a felek ettől el kívánnak térni, akkor zártkörűen működő részvénytársaságnál a vezérigazgatói tisztség, nyilvánosan működő részvénytársaságnál az igazgatótanács létrehozását határozhatják el.²⁰ Ezek megfogalmazhatóak klaudikálóan kógensként, vagy akár sajátos diszpozitív szabályként is; lényegében az eltérő megfogalmazás csak nézőpont kérdése. Itt kell említést tennünk a korábbi gazdasági társaságokról szóló törvények egyik gyakran alkalmazott – és véleményünk szerint jól alkalmazható – szabályozási módszeréről: „a társasági szerződés eltérő rendelkezésének hiányában” fordulat. A lentebb tárgyalandó diszpozitivitási teszttel szembeállítva ez egy praktikusabb, modellépítő szabályozási technika a felek számára. Ez a jogszabályi megfogalmazás a Ptk.-ban már nem található meg, de szintén a kötött tartalmú eltérés közé sorolható be.

5. A diszpozitív rendelkezések helye a társasági jogban

A tanulmányban követett gondolatmenetben itt érünk el a diszpozitivitás kérdéséhez. A téma jelentőségét nem lebecsülve, itt csak utalunk röviden a társasági jogban elfoglalt helyére és szerepére, részletes véleményünket a kérdésben több helyen kifejtettük.²¹ A szakirodalomban konszenzus mutatkozik abban, hogy mit tekinthetünk diszpozitivitásnak.²² A diszpozitív szabályoktól a felek eltérhetnek, és az ilyen jellegű rendelkezések csak akkor irányadóak a köztük lévő jogviszonyra, ha a felek másban (jogszabálytól eltérő tartalomban) nem állapodnak meg.

A társasági szerződés olyan szerződés, amely jogalanyt keletkeztető (organizációs) és a társult tagok belső viszonyait is rendező, gazdaságszervező funkcióval rendelkezik.²³ E helyen nem kíván külön bizonyítást, hogy ez a szerződés eltér az árucserre szerződésektől, így sajátos problémák merülhetnek fel, valamint el kell tűrnie más jogági, elsősorban közjogi behatásokat,

biztonságos és gazdaságos gyógyszer- és gyógyászatisegédeszköz-ellátás, valamint a gyógyszerforgalmazás általános szabályairól 73. §-a a gazdasági társasági formában működő gyógyszerár szerkezeti kérdéseiről.

¹⁸ Lábady i. m. (7. lj.) 150-151.

¹⁹ Ptk. 3:161. § (4) bek., 3:191. §.

²⁰ Ptk. 3:282-3:286. §§.

²¹ Auer Ádám: A diszpozitivitás jelentősége a társasági jogban. *Magyar Jog*, (2016) 7-8. 395-404. A legújabb vonatkozó irodalomhoz lásd: Miskolczi Bodnár i.m. (10. lj.); Veress Emőd: *A részvény mint értékpapír*. Budapest, HVG-ORAC, Budapest, 2019. 93-107. A bírói gyakorlatban felmerült esetek elemzéséhez lásd: Auer Ádám: A Ptk. III. könyvének diszpozitív főszabálya és gyakorlata. In Gárdos-Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2019. 139–151.

²² Lábady i. m. (7. lj.) 151. A diszpozitivitás általános kérdéseire lásd: Balásházy Mária: *Belső viszonyok a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésében* [Doktori értekezés]. Miskolc, 2005. 30-59.; Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog*, (2014) 12. 673-685.

²³ Papp Tekla (szerk.): *Társasági jog*. Szeged, Lectum, 2011. 54.

amelyeknek leegyszerűsítve közrendi, hitelezővédelmi indokai vannak.²⁴ Ebből kiindulva a társasági szerződés mint szerződés esetében is felmerül a diszpozitivitás alkalmazása, de az általános eltérési lehetőség éppen a más jogági behatásokkal és a komplex érdekrendszerrel védő szabályok miatt nem alkalmazható feltétlenül és általánosan.²⁵

A Ptk. miniszteri indokolása szerint a törvény változtat a Gt.²⁶ kiindulópontján és „a kógens alapállás helyett az eltérést engedő (diszpozitív) szabályozási kiindulópontot választja”.²⁷ A miniszteri indokolás szerint a legkörültekintőbb szabályozás mellett sem lehet biztosítani ugyanis azt, hogy minden tilalmat és feltétlen érvényesülést kívánó normát feltüntessen a törvény, ezért van szükség a generális szabályokra, amelyek meghatározzák, hogy mely esetekben nem lehet eltérni a törvénytől. Az indokolás külön kiemeli, hogy ezzel a jogalkotó elő kívánja segíteni azt, hogy az alapítók a társasági szerződés helyett ne más megállapodásba (tipikusan szindikátusi szerződésbe) foglalják egymással szembeni köteleiket, hanem a társasági szerződésbe. Jelzi az indokolás azt is, hogy a törvény hatálybalépésének kezdeti időszakában felmerülhetnek bizonyos jogalkalmazási nehézségek, amelyeket végső soron majd a bírói gyakorlatnak kell megoldania.²⁸ Kisfaludi András szerint a diszpozitivitás lehetőséget biztosít arra, hogy a jogi személyeket létrehozó személyek az igényeiknek megfelelően alakíthassák ki a jogi személy működési szabályait, kereteit.²⁹

A Ptk. végső szövegének elfogadásakor megindult részben szakmai vita kezdetben – helytelenül – a teljes diszpozitivitás elvét hirdette, és a Ptk. Harmadik Könyvében található diszpozitív szabályainak megjelenése³⁰ óta egymásnak ellentmondó, eltérő és a jogalkalmazást elbizonytalanító vélemények kerültek megfogalmazásra.

A teljes diszpozitivitás véleményünk szerint *contra legem* értelmezés, mert a tagok (alapítók) csak az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyukban, valamint a szervezeti és működési szabályozás kialakítása során térhetnek el a törvénytől. Így máris egy többlépcsős vizsgálat eredménye az, hogy megállapítsuk, mely szabályokat tehetik félre a tagok, alapítók. Egyrészt tiltja-e a törvény az eltérést, másodsor a szabály, amit mellőzni kívánunk, a fenti helyzet alá vonható-e (azaz például a szervezeti és működési szabályozás alá tartozik-e vagy sem), harmadikként pedig az egyes privilegizált szempontokat kell alaposan megvizsgálni.³¹ Ez kétségkívül nem könnyű feladat, hiszen a kivételek egy részével kapcsolatban felmerülnek olyan alapkérdések, amelyek megnehezítik a gyakorlati esetek egyszerű minősítését.

A kérdést tévesen egyszerűsíthetjük azonban azzal, hogy a diszpozitivitás csak a gazdasági társaság belső szervezeti működését érinti. Ugyanis ebből fakadhat olyan értelmezés, hogy ameddig harmadik személyekkel szemben, külső jogviszonyban a diszpozitivitás nem érvényesül, addig a társaság belső viszonyaira alkalmazott megengedő normák alkalmazása

²⁴ Ezek egyes elemei természetesen a polgári jog más területén is megfigyelhetők: pl. az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége, a jogszabályba ütköző szerződés semmissége kapcsán.

²⁵ A diszpozitivitást kizáró rendelkezést nemcsak a Ptk. fogalmazhat meg, amikor tiltja az egyes szabályoktól az eltérést, hanem más jogszabályok is, pl. egyes gazdasági tevékenységre vonatkozó ágazati szabályok.

²⁶ 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról.

²⁷ Az állami beavatkozás és a jogi normák meghatározásának elvi indokaihoz lásd a Ptk. miniszteri indokolását.

²⁸ 2013. évi V. törvény miniszteri indokolása; Kisfaludi András: A jogi személy létesítése. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 85-92., 86-87.

²⁹ Kisfaludi András: A jogi személy létesítése. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, CompLex, 2014. 211.

³⁰ Dzsula Mariann jegyzi meg, hogy a Harmadik Könyv szabályai eredendően kógens főszabályra lettek megfogalmazva, és a főszabály változását követően nem került végigvezetésre a szöveg egészén. Dzsula Mariann: Miért kógens a diszpozitív? *Céghírnök*, (2014) 2. 3-5.

³¹ Kisfaludi (2014) i. m. (29. l.) 213-214.

megfelel, sőt – Csehi Zoltánnal³² egyetértve – kiteljesíti a magánautonómia elvét. De amennyiben igényérvényesítési, szankcionálási kérdés merül fel a társasággal kapcsolatban, azt csak a szervezetrendszeren keresztül lehet kezelni, vagy a társaság vagyonának elvesztésével, esetleg a társaság megszüntetésével. A szervezet, mint a jogi személy egyik kritériuma, biztosítja a társaság érdekeinek megfelelő cselekmények végrehajtását. A jogi személyek kritériumrendszerében az (állandó) szervezet az egyik elv, de elfogadva Csehi Zoltán nézetét,³³ a társaság végeredményben a szervezetrendszerrel, a szervezettel azonosítható, és egyetértünk Török Gáborral³⁴ abban, hogy a szabályozás e területe átfogja a jogi személy egész létét. Ebből az aspektusból nézve nem csupán a társaság belső problémája, hogy a diszpozitivitást alkalmazza-e vagy sem, hanem markáns és elemi hitelezői érdekvédelem kérdése is.

A diszpozitivitás jellemzői közül kettőt emelünk ki: a diszpozitív szabálynak hézagpótló szerepe van abban az esetben, ha a felek nem rendelkeznek egy adott jogintézményről, így éppen az eltérés hiányában érvényesül a szabály. Másrészt ezek a szabályok modellértékűek, amely esetben, ha alkalmazni akarják a felek, akkor a részletes szabályok rendelkezésre állnak a törvényben.³⁵

Amennyiben a fenti hipotézist kiindulópontként elfogadjuk, akkor a kérdés csak az első pillanatban tűnik egyszerűnek, és álláspontunk szerint átvezet egy sokkal fontosabb területre, amely a társasági jog lényegi elemét érinti: a nyilvánosságot, a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályok megismerhetőségét. A társasági jog alapvető eleme a cégnyilvánosság és a nyilvánosság.³⁶ Ennek lényege a cégnyilvántartás közhitelességében ölt testet, és hitelezővédelmi, alapvető jogállami és garanciális érdek és érték húzódik meg a működtetése mögött. A diszpozitivitás problémáját véleményünk szerint össze kell kapcsolni ezzel a kérdéssel. Nem elhanyagolható ugyanis, hogy mely szabályoktól lehet eltérni a társasági szerződésben, ugyanis ennek közvetlen lenyomata a cégnyilvántartásban követhető le. Amennyiben az eltérés kizárt, akkor maradnak lehetőségként az egyéb megállapodások, különösen a szindikátusi jellegűek.³⁷ A társasági jogi szabályok diszpozitív vagy kógens főszabálya lényegesen befolyásolja a társasági jogi kultúrát, de nevesítve több problémát, az információs aszimmetriát, átláthatóságot, hitelezővédelmet is közvetlenül érinthet. Éppen ebből kifolyólag nem pusztán a Ptk. polgári jogi és társasági jogi szabályozási koncepciójának elméleti kérdése, hanem komoly jogpolitikai döntés, hogy a jogalkotó mennyiben enged teret a társulóknak, és mely eltéréseket kell a társasági szerződésbe foglalni, és ezáltal a cégnyilvánossági követelményeknek alávetni.

6. A soft law körébe tartozó normák

A soft law problematika szintén nem a társasági jog sajátossága, sőt nem is a polgári joghoz kötődő kérdés,³⁸ de kétségtelenül megjelentek a soft law jellegű szabályok, amelyeket céljukat

³² Csehi Zoltán: A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyvben. In Gondosné Pusztahelyi Réka (szerk.): *Jogi személyek a Polgári Törvénykönyvben – Miskolci konferenciák 2012*. Miskolc, Novotni, 2013. 45-86. 68-70.

³³ Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége*. Budapest, CompLex, 2015. 9.

³⁴ Török Gábor: A jogi személy létesítése. In Sárközy Tamás (szerk.): *Polgári jog - A jogi személy*. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 41-52, 43.

³⁵ Lásd pl. a határozathozatal ülés tartása nélkül jogintézményt Ptk. 3:20. §.

³⁶ Papp (2011) i. m. (lj. 23.) 34-36.

³⁷ Erre külön utal a Ptk. miniszteri indokolása is.

³⁸ Blutman László: Nemzetközi soft law: hagyjuk dolgozni Occam borotváját. *Közjogi Szemle*, (2008), 1. 28-37.

tekintve a Buza László által „program jellegű norma” elnevezés³⁹ véleményünk szerint pontosabban jellemez.

A soft law a társasági jogban kétféle formában érhető tetten. Az egyik a *comply or explain* szabályozás, amelynek közvetlen jogszabályi jellemzői nincsenek, ugyanakkor az ilyen normák alkalmazásáról a társaságnak kötelező nyilatkoznia, és ezáltal nem minősíthető egyértelműen soft law-nak.⁴⁰ A másik, klasszikus soft law is megjelent a társasági jogban, így ezekről is röviden említést teszünk.

Az ún. „*comply or explain*” (betart vagy indokol) típusú szabályozás lényege, hogy az adott rendelkezéstől el lehet térni, amely nem normaszegést jelent, hanem az eltérést csupán indokolni kell. Lényeges fogalmi elem még, hogy a megfelelésről és eltérésekről nyilatkozatot kell készíteni, melyet kötelező nyilvánosságra hozni. Ez a normatípus a jogdogmatika hagyományos fogalma szerint nem minősül jogi szabálynak, ugyanakkor azt sem lehet maradéktalanul kijelenteni, hogy a jogi kikényszerítő erő teljes mértékben hiányzik, így nem minősülnek „soft law”-nak sem. Ezt a szabályozási típust először Nagy-Britanniában, az 1992-ben kibocsátott Cadbury-jelentés javasolta bevezetni, a sorozatos vállalati visszaélések egyik megelőzéseként, a felelős társaságirányítás (*corporate governance*) eszközeként.⁴¹ A *comply or explain* szabály ma már nemcsak a *corporate governance* kódexek sajátossága, hanem más jogforrásokban is megjelent: például a 2007/36/EK irányelv 3j cikk (1) bekezdése is előírja a részvényesi képviselői tanácsadók magatartási kódexének alkalmazásával, valamint a 2013/34/EU irányelv is a társadalmi felelősségvállalásról készült jelentéssel kapcsolatban. Így ez a szabály nemcsak a társasági jog, hanem a munkajog egyik eszköze⁴² is.

Ahhoz, hogy a *comply or explain* szabályozás jogi jellegét meghatározzuk, szükséges röviden kitérni a nyilatkozattétel alapjául szolgáló *corporate governance* kódexek (Magyarországon a Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlásai: FTA) szabályainak jellemzésére. A tőzsdén jegyzett gazdasági társaságoknak a *comply or explain*-elvnek megfelelően kell nyilatkozniuk az FTA egyes pontjainak való megfelelésről, amely azt jelenti, hogy az adott ajánlásnak való megfelelést nem, de az eltérést indokolnia kell a társaságnak.⁴³ A felelős társaságirányítási jelentéssel összefüggésben ki kell emelni, hogy az ajánlásoktól való eltérés önmagában nem jogellenes, de a jelentés nyilvánosságra hozatalának elmulasztása a Ptk. 3:289. §-ába ütközik.⁴⁴ Közvetlen szankció – amilyen például a tőzsdei regisztráció törlése lehetne – tehát nem kapcsolódik a normához, ám a jelentés esetében közvetett szankció mégiscsak lehetséges, hiszen a közzétételi kötelezettség megszegése a Ctv. alapján lehetőséget ad törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatására: ebben az esetben ugyanis a társaság működése a Ptk. 3:289. §-ba foglalt előírásokat sérti.⁴⁵ A felelős társaságirányításhoz kapcsolódó szabályozási módszer a társasági jogi normák új típusát alkotta meg, amelyek a jogi

³⁹ Buza László: A törvényesség és az igazságosság elve a nemzetközi jogban. *Acta Juridica et Politica*, 1957. 1-55. 15.

⁴⁰ A fenti hierarchiában ezért előzi meg a *comply or explain* a soft law normát, és ezért nem tudjuk egy kategóriaként kezelni.

⁴¹ A kialakuláshoz lásd: Auer Ádám: A *comply or explain* szabályozás társasági jogi tapasztalatai - lehetőség a munkajog számára? In Auer Ádám et alii (szerk.): *Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 35-50. 15.

⁴² Az Irányelvvel kapcsolatban lásd: Kun Attila: A nagyvállalati szociális jelentéstartalmi kötelezettség új szabályai az Európai Unióban. In Hajdú József (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Czucz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 2016. 391-400.

⁴³ FTA, 5.

⁴⁴ Vö. Kisfaludi (2007) i. m. (8. lj.) 69.

⁴⁵ Ctv. 74. § (1) bek. d) pontja.

norma és a hagyományos soft law (Szladits Károly megfogalmazásában jogi kötelezettség nélküli kívánalmak) között helyezkednek el.

Az elemzés utolsó eleme a soft law rendelkezések. A soft law normák, a jogi normákra jellemző állami kikényszerítés hiányában, eredendően kérdéses, hogy jogszabálytani elemzés tárgyai lehetnek-e. A soft law jellegű rendelkezések a társasági jogban egyrészt szektorspecifikusan jelentek meg, így véleményünk szerint általános következtetés levonására korlátozottan alkalmasak. Ennek oka az, hogy ezek célja elsősorban nem a társasági joghoz kapcsolódó szabályozás, hanem a tevékenységre fókuszáló rendelkezések megfogalmazása (például pénzügyi intézmény, fogyasztóvédelmi jellegű kódexek). A társaság működésére vonatkozó szabályozásához kapcsolódó soft law szabályok elérhetőek például az állami részvétellel működő gazdálkodó szervezetek felelős társaságirányítási kérdéseivel kapcsolatban, amelyeket a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. dolgozott ki.⁴⁶ Nemzetközi ajánlásgyűjtemény érhető el a tőzsdén nem jegyzett társaságok vállalatirányításának javításához.⁴⁷ Ugyanilyen típusú soft law szabályozásnak tekinthető a European Model Company Act is.⁴⁸

7. Befejezés

A jogszabálytípusok fenti típusú vizsgálata során összegyűjtöttük azokat a normatípusokat, amelyek társasági jogi relevanciával bírnak, és az eltérés lehetősége szerint vizsgálva rendszerbe gyűjtöttük őket. A tanulmány végén általános következtetésként utalunk két jellemzőre. Az egyik, korábbi munkáinkra támaszkodva egy olyan jelenség a társasági jogban, amely a szabályozás jellemzőit jelentősen befolyásolja. A corporate governance, soft law és a modell-szabályok a Ptk.-ban (klauzikálisan kógens és diszpozitív normák) véleményünk szerint azt mutatják, hogy a társasági jogi szabályozás látókörébe egyre több, a gazdasági társaság működése körébe tartozó jogi érdek/jogi tény nyer szabályozást. Azaz egyre több, korábban is meglévő cselekmény nyer jogi szabályozást, és kerül be a társasági jog szabályanyaga közé. Korábbi kutatásaink eredményeként megállapítható⁴⁹, hogy átjárás figyelhető meg a különböző szabálytípusok között: így a jogalkotó beavatkozhat abban az esetben, ha úgy ítéli meg, egyes garanciális rendelkezések nem megfelelően működnek a gyakorlatban. Véleményünk szerint a korábbi gyakorlat alapján 7-8 évente megvalósuló társasági jogi szabályozási felülvizsgálat alkalmas arra, hogy a kívánatos hangsúlyokat a szabályozásban a jogalkotó elhelyezze. A soft law normák, comply or explain szabályozás alapján kapott információk jelentős alapján képezhetik egy ilyen felülvizsgálatnak.

A másik általános következtetés ehhez kapcsolódóan a nyilvánosság kérdése. Az 563/B/2007. AB határozatban a részvénykönyv nyilvánosságával kapcsolatban megfogalmazott hitelezővédelmi és forgalombiztonsági követelmények rámutatnak a nyilvánosság kiemelt fontosságára. Véleményünk szerint a diszpozitivitás, klauzikálisan kógens, comply or explain szabályok alapján nyilvános, esetleg cégnyilvános (a társasági szerződésben lehet eltérni a Ptk.-

⁴⁶ Felelős Vállalatirányítási Ajánlások Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. Elérhető: http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/tarsasagi_portfolio/eljarasi_dokumentumok/vallalatiranyitasi_ajanlasok (2019.05.10.).

⁴⁷ EcoDa: Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe: <http://ecoda.org/news-details/article/guidance-on-cg-for-unlisted-companies-in-europe/>

⁴⁸ <http://law.au.dk/en/research/projects/european-model-company-act-emca/>

⁴⁹ Auer Ádám: *Corporate governance - a felelős társaságirányítás jelenkori dimenziói*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.

tól) adatok növelhetik a gazdasági élet szereplőinek átláthatóságát.⁵⁰ Ennek egyik ellenpéldája ha a társasági jogi normák nem kellően flexibilisek, akkor a nagyon merev szabályozás elvezethet oda, hogy a cégnyilvánosság lényegében alapinformációkra korlátozódik (például szerződésminta alkalmazása esetén), de ez egyúttal álláspontunk szerint maga után vonja azokat az egyéb megállapodásokat, amelyek a szabályozás szűrkezőzónájába kerülnek, mivel nem terjed ki rájuk a cégnyilvánosság és a kikényszeríthetőségük is kérdéses, de a hatásuk a társaság működésére kétségtelenül jelentős. Ennek következménye lehet a törvényességi felügyelet gyakorlására, a hitelezők védelmére is.

A kérdés nem elméleti, a jelentősége ma igenis fontos, így azt állapíthatjuk meg, hogy az információk elérhetősége, leegyszerűsítve a nyilvánosság egy fontos szankcionálási és nyomon követhetőségi irány.

Felhasznált irodalom

- Asztalos László: *Polgári jogi alaptan - a polgári jog elméletéhez*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987.
- Auer Ádám: A diszpozitivitás jelentősége a társasági jogban. *Magyar Jog*, (2016), 7-8. 395-404.
- Auer Ádám: A comply or explain szabályozás társasági jogi tapasztalatai - lehetőség a munkajog számára? In Auer Ádám et alii (szerk.): *Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 35-50.
- Auer Ádám: *Corporate governance - a felelős társaságirányítás jelenkori dimenziói*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.
- Auer Ádám: »A gép forog« - kógens társasági jogi szabályok a Ptk. előtt és után. *Polgári Jog*, 2. (2017), 12.
- Auer Ádám: A Ptk. III. könyvének diszpozitív főszabálya és gyakorlata. In Gárdos-Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila(szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2019. 139–151.
- Balásházy Mária: *Belső viszonyok a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésében*. Doktori értekezés. Miskolc, 2005.
- Blutman László: Az analitikus jogdogmatika keservei: jogosultság, szabadosság, hatalmasság. *Jogelméleti Szemle*, (2012), 4. 1-46.
- Blutman László: Nemzetközi soft law: hagyjuk dolgozni Occam borotváját. *Közjogi Szemle*, (2008), 1. 28-37.
- Buza László: A törvényesség és az igazságosság elve a nemzetközi jogban. *Acta Juridica et Politica*, 1957. 1-55.
- Csehi Zoltán: A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyvben. In Gondosné Pusztahelyi Réka (szerk.): *Jogi személyek a Polgári Törvénykönyvben – Miskolci konferenciák 2012*. Miskolc, Novotni, 2013. 45-86.
- Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége*. Budapest, CompLex, 2015.
- Dzsula Mariann: Miért kógens a diszpozitív? *Céghírnök*, (2014) 2. 3-5.
- EcoDa: Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe: <http://ecoda.org/news-details/article/guidance-on-cg-for-unlisted-companies-in-europe/> (2019. 05. 10.)

⁵⁰ Ez a szabály a korábbi Gt. 202. § (10) bekezdése, jelenleg a Ptk. 3:247. §. Az AB az 563/B/2007. AB határozatban (ABH 2008, 2723.) vizsgálta a kérdést. Az ügy elemzéséhez lásd Auer Ádám: »A gép forog« - kógens társasági jogi szabályok a Ptk. előtt és után. *Polgári Jog*, 2. (2017), 12.

- Felelős Vállalatirányítási Ajánlások Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.,: http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/tarsasagi_portfolio/eljarasi_dokumentumok/vallalatiranyitasi_ajanlasok (2019. 05. 10.)
- Jórárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog*, (2014), 12. 673-685.
- Kemenes István: Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések. *Bíróági Döntések Tára*, (2011), 2. 67-71.
- Kisfaludi András: A jogi személy létesítése. In Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 85–92.
- Kisfaludi András: A jogi személy létesítése. In Vékás Lajos - Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, CompLex, 2014.
- Kisfaludi András: Kógencia és diszpozitivitás a társasági jogban. *Gazdaság és Jog*, (2006), 8. 3-10.
- Kisfaludi András: *Társasági jog*. Budapest, CompLex, 2007. 65-69.
- Kun Attila: A nagyvállalati szociális jelentéstételi kötelezettség új szabályai az Európai Unióban. In Hajdú József (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Czucz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 2016. 391-400.
- Lábady Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, Szent István Társulat, 2018. <http://law.au.dk/en/research/projects/european-model-company-act-emca/> (2019. 05. 10.)
- Miskolczi Bodnár Péter: A társasági jog egyes problémái. *Gazdaság és Jog*, (2019), 3. 7-14.
- Papp Tekla: Jogi szilánkok a magyar Ptk. rekodifikációja kapcsán. In Szalma József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken*. Újvidék, Szerbia, 2014. 170-183.
- Papp Tekla (szerk.): *Társasági jog*. Szeged, Lectum, 2011.
- Török Gábor: A jogi személy létesítése. In Sárközy Tamás (szerk.): *Polgári jog - A jogi személy*. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 41-52.
- Varga Zs. András: A közigazgatás és a közigazgatási jog alkotmányos alapjai. In Patyi András (szerk.): *A magyar közigazgatás és közigazgatási jog alaptanai*. 1. kötet. Budapest, Dialóg Campus, 2018.
- Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. *Magyar Jog*, (2018), 7-8. 385-391.
- Veress Emőd: *A részvény mint értékpapír*. Budapest, HVG-ORAC, Budapest, 2019. 93-107.

The main characteristics of publicly owned companies in Hungary

1. Introduction

Publicly owned companies play an important role in Hungary's national economy, regarding these enterprises produce the significant part of the GDP and their role in employment is considerable.² Also, these legal persons often act in order to pursue different public policy objectives.³ The activities carried out by publicly owned corporations are widely different from organizing public transportation⁴ to providing municipal services,⁵ but we can name a winery – Grand Tokaj Zrt. - owned by the Hungarian State as well. The state and local governments have membership rights in several enterprises, however, not all these entities count as publicly owned. The Act CXXII of 2009 on the more economical operation of publicly owned enterprises (hereinafter: Taktv.) defines publicly owned enterprises and according to this definition those entities are considered publicly owned in which the state and/or local government possess more than 50 % of voting rights.⁶ It means that if the state and/or local government have exactly 50 % or less voting rights in a company, it is not publicly owned, it is a company operating with the participation of the state or local government. We must emphasize that these enterprises can also play an important role in the economy – for example MOL Nyrt. is not a publicly owned company, yet its significance is undebatable – but their regulation is not identical to the publicly owned enterprises.

Publicly owned enterprises operate as companies, so the provisions of the Act V of 2013 on Civil Code (hereinafter: Ptk.) lay out the general rules for these entities as well. However, these corporations have a lot of specialties compared to the privately owned, commercial companies. The rules of the Third Book of Ptk. are designed to regulate these profit-oriented commercial companies – similarly to the previous Company Acts -,⁷ so the lawmaker had to lay out some special rules in different acts, authoritative to state-owned enterprises. Amongst others, the Act CVI of 2007 on state assets (hereinafter: Ávtv.), the Act CXCVI of 2011 on national assets (hereinafter: Nvtv.) and the previously mentioned Taktv. also consist specific rules regarding publicly owned companies. The provisions of these statutes are special compared to the rules of the Ptk. since these orders are formed directly to the state-owned enterprises.

In this essay we examine some of the most specific features of publicly owned enterprises in order to enlighten the differences between state-owned and privately-owned corporations. Our aim is not to present a full and complex picture of these legal entities, rather to point out some of their most important characteristics.

¹ The paper was published in the *Opuscula Civilia* in 2018.

² Auer Adám – Papp Tekla: A corporate governance jelentősége köztulajdonban lévő gazdasági társaságoknál. *Jogtudományi Közlöny*, (2017), 5. 210-219. 218.

³ Milhaupt, Curtis J. – Pargendler, Mariana: *RPTs in SOEs: Tunneling, Propping, and Policy Channeling*. ECGI Working Paper Series in Law. March 2018. [Working Paper No. 386/2018.] 2. Source: http://ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/finalmilhauptpargendler.pdf [Downloaded: 2018. 04. 18.].

⁴ For example: DAKK Dél-alföldi Közlekedési Központ Zrt., Dél-dunántúli Közlekedési Központ Zrt.

⁵ For example: MVM Magyar Villamos Művek Zrt., DMRV Duna Menti Regionális Vízmű Zrt.

⁶ Taktv. 1. § a) and b) points.

⁷ Sárközy Tamás: A közérdek érvényesítésére kötelezett gazdasági társaságokról. In: Bodzási Balázs (ed.): *Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, 2010. 310-319. 310.

2. Subjective additions to the definition of publicly owned enterprise

Examining the definition given by the Taktv., we shall make two amendments and one comment. Firstly, these companies usually operate in two forms, they are either limited companies or private limited companies.⁸ According to the provisions of the Ávtv.⁹ and the Nvtv.¹⁰ the liability of the state and local government cannot exceed the amount of contribution provided by the state or the local government. Limited companies and private limited companies are those two corporate forms in which the state or the local government is not liable for those liabilities, which are not covered by the company's assets. Secondly, in our opinion, those companies, in which the state became member due to succession,¹¹ are not real publicly owned enterprises. In these cases, the state did not make any decision regarding its membership in these companies, the state inherits these shares necessarily. Because of this, in our view, the special provisions concerning publicly owned enterprises are not normative to these legal entities. Thirdly, we would like to point out from the definition that the percentage of voting rights is determining instead of the percentage of shares owned by the state or local government. As a general rule, the extent of voting rights is oriented by the amount of contribution provided by the member,¹² so the extent of voting rights is proportional to the amount of shares. However, this general rule can be overruled for example with the provisions of a syndicate agreement¹³ or by issuing preference shares, which provide special voting rights to their owners.¹⁴ The reason why we mention this difference is that the extent of voting rights is not as transparent and not as accessible as the amount of shares owned by a person or a legal entity, especially in those cases, when the provisions of a syndicate agreement – which are usually known only by the involved parties - affect the voting rights. If the company has only one member, then this question does not arise, however, in those cases, when the company has more members, only by the amount of shares owned by the state we cannot say for certain that the corporation is publicly owned.

We must stress that publicly owned enterprises are very different from the state-owned enterprises which existed in the socialist era before the political transition. Without the detailed introduction of the mentioned entities, the main difference is that those companies were not real companies, rather institutional-type legal persons.¹⁵ Publicly owned enterprises – even though they are different from commercial corporations – operate as companies regulated mainly by the provisions of Ptk.

⁸ According to the portfolio of the Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. (Hungarian National Asset Management Inc.), there is only one public limited company, which counts as publicly owned, this company is RÁBA Járműipari Holding Nyrt. Source: http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/tarsasagi_portfolio/felso_menu/tarsasagi_portfolio/mnvportfolio/tarsasagiportfolio/tobbsegi_tulajdonu_tarsasagok (2018.05.01.)

⁹ Ávtv. 29. § (1).

¹⁰ Nvtv. 9. § (2).

¹¹ On average, the state inherits approximately 100-120 shares per year. See: Boros Anita: OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises from Hungarian State-Owned Enterprises' Point of View. *Pro Publico Bono Public Administration*, (2017), 1. (special edition), 6-25. 8.

¹² Ptk. 3:110. § (2).

¹³ For further details about the syndicate agreement see: Papp Tekla: A szindikátusi szerződés. Papp Tekla (ed.): *Atipikus szerződések*. Budapest. Opten, 2015. 224-235.; Nagy Barna Krisztina: A konzorciumi és a szindikátusi szerződés a polgári jogi társaság relációjában I. *Céghírnök*, (2016), 11. 9-11.

¹⁴ Ptk. 3:232. §.

¹⁵ Sárközy Tamás: *A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig*. Budapest, HVG-ORAC, 2009. 26.

3. The asset management of publicly owned enterprises

One of the most important features of publicly owned companies is that they manage public funds. Because of this attribution and their economic significance, the Fundamental Law of Hungary contains the basic principles of asset management of companies owned by the state or local governments. Article 38 Section (5) prescribes that: “Business organisations owned by the State or local governments shall manage their affairs in a manner determined in an Act, autonomously and responsibly according to the requirements of lawfulness, expediency and efficiency”.¹⁶ In our opinion, state-owned enterprises must fulfill these requirements during the whole course of their operation. Regarding that the company is a legal person which does not have its own will and cannot act or decide on its own,¹⁷ satisfying the above-mentioned principles is the duty of those, who have the authority and the competency to make decisions, so the supreme body and the executive officer(s) of the company. However, the supreme body is not a continuously working organ and its importance is rather marginal in single-member companies. It means that in our view, satisfying the special requirements regarding the asset management is an additional duty of executive officers next to their regular tasks. The relevant acts do not link the principles of asset management to the executive officer but in our opinion, executive officers have the authority to make decisions concerning the company on a daily basis, so they have a notable impact on its asset management as well.

Besides the Fundamental Law of Hungary, other acts also contain special provisions for the asset management of publicly owned enterprises.¹⁸ As an example for this, the rules of Taktv. are designed to achieve and support the more economical operation of state-owned enterprises. In order to reach this purpose, the act regulates the disclosure of certain documents and data,¹⁹ maximizes the remuneration of the members of certain corporate bodies²⁰ and contains special provisions regarding the organizational units²¹ of publicly owned enterprises. In our view, the provisions of the Taktv. are not enough on their own to fulfill the principle of economic operation but they certainly contribute to this goal.

The State Audit Office of Hungary regularly monitors the state-owned and local governmentally-owned enterprises regarding their activity of managing national assets.²²

4. The organization of publicly owned enterprises

As we mentioned in the previous point the Taktv. contains special rules regarding the organization of publicly owned enterprises. These specific regulations affect two organs: the

¹⁶ According to the wording of the paragraph, it is not clear whether fulfilling these requirements are obligatory only for publicly owned companies or for every company in which the state or local government owns a share. For further details about this issue see: Lehoczki Zóra Zsófia: Az állami részvétellel működő gazdasági társaságok csoportosítási nehézségei. In Miskolczi Bodnár Péter (ed.): *XII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója*. Budapest, Patrocinium, 2018. 185-195. 186-187.

¹⁷ For further details about this and other attributions of legal persons see: Papp Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, (2014), 2. 150-159.

¹⁸ For the detailed analysis of these principles see: Lehoczki Zóra Zsófia: Az állami és az önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok vagyongazdálkodására irányadó alapelvek. In Auer Ádám – Boros Anita – Szólik Eszter (eds.): *Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 101-111.

¹⁹ Taktv. 2. §, 5. § (3).

²⁰ Taktv. 6. §.

²¹ Taktv. 3-4. §§.

²² Act LXVI of 2011 on State Audit Office of Hungary 5. § (4).

operative organ and the supervisory board. In order to enlighten why these rules are specific, we will compare them to the provisions of Ptk.

4.1. The operative organ of publicly owned companies

Regarding the operative organ, the Taktv. regulates only the private limited companies, it does not state any specific rules for limited companies. According to the private law codex, the operative organ of private limited companies is the management board.²³ The members of the company can overturn this rule by stating in the articles of association that a general director is managing the company instead of a management board,²⁴ but the general rule is that the operative organ of a private limited company is the management board. Unlike the Ptk. the Taktv. prescribes that the operative organ of a publicly owned private limited company is the general director and a management board is chosen only if the size, the importance or the style of operation of the company justifies it.²⁵ In our opinion, the cited section of the act leaves it to the member(s) to decide whether the above-mentioned conditions are applicable to the company or not, so the company shall be managed by one person or an organizational body.

Besides the form, the number of the members of the management organ is also different. The Ptk. prescribes that the management board consists of three persons. The company can deflect from this rule only in one direction: the operative organ can operate with more than three members, but it must contain at least three, the provision of articles of association regulating a management board with less than three members is null and void.²⁶ However, the decision-making autonomy of the members of publicly owned enterprises is narrower, since the Taktv. prescribes that the management board contains from three to five members depending on the size, the importance or the style of operation of the company.²⁷ So the act – unlike the Ptk. – also regulates the biggest size of the organ with one exception: if the legal person is outstandingly important from the view of national economy, the management board can have seven members at most.

4.2. The supervisory board of publicly owned companies

The regulation of the supervisory board of publicly owned enterprises is also different from the rules of the private law codex. Firstly, we would like to point out that in the case of privately owned business enterprises it is mainly the decision of the members whether they establish a supervisory board or not. However, there are some circumstances when the establishment of the inner monitoring organ is obligatory. For example, “a supervisory board must be established if the annual average number of full-time employees employed by the business association exceeds two hundred, and the works council did not relinquish employee participation in the supervisory board”.²⁸ Another exception is the case of public limited companies since they have to install a supervisory board according to the provisions of the act.²⁹ Last but not least, we would like to point out that “in the case of private limited companies, if so requested by a group of shareholders together controlling at least five percent of the voting rights, a supervisory board shall be installed”.³⁰ These cases are not relevant regarding the publicly owned enterprises since

²³ Ptk. 3:282. § (1).

²⁴ Ptk. 3:283. §.

²⁵ Taktv. 3. § (1).

²⁶ Ptk. 3:282. § (1).

²⁷ Taktv. 3. § (3).

²⁸ Ptk. 3:119. §.

²⁹ Ptk. 3:290. § (1).

³⁰ Ptk. 3:290. § (3).

they must establish a supervisory board according to the provisions of Taktv.³¹ So unlike the case of privately owned business enterprises, it is mandatory to install a supervisory board for publicly owned companies, only with a few exceptions.³²

Besides the establishment of the inner monitoring organ the provisions concerning the number of its members are also different. The supervisory board of privately owned corporations contains three members.³³ Opinions in legal literature are divided whether the members can deflect from this rule in only one direction or both directions. Some say that the supervisory board can have three or more members but not less than three.³⁴ Other authors suggest that since the members of the company are allowed to deflect from the provisions of the Ptk. in several cases, they are allowed to establish a supervisory board with only one or two members and with more than three members as well.³⁵ This question does not arise in connection with publicly owned enterprises since the Taktv. states that the supervisory board contains three members. If the registered capital of the company is more than two hundred million forints, then the supervisory board has at least three and at most six members.³⁶ In the latter case the members of the company have the authority to decide the exact size of the organ. In our opinion, the amount of capital is a very important indicator of the legal person but companies have other attributes, which would indicate the installment of a supervisory board with more than three members, for example the type of activity carried out by the enterprise or its role in national economy. So, we think that the decision regarding the number of members shall be linked – similarly to the above-mentioned case of the management system – to the size, the importance or the style of operation of the company.

5. Rules of remuneration

The Taktv. regulates not only the form and the number of members of the management organ and the supervisory board, but also contains provisions to the remuneration of the members of these units. The Taktv. prescribes the maximum amount of the monthly payment for the president and the members of the management board and for the president and the members of the supervisory board. The act does not specify an exact amount, it correlates the maximum amount of monthly earnings to the all-time mandatory minimum wage. The monthly remuneration of the president of the management board cannot exceed the amount of the all-time mandatory minimum wage multiplied by seven, the income of other members of the management board cannot be more than the mentioned sum multiplied by five times.³⁷ The remuneration of the president of the supervisory board cannot be more than the all-time mandatory minimum wage multiplied by five, in case of other members the mentioned amount multiplied by three.³⁸

³¹ Taktv. 4. § (1).

³² Taktv. 4. § (1a).

³³ Ptk. 3:121. § (1).

³⁴ See among others: Papp Tekla: A jogi személy általános szabályai. In Osztovits András (ed.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2014. I. 359-460. 422.; Török Gábor: A gazdasági társaságok közös szabályai. *Gazdaság és Jog*, (2013), 7-8., 3-9. 7.

³⁵ See among others: Nochta Tibor: A gazdasági társaságok közös szabályai. In Osztovits András (ed.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2014. I. 487-552. 537.; Kisfáludi András: A gazdasági társaságok közös szabályai. In Vékás Lajos – Gárdos Péter (eds.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. I. 305-352. 338.; Török Tamás: *Felelősség a társasági jogban*. Budapest, HVG-ORAC, 2015. 416.

³⁶ Taktv. 4. § (2).

³⁷ Taktv. 6. § (1).

³⁸ Taktv. 6. § (2).

We have some concerns whether these monthly wages are enough to guarantee that the most well-trained, experienced and competent persons take on the mentioned positions of publicly owned enterprises. The remuneration offered by the members of private sector are often much higher, so the best professionals are very likely to be employed by a private business entity, rather than a public one. Another issue is that the above-mentioned rates are obligatory only for publicly owned companies, not for all state-owned enterprises. So, the members of the management board and the supervisory board of a company in which the state owns exactly 50 % or less of the voting rights can have more significant remuneration since the effect of Taktv. is not binding them. On the other hand, according to requirements of asset management state-owned companies shall operate economically, but without an exact regulation, the sum of the monthly salary is more flexible in those legal persons, which are not considered publicly owned.

6. Closing remarks

In our essay, we pointed out the most significant features of publicly owned enterprises by comparing them to private business entities and in some cases to other state-owned corporations, which are not considered publicly owned. Our aim with these comparisons is to emphasize how special these entities are regarding their asset management, their structure and even their rules for remuneration. Publicly owned companies are rarely examined separately from other business associations, even though their type of activity and their importance in national economy would suggest otherwise. In our opinion, the issues connecting to national assets are highly important in a country's life, so the operation and the asset management of state-owned and local governmentally-owned companies shall be considered as an important topic from the view of national asset management and from the aspects of company law as well.

Bibliography

- Auer Ádám – Papp Tekla: A corporate governance jelentősége köztulajdonban lévő gazdasági társaságoknál. *Jogtudományi Közlöny*, (2017), 5. 210-219
- Boros Anita: OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises from Hungarian State-Owned Enterprises' Point of View. *Pro Publico Bono Public Administration*, (2017), 1. (special edition), 6-25.
- Lehoczki Zóra Zsófia: Az állami részvétellel működő gazdasági társaságok csoportosítási nehézségei. In Miskolczi Bodnár Péter (ed.): *XII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója*. Budapest, Patrocinium, 2018. 185-195. 186-187.
- Lehoczki Zóra Zsófia: Az állami és az önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok vagyongazdálkodására irányadó alapelvek. In Auer Ádám – Boros Anita – Szólik Eszter (eds.): *Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 110-111.
- Kisfaludi András: A gazdasági társaságok közös szabályai. In Vékás Lajos – Gárdos Péter (eds.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. I. 305-352.
- Milhaupt, Curtis J. – Pargendler, Mariana: *RPTs in SOEs: Tunneling, Propping, and Policy Channeling*. ECGI Working Paper Series in Law. March 2018. [Working Paper No. 386/2018.] 2. Source: http://ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/finalmilhauptpargendler.pdf (2018.04.18.).

- Nagy Barna Krisztina: A konzorciumi és a szindikátusi szerződés a polgári jogi társaság relációjában I. *Céghírnök*, (2016), 11. 9-11.
- Nochta Tibor: A gazdasági társaságok közös szabályai. In Osztovits András (ed.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2014. I. 487-552.
- Papp Tekla: A jogi személy általános szabályai. In Osztovits András (ed.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2014. I. 359-460..
- Papp Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, (2014), 2. 150-159.
- Papp Tekla: A szindikátusi szerződés. Tekla Papp (ed.): *Atipikus szerződések*. Budapest. Opten, 2015. 224-235.
- Sárközy Tamás: *A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig*. Budapest, HVG-ORAC, 2009.
- Sárközy Tamás: A közérdek érvényesítésére kötelezett gazdasági társaságokról. In: Bodzási Balázs (ed.): *Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, 2010. 310-319.
- Török Gábor: A gazdasági társaságok közös szabályai. *Gazdaság és Jog*, (2013), 7-8., 3-9.
- Török Tamás: *Felelősség a társasági jogban*. Budapest, HVG-ORAC, 2015.

Barta Judit¹

A gazdasági társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata és annak elhatárolási kérdései a Ptk., a Ctv. és a bírói gyakorlat alapján

1. Bevezető

A gazdasági társaságok legfőbb szervei formai és tartalmi okokból is hozhat jogsértő, vagy épp a létesítő okiratba ütköző határozatot. Ez utóbbi épp azon tagok, részvényesek érdekeit sértheti, akik nem vettek részt a határozat meghozatalában, vagy nemmel szavaztak, de szavazatuk nem volt elegendő a sérelmes határozat meghozatalának megakadályozására. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) részben a tagok érdekében, részben pedig a közrend és törvényesség biztosítása érdekében igyekszik az ilyen határozatok ellen védelmet nyújtani. Sajátos viszonyokról és jognyilatkozatról lévén szó, nem, illetve szűk körben alkalmazhatóak a Ptk. szerződésekre modellezett érvénytelenségi szabályai, ezért speciális normákat kellett alkotni. A már említett tagi, részvényesi érdekek miatt nemcsak a határozat jogszabályba ütközése sérelmezhető, hanem annak létesítő okiratba ütközése is. Ez az egyik oka annak, hogy nem a semmisség a jogkövetkezmény, hanem minden esetben a határozatok felülvizsgálata iránt rendes bírósághoz kell fordulni, amely hatályon kívül helyezheti a határozatot.

A gazdasági társaság szervei által hozott határozatok felülvizsgálhatóságának intézménye nem újkeletű, nem a Ptk.-hoz kötődik, hanem hosszabb múltra tekint vissza. A korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról szóló 1930. évi V. törvénycikk 40. §-ában jelent meg először, már az akkori szöveg szerint is a törvénytörő vagy társasági szerződést sértő taggyűlési határozattal szemben lehetett fellépni, amelyet bármelyik tag, ügyvezető vagy felügyelő tehetett meg a társaság ellen indított keresettel. A törvénycikk a határozat megtámadásaként fogta fel a helyzetet, a sikeres megtámadás eredménye a határozat hatályon kívül helyezése volt.

A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény, az első Gt., az 1997. évi CXLIV. törvény, a második Gt. és a 2006. évi IV. törvény, a harmadik Gt. is tartalmazta e jogintézményt, a törvények a határozat bírósági felülvizsgálatának kérelmezése címszó alatt tárgyalták azt, kibővítve a felülvizsgálat iránti kérelem benyújtására nyitva álló határidővel és azzal, hogy az is jogosult felülvizsgálatot kérni, aki, bár hozzájárult a határozat meghozatalához, azonban tévedésben volt vagy fenyegették.

A tanulmány arra keresi a választ, hogy történt-e a harmadik, utolsó Gt.-hez képest a szabályozásban változás, ha igen, ez milyen jellegű, kihat-e a már kialakult bírói gyakorlatra? Milyen ügyek merültek fel eddig, melyek voltak a vitatott kérdések? Vannak-e már a Ptk. alapján született ítéletek, ha igen, milyen körben? Leszűrhető-e ezekből jogszabályi hiányosság vagy jogértelmezést igénylő kérdés?

2. A határozatok bírósági felülvizsgálatának szabályai a harmadik Gt. és a Ptk. alapján

A két szabályozás összehasonlítása során a legszembetűnőbb, hogy a Ptk. a jogi személy általános szabályai címszó alatt helyezte el a jogintézményt, így erre nemcsak a gazdasági

¹ A tanulmány 2018-ban jelent meg az Opuscula Civiliában.

társaságok esetében, hanem valamennyi jogi személy vonatkozásában is lehetőség van. A jogszabályi szöveg is ennek megfelelően általánosabb jelleget öltött.

Ennek ellenére tartalmilag szinte azonosak a két törvény érintett rendelkezései. Érdemi eltérés három helyen mutatkozik, a határozat megtámadására nyitva álló objektív jogvesztő határidő a harmadik Gt. 90 napjához képest a határozat meghozatalától számított egyéves jogvesztő határidőre hosszabbodott, a bíróság a határozatot maga nem változtathatja meg, illetve nem jelentős sérelem esetén a határozatot a bíróság nem helyezi hatályon kívül, hanem a jogsértés tényét állapítja meg.

3. A felülvizsgálat tárgya

A kérelem a gazdasági társaság bármely szerve (legfőbb szerv, felügyelőbizottság, ügyvezetés) által hozott határozat² *hatályon kívül helyezésére irányulhat.*

A kérelem benyújtására akkor van lehetőség, ha a határozat *jogszabálysértő vagy a létesítő okiratba ütközik.*³⁴

Többször került sor társasági határozat megtámadására ún. *szindikátusi szerződésbe*⁵ ütközés címén is. Az egyik ügyben a felperes keresetében a 2011. május 23. napján megtartott taggyűlésen meghozott összes határozat hatályon kívül helyezését kérte arra hivatkozással, hogy a taggyűlés összehívása nem volt szabályszerű, illetve a 3/2011. számú határozat a szindikátusi szerződés előírásaiba ütközik. A bíróság szerint tény, hogy az említett határozat ellentétben áll a szindikátusi szerződés egyik rendelkezésével, azonban a szindikátusi szerződés és a társasági szerződés egymás közti viszonyában a társasági szerződés primátusának elve érvényesül. A szindikátusi szerződés nem válik a társasági szerződés részévé, az csupán az azt megkötő felek háttérmegállapodása, kötelmi jogi és nem társasági jogi hatállyal. Ennek

² A Ptk. 3:246. § (5) bekezdése alapján a részvénykönyv vezetése során hozott határozatok is társasági határozatoknak minősülnek.

³ BDT2010. 2372. I. A taggyűlésen meghozott határozatokhoz a társaság működését jelentősen meghatározó joghatások fűződnek. A taggyűlési jegyzőkönyv ezzel szemben a Gt. (Ptk.) által előírt tartalommal szerkesztett olyan okirat, amely a döntések meghozatalát tanúsítja, de a taggyűlési jegyzőkönyvre vonatkozó alaki és tartalmi szabályok megsértésének önmagában a meghozott határozatok érvényességére is kiható jogkövetkezménye nincs, ezért a taggyűlési jegyzőkönyv hiányossága a taggyűlési határozat hatályon kívül helyezésének ténybeli alapjaként nem szolgál.

Ugyanerre az eseti döntésre hivatkozik a PJD2018. 23. szám alatt publikált másik határozat is, a közgyűlésen hozott határozatokhoz a társaság működését jelentősen meghatározó joghatások fűződnek. A jegyzőkönyv ezzel szemben a jogszabály által előírt tartalommal szerkesztett olyan okirat, amely a döntések meghozatalát tanúsítja, de a jegyzőkönyvre vonatkozó alaki és tartalmi szabályok megsértésének önmagában a meghozott határozatok érvényességére is kiható jogkövetkezménye nincs, ezért a jegyzőkönyv hiányossága nem szolgálhat a határozat hatályon kívül helyezésének ténybeli alapjaként (BDT2010. 2372.). A közzétett döntés a Ptk. szabályai alapján is megfelelően irányadó.

⁴ BDT2014. 3139. A taggyűlési határozatok bírósági felülvizsgálata nem terjedhet a határozat alapjául szolgáló jelentések számviteli törvény szerinti megalapozottságának, de különösen nem a cég ügyvezetése által megfogalmazott számviteli politika felülvizsgálatáig.

BDT2011. 2558. III. A taggyűlési határozat felülvizsgálatát jogszabálysértésre vagy a társasági szerződésbe ütközésre hivatkozva lehet kérni. A kisebbségi tulajdonos érdekséreleme nem ad jogszerű alapot taggyűlési határozat megtámadására.

BDT2014. 3085. A társasági határozat alapját képező, kívülállóval kötött szerződés vagy az ügyvezetői nyilatkozat tartalma nem képezheti a taggyűlési határozat bírósági felülvizsgálatának a tárgyát.

⁵ A szindikátusi szerződés olyan sajátos polgári jogi szerződés, amely szorosan kapcsolódik a társasági joghoz. A szindikátusi szerződésben a gazdasági társaság tagjai a társaságon belül egymással szembeni kapcsolatukat, együttműködésüket és elvárásaikat szabályozzák. Lásd még Papp Tekla: A szindikátusi szerződés. In Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015. 224-235.

megfelelően tehát nem sértett jogszabályt és társasági szerződéses rendelkezést sem az alperes taggyűlése a 3/2011. (05. 23.) számú határozat meghozatalával. Ennek hiányában a szindikátusi szerződésnek, az abban vállalt szerződéses kötelezettségek esetleges megsértésének kizárólag az ügyletkötő felek egymás közti kötelmi jogi jogviszonyában lehet jelentősége, de a taggyűlési határozatok jogszerűsége szempontjából relevanciája nincsen, hiszen a meghozott taggyűlési határozatok sem a társasági szerződésbe, sem más jogszabályi rendelkezésbe nem ütköznek.⁶

Egy másik ügyben is hasonló döntés született. A N. Alapítvány, Sz., Sz. és Sz., mint eladók és a felperes, mint vevő 2013. november 22-én szindikátusi szerződést kötöttek. A szindikátusi szerződés 3.8. pontjában a felek megállapodtak abban, hogy a társaság működése során felmerülő szakmai és pénzügyi kérdésekben (például vetéstervezés, beruházások, pályázatok, input anyagbeszerzések) való döntéshez a tagok egyhangú szavazata szükséges. Felperes a 3/2015. számú határozatokkal kapcsolatban a szindikátusi szerződés 3.8. pontjában foglaltakra hivatkozott, állítva, hogy nem annak megfelelően jártak el a határozat meghozatala során, mert nem egyhangú szavazattal lett az elfogadva. Az eljáró bíróság határozott álláspontja volt itt is, hogy a szindikátusi szerződés se nem jogszabály, se nem létesítő okirat, a társasági határozatok felülvizsgálata a szindikátusi szerződésbe ütközés miatt nem kérhető.⁷

4. A peres felek

A pert a gazdasági társasággal szemben kell megindítani, az alperesi pozícióban tehát a társaság van. A gazdasági társaságot fő szabály szerint a vezető tisztségviselő mint törvényes képviselő képviseli a per során. Amennyiben a határozatot a vezető tisztségviselő támadja meg, és nincs másik olyan vezető tisztségviselő, aki a képviseletet elláthatná, a perben a társaságot a felügyelőbizottság által kijelölt felügyelőbizottsági tag képviseli. Ha a társaságnak nincs felügyelőbizottsága, vagy a felügyelőbizottság valamennyi tagja felperesként perben áll, a bíróság a társaság perbeli képviseletére ügygondnokot rendel ki.⁸

A határozat felülvizsgálatának kezdeményezésére csak meghatározott személyi kör jogosult (felperes):

- a gazdasági társaság tagja, részvényese,⁹
- vezető tisztségviselője¹⁰ és

⁶ Szegedi Ítéltábla Gf.III.30.059/2013/9. számú ítélete; Szegedi Ítéltábla Gf.III.30.436/2012/12. számú ítélete.

⁷ Pécsi Ítéltábla Gf.V.40.032/2016/11. számú ítélete.

⁸ Ptk. 3:36. § (3) bek.

⁹ Az egyik ügyben a részvényes által kezdeményezett felülvizsgálati eljárás során az alperes részvénytársaság azzal érvelt, hogy a keresetösségi jog csak azt a részvényt illeti meg, akinél a határozat jogsérelmet okozott. A Ptk. 3:35. §-a nem értelmezhető kiterjesztően akként, hogy annak alapján bármely részvényes jogszabálysértésre vagy alapszabályba ütközésre hivatkozással saját jogainak tényleges, konkrét sérelme hiányában is, pusztán elvi alapon, illetve más részvényesek jogainak védelme érdekében pert indíthatna a társasági határozatok felülvizsgálata iránt. A bíróság ezzel szemben, álláspontunk szerint helyesen, azt nyilatkozta, hogy a perindítási jogosultság független a tag (részvényes) személyes érintettségétől, érdekelttségétől, nem korlátozódik azokra a határozatokra, amelyek a tag (részvényes) számára személyét érintően is valamilyen konkrét jogsérelemmel járnak. Ebből következően önmagában az, hogy a keresettel támadott határozatok a tag (részvényes) számára egyedi, közvetlen jogsérelmet nem okoztak, a perindítási jog gyakorlását nem teszi visszaélészerűvé, a rendeltetészerű joggyakorlás követelményébe ütközővé (Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.211/2015/3. számú ítélete).

BDT2008. 1840. A részvénytársaság által hozott határozatok felülvizsgálata iránti perindítási jog a tagi (részvényesi) mivelthoz, részvényesi jogviszonyhoz kapcsolódik, e jog valamennyi részvényt – részvényei fajtájától, névértékétől függetlenül – azonosan megilleti. A törvény e jogosítvány gyakorlását nem köti az egyéb részvényesi (szervezeti, vagyoni) jogok gyakorlásához előírt további feltételekhez.

¹⁰ BH2014. 310. Az ügyvezető nincs elzárva attól, hogy a visszahívása napján hozott határozatokat megtámadja. A társaság ügyvezetőjét nemcsak a visszahívásáról döntő társasági határozattal szemben illeti meg a keresetindítás joga, hanem az ugyanazon alkalommal hozott többi határozattal szemben is.

- felügyelőbizottsági tagja kérelmezheti azt.¹¹

A felülvizsgálat kezdeményezésére jogosultakat illetően néhány esetben a kft. tagjának, de legtöbbször a részvényesnek ebbéli minősége vetett fel kérdést. A harmadik Gt. időszakára kialakult egy egységesnek mondható bírói gyakorlat arra vonatkozóan, ki tekinthető részvényesnek, azaz ki jogosult a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatára: részvényesnek az tekinthető, *aki a részvénykönyvben szerepel*,¹² és *aki a részvényeknek tulajdonosa*, dematerializált értékpapír esetében, akinek a nevében az értékpapír-számlavezető azokat nyilvántartja.¹³ Annak, aki tulajdonosi minőségét nem tudja igazolni az általa indított perben, a keresetét idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, vagy a pert meg kell szüntetni.¹⁴

Az egyik esetben a bíróságnak azzal is foglalkoznia kellett, hogy indíthat-e pert olyan személy, aki a részvénykönyvbe be van jegyezve, de részvényeit már bizonyíthatóan átruházta a perindításkor? 2008 májusában a felperes értékpapírszámláját vezető bank arról értesítette az alperest, hogy a felperesnek a részvények feletti tulajdonjoga megszűnt. Ennek ellenére a tulajdonosváltás az alperes részvénykönyvében nem nyert átvezetést. A felperes 2010. július 21-én benyújtott keresetében kérte az alperes igazgatósága határozatának felülvizsgálatát. A Kúria álláspontja szerint – még a harmadik Gt. alapján – a részvényesi minőségnek két feltétele van, a részvény tulajdona és a részvénykönyvbe történő bejegyzés. Önmagában a részvénykönyvben való feltüntetés a részvény tulajdona nélkül nem alapozza meg a részvényesi minőséget.¹⁵

A Ptk. 3:246. § (1) bekezdése alapvetően azt tartalmazza, hogy a részvényes a részvénytársasággal szemben részvényesi jogait akkor gyakorolhatja, ha őt a részvénykönyvbe bejegyezték. A Ptk. ugyanakkor a részvényesi minőség igazolása címszó alatt a 3:254. § (1) bekezdésében már úgy fogalmaz, hogy a részvényes a részvényesi jogok gyakorlására a társasággal szemben – a részvény vagy letéti, illetve tulajdonosi igazolás alapján – a részvénykönyvbe történő bejegyzést követően jogosult. A részvénykönyvi bejegyzés feltétele: maga a részvény, vagy a tulajdonosi igazolás, letéti igazolás bemutatása, vagy a tulajdonosi megfeleltetés.

A Ptk. említett szabályai harmonizálnak a már kialakult bírói gyakorlattal. Azonban az olajozott fogaskerekek közé apró kavics hullott a Ptk. 3:246. § (5) bekezdésével, mely szerint *a részvénykönyv vezetése során hozott határozatok társasági határozatoknak minősülnek*. Ez rögtön felveti annak kérdését, hogy mi a helyzet akkor, ha az új részvénytulajdonos részvénykönyvbe történő bejegyzését tagadják meg, hiányzik a Ptk. és az egységesnek mondható bírói gyakorlat szerinti egyik feltétele a részvényesi minőség igazolásának, élhet-e akkor a részvénytulajdonos a felülvizsgálat kérésének jogával? Már van precedens: az alperesi részvénytársaságot alapító egyik részvényes megalapította a felperesi céget, amelybe apportálta a részvényeit. A felperes ezt követően bejelentette az alperes vezérigazgatójának azt, hogy megszerezte a részvényeket, és kérte adatainak a részvénykönyvbe való bejegyzését. Az alperes vezérigazgatója megtagadta a részvényes bejegyzési kérelmének a teljesítését arra hivatkozva,

¹¹ Ptk. 3:35. §.

¹² BDT2011. 2414. A részvénykönyvben való szereplés, azaz a részvénykönyvi bejegyzés hiánya csak akkor jár a keresetindítási jog korlátozásával, ha a részvénykönyvi bejegyzés elmaradása nem az egyoldalú döntési pozícióban lévő társaság felróható magatartásának a következménye.

¹³ BH2013. 276. II. Amíg a részvényes a részvények birtokával rendelkezik és a részvénykönyvben is tulajdonosként szerepel, a részvénytársaság közgyűlésén meghozott határozat hatályon kívül helyezése iránti per megindítására jogosult, s a keresetösségi joga elenyészése megállapítására sincs jogi lehetőség.

¹⁴ BH2013. 309. és BH2013. 250.

¹⁵ BH2013. 129.

hogy a részvényátruházás a Ptk. rendelkezéseibe és az alperes alapszabályába ütközik. A felperes keresetet terjesztett elő a határozat bírósági felülvizsgálata iránt. A perindítás során az egyik eldöntendő kérdés volt, hogy részvényesnek tekinthető-e a felperes? A bíróság álláspontja szerint a részvénytársasággal szembeni részvényesi jogok közül a részvénykönyv vezetése során hozott határozatok megtámadása iránti jogra vonatkozóan nem érvényesül a Ptk. 3:246. § (1) bekezdése szerinti korlát. *Az a részvénytulajdonos, akinek adatai részvénykönyvbe való bejegyzését a részvénytársaság határozattal megtagadta, ezt a társasági határozatot perben támadhatja.*¹⁶ A bíróság eseti döntése ily módon igyekezett feloldani a Ptk. két rendelkezése közötti ellentmondást.

Bár a szabályozás egyértelműnek tűnik – egy üzletrésznek több jogosultja lehet, akik a társasággal szemben egy tagnak számítanak, tagsági jogukat közös képviselőjük útján gyakorolhatják –, mégis megkérdőjeleződött a közös tulajdonú üzletrész jogosultjainak megtámadási jogosultsága.

Az eljáró elsőfokú bíróság szerint, a közös tulajdonban álló üzletrész a Ptk. 3:165. § (1) bekezdése alapján korlátozottan, kizárólag az adott gazdasági társaságon belül rendelkezik jogalanyisággal, és ott is csak a cégjegyzékbe bejegyzett képviselője útján. A felperes a társaságon kívüli jogviszonyokban ezért nem jogképes, emiatt a jelen perben nem rendelkezik perbeli jogképességgel. A felperes perbeli jogképességének hiánya a keresetlevél idézés kibocsátása nélkül történő elutasítását eredményezi.

A másodfokon eljáró bíróság helyes álláspontja szerint a társaság szervei által hozott határozat bírósági felülvizsgálatának a joga a tagsági jogviszonyból származik, amely jog a társasággal szemben egy tagnak számító speciális jogközösség tagjait, a közös tulajdonú üzletrész tulajdonosait is megilleti. E jogukat a közös tulajdonú üzletrész hányadtulajdonosai külön-külön nem, csak közös képviselőjük útján gyakorolhatják. A Ptk. a gazdasági társaság minden tagja számára biztosítja a jogsértő, létesítő okiratba ütköző határozat bírósági felülvizsgálata iránti perindítás jogát, ez alól tehát a társasággal szemben egy tagnak minősülő közös tulajdonú üzletrész-tulajdonosok sem lehetnek kivételek. Amennyiben az elsőfokú bíróság értelmezése helyes lenne, a közös tulajdonú üzletrész tulajdonosai el lennének zárva attól, hogy közös képviselőjük útján jogorvoslatot szerezhessenek a jogsértő, társasági szerződésbe ütköző társasági határozattal szemben. A Ptk. 3:165. §-ából nem következik a közös tulajdonú üzletrész perbeli jogképességének hiánya, hiszen a per éppen a tag és a társaság jogviszonyát érinti.¹⁷

A perindításra jogosultakat illetően a Ptk. is fenntartotta azt a kitételet, hogy nem jogosult perindításra az, aki a határozat meghozatalához szavazatával hozzájárult, kivéve, ha tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés miatt szavazott a határozat mellett.

Megjegyezzük, hogy ugyanakkor azon tag vagy vezető tisztségviselő perindítási jogát a Ptk. nem korlátozza, aki szabálytalanul hívta össze a legfőbb szerv ülését (formai érvénytelenség), azaz maga is közrehatott a jogszabályba ütközés kialakulásában, feltéve persze, hogy nem rosszhiszemű joggyakorlásról van szó.¹⁸

¹⁶ BDT2018. 3890.

¹⁷ BDT2017. 3769.

¹⁸ Ld.: BH2014. 155.

5. A határozat hatályon kívül helyezése iránti kereset benyújtására nyitva álló határidő

A határozat hatályon kívül helyezése iránt attól az időponttól számított harminc napon belül lehet keresetet indítani a gazdasági társaság ellen, amikor a jogosult a határozatról tudomást szerzett vagy a határozatról tudomást szerezhette volna.¹⁹ A határozat meghozatalától számított egyéves, *jogvesztő határidő* elteltével per nem indítható.²⁰

A perindításra biztosított harmincnapos, illetve egyéves határidő egyaránt anyagi jogi igényérvényesítési határidő. A jogszabály ugyanakkor csak az egyéves határidő elmulasztásához fűzi a jogvesztés jogkövetkezményét. Ily módon a harmincnapos határidő – a 4/2003. PJE²¹ határozatban foglaltakra is figyelemmel, kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában – nem jogvesztő jellegű, és miután elmulasztásának kimentésére a jogszabály igazolási kérelem előterjesztését nem írja elő,²² elévülési jellegűnek kell tekinteni. Elmulasztásának jogkövetkezménye ezért hivatalból nem vonható le.²³

A következetes bírói gyakorlat alapján a fentebb meghatározott törvényes határidőn belül kell megjelölni azokat a tényeket és bizonyítékokat, amelyekre a felperes a határozat hatályon kívül helyezése iránti keresetét alapítja. A keresetindítási határidőn túl előterjesztett indokok nem vizsgálhatóak.²⁴

A keresetlevélben azon törvénysértéseket, jogsértéseket, illetőleg alapszabályba ütközéseket kell megjelölni, amelyekre hivatkozással a keresettel támadott határozat hatályon kívül helyezését kéri a felperes. Az elévülési határidőn belül benyújtott kereseti kérelem vizsgálható, a harmincnapos keresetindítási határidőn túl előterjesztett indokok nem vizsgálhatók, az újabb indokok alapján a határozat hatályon kívül helyezésére, illetőleg törvénysértő jellegének megállapítására nem kerülhet sor. Ellenkező értelmezés mellett a keresetindításra meghatározott határidő előírása értelmét vesztené.

6. A perindítás joghatása

A határozat hatályon kívül helyezése iránti per megindításának *a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs.*²⁵ A bíróság *indokolt esetben* a felperes kérelmére a határozat

¹⁹ BH2018. 121. A jogi személy határozata bírósági felülvizsgálatára irányuló kereset előterjesztésére rendelkezésre álló szubjektív határidő kezdő időpontja az a nap, amikor arról a felperes tudomást szerzett vagy szerezhette, nem az, amikor a határozatot szabályszerűen közzétették vele.

²⁰ Ptk. 3:36. § (1) bek.

²¹ A hatályosított 4/2003. PJE határozat szerint: A keresetlevél késedelmes benyújtása esetén, ha a keresetlevél előterjesztésére megállapított határidő - jogszabály kifejezett rendelkezése folytán - jogvesztő, vagy a mulasztás kimentésére előírt igazolással (Pp. 107-110. §) a fél nem él, illetőleg az alaptalan, a keresetlevél idézés kibocsátása nélkül hivatalból el kell utasítani [Pp. 130. § (1) bek. h) pont], ennek elmaradása esetén a pert meg kell szüntetni (Pp. 157. § a) pont). Ha a keresetlevél késedelmes benyújtása nem vezet jogvesztésre, és a jogszabály a mulasztás orvoslására nem ír elő igazolást, a mulasztás jogkövetkezményéről az ellenérdekű fél elévülési kifogása alapján az ügy érdemében hozott ítéletben kell dönten.

²² BDT2014. 3122. II. Amennyiben a gazdasági társaság tagja a taggyűlésen jogi képviselő útján vesz részt, a meghozott határozatról a taggyűlésen értesül. Erre tekintettel az elévülési határidőn túl benyújtott keresetlevelében tett azon nyilatkozatát, hogy személyében mikor értesült a sérelmes határozatról, nem a tudomásszerzés időpontjának kell tekinteni, hanem igazolási kérelemnek. Amennyiben az igazolási kérelem elbírálása nélkül az elsőfokú bíróság érdemi döntést hoz, ez az elsőfokú eljárás szabályai lényeges megsértésének minősül.

²³ Fővárosi Ítéletábrla 10.Gf.40.211/2015/3. számú ítélete

²⁴ PJD2017. 18.

²⁵ BDT2010. 2372. II. A társasági határozat felülvizsgálata iránt indított pernek a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs. A társaság mindaddig a keresettel támadott határozat alapján működik, amíg annak végrehajtását a bíróság fel nem függesztette, vagy amíg a határozatot ítéletével hatályon kívül nem helyezte.

végrehajtását felfüggesztheti.^{26,27} A felfüggesztést elrendelő végzés ellen nincs helye fellebbezésnek.

Ha a határozat jogszabályt sért vagy a létesítő okiratba ütközik, a bíróság a határozatot hatályon kívül helyezi és szükség esetén új határozat meghozatalát rendeli el. A határozat hatályon kívül helyezését kimondó bírósági ítélet hatálya a határozat felülvizsgálatának kezdeményezésére jogosult, de perben nem álló más személyekre is kiterjed.²⁸

Nem befolyásolja a társasági határozat felülvizsgálata körében eljáró peres bíróságot, ha a támadott határozat alapján a cégbíróság a változást már bejegyezte a cégjegyzékbe, például bejegyezte az új felügyelőbizottsági tagot, illetve rögzítette a szerződésmódosítás időpontját. Az eljáró bíróság jogerős határozatának egy példányát megküldi az érintett cégbíróságnak, amely a döntésre tekintettel, hivatalból törvényességi felügyeleti eljárást folytat le, és ennek eredményeként a cégjegyzékből törli a hatályon kívül helyezett határozatok alapján történt bejegyzéseket.

Új szabály [Ptk. 3:37. § (3) bekezdése], miszerint amennyiben a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés *nem jelentős és nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróság a jogsértés tényét állapítja meg.*²⁹

7. A jogsértő határozatok csoportosítása

A társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt indított perekben a társasági határozat hatályon kívül helyezését, a határozat tartalmának jogszabályba vagy társasági szerződésbe ütközésén kívül (tartalmi érvénytelenség), a határozat meghozatalát megelőzően vagy a

²⁶ BH2014. 84. A társasági határozat végrehajtásának perbíróság általi felfüggesztése esetén a felfüggesztés elrendelésétől annak megváltoztatásáig a határozat által kiváltott joghatás a felfüggesztés tartama alatt nem érvényesül, az adott társasági határozat joghatás kiváltására nem alkalmas.

²⁷ BDT2016. 3532. A társasági határozat bírósági felülvizsgálata és a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítása iránt indított perben ideiglenes intézkedéssel a perrel támadott társasági határozat hatályon kívül helyezésére és a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítására nincs jogszabályi lehetőség.

A társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt indított perben a bíróság a felperes kérelmére a határozat végrehajtását felfüggesztheti, erre a Ptk. 3:36. § (4) bekezdése lehetőséget teremt, ami a Pp. 156. § (1) bekezdésében szabályozott ideiglenes intézkedéshez hasonló jogi eszköz, ugyanis mindkettő a peres eljárás folyamatban léte alatt alkalmazható átmeneti jellegű jogvédelemként, azonban a Fővárosi Ítéltábla álláspontja szerint a társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt indított perben a Pp. 156. § alapján nem kérhető a társasági határozat végrehajtásának felfüggesztése.

A társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt indított perben a társasági határozat végrehajtásának a Ptk. 3:36. § (4) bekezdése alapján történő felfüggesztése maga is egy ideiglenes intézkedés, amelyet a jogalkotó kifejezetten a jogi személy határozatának bírósági felülvizsgálata iránt indítható pertípushoz rendelve szabályozott, az tehát a Pp.-ben szabályozott ideiglenes intézkedéshez képest speciális. Így a „lex specialis derogat legi generali” elve alapján a társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt indított perben a felperes nem választhat szabadon abban, hogy a társasági határozat végrehajtásának felfüggesztését a Ptk. vagy a Pp. 156. § alapján kérje. A jogi személy határozata végrehajtásának felfüggesztése (vagyis a perrel vitatott határozat további hatályosságának megszüntetése) csak az arra irányadó különös szabályok alapján kérhető, és a határozat végrehajtásának felfüggesztése is csak a Ptk. különös szabályai szerint történhet.

²⁸ Ptk. 3:37. § (1)-(2) bek.

²⁹ BH2018. 19. Ha a társasági határozat kapcsán megvalósult jogszabálysértés nem jelentős, nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróságnak ítéletében a jogsértés tényét kell megállapítania.

Ha a felperes keresetében a támadott határozat hatályon kívül helyezését kéri, és a bíróság értékelése szerint a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés nem jelentős és nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróságnak lehetősége van arra, hogy ítéletének rendelkező részében csak a jogsértés tényét állapítsa meg, amely nem minősül a kereseti kérelmen való túlterjeszkedésnek.

határozat meghozatala során megvalósított valamely eljárási szabálysértés is eredményezheti (alaki vagy formai érvénytelenség).

7.1. A tartalmában jogsértő határozatok a joggyakorlat alapján

Azon esetek köre, amikor egy társasági határozat tartalmában jogszabályba vagy létesítő okiratba ütközik, nem határozható le oly módon, mint a határozatok formai okokból jogsértő jellege, mert itt nem szigeteket keresünk a jogszabálytengerben, hanem vízcseppeket, így a joggyakorlatban eddig felmerült esetekből szemezgetünk a továbbiakban:

- A Ptk. 3:199. § (1) bekezdése alapján a vagyoni hozzájárulás szolgáltatásával megvalósuló törzstőkeemelés esetén a tagoknak a tőkeemelés elhatározásától számított tizenöt napon belül elsőbbségi joguk van arra, hogy a tőkeemelésben részt vegyenek. Olyan határozat, amely elzárja a tagot az elsőbbségi jog gyakorlásától, sérti a Ptk. említett rendelkezését.³⁰
- A Ptk. 3:112. § (2) bekezdése szerint a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján *önállóan* látja el. A vezető tisztségviselő hatáskörét a legfőbb szerv nem vonhatja el (a létesítő okiratban tehető ilyen kitétel), kivéve a kkt.-t és a bt.-t.³¹
- A Ptk. 3:23. § (1) bekezdése biztosítja a gazdasági társaságok esetében a felvilágosításhoz való jogot, illetve a gazdasági társaság irataiba és nyilvántartásaiba való betekintés jogát. E jog gyakorlása a társaság által akkor tagadható meg, ha sértené annak üzleti titokhoz való jogát.³²
- A tagkizárási eljárás alatt álló tag esetében Ptk.-ba ütközik az olyan taggyűlési határozat, amely a kizárással irányuló kereset jogerős elbírálásáig az érintett tagot a tagsági jogviszonya alapján megillető, jövőben esedékes kifizetésektől megfosztja, a társaság azokat nem teljesíti.³³

Figyelemre méltó bírósági döntés született egy olyan ügyben, ahol az elhalt tag örökösait képviselő ügygondnok közreműködésével hozott társasági határozatok bírósági felülvizsgálatát kérte az egyik örökös. Az alperesi társaság tagjai 2011. július 17. napjáig néhai N. M. és N. R. voltak. N. M. törvényes örököse a felperes, valamint N. K. leszármazók voltak, akik Ny. Város Jegyzőjétől a gazdasági társaság folyó ügyeinek azonnali intézése érdekében ügygondnok kirendelését kérték. A jegyző a kérésnek eleget téve az ügygondnoki teendők ellátásával N. R. tagot bízta meg. Az ügygondnok 2011. szeptember 5. napján taggyűlést tartott. A taggyűlésen N. R. mint tag és mint ügygondnok megszavazott több határozatot: a taggyűlés hozzájárult ahhoz, hogy N. R. üzletrésze felosztásra kerüljön. Ezt követően a felosztással létrejött 500 000 Ft névértékű üzletrészre N. R. tag G. A.-val (élettárs) kötött üzletrész adásvételi szerződést. N. R. a kft. nevében hozott határozattal lemondott annak elővásárlási jogáról és arra jogosult harmadik személyt sem jelölt ki. A Kft. elhatározta a törzstőke felemelését 43 300 000 Ft-ról 44 600 000 Ft-ra, az 1 300 000 Ft pénzbeli hozzájárulást pedig N. R. tag vállalta a társaság

³⁰ BDT2017. 3768. II. A törzstőke felemelése - főszabályként - két lépcsőben történik, a tőkeemelés elhatározása és végrehajtása különválnak. A tagok elsőbbségi joga a tőkeemelés elhatározásától kezdve 15 napon át gyakorolható. Ezért egyetértés hiányában az azonnali készpénzfizetéshez kötött részvétel sérti a tag elsőbbségi jogát.

³¹ BDT2018. 3828. I. A gazdasági társaság legfőbb szerve, korlátolt felelősségű társaság esetén a taggyűlés hatáskörébe csakis azon alapvető üzleti és személyi kérdésekben való döntéshozatal tartozik, amelyeket a Ptk. vagy a társaság létesítő okirata a legfőbb szerv hatáskörébe utal. A társaság irányításával kapcsolatos minden egyéb döntés meghozatalára az ügyvezető rendelkezik hatáskörrel, amely hatáskör a társasági szerződés módosításának nem minősülő taggyűlési határozattal nem vonható el, ezekben a kérdésekben a taggyűlés kizárólag akkor dönthet, ha a létesítő okirat módosításával a tagok megfelelően bővítik a hatáskörét.

³² BDT2017. 3636. Egy zrt. igazgatósága és felügyelőbizottsága határozatával 2005-ben a jövőre nézve és általános jelleggel kizárta a részvényeseket az iratbetekintéstől üzleti titokra hivatkozva.

³³ A Fővárosi Törvényszék 38.G.41.341/2016/9. számú ítélete alapján a kizárással érintett tag tagsági jogait a társaság kérelmére a bíróság függesztheti fel, de ez sem érinti a tag nyereségre vonatkozó jogát. A taggyűlés nem dönthet jogszerűen úgy, hogy a tagot a jövőbeni kifizetésektől megfosztja.

rendelkezésre bocsátani készpénz befizetéssel. A törzstőkeemelést követően N. M. tulajdonában változatlanul 42 540 000 Ft törzsbetét, G. A. tulajdonában 500 000 Ft névértékű törzsbetét, míg N. R. tag tulajdonában 1 560 000 Ft névértékű törzsbetét állt ilyen módon. N. R. és G. A. tag egyhangú szavazattal N. R.-t ügyvezetővé választották. Egyhangú szavazattal döntöttek a társasági szerződés módosításáról.

A felperes a 2011. november 2. napján előterjesztett keresetlevelében az alperes taggyűlésen meghozott határozatainak hatályon kívül helyezését kérte, elsősorban a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvénybe (a továbbiakban: He.) ütközés miatt. Hivatkozott arra, hogy N. R. ügygondnoki tisztségét több ponton is megszegte, az örökösök érdekeit sértő magatartással a társaság is jogsértő döntést hozott. Az alperes a felperes keresetének az elutasítását kérte elsődlegesen a felperes keresetességi jogának hiányára hivatkozva. Álláspontja szerint a kiskorú felperes a társaságnak nem tagja, így nem jogosult a taggyűlési határozatok megtámadására sem. Másodsorban azért, mert nem történt társasági jogi jogsértés.

Az elsőfokú és másodfokú bíróság egyöntetűen helyt adott felperes keresetének, az érintett határozatokat hatályon kívül helyezte. Indokolásukban kifejtették, hogy a Ptk. alapján az ember halálával hagyatéka, mint egész száll át az örökösére, ami azt jelenti, hogy a két örökös, így a felperest saját jogán megilleti az örökhagyónak a társaságban meglévő üzletrésze a törvényes öröklés szerinti hányadban. A felperes az örökléssel a társaság tagjává vált,³⁴ tehát őt is megilleti taggyűlési határozatok megtámadásának a joga. A bíróságok álláspontja szerint a taggyűlési határozatok megtámadására nem csupán a társasági jogi szabályok megsértése esetén van lehetőség, hanem bármely más jogszabály, így a He. és az 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.) is szóba jöhet. *A [régii] Ptk. 4. § (1) bekezdésében szabályozott jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelő kölcsönös együttműködési kötelezettség megsértése a bírói gyakorlat szerint súlyos jogszabálysértésnek minősül, alapot adhat az ily módon megszavazott taggyűlési határozat hatályon kívül helyezésére.* A keresettel támadott taggyűlési határozatok nem a társaság érdekeit, hanem azt a célt szolgálták elsődlegesen, hogy a tulajdonviszonyok még az örökhagyó hagyatékának jogerős átadása előtt megváltozzanak az ügygondnokként kirendelt N. R. javára. A döntésekkel a szavazati jogok eltolódtak, ami jelentős érdeksérelmet jelenthet (jelenthetett) a felperes számára. Mindez sértette a Ptk.-ban szabályozott jóhiszeműség és tisztesség, valamint a kölcsönös együttműködési kötelezettség követelményét, alapot adott a taggyűlési határozatok hatályon kívül helyezésére.^{35,36}

7.2. Formai okokból jogszabályt sértő határozatok lehetséges köre

A társasági határozatok formai okokra visszavezethető jogsértését könnyebb behatárolni a tartalmi jogsértésekhez képest, a Ptk. több iránymutatást is tartalmaz, azonban itt sem lehet mindent bedobozolni. A Ptk. meghatározza például, hogyan kell összehívni a legfőbb szerv ülését, milyen tartalommal, hogyan kell lefolytatni azt, mikor határozatképes az ülés, milyen szavazati aránnyal hozható határozat stb., de nem minden mozzanat van aprólékosan kidolgozva, akadnak jogértelmezést igénylő területek. A Ptk.-n kívül a létesítő okirat is tartalmazhat rendelkezéseket, továbbá az egyéb szervek határozathozatalának rendje nem tárgya a jogi szabályozásnak. E körülmények nem teszik lehetővé a kimerítő felsorolást.

³⁴ Az örökös tagi pozíciójáról lásd bővebben Barta Judit: A korlátolt felelősségű társaság. In Barta Judit et alii: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben*. Budapest, Patrocínium, 2016. 159-168.

³⁵ BDT2012. 2827.

³⁶ A jogesetet részletesen elemzi és a tag örökösének helyzetéről bővebben ír: Dúl János: *A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal*. Szeged, Iurisperitus, 2018.

A Ptk. maga is utal egyes szabálytalanságokra: ha a döntéshozó szerv ülését nem szabályszerűen hívták össze, nem szabályszerűen közölt napirendről tárgyaltak,³⁷ a nem szabályosan összehívott vagy megtartott ülésen elfogadott *érvénytelen* határozatot hoztak, mindezt azért, hogy *orvosolhatóságot biztosítson*.³⁸ Nem feltétlenül érvénytelen tehát minden szabálytalanul meghozott határozat, utólagos orvoslásnak is van helye.

A továbbiakban a legtipikusabb szabálytalanságokat említjük meg:

- a legfőbb szervet nem a székhelyre hívták össze,³⁹
- a legfőbb szervet nem az ügyvezetés hívta össze, kivéve azokat az eseteket, ahol a Ptk. mások számára is biztosítja e jogot,⁴⁰
- a legfőbb szervet nem írásban hívták össze,⁴¹
- a meghívóban nem volt minden napirendi pont feltüntetve, a napirendi pont nem volt kellő részletességgel meghatározva,
- a tag/résztvevényes a napirendre tűzési jogát nem szabályszerűen gyakorolta, emiatt a napirend tűzése és az így felvetett napirend megtárgyalása nem volt jogszerű,⁴²
- a meghívó elküldése és az ülés tartása között nem volt meg a Ptk.-ban vagy létesítő okiratban előírt határidő,⁴³
- a meghívót nem a tagnak vagy nem megfelelő címre küldték,⁴⁴

³⁷ Ptk. 3:17. § (5)-(6) bek.

³⁸ Ptk. 3:111. § (3) bek.

³⁹ BDT2017. 3684. Egy zrt. közgyűlését a székhelyétől eltérő helyre, Párizsba hívták össze úgy, hogy az alapszabály nem tartalmazta ennek lehetőségét.

⁴⁰ BDT2017. 3781. I. Ha az ügyvezető egészségi állapotánál fogva nem képes tisztsége ellátására, ezek közt a taggyűlés összehívására sem, a társaság tagja ekkor sem jogosult közvetlenül a taggyűlést összehívni. Ilyen esetben a tag kérelmére a taggyűlést a cégbíróság törvényességi felügyeleti eljárás keretében hívja össze.

II. A tag által összehívott taggyűlésen hozott határozatok – érvénytelenségük miatt – nem szolgálhatnak változásbejegyzés alapjául, ezért a változásbejegyzési kérelmet el kell utasítani. Ebben az eljárásban azonban a határozatok megsemmisítésében álló jogkövetkezmény akkor sem alkalmazható, ha azok jogszerűtlenségét a bíróság észleli.

⁴¹ Győri Ítéltábla Gf.II.20.121/2016/6. számú ítélete: A Ptk. 3:190. § (1) bekezdése szerinti taggyűlési meghívó a Ptk. 3:91. § (1) bekezdése szerinti írásbeli jognyilatkozatnak minősül.

⁴² Fővárosi Törvényszék 38.G.41.341/2016/9. számú ítélete.

⁴³ BH2014. 155.

⁴⁴ A PJD2016. 12. esetben a jogsértés hiányát állapította meg az eljáró bíróság, mert a meghívót nem a tag tartózkodási helyére küldte az ügyvezető, hanem annak cégjegyzékbe bejegyzett lakcímeire. „A Ptk. 3:190. § (1) bekezdése a meghívók taggyűlést megelőző határidőn belül történő elküldéséhez fűz jogkövetkezményt. A meghívónak a tag székhelyére (lakhelyére) határidőn belül történő elküldésén túl a Ptk. nem ír elő egyéb kötelezettséget, így nem várható el, hogy a társaság felkutassa a tag cégjegyzékbe bejegyzettől eltérő tényleges székhelyét, ahol az iratok átvétele szabályszerűen megtörténhet.” Érdekes és vitatható helyzetet rendezett a Győri Ítéltábla a Gf.II.20.121/2016/6. számú ítéletével: abban az esetben, amikor a társaság egyik tagja tartósan külföldön élt, a másik tag és egyben ügyvezető által is tudottan, de lakcímeiként még az ügyvezetővel (volt házastárral) közös lakás volt megadva, itt azonban bizonyíthatóan nem tudta a hozzá címzett leveleket átvenni, így a meghívót sem, arról tehát nem értesült. A bíróság szerint, amennyiben "B" ügyvezető tudott a felperes tag – cégnylvántartásba bejegyzettől eltérő – tényleges lakóhelyéről, a jóhiszeműség és a tisztesség elvének [Ptk. 1:3. § (1) bek.] az felel meg, ha a taggyűlési meghívót erre a címre küldi meg, vagy erre a címre is megküldi. Kétségtelenül bebizonyosodott, hogy az ügyvezető a taggyűlési meghívót a Ptk. 1:3. § (1) bekezdésében foglalt elvekkel ellentétesen, rosszhiszeműen és kifejezett tudomása ellenére küldte meg a felperes társasági tag cégjegyzékbe bejegyzett lakóhelyére. Emiatt az elsőfokú bíróság törvényesen határozott úgy, hogy a taggyűlés összehívása a Ptk. 3:190. § (1) bekezdését sértette, amelynek a következménye a támadott taggyűlési határozat hatályon kívül helyezése.

- a megismételt ülés tartására szabálytalanul került sor (nem telt el a megfelelő határidő, más napirendet tárgyalt, stb.), vagy a megismételt ülés azért nem szabályszerű, mert már az ülés összehívása sem volt szabályszerű,⁴⁵
 - a legfőbb szerv – a külön törvényi feltétele betartása nélkül – napirenden nem szereplő kérdést tárgyalt,
 - nem volt meg az előírt határozatképeség,
 - nem volt meg a Ptk. vagy a létesítő okirat által előírt szavazati arány,⁴⁶
 - az érintett tag is részt vett a határozathozatalban,
- az írásbeli határozathozatal szabálytalanul lett lebonyolítva,
- a közgyűlési meghívó nem tartalmazza a Ptk. által külön előírt elemeket,⁴⁷
 - a nyilvános rt. közgyűlésének összehívására vonatkozó speciális szabályokat megsértették,⁴⁸
 - az ülésen vezetett jegyzőkönyvtől a határozat eltér, vagy az ülésen vezetett jegyzőkönyv hiányos,⁴⁹
 - olyan tag is szavazott, aki a szavazásból ki volt zárva.

8. Elhatárolás a törvényességi felügyeletről

A törvényességi felügyeleti eljárás célja a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény szerint az, hogy a cégbíróság intézkedéseivel a cég törvényes működését kikényszerítse. A törvényességi felügyeleti eljárás polgári nemperes eljárás.⁵⁰

⁴⁵ BH2014. 155. A meghívó postára adása és a taggyűlés időpontja között a törvényben, illetve a társasági szerződésben előírt 15 nap nem telt el. A megismételt taggyűlés érvényes határozatokat az adott tényállás mellett nem hozhatott.

⁴⁶ PJD2017. 15. A részvény átruházásának beleegyezéshez kötése az értékpapír forgalomképességének, a részvényes értékpapírhoz fűződő rendelkezési jogának korlátozása. Ha az alapszabály módosítása valamennyi részvényes jogát hátrányosan érinti, akkor valamennyi részvényes egyhangú határozatára van szükség [Ptk. 3:102. § (3) bek.]. Lásd még Pécsi Ítéltábla Pf.IV.20.121/2016/6. számú ítéletét. E döntéssel kapcsolatban megjegyezzük, hogy itt a részvényátruházás korlátozásáról, és nem a részvényesi jog korlátozásáról van szó, a részvényátruházás lehetőségét a bíróság részvényesi jogként fogta fel.

⁴⁷ A Ptk. 3:269. § c) pont szerint a közgyűlésre szóló meghívó az általánosan kötelező tartalmi elemeken túl tartalmazza a közgyűlés határozatképtelensége esetén a megismételt közgyűlés helyét és idejét. BDT2017. 3684.: A meghívónak a megismételt közgyűléssel kapcsolatosan mindenképpen szükséges tájékoztatást nyújtania. A becsatolt meghívó a megismételt közgyűlésről tájékoztatást egyáltalán nem adott, ezért a meghívó a Ptk. 3:269. § c) pontjában foglalt rendelkezésnek sem felelt meg.

⁴⁸ A Ptk. 3:272. § (1) bekezdése szerint a közgyűlésre szóló meghívó tartalmazza a napirend kiegészítésére való jog gyakorlásának feltételeit is, továbbá feltünteti a határozattervezetek és a közgyűlés elé terjesztendő dokumentumok eredeti és teljes terjedelmű szövege elérhetőségének helyét. Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.211/2015/3. számú ítélete. A közgyűlési meghívóban az előterjesztések, határozati javaslatok elérhetőségére vonatkozó - a Ptk.-ban és az alapszabályban is előírt - tájékoztatás nem szerepelt. E jogszabálysértés pedig a korábban már kifejtettek szerinti súlyos voltára tekintettel a keresettel támadott közgyűlési határozatok érvénytelenségét eredményezi. BDT2017. 3666. I. Nyilvánosan működő részvénytársaságnál a részvényesek tájékoztatását nem csupán a meghívóban megjelölt napirendi pontoknak, hanem az azzal együtt közzétett határozati javaslatoknak is biztosítania kell. Ha a részvénytársaság a napirenden szereplő üggyel kapcsolatos előterjesztések összefoglalóját és a határozati javaslatokat a honlapján közzétette, a részvényes a napirend hiányossága miatt a közgyűlési határozatot alappal nem támadhatja.

⁴⁹ BDT2018. 3829. I. A közgyűlés jegyzőkönyvének tartalmi hiányosságai csak akkor vizsgálандók a határozat felülvizsgálata iránti perben, ha a hiányosságok a határozatok érvényességét érintik.

II. A meghívót a cég a részvényesek ismereteibe figyelembe véve készíti el. Nem teszi jogszabályba ütközővé a határozatot az, hogy a részvényes kevesebb információval rendelkező meghatalmazottal képviselteti magát.

⁵⁰ Ctv. 72. § (1)-(2) bek.

A két jogintézmény között a hasonlóság abban mutatkozik, hogy törvényességi felügyeleti eljárásnak lehet helye olyan esetekben is, ha a létesítő okirat vagy annak módosítása törvényt sértő, a cég a működése során nem tartja be a szervezetére és működésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, illetve a létesítő okiratában foglaltakat.⁵¹ E keretbe belefér a társaság szerveinek törvényt sértő, vagy létesítő okiratot sértő határozata, amely következtetést megerősíti a Ctv. is, mikor utal arra, hogy a törvényes állapot helyreállítása érdekében a cégbíróság *megsemmisítheti* (a Ptk. a más bírósági eljárásra tekintettel, a hatályon kívül helyezés kifejezést használja) a cég által hozott jogszabálysértő vagy a cég létesítő okiratába ütköző határozatot, és szükség esetén megfelelő határidő kitűzésével új határozat hozatalát írja elő.⁵²

A törvényességi felügyeleti eljárás során a cégbíróság hivatalból vagy kérelemre jár el.⁵³ A kérelmet a Ctv. 77. § (1) bekezdésében meghatározott személyi kör terjesztheti elő, a c) pont szerint az is kérheti, akinek az eljárás lefolytatásához jogi érdeke fűződik, és e jogi érdeket valószínűsíti. Ez utóbbiak közé azon személyek tartoznak, akiknek jogviszonyára, jogainak gyakorlására, kötelezettségei teljesítésére közvetlen hatással van a bíróság döntése.⁵⁴ E személyek lehetnek akár a társaság tagjai, vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagjai is, azok, akik egyébként a határozat felülvizsgálatának kérésére jogosultak.

Látszólag tehát a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának kezdeményezése és a törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezése átfedésben vannak egymással. Azonban a Ctv. 74. § (3) bekezdése ezt kizárja, kimondja ugyanis, hogy nincs helye törvényességi felügyeleti eljárásnak, ha az arra vonatkozó igény más polgári perben stb. érvényesíthető.⁵⁵ E szabály alapján levonható az a következtetés, hogy a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának kezdeményezésére jogosultak nem kezdeményezhetik ugyanezen helyzetben a törvényességi felügyeleti eljárást⁵⁶, csak azon személyi kör élhet törvényességi felügyeleti kérelemmel, amely egyébként nem jogosult bírósági felülvizsgálatot kérni (például hitelezők, tagsági viszonytal már nem vagy még nem rendelkezők stb.).

⁵¹ Ctv. 74. § (1) bek. a) és d) pontok.

⁵² Ctv. 81. § (1) bek. c) pontja.

⁵³ Ctv. 75. § (1) bek.

⁵⁴ BDT2015. 3387.

⁵⁵ BDT2017. 3727. A változásbejegyzési kérelem tárgyához kapcsolódó, azzal együttesen elbírálandó törvényességi felügyeleti ügyre is irányadó az a szabály, amely szerint nincs helye törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezésének, ha az igény peres úton érvényesíthető. Ezért, ha a változásbejegyzési kérelem alapja valamely, a tag által alaki vagy tartalmi okból sérelmesnek vélt társasági határozat, ennek jogorvoslata a tagot peres eljárásban illeti meg. Ilyenkor a törvényességi felügyeleti kérelmet érdemi vizsgálat nélkül kell elutasítani, és - megfelelően előterjesztett kérelem alapján - a változás bejegyzése iránt kell intézkedni.

A Ctv. 74. § (3) bekezdése szerint nincs helye törvényességi felügyeleti eljárásnak, ha az arra vonatkozó igény a cégbejegyzést (változásbejegyzést) elrendelő végzés hatályon kívül helyezése, a cégalapítás, illetőleg a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítása iránti perben (Ctv. 65-70. §), vagy más polgári perben érvényesíthető. A társasági határozattal szembeni jogorvoslat a Ptk. 3:35. §-a értelmében a tagot perben illeti meg, ebből következően bármely - alaki vagy tartalmi - okból sérelmesnek vélt társasági határozattal összefüggésben törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatása nem kezdeményezhető. A peres eljárásnak a törvényességi felügyeleti eljárással szemben primátusa van, tekintettel arra, hogy a törvényességi felügyeleti eljárásban lefolytatható korlátozott bizonyítással szemben a teljes körű bizonyításra lehetőséget adó peres eljárás alkalmasabb eszköz a tényállás feltárására.

⁵⁶ BDT2014. 3164. A korlátozott felelősségű társaság tagjaiban bekövetkezett változást – a tagváltozás szabályszerű bejelentése esetén – az ügyvezető köteles haladéktalanul átvezetni a tagjegyzéken az üzletész megszerzésének időpontjával, és ezt a cégbírósághoz bejelenteni. Az új tagot a tagsági jogok a tagsági jogviszonyának ügyvezetőhöz való szabályszerű bejelentésétől kezdődően megilletik, a tagsági jogait a tagváltozás cégbejegyzésének megtörténte előtt is gyakorolhatja, így a tagváltozást követően tartott taggyűlésen hozott határozatok bírósági felülvizsgálata iránti perindítás joga is megilleti. A perindítás helyett az igény törvényességi felügyeleti eljárásban való érvényesítésére nincs jogszabályi lehetőség.

A felvilágosításhoz való jog, valamint az iratbetekintési jog körében is látszólag verseng egymással a cégbíróság törvényességi felügyeleti jogköre és a határozat bírósági felülvizsgálatának intézménye.

A Ptk. 3:23. § (1) bekezdése biztosítja a gazdasági társaságok esetében a felvilágosításhoz való jogot, illetve a gazdasági társaság irataiba és nyilvántartásaiba való betekintés jogát. E jog azonban nem korlátlan, a vezető tisztségviselő írásbeli titoktartási nyilatkozat tételéhez kötheti, vagy akár meg is tagadhatja a felvilágosítást és az iratokba való betekintést, ha ez a gazdasági társaság üzleti titkát sértené, ha a felvilágosítást kérő a jogát visszaélészerűen gyakorolja, vagy felhívás ellenére nem tesz titoktartási nyilatkozatot. Ha a felvilágosítást kérő a felvilágosítás megtagadását indokolatlannak tartja, a cégbíróságtól kérheti a gazdasági társaság kötelezését a felvilágosítás megadására (törvényességi felügyeleti eljárás kérelmezése).

A felvilágosításhoz való jog és az iratbetekintési jog biztosítására irányuló kérelem esetén a cégbíróság törvényességi felügyeleti hatásköre nem gyakorolható viszont akkor, ha ezt a jogot a társaság szervei által hozott határozat vagy határozatok zárják ki. A társaság szervei – így a felügyelőbizottság és a legfőbb szerv – határozatai ugyanis nemperes eljárásban nem vizsgálhatóak felül, a jogorvoslatot ilyen esetben a társasági határozat felülvizsgálata iránti peres eljárás jelenti. A világos hatásköri elkülönülés érdekében a Ctv. 74. § (3) bekezdése az ilyen eljárásokra kizárja a cégbíróság törvényességi felügyeleti hatáskörét.⁵⁷

Mindezekből következően a társaság tagja (részvényese) az információs joga gyakorlásának kikényszerítése érdekében alaphelyzetben törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezhet, ha azonban e jog korlátozása vagy kizárása társasági határozaton alapul, akkor a társasági határozat felülvizsgálatára irányuló peres úton tudja csak jogát érvényesíteni.

Egy konkrét ügyben a zártkörűen működő részvénytársaság igazgatósága a kérelmező 2015. július 27. napján kelt kérelme alapján nem biztosította a részvényes részére az iratbetekintést a társaság által kötött szerződésekbe, megállapodásokba. A cégbíróság arra a következtetésre jutott, hogy az igazgatóság 36/2015. (IX. 29.) határozatára figyelemmel a cégbíróság törvényességi hatásköre kizárt, a részvényes felülvizsgálati perben kérheti az igazgatósági határozat megváltoztatását.⁵⁸

9. A felülvizsgálat iránti perindítás viszonya a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítására irányuló perindításhoz

A Ctv. 70. § (1) bekezdése alapján, a cég bejegyzését követően lehetőség van a létesítő okirat cégjegyzéki adatokat nem érintő, azzal össze nem függő módosításának érvénytelensége miatt bírósághoz fordulni. Az érvénytelenség megállapítása a Ptk.-ba foglalt rendelkezések alapján kérhető.

A pert a cég székhelye szerint illetékes megyei bíróság előtt a céggel szemben kell megindítani, és pedig a bejegyzést elrendelő végzés Céggközlönyben történő közzétételétől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül. A per megindítására az ügyész, illetve az a személy jogosult, aki a megtámadáshoz fűződő jogi érdekét valószínűsíti.

⁵⁷ A Ctv. 74. § (3) bekezdése szerint nincs helye törvényességi felügyeleti eljárásnak, ha az arra vonatkozó igény a 65-70. §-ban meghatározott vagy más polgári perben, illetve közigazgatási eljárásban érvényesíthető.

⁵⁸ BDT2017. 3636.

A joggyakorlatban merült fel azon kérdés, indítható-e kereset a Ctv. 70. § (1) bekezdésére való hivatkozással, ha egyébként a társasági határozat bírósági felülvizsgálatának is helye lenne? Egy jogesetben a bírósági eljárás során az alperes részvénytársaság arra hivatkozott, hogy a részvényes nem élhet a Ctv. 70. § (1) bekezdésre alapított jogorvoslattal, ha egyébként a társasági határozat bírósági felülvizsgálatát is kérhette volna. Álláspontja szerint a társasági jogi jogorvoslat és a Ctv. szerinti jogorvoslat nem opcionális, a társasági határozat bírósági felülvizsgálatának kérelmét elmulasztó fél számára a Ctv. 70. §-a nem ad további perlési lehetőséget. A tag, részvényes keresetindítási mulasztása nem hárítható el azzal, hogy utóbb majd a Ctv. 70. §-a szerinti érvénytelenségi perben érvényesíti igényét.

A Legfelsőbb Bíróságnak ettől a jogi okfejtéstől eltérő volt az álláspontja. A bíróság szerint sem a Gt.-nek (Ptk. szerint is), sem a Ctv.-nek nincs olyan rendelkezése, amely kizárná a többoldalú – egyebek mellett a határozat felülvizsgálatának kérelmét és a Ctv. 70. §-ában biztosított – jogorvoslati rendszer igénybevételét. Kiemelendő, hogy a különböző típusú perekben bár előfordulhat, hogy azonosak a felek, más a jogszabály által védendő érdek, – a társaság törvényes működésének biztosítása, a cégjegyzéki adatok valóságosága, jogszerűsége, az alapul fekvő okiratok érvényessége, – eltérő az igényérvényesítésre megszabott határidő stb.

A bíróság vizsgálódása során figyelemmel volt a már fentebb hivatkozott Ctv. rendelkezésre is, amely szerint törvényességi felügyeleti eljárásnak csak akkor van helye, ha az arra vonatkozó igény más polgári perben, illetve közigazgatási eljárásban nem érvényesíthető. Ebből azt a következtetést vonta le, hogy mindazokban az esetekben, amikor a jogalkotó a különböző tartalmú jogorvoslati eszközök igénybevételét korlátozni, vagy kizárni akarta, erről kifejezetten rendelkezett is. A Legfelsőbb Bíróság határozott álláspontja volt, hogy jogértelmezéssel nem lehet a jogorvoslati lehetőségeket szűkíteni, még akkor sem, ha azok – akár ugyanazon fél által történő – egyidejű igénybevétele jogalkalmazási nehézséget okozna.^{59,60}

Egy másik jogeset kapcsán merült fel az, hogy a Ctv. 70. §-a alapján indított pert tartalmilag is el kell határolni a társasági határozatok bírósági felülvizsgálata iránti pertől.

A Ctv. 70. § (1) bekezdése alapján a társasági szerződés módosítása érvénytelenségének megállapítása iránt indított perek sajátossága egyrészt a hat hónapos perindítási határidő, másrészt az, hogy az érvénytelenségnek a Ptk. szerződések érvénytelenségére vonatkozó szabályai szerint kell fennállnia, és az, hogy az érvénytelenség a cégjegyzékadattal össze nem függő. A Ptk. értelmében a szerződések érvénytelenségének megállapítása iránt többféle ok alapján lehet pert indítani. Az érvénytelenségi okok megnyilvánulhatnak a szerződési akaratban (például tévedés, megtévesztés, cselekvőképesség hiánya), alaki hibákban (jogszabály által megkövetelt írásbeli forma figyelmen kívül hagyása), a szerződés tartalmi hibáiban (lehetetlen célra irányuló vagy jogszabályba ütköző feltételeket tartalmazó szerződések). A Ctv. 70. §-a alapján indított per esetében tehát a módosító rendelkezéseknek kell érvénytelennek lenniük (tartalmi érvénytelenség), és nem az adhatja a jogalapot, hogy a határozat meghozatalát megelőzően vagy a határozat meghozatala során eljárási szabálysértés történt (formai érvénytelenség).

⁵⁹ EBH2011. 2328.

⁶⁰ EBH2011. 2328. Az a fél, aki a társasági határozat felülvizsgálatát jogosult kérni, nincs elzárva attól a jogi lehetőségtől sem, hogy – ha annak feltételei egyébként fennállnak – a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítását kérhesse. Ha ez utóbbi perben a felperes jogi érdekét a részvényesi minőségére alapítja, és a per során részvényesi minősége megszűnik, elveszti perbeli legitimációját, amely a kereset elutasítását eredményezi.

Az ügyben a másodfokú bíróság leszögezte, hogy a létesítő okirat módosítása érvénytelensége megállapításának nincs helye a taggyűlés összehívásával, a napirendi pontok meghatározásával kapcsolatos kifogásokra alapítottan.⁶¹ A Ctv. 70. §-a alapján előterjesztett kereseti kérelemmel összefüggésben a Kúria hangsúlyozta, hogy az említett jogszabály akkor alkalmazandó, amikor megállapítható, hogy a módosító szerződés elfogadására jogszerűen került sor, de a jogszerű társasági határozattal elfogadott szerződésmódosításnak van egy vagy több olyan rendelkezése, amely jogszabálysértő és nem függ össze cégjegyzékbeli adattal.⁶²

10. Összegzés

A társasági határozatok bírósági felülvizsgálata a társasági jog bevált és jól kidolgozott intézménye, a Ptk. a harmadik Gt.-hez képest csak szükségszerű, főként kifejezésbeli változtatásokat eszközölt azon a jogi személy általános szabályaihoz való igazítás érdekében. Történetek tartalmi változások is a joggyakorlat igényeit szolgálva, például a csekély mértékű jogsértés esetén nem kell a határozatot hatályon kívül helyezni, elegendő a jogsértést megállapítani.

Az eltelt évek alatt számos eseti döntés született, vannak területek, ahol egységesnek mondható bírói gyakorlat is kialakult, mint például szindikátusi szerződésbe ütközés megítélése, elhatárolás a rokon cégjogi intézményektől. A korábbi jogszabályok talaján is érlelődött joggyakorlat és meghozott eseti bírósági döntések többségükben a Ptk. viszonyai között is figyelembe vehetők.

A praktikumban új kérdést, rámutatva a Ptk. szabályozási ellentmondására, azon szabály vetett fel, amely szerint a részvénykönyv vezetése során hozott határozatok társasági határozatoknak minősülnek.

Felhasznált irodalom

Barta Judit: A korlátolt felelősségű társaság. In Barta et alii: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben*. Budapest, Patrocínium, 2016. 159-168.

Dúl János: *A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal*. Szeged, Iurisperitus, 2018.

Papp Tekla: A szindikátusi szerződés. In Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015. 224-235.

⁶¹ EBD2013. G.2.; BH2014. 155. Amennyiben azt a taggyűlési határozatot, mellyel a társasági szerződés módosításra került, hatályon kívül helyezték, a módosított társasági szerződés érvényessége a Ctv. 70. §-a alapján nem vizsgálható.

⁶² BH2014. 155.

A nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó speciális vagyongazdálkodási követelmények

1. Bevezető gondolatok

A nemzeti vagyonnal² történő gazdálkodás szabályainak vizsgálata kapcsán kiindulópontként rögzítendő, hogy az állami vagyongazdálkodás az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül, tekintve, hogy az állam gazdasági szerepvállalása vonatkozásában domináns beavatkozó szereplőből átalakult egy, a közvagyonnal és közforrásokkal hatékonyan gazdálkodó, az általa előnyösnek tartott fejlesztéseket ösztönző szereplővé.³ Az állami vagyongazdálkodás módjának jelentősége azon a tényen alapul, hogy az állam közpénzekkel gazdálkodik, így nemzetgazdasági jelentősége miatt a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra számos jogszabály tartalmaz speciális követelményeket és előírásokat alapelvekként megfogalmazva azokat, azonban az említett jogszabályok nem adják meg ezen alapelvek tartalmát, sem azokat az eseteket nem nevesítik, amikor vagyongazdálkodási követelmények teljesítettnek tekintendők vagy – épp ellenkezőleg – sérülnek.

A jelen tanulmányban az Alaptörvény, a nemzeti vagyonról szóló törvény, valamint az állami vagyonról szóló törvény⁴ vagyongazdálkodásra irányadó követelményeit vizsgáljuk, kiegészítve az Alkotmánybíróság gyakorlatában fellelhető, a témakörhöz kapcsolódó döntések főbb megállapításaival. A vizsgálat elsődlegesen az említett jogszabályok szövegére szorítkozik, arra kíván választ találni, hogy az egyes törvényekben meghatározott követelmények mennyiben feleltethetők meg egymással, tartalmuk miként értelmezhető, valamint pontos meghatározottság hiányában mikor tekinthetjük úgy, hogy a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodással szemben támasztott előírások érvényesülnek.

A fenti alapelvek érvényesülését a köztulajdonban álló gazdasági társaságok⁵ vagyongazdálkodása kapcsán vizsgáljuk, azzal, hogy a kapcsolódó bírói gyakorlat megállapításaival egyetértve álláspontunk szerint az államot, valamint a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések a nemzeti vagyonba tartoznak, az általunk vizsgált alapelvek

¹ A tanulmány a szerző *Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései* (szerk.: Auer Ádám – Boros Anita – Szólik Eszter) kötetben publikált, *Az állami és az önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok vagyongazdálkodására irányadó alapelvek* c. tanulmányának kiegészített és átdolgozott változata. Megjelent 2019-ben az *Opuscula Civiliában*. A szerző ezúton is köszönetet mond Papp Tekla professzor asszonynak a kéziratához fűzött értékes megjegyzéseiért.

² A nemzeti vagyon elemeit a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (Nvtv.) 1. § (2) bekezdése sorolja fel. A felsorolás kapcsán kérdéses annak taxatív jellege, tekintettel többek között arra, hogy a Kúria a Pfv.IV.21.175/2017/14. számú döntésében megállapította az ún. „Tao-támogatások” közpénz jellegét és nemzeti vagyonba tartozását, annak ellenére, hogy a törvényi felsorolás ezen vagyonelemet explicite nem tartalmazza.

³ Kovács Árpád: *Közpénzügyek*. Budapest, ELTE Eötvös, 2010. 302.

⁴ 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról (Ávtv.).

⁵ A köztulajdonban álló gazdasági társaságok meghatározásához lásd a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló 2009. évi CXXII. törvény (Taktv.) 1. § a) pontját. A fogalom kapcsán felmerülő dogmatikai anomáliák bemutatásához és az azok feloldása érdekében megfogalmazott javaslatokhoz lásd többek között: Papp Tekla: Néhány magánjogi kérdés az állami/önkormányzati tagságú gazdasági társaságok kapcsán. In Auer Ádám et alii (szerk.): *Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 123-131.; Lehoczki Zóra Zsófia: Fogalmi tévedések vígjátéka – a tulajdonjog közvetett tárgyának szerepében: a jogi személy. *Opuscula Civilia*, (2017), 3.

ezen szervezetek vagyongazdálkodására is kihatással bírnak. Ezeknek a jogi személyeknek további sajátossága, hogy az állami vagy helyi önkormányzati részvétel ellenére gazdasági társasági formában működnek, melynek során speciális rendelkezés hiányában a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) gazdasági társaságokra irányadó szabályai érvényesülnek. Annak köszönhetően, hogy a működési forma szabályanyagát a Ptk. tartalmazza, a magánjogi kódex első könyvében megfogalmazott alapelvek is irányadónak tekintendők az általunk vizsgált szervezetek vagyongazdálkodása kapcsán, így röviden említjük a Ptk. kapcsolódó alapelveit⁶ is. Továbbá indokoltnak tartjuk jelezni, hogy – gazdasági társaságokról lévén szó – a társasági jog alapelveinek⁷ szintén érvényesülniük kell a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működése és vagyongazdálkodása során. Ezen alapelvek kifejtésétől a jelen tanulmányban eltekintünk.

2. Az egyes, vagyongazdálkodásra irányadó követelmények kifejtése

2.1. Az Alaptörvényben foglalt követelmények és az Alkotmánybíróság kapcsolódó megállapításai

Ahogy az a fentiekben is említettük, az államot és a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések a nemzeti vagyona tartoznak,⁸ Magyarország Alaptörvénye a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének céljaként a közérdek szolgálatát, a közös szükségletek kielégítését és a természeti erőforrások megővését, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevételét⁹ jelöli meg. Ezen alkotmányi rendelkezésre tekintettel állapítja meg Bende-Szabó Gábor, hogy a nemzeti vagyon jellegét tekintve célvagyonnak minősül, azaz annak használata és hasznosítása meghatározott célokhoz kötött.¹⁰ Az Alaptörvény továbbá rögzíti, hogy a nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit sarkalatos törvény (a nemzeti

⁶ Ptk. 1:3-1:5. §.

⁷ Az alapelvek részletes kifejtéséhez lásd: Papp Tekla (szerk.): *Társasági jog*. Szeged, Lectum, 2011. 25–39.

⁸ Zlinszky János hosszan értekezik arról, hogy a köztulajdon alanya valójában lehet a nemzet, azonban a nemzet ténylegesen nem tudja befolyásolni a közvagyonnal történő gazdálkodást és annak felhasználását, tekintettel többek között arra, hogy „a nemzet még csak részvényesek gyülekezeteként sem jelentkezik, semmiféle joga nincs beleszólásra, mérlegelésre, védelemre, ellenőrzésre”. Erre tekintettel Zlinszky kiemeli, hogy az állami vagyon nem szolgálhat politikai célokat, arról ideális esetben az állam csak a nemzettel egyetértésben rendelkezhet. Lásd: Zlinszky János: *Superflua lex? Non loquitur?* (2007. évi CVI. tv. és az Alkotmány). *Magyar Jog*, (2007), 12. 724-728.

⁹ Az Alkotmánybíróság 13/2018. (IX. 4.) AB határozatának indokolásában a felszín alatti vizek vonatkozásában rögzítette, hogy „[a] nemzet közös örökségébe tartozó vagyontárgyakkal való felelős gazdálkodás egyik Alaptörvényben nevesített célja, nevezetesen a jövő nemzedékek szükségleteinek meghatározása nem politikai kérdés, azt mindenkor tudományos igénnyel lehet és kell meghatározni, az elővigyázatosság és megelőzés elvének érvényesülésére is figyelemmel.” A hivatkozott döntésben így a bírói testület a természeti kincsek és a felszín alatti vizek védelme vonatkozásában kiemelt figyelmet fordított azon követelményre, hogy ezek megőrzése a jövő nemzedékek érdekeit és szükségleteit is szolgálja. A felszín alatti vizekkel történő felelős gazdálkodás különösen jelentős, tekintettel arra, hogy Magyarország elhelyezkedéséből adódóan a felszíni vízkészletnek csak csekély hányada keletkezik az országhatárokon belül, azonban az ország az éghajlatváltozás következményeinek jelentősen kitett térségben helyezkedik el. Szintén a jövő nemzedékek szükségletei biztosításának fontossága mellett érvelt Czine Agnes alkotmánybíró a 27/2017. (X. 25.) AB határozathoz fűzött különvéleményében, amelyben hangsúlyozta, hogy a termőföldvagyon értékesítéséből származó bevétel is a Nemzeti Földalap céljainak megfelelően lenne indokolt felhasználni, mivel az értékesítésből származó bevétel elvonása a Nemzeti Földalapon maradt termőföldvagyon megővését és a jövő nemzedékek számára való megőrzését is veszélyeztetheti.

¹⁰ Bende-Szabó Gábor: *A vagyongazdálkodás jogi keretei*. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. 4.

vagyronról szóló törvény) határozza meg.¹¹ Az Nvtv. által kialakított rendszer alapján a nemzeti vagyon egyes elemei négy kategóriába sorolhatók be, ezek a vagyonscsoportok a forgalomképtelen nemzeti vagyon,¹² a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon,¹³ a korlátozottan forgalomképes nemzeti vagyon¹⁴ (a felsorolt kategóriákra összefoglalóan az Nvtv. az állami vagyon esetén a kincstári vagyon,¹⁵ az önkormányzati vagyon esetén a törzsvagyon¹⁶ terminust használja) és az üzleti vagyon.¹⁷ Az Alaptörvény tehát rögzíti a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének céljait, kihangsúlyozva, hogy a nemzeti vagyon kezelése nem szolgálhat magánérdekeket, a vagyonkezelés során minden esetben a köz érdekeinek szem előtt tartásával kell eljárni.

A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célját és annak a tulajdonhoz való joghoz fűződő viszonyát az Alkotmánybíróság a választási plakátok állami vagy önkormányzati tulajdon tárgyán történő elhelyezésével és annak engedélyhez kötöttségével kapcsolatban vizsgálta a 27/2019. (X. 22.) AB határozatban. Az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének elsődleges célja a közérdek szolgálata, amibe értelemszerűen beletartoznak az alapvető jogok, így a véleményszabadság védelme is. A nemzeti vagyon védelme és a tulajdonvédelem kapcsolata vonatkozásában az Alkotmánybíróság rögzítette:

„A tulajdonvédelmet a nemzeti vagyon körébe tartozó tulajdon esetén sem kizárt a tulajdonkorlátozással szemben úgy biztosítani, hogy az csak a jogosult előzetes, írásbeli hozzájárulásával legyen lehetséges. A közérdek szolgálatában álló nemzeti vagyon esetében ugyanakkor a jogosult tulajdonvédelme nem élvezhet automatikusan elsőbbséget akkor, amikor a korlátozást más alapvető jog érvényesülése indokolja, s az alapvető jog érdekében történő korlátozás nem minősül aránytalannak.”

A testület megállapította továbbá, hogy a nemzeti vagyonba tartozó dolog vagyonkezelője a tulajdonhoz való jog védelmére hivatkozással a véleménynyilvánításhoz való alapvető jog érvényesülését korlátozni csak indokoltan és arányos módon jogosult. A hivatkozott döntés témánk vonatkozásában két szempontból is meghatározó. Egyrészt állást foglal a nemzeti vagyon kapcsán felmerülő alapjogi ütközések és korlátozások kérdésében, másrészt pedig rögzíti és hangsúlyozza azon, a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás során konstans szem előtt tartandó alapelvet, amely szerint a nemzeti vagyon tárgyainak mindenkori elsődleges célja a közérdek szolgálata.

Az előző bekezdésekben hivatkozott döntés kapcsán fontos továbbá rámutatni arra, hogy az alkotmányjog által értelmezett és alkalmazott tulajdonhoz való jog nem azonos a polgári jogban központi szerepet betöltő fogalommal, a tulajdonjoggal. A két fogalom nem azonosítható egymással, Téglási András álláspontja szerint a tulajdonjoghoz való jog részben tágabb, részben pedig szűkebb kategória, mint a tulajdonjog. Ezen állítását azzal támasztja alá, hogy a tulajdonjoghoz való jog ugyan magában foglalja a polgári jogi tulajdonjogot, azonban kiegészül

¹¹ Alaptörvény 38. cikk (1) bek.; a 3278/2017. (XI. 2.) AB határozatban és a 16/2015. (VI. 5.) AB határozatában az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy az Alaptörvény hivatkozott szabályának utolsó fordulata olyan általános jellegű megfogalmazás, amely alapján értelmezés útján csak esetről esetre állapítható meg az, hogy a konkrét jogszabályhely tekintetében a sarkalatosság követelménye fennáll-e, és hogy a szóban forgó szabályozási tárgy mely elemeire terjed ki.

¹² Nvtv. 3. § (1) bek. 3. pont.

¹³ Nvtv. 3. § (1) bek. 12. pont.

¹⁴ Nvtv. 3. § (1) bek. 6. pont.

¹⁵ Nvtv. 3. § (1) bek. 5. pont.

¹⁶ Nvtv. 5. § (2) bek.

¹⁷ Nvtv. 3. § (1) bek. 18. pont.

további egyéb, így szociális elemekkel is. Az alkotmányjog ugyanis nem a tulajdonjog közvetett tárgyát, a dolgot védi, hanem garantálja a tulajdonosi jogállást, ami elsődlegesen a tulajdonossá válás lehetőségét foglalja magában. A tulajdonhoz való jog azonban más aspektusból szűkebb körű, mint a polgári jogi fogalom, tekintettel többek között arra, hogy a tulajdonhoz való jog nem védi meg a jogalanyokat többek között az adókkal szemben.¹⁸

A nemzeti vagyon elsődleges feladata és az állami és az önkormányzati vagyon egymáshoz való viszonya vonatkozásában számos jelentős megállapítást tartalmaz a 3180/2018. (VI. 8.) AB határozat. A fentiekben idézett 27/2019. (X. 22.) AB határozathoz hasonlóan az Alkotmánybíróság ezen verdiktjében is rögzítette, hogy a nemzeti vagyon védelmének és kezelésének egyik legfontosabb célja a közérdek szolgálata. Az önkormányzati tulajdon védelme kapcsán a testület elhatárolta az önkormányzati tulajdont a harmadik személyekkel szemben megillető és az állammal szemben megillető védelmet azzal, hogy rögzítette, a harmadik személyekkel szemben az önkormányzatok tulajdonának védelmére kizárólag az Alaptörvény tulajdonhoz való jog szabályait rögzítő rendelkezései alapján kerülhet sor. Ezzel szemben az állam és az önkormányzat viszonyában az önkormányzat vagyona vonatkozásában a feladathoz kötöttség is érvényesül, ami az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerinti általános tulajdonhoz való jog közérdekű korlátja, tekintettel arra, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Konklúzióként az Alkotmánybíróság rögzítette:

„valamely korábban önkormányzati feladat- és hatáskör állami feladattá válása lehetővé teszi az adott feladat ellátását szolgáló önkormányzati vagyontárgyak vonatkozásában az önkormányzatok tulajdonhoz való jogának állam általi korlátozását. A korlátozás azonban csak annyiban érvényesíthető, amennyiben az adott önkormányzati vagyontárgy döntően és közvetlenül a megjelölt feladat- és hatáskör ellátását szolgálta.”

Ezen megállapítás meggyőződésünk szerint kiemelt jelentőséggel bír abban a tekintetben, hogy egyfajta hierarchiát állít fel a nemzeti vagyon egyes tárgyai között azzal, hogy az önkormányzati vagyon vonatkozásában megállapítja szükség esetén annak korlátozhatóságát. Fontosnak tartjuk kiemelni továbbá, hogy az Alkotmánybíróság ezen határozatában is megerősítette a nemzeti vagyon célvagyon jellegét, valamint azt, hogy a vagyon elsődleges célja a közérdek érvényesítése és szolgálata.

Az Alkotmánybíróság a nemzeti vagyon és a nemzet közös öröksége fogalmak azonosságát is vizsgálta a 13/2018. (IX. 9.) AB határozatában, amely vonatkozásban rögzíti, hogy az Alaptörvény a XIII. cikkben a tulajdonhoz kapcsolódó társadalmi felelősséget általánosságban határozza meg, ezt az általános felelősséget konkretizálja a nemzeti vagyon és a nemzet közös öröksége vonatkozásában a 38. cikkben és a P) cikkben.

„Az Alkotmánybíróság kiemeli, hogy a nemzeti vagyon és a nemzet közös öröksége fogalmi nem teljesen azonosak, ám amennyiben valamely vagyonelem esetében egybeesnek, úgy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerinti tulajdonosi felelősséget az Alaptörvény 38. cikk (1) bekezdésére és az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésére is tekintettel, azokat összeegyeztetve lehet meghatározni.”

A határozattal érintett, állami tulajdonban lévő felszín alatt vizek egyidejűleg állnak a 38. cikk és a P) cikk által meghatározott védelem hatálya alatt. Ebből az Alkotmánybíróság azt a következtetést vonta le, hogy

¹⁸ Téglási András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme*. PhD-értekezés, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2011. 16.

„az állam mint kizárólagos tulajdonos csak oly módon gazdálkodhat a felszín alatti vizekkel (ideértve a vízhasználat lehetőségének megteremtését is), hogy az nem csupán a jelen nemzedékek közös szükségleteire van tekintettel, hanem a jövő nemzedékek szükségleteire, illetőleg magukra a természeti erőforrásokra mint önmagukban is értéket képviselő és megóvandó szabályozási tárgyakra is.”

Ezen döntés egyrészt elaborálja a jövő nemzedékek szükségleteinek szem előtt tartását a nemzeti vagyon kezelése vonatkozásában, másrészt pedig kiválóan példázza azt a sajátos helyzetet, hogy a nemzeti vagyon kezelőjének milyen fokozott figyelemmel és felelősséggel, valamennyi körülmény egyidejű szem előtt tartásával kell eljárnia a nemzeti vagyon tárgyainak kezelése során.

Az Alaptörvény 38. cikkének (5) bekezdése az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek gazdálkodására fogalmaz meg speciális követelményeket azzal, hogy ezen szervezetek vonatkozásában is irányadók az Nvtv. vagyongazdálkodásra vonatkozó előírásai. Az Alaptörvény rögzíti, hogy a hivatkozott gazdálkodó szervezetek törvényben meghatározott módon, önállóan és felelősen gazdálkodnak a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményei szerint.¹⁹ Az idézett rendelkezésből következik, hogy helyi önkormányzat rendelete az önkormányzat részvételével működő gazdasági társaságok gazdálkodásának módjára vonatkozóan nem állapíthat meg további követelményeket, előírásokat, még abban az esetben sem, ha azok a törvényi előírásoknál speciálisabb szabályokat állapítanak meg az érintett szervezetek vagyongazdálkodására, ugyanis az Alaptörvény alapján a vagyongazdálkodás módját törvény határozza meg. Az előző szabály némiképpen aggályosnak tekinthető, hiszen az Nvtv. szabályozza a vagyongazdálkodás módját, és nevesíti azokat a főbb elveket, amelyeknek érvényesülniük kell a gazdálkodás során, azonban a helyi önkormányzatok számos esetben a speciális, lokális viszonyokra tekintettel további elvek és követelmények meghatározásával elősegíthetnék a törvényben generálisan meghatározott vagyongazdálkodási elvek érvényesülését azzal, hogy magától értetődően a helyi rendeletben foglalt speciális előírások nem lehetnek ellentétesek a törvényben foglalt elvekkel, és nem akadályozhatják azok érvényesülését. További kérdést vet fel, hogy az állami, illetve önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaság működésére és szervezetére irányadó szabályozás kialakítása során mennyiben határozhat meg további elveket, követelményeket a vagyonkezelés módjának vonatkozásában, illetve az egyes társaságok belső működésére irányadó egyedi szabályozás mennyiben tekinthető a vagyonkezelés módjára irányadó rendelkezések összességének. Az Alaptörvény hivatkozott szakaszának szó szerinti értelmezése alapján ugyanis a vagyonkezelés módját törvény állapítja meg, így a törvényben meghatározottaknál bővebb, részletesebb szabályozást a társaság működésére és szervezetére irányadó szabályanyag sem tartalmazhat, annak ellenére, hogy álláspontunk szerint indokolt lenne egyes szabályozási részletkérdések társaság általi kidolgozásának engedélyezése, természetesen a törvényben lefektetett elvekkel és követelményekkel összhangban, az azok által biztosított keretek között maradván.

További – az Alaptörvényben foglalt, – általunk vizsgált jogi személyek gazdálkodására irányadó követelmény, hogy közpénzzel gazdálkodó szervezetekről lévén szó, ezen tevékenységükről a nyilvánosság előtt kötelesek elszámolni, továbbá a közpénzeket és a

¹⁹ Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

nemzeti vagyont az átláthatóság²⁰ és a közélet tisztaságának elve szerint kötelesek kezelni,²¹ az említett csoportokba tartozó vagyonelemekre vonatkozó adatok pedig közérdekű adatnak minősülnek.²² Kérdésként merül fel, hogy az átlátható gazdálkodás követelménye, valamint az átlátható tulajdonosi szerkezettel, felépítéssel, valamint átlátható tevékenységgel működő gazdálkodó szervezetek – röviden: átlátható szervezetek²³ – mennyiben „feleltethetők meg” egymásnak, azaz az átlátható gazdálkodás követelménye megvalósul-e önmagában azzal, hogy a gazdálkodást végző szervezet átlátható szervezetnek minősül, avagy az átlátható gazdálkodás egy ennél tágabb, az állampolgárok általi megismerhetőséget, transzparenciát is magában foglaló fogalomnak tekintendő, ezáltal a két követelményt – azonos hangzásuk ellenére – egymástól el kell határolni, és megvalósulásukat külön kell vizsgálni. Kovács Árpád az átláthatóságot az elszámoltathatósággal együtt a nyilvánosság érvényesülésének követelményével azonosította,²⁴ nem szűkítette a szervezet átláthatóságára. Álláspontunk szerint az átláthatóság követelménye magában foglalja a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok bárki általi hozzáférhetőségét is, ami már önmagában is jóval szélesebb adathalmazt foglal magában, mint az átlátható szervezethez kapcsolódó adatok, így meggyőződésünk szerint az átláthatóság követelményének és az átlátható szervezeti minőséghez kapcsolódó követelmények megvalósulását egymástól elkülönítetten célszerű vizsgálni.

2.2. A nemzeti vagyronról szóló törvényben meghatározott követelmények

Az Nvtv. az Alaptörvényhez hasonlóan meghatározza, hogy a nemzeti vagyon alapvető rendeltetése a közfeladat ellátásának biztosítása, ideértve a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátását, valamint az e feladatok elvégzéséhez szükséges infrastruktúra biztosítását. A törvény továbbá rögzíti, hogy a nemzeti vagyonnal felelős módon, rendeltetésszerűen kell gazdálkodni.²⁵ Bende-Szabó Gábor álláspontja szerint a felelős gazdálkodás elvét további vagyongazdálkodási követelmények, így többek között az arányosság, az átláthatóság, a hatékonyság, valamint a költségtakarékosság töltik meg tartalommal.²⁶ A nemzeti vagyon rendeltetésének megfelelő működtetését a törvény ismételten kimondja,²⁷ álláspontunk szerint a rendeltetésszerű gazdálkodás és a rendeltetésének megfelelő működtetés egymással megfeleltethető fogalmaknak tekintendő, amelyek visszautalnak az Alaptörvény és az Nvtv. azon előírásaira, amelyek szerint a nemzeti vagyon rendeltetése a közérdek szolgálata, valamint a közfeladat ellátásának biztosítása. A rendeltetésszerű gazdálkodás követelménye akkor tekinthető megvalósultnak, ha a gazdálkodás során az egyes döntések nem a döntéshozatalra jogosult egyes magánszemélyek vagy az általuk meghatározott más személyek érdekeit, hanem a társadalom szélesebb köre, a köz érdekeit szolgálják, illetve a közfeladat lehető legmagasabb színvonalú ellátását teszik lehetővé.

²⁰ Az átláthatóság követelményének Alaptörvényben való megjelenéséhez lásd bővebben: Miczán Péter: Az Alaptörvény által támasztott átláthatósági követelmény bevezetésével felmerülő jogalkotási kérdések, különös tekintettel a társasági jogra. In Varga Norbert (szerk.): *Az új Alaptörvény és a jogélet reformja*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 2013. 165–186.

²¹ Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.039/2017/5. számú ítélete; 21/2013. (VII. 19.) AB határozat.

²² Alaptörvény 39. cikk (2) bek.

²³ Alaptörvény 38. cikk (4) bek.

²⁴ Kovács i. m. (3. lj.) 37.

²⁵ Nvtv. 7. § (1) bek.; Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.633/2018/4. számú ítélete.

²⁶ Bende-Szabó Gábor: A helyi önkormányzati vagyon törvényi szabályozásának új rendszere. In Patyi András – Lapsánszky András (szerk.): *Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben – Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 41-52. 49.

²⁷ Nvtv. 7. § (2) bek.

A nemzeti vagyon rendeltetése kapcsán fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a nemzeti vagyon körébe a korábbiakban felsorolt négy vagyonscsoport, így az üzleti vagyon is beletartozik. Álláspontunk szerint az üzleti vagyon vonatkozásában megkérdőjelezhető az előírás, miszerint a nemzeti vagyon kezelésének célja, rendeltetése a közérdek szolgálata. Az Nvtv. az „alapvető rendeltetés” fordulatot alkalmazza a nemzeti vagyon vonatkozásában, így abba beleérthető, hogy egyes vagyonelemek kapcsán más rendeltetési célok is megjelenhetnek, az Alaptörvény azonban nem tartalmazza az alapvető kifejezést, a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének céljaul egységesen a közérdek szolgálatát, a közös szükségletek kielégítését, a természeti erőforrások megóvását, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevételét tűzi ki.²⁸ Az állam és a helyi önkormányzat forgalomképes üzleti vagyonával azonban nyereségérdekelt gazdálkodói tevékenységet is folytathat,²⁹ amelynek közvetlen célja nem minden esetben a közérdek szolgálata, hanem profit realizálása is lehet, amely hasznot az állam és az önkormányzat saját belátása szerint, a közcélok érvényesítése érdekében is felhasználhat. Fentiek alapján szerencsésebbnek tartjuk az Nvtv. „alapvető rendeltetés” fordulatát abban az esetben, ha a köz érdekének szolgálata a nemzeti vagyonra, mint mind a négy kategóriát magában foglaló vagyontömege vonatkozik.

Az Nvtv. meghatározza a nemzeti vagyongazdálkodás legfontosabb feladatait, nevesítve számos, a vagyongazdálkodás módjára irányadó követelményt is. A törvény előírásai alapján a nemzeti vagyongazdálkodás feladata a nemzeti vagyon – korábbiakban már említett – rendeltetésének megfelelő, az állam és a helyi önkormányzat mindenkori teherbíró képességéhez igazodó, elsődlegesen a közfeladatok ellátásához és a mindenkori társadalmi szükségletek kielégítéséhez szükséges, egységes elveken alapuló, átlátható, hatékony és költségtakarékos működtetése, továbbá értékének megőrzése, állagának védelme, értéknövelő használata, hasznosítása, gyarapítása, továbbá az állam vagy a helyi önkormányzat feladatának ellátása szempontjából feleslegessé váló vagyontárgyak elidegenítése.”³⁰

A nemzeti vagyonnal való gazdálkodás során valamennyi, a fentiekben említett cél szem előtt tartásával és érvényesítésére való törekvéssel kell eljárni, azonban a témánk szempontjából indokoltnak tartjuk kiemelni a vagyongazdálkodásra irányadó három, legkonkrétabbnak tekinthető követelményt, így az átláthatóságot,³¹ a hatékonyságot,³² valamint a költségtakarékosságot. Az átláthatóság kapcsán ismételten felmerül a kérdés, hogy az mennyiben feleltethető meg az Nvtv. által definiált átlátható szervezet fogalmának,³³ azaz az átlátható szervezetből következik-e az átláthatóság követelményének teljesülése, avagy az átláthatóság további összetevőket is magában foglaló elvnek tekintendő. Azzal, hogy az átláthatóság terminust használó jogszabályok egyike sem adja meg annak a fogalmát vagy tartalmát, a fenti problémát nem lehet egyértelműen eldönteni, azonban fenntartjuk azon álláspontunkat, hogy a két terminus eltérő tartalmi követelményeket takar. Az Nvtv. a hatékony

²⁸ Alaptörvény 38. cikk (1) bek.

²⁹ Horváth M. Tamás: *Magasfeszültség – Városi szolgáltatások*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2015. 114.

³⁰ Nvtv. 7. § (2) bek.

³¹ A közpénzek kezelése kapcsán az Alkotmánybíróság több határozatában állást foglalt az átláthatóság alapelveinek érvényesülése kapcsán, lásd többek között: 3026/2015. (II. 9.) AB határozat és 3/2018. (IV. 20.) AB határozat.

³² A kizárólagos állami tulajdonba tartozó dolgok hatékony működtetése kapcsán az Alkotmánybíróság álláspontját az 1814/B/1991. AB határozatában fejtette ki, amelyben többek között rögzítette, hogy amennyiben egy tevékenység az állami monopólium körébe tartozik, az nem része a piaci szférának, így a joggyakorlás egyes részletszabályai is eltérnek a versenyszféra klasszikus szabályaitól, az államnak a szabályok meghatározása során az alkotmányos keretek között diszkrecionális joga van a joggyakorlás feltételeinek meghatározásában. Ezen álláspontot erősítette meg az Alkotmánybíróság az 1048/B/2005. AB határozatban is.

³³ Nvtv. 3. § (1) bek. 1. pont.

működtetés tartalmát sem árnyalja, így a jogszabály szövege alapján nem dönthető el, hogy a hatékonyság követelményének teljesüléséhez elengedő a közfeladat ellátásának tartósan magas színvonalú biztosítása, vagy a hatékony működtetés más elemeket is magában foglaló követelménynek tekintendő. A költségtakarékos működtetés az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában konkrétan értelmezhető, ugyanis a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről célként határozza meg az említett társaságok takarékosabb fenntartásának előmozdítását, igaz, a takarékoság fogalmát némiképpen megkérdőjelezhető módon csak a vezetői javadalmazások mértékének meghatározására szűkíti.³⁴

2.3. Az állami vagyronról szóló törvényben meghatározott követelmények

Az általunk vizsgált harmadik jogszabály, az Ávtv. preambuluma szintén meghatározza a vagyongazdálkodásra irányadó követelményeket, így a hatékonyabb, eredményesebb és költségtakarékosabb vagyongazdálkodást, a nemzet számára tartós értéként megőrzendő vagyon védelmét, értékének megőrzését. Az egyes elvek értelmezése előtt célszerűnek tartjuk megjegyezni, hogy a törvény nem határozza meg pontosan a jogszabályi követelményeknek megfelelő vagyongazdálkodás hatékonyságának, eredményességének, valamint költségtakarékosságának viszonyítási alapját. A preambulumban ugyan utal rá, hogy az elveknek az intézményes privatizáció lezárását követő új és korszerű vagyongazdálkodás során kell érvényesülniük, azonban ezen utalás alapján sem dönthető el pontosan, hogy az elveknek a privatizációs időszakhoz vagy más történelmi érához viszonyítva kell fokozottabban érvényesülniük, ráadásul az intézményes privatizáció időszakát sem tekintjük egy pontosan meghatározható „időtartamnak”. Álláspontunk szerint kérdéses többek között, hogy az ún. „spontán privatizáció”³⁵ időszaka értelmezhető-e az intézményes privatizáció fogalmán belül. Továbbá, amennyiben a privatizáció fogalma alatt az állami tulajdonban álló vagyonelemek magánszféra részére történő értékesítését értjük, meggyőződésünk szerint a privatizáció egészen addig nem tekinthető lezártnak, ameddig az állam tulajdonában elidegeníthető vagyonelemek állnak. További probléma, hogy véleményünk szerint ezen alapvető követelményeknek nem más időszakhoz viszonyítva kell fokozottabban érvényesülniük, hanem az adott, a jogszabály hatályba lépésétől a hatályon kívül helyezéséig tartó időszakban indokolt és elvárható a lehető legmagasabb fokú megvalósulásuk.

A hatékonyság és a költségtakarékosság követelményét a korábbiakban már vizsgáltuk, így az Ávtv. által lefektetett elvek közül az eredményesség az, amelynek rövid értékelése indokolt. Az eredményesség követelményére vonatkozóan a törvény nem ad további meghatározást, így nem adja meg annak tartalmát, megvalósulásának vagy éppen nem teljesülésének eseteit, még exemplifikatív jelleggel sem. A jogszabály szövegében is mindösszesen egyszer, a preambulumban jelenik meg az elv, az egyes szakaszok még utalás szintjén sem tartalmazzák azt. Az eredményes gazdálkodás követelményét az Alaptörvény is tartalmazza az állam és a

³⁴ Lásd: Taktv. preambuluma indokolása: „A törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában kíván eleget tenni a választópolgárok azon igényének, hogy a vezetői javadalmazás takarékos, átlátható, a valódi teljesítményt díjazó legyen.” Az idézett rendelkezés kapcsán szem előtt tartottuk, hogy indokolásról lévén szó, jogi kötőerővel nem rendelkezik, azonban a jogalkotói cél megértéséhez segítséget nyújt. Az indokolás megfogalmazásával kapcsolatban problémaként említendő, hogy a szöveg a „vezetői javadalmazás” terminust használja, azonban a törvény a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek, felügyelőbizottsági tagjainak, valamint munkavállalóinak a juttatásaira is tartalmaz irányadó rendelkezéseket, azonban a felügyelőbizottság tagjai vonatkozásában nehezen értelmezhető a vezető kifejezés.

³⁵ A vállalati döntésű decentralizált privatizáció (az ún. „spontán privatizáció”) részletes kifejtéséhez lásd: Sárközy Tamás: *A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig*. Budapest, HVG-ORAC, 2009. 35–67.

helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek vonatkozásában,³⁶ azonban az alkotmány sem ad pontosabb tartalmi meghatározást az eredményesség követelményére irányadóan.

Az Ávtv.-ben foglalt követelmények kifejtését követően indokoltnak tartjuk kiemelni, hogy a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (Mötv.) nem tartalmaz a helyi önkormányzatok vagyongazdálkodására, ezáltal a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok gazdálkodására irányadó speciális elveket és követelményeket, így ezen társaságok vonatkozásában az Alaptörvényben, valamint az Nvtv.-ben foglalt előírásoknak kell érvényesülniük.

2.4. A Polgári Törvénykönyv kapcsolódó alapelvei

Az általunk vizsgált szervezetekre, gazdasági társaságokról lévén szó, a Ptk. rendelkezései is irányadóak, hiszen a polgári jogi kodifikáció eredményeként a társasági jogi szabályanyag a kódex Harmadik Könyvében került elhelyezésre. A Bevezető rendelkezésekben foglalt alapelvek a törvény egészére, így a jogi személyekre is irányadók, az Első Könyvben foglalt rendelkezések közül – témánk szempontjából – a jóhiszeműség és tisztesség elve,³⁷ az elvárható magatartás elve,³⁸ valamint a joggal való visszaélés tilalma³⁹ releváns. Az említett alapelvek részletesebb kifejtésétől eltekintünk, a rendelkezések ugyanis leginkább jogon kívüli elemekből töltődnek fel,⁴⁰ azonban kiemljük, hogy az alapelveknek valamennyi gazdasági társaság, így a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működése és vagyongazdálkodása során is érvényesülniük kell.

Az előző pontokban vizsgált közjogi normákban foglalt vagyongazdálkodási követelmények így kiegészülnek a magánjog egészét átható alapelvekkel, amelyek bár nem kifejezetten a jogi személyekre és a társaságok vagyongazdálkodására tekintettel kerültek megfogalmazásra, azonban a Ptk. egészét átható alapelvekről lévén szó, az általunk vizsgált társaságok vagyongazdálkodása vonatkozásában sem hagyhatók figyelmen kívül.

Ezzel egyidejűleg hangsúlyozandó azonban az a tény, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok – többek között a tulajdonos személyére, a kezelt vagyon nemzeti vagyon jellegére és az ellátott tevékenységekre tekintettel – a Ptk. által szabályozott, piaci jellegű gazdasági társaságokhoz képest speciális jogi személyeknek tekintendők. Ebből következően meggyőződésem szerint az előzőekben ismertetett vagyongazdálkodási követelmények közül elsőbbséget élveznek a kifejezetten ezen szervezetek vonatkozásában az Alaptörvényben, a nemzeti vagyonról szóló törvényben és az állami vagyonról szóló törvényben megfogalmazott alapelvek, és a Ptk. Első Könyvében foglalt, klasszikus magánjogi alapelvek csak másodlagosan, a sajátos követelmények „mögöttes alapelveiként” érvényesülnek abban az esetben, ha az elsődleges alapelvek kiegészítése, pontosítása szükséges, és erre a Ptk. alapelvei alkalmasnak mutatkoznak. Ez azt is eredményezi, hogy a speciális vagyongazdálkodási követelmények és a Ptk.-ban rögzített alapelvek hipotetikus ütközése esetében az

³⁶ Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

³⁷ Ptk. 1:3. §; az elv bővebb kifejtéséhez lásd: Nochta Tibor: *A jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesüléséről a társasági jogviszonyokban. Gazdaság és Jog*, (2017), 2. 3–8.

³⁸ Ptk. 1:4. § (1) bek.

³⁹ Ptk. 1:5. §.

⁴⁰ Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések. In Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. I., 53.

Alaptörvényben, az Nvtv.-ben vagy az Ávtv.-ben rögzített alapelv primátusa kell, hogy érvényesüljön.

3. A vagyongazdálkodásra irányadó követelmények értékelése

Az általunk vizsgált jogszabályokban megjelenő, a nemzeti és az állami vagyonnal való gazdálkodásra irányadó követelmények részletes elemzése nélkül, kizárólag a jogszabályok szövegére támaszkodva, elmondható, hogy az egyes elvek, követelmények tartalmára, érvényesülésükre vagy éppen nem teljesülésükre a törvények nem adnak részletes, de sok esetben még érintőleges magyarázatot, iránymutatást sem,⁴¹ így pontos tartalmuk nehezen meghatározható, ami álláspontunk szerint indokolatlanul relativizálja, és túlzottan a mérlegelés tárgyává teszi a követelményeknek való megfelelést vagy épp ellenkezőleg, az elvekkel ellentétes vagyongazdálkodás meghatározhatóságát.

A kérdés vizsgálata során azonban fontos annak kiemelése, hogy a fentiekben hivatkozott elvek megjelölése mellett mind az Nvtv., mind pedig az Ávtv. számos konkrét, a nemzeti vagyonnal való gazdálkodásra vonatkozó, kógens szabályt tartalmaz, amelynek a tartalma a jogszabályok szövege alapján egyértelműen meghatározható. Ebből következik a vagyongazdálkodásra irányadó elvek és követelmények érvényesülésének az egyes kógens előírásoknak való megfelelésen keresztül történő vizsgálhatósága. Álláspontunk szerint amennyiben a nemzeti vagyonnal való gazdálkodás során érvényesülnek a vizsgált törvények előírásai és más kapcsolódó jogszabályok, így például a számvitelről szóló törvény⁴² által rögzített előírások, azzal egyidejűleg a jogszabályok által előírt elvek és követelmények is megvalósulnak. Sőt, meggyőződésünk szerint egy, a vagyongazdálkodást végző által elkövetett csekély jelentőségű normasértés sem jelenti automatikusan azt, hogy a gazdálkodása összességében nem felel meg a törvényekben megfogalmazott elveknek.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodása vonatkozásában, az elemzett követelmények érvényesülése kapcsán álláspontunk szerint meghatározónak számít az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedés mértéke. Amennyiben a gazdasági társaság egyetlen tagja az állam vagy a helyi önkormányzat, a vagyongazdálkodásra irányadó törvényi előírásoknak maradéktalanul érvényesülniük kell a társaság működése során. Abban az esetben, ha az állam vagy a helyi önkormányzat mellett a gazdasági társaságnak más, nem közhatalmi szereplő tagjai is vannak, meglátásunk szerint a vizsgált követelmények maradéktalan érvényesülése nem várható el az adott szervezet vagyongazdálkodása kapcsán, hiszen a többi tagot nem feltétlenül terhelik többet követelmények, amelyeknek eleget kell tenniük.⁴³ Az államnak, valamint a helyi önkormányzatnak azonban részesedésének mértékétől függetlenül a nemzeti vagyonnal való gazdálkodással szemben támasztott követelmények szerint kell eljárnia, így az említett alapelveknek legalábbis a döntéshozatali folyamat során képviselt álláspont vonatkozásában érvényesülniük kell. Amennyiben az állam vagy a helyi önkormányzat az adott gazdasági társaságban jelentős részesedéssel bír, vagy a szavazati jogok meghatározó részét birtokolja, a vagyongazdálkodási alapelvek annak ellenére jelentősen

⁴¹ Az Nvtv.-vel és az Ávtv.-vel szemben pl. a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény (Kbt.) nevesít olyan magatartásokat, amelyek a törvény 2. § (1)–(4) bekezdésében foglalt alapelvek, így pl. a hatékony és felelős gazdálkodás elvét sértik. Ld. Kbt. 142. § (2) bek.

⁴² 2000. évi C. törvény a számvitelről.

⁴³ Gondolunk itt többek között pl. arra a kérdésre, hogy a nem közhatalmi szereplő társasági részesedésére irányadók-e speciális követelmények, azaz a köztulajdonban álló gazdasági társaság teljes vagyona nemzeti vagyonná transzformálódik-e a többségi állami / helyi önkormányzati tulajdonlás által, és célvagyonná alakul át, vagy a közhatalmat nem gyakorló tagok részesedése változatlanul „magánvagyon” marad.

befolyásolják a szervezet gazdálkodását, hogy annak az államon, illetve a helyi önkormányzaton kívül más, adott esetben magánszemély tagjai is vannak.

Indokoltnak tartjuk röviden összegezni az általunk vizsgált jogszabályok és azokban foglalt követelmények egymáshoz való viszonyát is. Meggyőződésünk szerint a jogforrási hierarchia csúcán elhelyezkedő Alaptörvényben foglalt követelmények azok, amelyek általános jelleggel meghatározzák azokat a legjelentősebb alapelveket, amelyeknek a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás során érvényesülniük kell. Az Alaptörvény azonban rögzíti, hogy a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodás követelményeit sarkalatos törvény (az Nvtv.) határozza meg,⁴⁴ valamint az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek is törvényben meghatározott módon gazdálkodnak,⁴⁵ álláspontunk szerint az utóbbi szakasz is többek között az Nvtv.-re utal. Azaz maga az Alaptörvény az, ami speciális jogszabályként az Nvtv.-t jelöli meg a vagyongazdálkodás alapelveinek meghatározására. Ennek megfelelően az Nvtv. nevesít olyan követelményeket, amelyeket az alkotmány nem tartalmaz, így például a hatékony, valamint a költségtakarékos gazdálkodás alapelvét, azonban bizonyos követelmények – így például az eredményesség – csak az Alaptörvényben kerül meghatalmazásra, egyes követelmények – így például az átláthatóság – pedig mind a két jogszabályban szerepelnek.

Álláspontunk szerint a fentiekből következik, hogy az Alaptörvényben és az Nvtv.-ben foglalt vagyongazdálkodási követelmények között nem állítható fel hierarchia abból a szempontból, hogy mely alapelveknek kell elsődlegesen érvényesülniük, így véleményünk szerint a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás követelményeit az Alaptörvény és az Nvtv. együttesen, egymást kiegészítve tartalmazza. Az Ávtv. – bár évekkal az Alaptörvény és az Nvtv. megszületése előtt hatályba lépett – nem tartalmaz olyan vagyongazdálkodási alapelveket, amelyeket az általunk vizsgált más jogszabályok nem nevesítenek, így nézőpontunk szerint a jogalkotó a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó követelmények meghatározása során tekintettel volt az Ávtv.-re, hiszen a preambulumban szereplő követelmények közül az eredményességet az Alaptörvény, a hatékonyságot és a költségtakarékosságot pedig az Nvtv. tartalmazza elkerülve ezáltal azt a helyzetet, hogy a nemzeti vagyon egy részét jelentő állami tulajdonra olyan speciális vagyongazdálkodási követelmények legyenek irányadók, amelyeket az Alaptörvény, valamint az Nvtv. nem tartalmaz. Azáltal pedig, hogy az állami vagyon a nemzeti vagyon része, az Alaptörvény és az Nvtv. vagyongazdálkodási követelményei automatikusan irányadók az állami vagyona is, így az Ávtv.-ben nevesített vagyongazdálkodási alapelvek további követelményekkel egészülnek ki. Ugyanez igaz az önkormányzati vagyona is, így bár a Möt. nem ír elő speciális vagyongazdálkodási követelményeket, az Alaptörvény és az Nvtv. alapelvei a helyi önkormányzatok vagyona – így az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok – vonatkozásában is irányadók.

A Ptk.-ban foglalt alapelvek vizsgálatát az utolsó pontban tartottuk indokoltnak, mivel a magánjogi kódex előírásai valamennyi gazdasági társaság valamennyi tagjára irányadók, ezzel szemben az Alaptörvényben, az Nvtv.-ben és az Ávtv.-ben foglalt követelmények csak az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokra, azokon belül is csak az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedésekre vonatkoznak.

⁴⁴ Alaptörvény 38. cikk (1) bek.

⁴⁵ Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

4. Összegzés

A tanulmányban a vizsgálatunk tárgyát képező törvények szövegére támaszkodva nevesítettük a nemzeti vagyonnal való gazdálkodásra irányadónak tekinthető követelményeket, törekedtünk az egyes alapelvek tartalmának, valamint az eltérő jogszabályokban foglalt követelmények egymással való azonosíthatóságának meghatározására, továbbá szubjektív álláspontokat, észrevételeket is megfogalmaztunk az elemzett jogszabályi rendelkezések kapcsán. Az egyes alapelveket és az azokkal összefüggésben felmerült kérdéseket az állami vagy helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok vagyongazdálkodása vonatkozásában vizsgáltuk. Pontos tartalmi meghatározottság hiányában, valamint az egyes jogszabályok eltérő megfogalmazásai miatt tételesen nem nevesíthetők azok az esetek, amikor a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó törvényi alapelvek teljesülnek vagy éppen csorbulnak.

Álláspontunk szerint azonban amellett, hogy lényeges, orientáló jellegű követelményekről van szó, a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás során nemcsak az egyes alapelveket, hanem a kapcsolódó komplex jogszabályi rendszert kell vizsgálni, és amennyiben a tételes előírások megvalósulnak, azzal egyidejűleg az alapelvek is érvényesülnek. Így a vagyongazdálkodás vonatkozásában véleményünk szerint elsődlegesen nem azt kell vizsgálni, hogy megvalósul-e például a hatékonyság, avagy az átláthatóság követelménye, sokkal inkább azt, hogy maradéktalanul érvényesülnek-e a törvényekben meghatározott tételes előírások, valamint nem sérülnek-e az egyes normák, és ha a tételesen előírt jogszabályi követelmények teljesülnek, illetve a vagyongazdálkodás során normasértésre sem kerül sor, abban az esetben az alapelvi jellegű követelmények is érvényesültek tekintendők.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok további egyediségét adja, hogy a vizsgált közjogi jogszabályok mögött a Ptk. alapelvei is normaértékűek ezen jogi személyek működésére nézve. Az alapelvek vonatkozásában azonban jelentős különbség, hogy a magánjogi kódexben megfogalmazott követelmények a gazdasági társaságok valamennyi tagja által betartandók, ezzel szemben az Alaptörvényben, az Nvtv.-ben, valamint az Ávtv.-ben foglalt speciális vagyongazdálkodási követelmények csak az államot és a helyi önkormányzatot terhelik.

Felhasznált irodalom

Bende-Szabó Gábor: A helyi önkormányzati vagyon törvényi szabályozásának új rendszere. In Patyi András – Lapsánszky András (szerk.): *Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben – Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 41-52.

Bende-Szabó Gábor: *A vagyongazdálkodás jogi keretei*. Budapest, Nemzeti Közszerkesztési Központ, 2014.

Horváth M. Tamás: *Magasfeszültség – Városi szolgáltatások*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2015.

Kovács Árpád: *Közpénzügyek*. Budapest, ELTE Eötvös, 2010.

Lehoczki Zóra Zsófia: Fogalmi tévedések vígjátéka – a tulajdonjog közvetett tárgyának szerepében: a jogi személy. *Opuscula Civilia*, (2017), 3.

Miczán Péter: Az Alaptörvény által támasztott átláthatósági követelmény bevezetésével felmerülő jogalkotási kérdések, különös tekintettel a társasági jogra. In Varga Norbert (szerk.): *Az új Alaptörvény és a jogélet reformja*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 2013. 165–186.

Nochta Tibor: A jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesüléséről a társasági jogviszonyokban. *Gazdaság és Jog*, (2017), 2. 3–8.

Papp Tekla: Néhány magánjogi kérdés az állami/önkormányzati tagságú gazdasági társaságok kapcsán. In: Auer Ádám et alii (szerk.): *Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései*. Dialóg Campus, Budapest, 2018. 123-131.

Papp Tekla (szerk.): *Társasági jog*. Szeged, Lectum, 2011.

Sárközy Tamás: *A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig*. Budapest, HVG-ORAC, 2009.

Téglási András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme*. PhD-értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2011.

Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz I. kötet*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014.

Zlinszky János: Superflua lex? Non loquitur? (2007. évi CVI. tv. és az Alkotmány). *Magyar Jog*, (2007), 12. 724-728.

Timesharing-szerződés – timeshare-rendszer – lakásszövetkezet²

Jelen tanulmány tárgya egy gondolatkísérlet: alkalmasak-e, alkalmassá tehetők-e a lakásszövetkezetek timesharing-szerződés létesítésére, timeshare-rendszer működtetésére? A jogi szakirodalomban a szövetkezetről születtek nagyobb, átfogóbb munkák,³ azonban az egyes szövetkezeti típusokról és azokon belüli altípusokról már kevésbé gazdag forrásanyaggal rendelkezünk.⁴ A címben megjelölt téma vonatkozásában az alaptípusra, lakásszövetkezet, fellelhetőek tanulmányok,⁵ azonban ennek altípusai: nyugdíjasházi szövetkezet, üdülőszövetkezet, személygépkocsi-tároló (garázs-) szövetkezet, műhelyszövetkezet, üzlethelyiség-építő és -fenntartó szövetkezet, mindeddig nem képezte kutatások közzé is tett tárgyát. Ez a rövid munka nem ezt a hiányt pótolja, hanem felhívja a figyelmet napjaink két jogfejlődési jellegzetességére:

- a komplex szerződésrendszerekhez kapcsolódó sajátos szervezeti megoldásokra (például ilyen a timesharing-szerződés és az üdülőszövetkezet „összefonódása” is);
- a több évtizedes jogintézmények az új jogi jelenségek révén alkalmassá tehetők sajátos, gazdasági jelentőségű szerepkör betöltésére is (például az új típusú üdülési jogok ≈ timeshare gyakorlása üdülőszövetkezeti keretek között).

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgáltat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében a "Premier plan a magyar szerződési jog rendszeréről" Lőrincz Lajos Professzori Ösztöndíj támogatásával, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült. A tanulmány 2018-ban jelent meg az Opuscula Civiliában.

² A témához lásd még: Papp Tekla: Röviden a timesharing-szerződésről. *Európai Jog*, (2006), 4. 24-28.; Papp, Tekla: The timesharing contract in Hungary and in Europe. *Acta Juridica Hungarica*, 49. (2008), 4. 483-494.; Papp Tekla: Über den Timesharing-Vertrag. *De Jurisprudencia et Iure Publico*, (2009), 1. (<http://dieip.hu/wp-content/uploads/2009-1-04.pdf>); Papp, Tekla: Der Timesharing-Vertrag in Ungarn: eine rechtsvergleichende Analyse. *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, (2009), 3. 141-147.; Papp Tekla: Der Timesharing-Vertrag im 21. Jahrhundert. *Debreceni Jogi Műhely*, (2011), 2. (http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2011/der_timesharing_vertrag_im_21_jahrhundert/); Papp Tekla: Az ingatlanra vonatkozó timesharing szerződés néhány jellemzőjéről. *Res Immobiles – Ingatlanjog a gyakorlatban*, (2011), 2. 11-17.; Papp Tekla: *Der Timesharing-Vertrag in Ungarn – eine rechtsvergleichende Analyse*. Collected Papers, Novi Sad, Faculty of Law, XLIII., (2009), 3. 393-408.; Papp, Tekla: Der Timesharing-Vertrag in Ungarn. *Osteuropa Recht*, (2011), 2. 154-159.; Papp Tekla: A timesharing-szerződés speciális jellemzői. In Pogácsás Anett (szerk.): *Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Xenia, 2014. 463-476.; Papp, Tekla: The timeshare contract in Hungary and in the United Kingdom. In Nagy Csongor István (szerk.): *Liber Amicorum János Martonyi*. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 263-271.; Papp Tekla: A timesharing-szerződés. In Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015. 195-222. (Az internetes hivatkozások utolsó letöltési ideje: 2018.01.31.)

³ Bobvos Pál: *Szövetkezeti jog a Polgári Törvénykönyv alapján*. Szeged, SZTE ÁJTK, 2016.; Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, ELTE Eötvös, 2013.; Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, ELTE Eötvös, 2010.; Nagy Krisztina: *A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai. Jogi ismeretek*. Budapest, Saldo Zrt., 2007.; Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, Rejtjel, 2002.; Domé Györgyné – Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, Osiris, 1999.; Nagy László: *Szövetkezetelmélet – szövetkezetpolitika – szövetkezeti jog*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985.

⁴ Ehhez lásd: Réti (2010) i. m. (3. lj.) 75-81.; Bobvos Pál: *Magyar szövetkezeti jogtan*. Szeged, SZTE ÁJTK – JATEPress, 2011. 19-21.; Bézi-Farkas Barbara et alii: *Agrárjog*. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2006. 204-207.

⁵ Éber Kálmán – Wieber Imre: *A lakásszövetkezetekről*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972.; Réder Erika: A lakásszövetkezet múltja, jelene és jövője. *Themis*, (2013), 1. 382-402.; Nagy Krisztina: A lakásszövetkezetre vonatkozó magyar szabályozás áttekintése, figyelemmel az új Ptk. hatályba lépésére. *Themis*, (2014), 1. 190-215.; Nagy Krisztina: A lakásszövetkezeti tagsági jogviszony tartalmának áttekintése a nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a hatályos magyar szabályozás tükrében. *Themis*, (2015), 2. 155-175.

1. A timesharing-szerződés fogalma

A timesharing-szerződés alatt a szállások⁶ időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződéseket értjük.⁷ A szállások időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló megállapodás olyan szerződés, amely alapján a fogyasztó a vállalkozástól ellenszolgáltatás fejében közvetlenül vagy közvetve, legalább egy évet meghaladó mértékű határozott időre jogot szerez egy vagy több szállás ismétlődő (egynél több), meghatározott időtartamú üdülési vagy lakáscélú használatára.⁸

A kontraktus keretében a fogyasztó

- meghatározott célú (üdülési vagy lakás) használati jogot szerez – 1 évre, illetve annál hosszabb – de mindig határozott - időtartamra,⁹
- egy vagy több adott épület (például szálloda) és helyiségei, kiegészítő jellegű tartozékai (pl. uszoda, tenispálya, szauna etc.) felett,
- az év egy előre megállapított időszakában (például 1 hétre vagy 10 napra etc.), évenként visszatérő jelleggel (minden év ugyanazon hónapjának azonos napjaira),
- az ingatlan tulajdonosától (ez lehet a vállalkozás is) közvetlenül, illetve közvetve az értékesítőtől (ha nem azonos az ingatlan tulajdonosával), vagy viszonteladási ügynök(ség)től (RDO – tagsággal rendelkező – *Resort Development Organisation* –, másodlagos értékesítéssel foglalkozó cég).

A timesharing-szerződések megkötése általában üdülési céllal történik, nagyon ritkán merül (merülhet) fel lakáscélú, időszakonként visszatérő, meghatározott idejű használat:¹⁰

- több éven keresztül idénymunka végzésénél, amennyiben a munkavállaló lakhatását is meg kell oldania a munkáltatónak;
- ha a munkavállaló a munkahetet két olyan munkahely között osztja meg, amelyek különböző – egymástól távollévő – településeken vannak, és mindkét helyen laknia is kell a munkái ellátásához;
- nemzetközi cég országokénti fióktelepeinél időszakonként ellenőrzési/menedzsment/innovatív/humán erőforrás etc. funkciót ellátó tagja/munkavállalója számára rendszeres szállás biztosítása esetén;
- egy cég egy ház valamennyi lakását „leköti” különböző időintervallumú projektekre szerződött munkatársainak;
- vendégmunkás azonos munkáltatónál azonos helyen végez ismétlődő jellegű, határozott idejű munkákat és a munkaterepen lakik konténerben (lásd: építőipar);
- vagy az időszakosan ismétlődő munkát vállalónak a munkahely közelében kell laknia (lásd: bébiszitter, ápoló);

⁶ 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet a szállás időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre vonatkozó szerződésekről, valamint a tartós szálláshasználati szolgáltatási tevékenységről 2. § 9. pont: a kereskedelemről szóló törvényben meghatározott szálláshely, valamint az éjszakai ott-tartózkodást, pihenést is magában foglaló tartózkodás céljára szolgáló ingó dolog. A kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény 2. § 22. pontja szerint szálláshely a szálláshely-szolgáltatás folytatása céljából létesített vagy használt épület, önálló rendeltetési egységet képező épületrész vagy terület.

⁷ Veszprémi Törvényszék 1.P.21.487/2012/11. számú ítélete és 46/2010. számveteli kérdés: az időben megosztott üdülőhasználati jog eladásáról szóló szerződés atipikus szerződés.

⁸ 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet 2. § (1) bek. 10. pont; Bárdos Péter – Menyhárd Attila: *Kereskedelmi jog*. Budapest, HVG-ORAC, 2008. 437.; Sándor István: *Előadásvázlatok a kötetmi jog különös részéből*. Budapest, Patrocinium, 2011. 176-179.; Csécsy György et alii: *A gazdasági szféra ügyletei*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2006. 193-195.

⁹ 114/2010. VJ.

¹⁰ Külön köszönet hasznos ötleteikért Auer Ádámnak, Lehoczki Zóra Zsófiának és Dúl Jánosnak.

- kollégiumi férőhelyek szemeszterek közötti szállásként – és nem turizmus keretében – hasznosítása; a felsorolt – ismétlődő jellegű, határozott idejű – lakáshasználatoknál a timesharing-kontraktus felhasználására nincs adat, így ezek csak lehetőség-, de nem valóság-variációk.¹¹

A timesharing-megállapodás szabályozási keretébe nemcsak egy speciális célú és gyakorolhatóságú használati jog szerzése tartozik,¹² hanem a timeshare átruházása és gyakorlásának átengedése is.¹³ A timeshare átruházása többféle lehet:

- egyrészt a fogyasztónak lehetősége van arra, hogy a vállalkozás által működtetett „timeshare-börzén” átváltsa a használati jogát: más fogyasztóval elcserélje használati jogát, hogy ugyanott, de máskor, vagy máshol, de ugyanakkor, vagy máshol és máskor gyakorolhassa a továbbiakban a vállalkozás ingatlanán a timeshare-t (azaz a kontraktus közvetett tárgya kölcsönös átruházásra kerül két fogyasztó között);¹⁴

- másrészt a fogyasztó engedményezés révén megválhat a szerződéstől, és így a használati jog szerzőjének pozíciójában alanycsere következik be;

- harmadrészt az új Ptk. szerinti jogátruházás,¹⁵ valamint a szerződésátruházás¹⁶ is szóba jöhet.

A timeshare gyakorlásának átengedése alatt a timeshare konvertálását kell érteni: a timeshare-rel foglalkozó csereszervezet klubtagjai használati joguk értékének megfelelően válogathatnak az adott szervezet üdülési jogai között (azaz a megszerzett használati jog jellege, értéke, - és általában – időtartama nem, csak igénybevételének helye változik). Amennyiben a timesharing-megállapodás nemcsak a timeshare megszerzésére irányul, hanem a gyakorlás átengedése és a jog átruházása is a kontraktus tartalmát képezi, akkor ez egymással összefüggő több szerződés keretében oldható meg, a timesharing-szerződés mint szerződésrendszer jelenik meg. A szerződésrendszer legegyszerűbb variációja a következőképpen épülhet fel:

- a timeshare-t értékesítő cég adásvételi szerződéssel telket vásárol, majd építési szerződés alapján egy vállalkozással felépítteti a szállodát (üdülőt) és a hozzá kapcsolódó létesítményeket;

- ezt követően megteremti a timeshare-értékesítés hátterét: csereszervezet tagjává válik,¹⁷ kiegészítő szolgáltatásokat (utazás, biztosítás) nyújtó vállalkozással és másodlagos értékesítőkkal szerződik (így lesz biztosítva a timeshare konvertálhatósága és átruházhatósága);

- a vállalkozás a saját tevékenységét segítő célokra (például az ingatlan üzemeltetése, karbantartása, vagy reklámozás, pénzügyi adminisztráció végett) más vállalkozásokkal is megállapodásokat köt;¹⁸

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/122/EK irányelve (2009. január 14.) a szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai tekintetében a fogyasztók védelméről, Preambulum (6) Ezen irányelv alkalmazásában a „szálláshely időben megosztott használati jogára vonatkozó szerződés” fogalma nem értelmezhető úgy, hogy az kiterjed a többszörös szállásfoglalásokra, ideértve a hotelszoba-foglalásokat is, amennyiben a többszörös foglalások nem eredményeznek az egyedi foglalásokból eredőeken túlmenő jogokat és kötelezettségeket. A szálláshely időben megosztott használati jogára vonatkozó szerződések szintén nem értelmezhetők úgy, hogy azok magukban foglalják a rendes bérleti szerződéseket, mivel azok nem több időszakra, hanem egyetlen, folyamatos igénybevételi időszakra vonatkoznak.

¹² Papp Tekla: *Atipikus szerződések*. Szeged, Lectum, 2009. 84.

¹³ Zala Megyei Bíróság Polgári és Gazdasági Kollégiumának 14/2000. számú véleménye.

¹⁴ EBH2006. 1519.: Az ingatlanok időben megosztott használatára vonatkozó szerződés a jogosult számára biztosítja a saját használatot, annak átengedését és a használat jogának csereképes kontingensként való felhasználását.

¹⁵ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 6:202. § (1) bek.

¹⁶ Ptk. 6:208. § (1) bek.

¹⁷ Fővárosi Törvényszék P/2011/14. számú ítélete; Szegedi Ítéltábla Pf. I. 20.061/2012/3. számú ítélete.

¹⁸ Csongrád Megyei Bíróság 2. P. 21.948/2011/3. számú ítélete.

- legvégül kerül sor az alapszerződés megkötésére a fogyasztóval, amelynek révén az a speciális használati jogot meg tudja szerezni.¹⁹

A fentiek alapján megállapítható, hogy a timesharing-szerződés specialitása megjelenik egyrészt a megszerzhető használati jog különleges jellegzetességeiben, másrészt a megszerzett használati jog gyakorlása és az azzal való rendelkezés köré épülő szerződésrendszerben, harmadrészt a szerződésrendszer keretében a fogyasztó számára igénybe vehető egyéb (utazási, üdülési) szolgáltatásokban.²⁰

2. A timeshare-rendszer

A timeshare-rendszer főként üdülési igény kielégítésére alkalmas: általában egyhetes intervallumra szóló üdülési jogot lehet vásárolni, amelyet csererendszerben maximális térbeli és időbeli rugalmassággal lehet felhasználni. A két legnagyobb csereszervezet a Resort Condominiums International (RCI) és az Interval International (II); a timeshare megvételével a fogyasztó automatikusan a csereszervezet „klubtagjává” válik. A csererendszerbe történő belépés előtt – a jobb „átválthatóság” érdekében – érdemes mérlegelni, hogy hol, milyen méretű és mely szolgáltatásokat nyújtó ingatlanra, milyen szezonra, évente hányszor, valamint mennyiért szerezhető üdülési jog.

A timeshare-rendszerben a megszerzett üdülési jogot kétféleképpen lehet hasznosítani:

- csereüdülések révén (a klubtagok egymás között elcserélik üdülési jogukat máshova és/vagy máskorra az adott szervezet cserealapjából válogatva),
- vagy üdülési pontokkal (ami az üdülési jog értékét kifejező „fizetőeszköz”), a fogyasztó a rendelkezésére álló pontmennyiségből a neki tetsző helyen és időben foglalhat le üdülőt (üdülőrészt). Az üdülési jog felhasználása költségekkel is jár: a rendszerbe történő egyszeri belépési díjon felül éves tagdíjat és lebonyolítási költségeket kell fizetni.

A timeshare-ágazat világszerte profilműváltáson ment keresztül:

- egyrészt a legjelentősebb timeshare-cégek között már vezető vendéglátó ipari cégek is megjelentek (például: Four Seasons, Hilton, Ramada, Hyatt);
- másrészt a csereszervezetek gyakran utazási szolgáltatásokat (utazással kapcsolatos biztosítások, repülőjegy, bérautó etc.) is nyújtanak kedvezményesen a klubtagjaiknak;
- harmadrészt előtérbe kerültek az üdülőparkokhoz és a fürdőházakhoz kapcsolódó timeshare-ek.

A timesharing-szerződés révén szerezhető speciális használati jog vonatkozásában új tendenciák fedezhetők fel:

- egyrészt a timeshare-t több idegenforgalmi szolgáltatás összességének részelemeként is minősítik (lásd az Európai Bíróság ítélete a Travel Vac ügyben);²¹
- másrészt az ún. Resort-Hotel-Time-Sharing megjelenése: luxusszállodákban igénybe vehető üdülési jog, amely a timesharing hotelláncoknál kialakított új értékesítési forma;

¹⁹ 114/2010. VJ.

²⁰ 2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről 2. § 23. pontja (szálláshely-szolgáltatás: üzletszerű gazdasági tevékenység keretében rendszerint nem huzamos jellegű, éjszakai ott-tartózkodást, pihenést is magában foglaló tartózkodás céljára szálláshely nyújtása és az ezzel közvetlenül összefüggő szolgáltatások nyújtása) és 24. pontja (tartós szálláshely-szolgáltatás: üzletszerű gazdasági tevékenység keretében éjszakai ott-tartózkodást, pihenést is magában foglaló tartózkodás céljára szolgáló szállás rendszeres időközönként ismétlődő, meghatározott, nem huzamos időtartamra történő használata jogának – üdülési jog – biztosítása) pontjai is érinthetik a timesharing-szerződést.

²¹ A C-423/97. sz. Travel Vac SL kontra Manuel José Antelm Sanchi ügyben 1999. április 22-én hozott ítélet.

- harmadrészt a joggyakorlás nemcsak szállásra irányulhat, hanem ennek nem minősülő ingóra is: amerikai példa nyomán az Egyesült Királyságban már lehetőség van luxusautó („I own a Ferrari/Bentley/Hummer/Rolls-Royce”), luxusjacht és repülőgép timesharing-szerződés keretében történő megosztott, időbelileg szakaszolt tulajdonlására (fractional ownership) vagy üdülési joggal összekapcsolt használatára.

Az Európai Parlament és a Tanács által elfogadott 2008/122/EK irányelv révén a jogalkotó is követi a gyakorlatot a timesharing rugalmasabbá tétele céljából: a timesharing-szerződés alapkontraktusa köré kiépülő szerződésrendszer részévé teszi a hosszútávra szóló üdülési termékekre vonatkozó megállapodásokat is, valamint azzal, hogy az időben megosztott használati jog szálláshelyek vonatkozásában gyakorolható, már nemcsak ingatlanon, hanem ingón (például: lakókocsi) is fennállhat a timeshare.

3. A timeshare és a lakásszövetkezet

Az alapszerződés alapján a timesharing-szerződés közvetlen tárgya a használati jog szerzése, illetve átruházása,²² a közvetett tárgya pedig a használati jog,²³ amelynek révén a fogyasztó az adott ingatlant (vagy ingatlanrészt) évente meghatározott időre birtokolhatja, használhatja, esetleg hasznosíthatja (konvertálás) és elidegenítheti.²⁴ A szállások időben megosztott használatára vonatkozó szerződés a jogosult számára biztosítja a saját használatot, annak átengedését és a használat jogának csereképes kontingensként való felhasználását. A használat csererendszeren belüli konvertálására vonatkozó jog csak akkor nyílik meg, amennyiben a jogosult a csererendszerbe tagként belép.²⁵

A timesharing-szerződés alapján megszerezhető használati jog jellegét illetően a gyakorolhatóság szempontjából közvetlen és közvetett alfajra bontható:²⁶ az előbbinél a jogcímen kívül nem szükséges más a timeshare igénybevételéhez, míg az utóbbinál a jogcím mellett feltétel egy jogi eszköz alkalmazása is (például: szervezeti tagság), amin keresztül (amihez kapcsolva) lehet a használati joggal élni. A közvetlen jellegű használati jog lehet dologi jogi, kötelmi jogi besorolású és minősíthető speciális használati jognak is.²⁷ A közvetett jellegű használati jog alfajon belül Magyarországon megjelent az üdülészövetkezeti tagságon alapuló variáció a gazdasági társasági részesedésen folytán gyakorolható használati jog mellett, míg az egyesületi tagság révén igénybe vehető timeshare Magyarországon nem elterjedt.²⁸

A lakásszövetkezet olyan jogi személy, amelyet lakóépületek építésére és fenntartására alapítanak.²⁹ A lakásszövetkezet alapvetően nyereségszerzésre nem törekszik, azonban tevékenysége ellátása céljából – melyet saját részére, tagjai és nem tag tulajdonosok részére végez – vállalkozási tevékenységet is folytathat.³⁰ A lakásszövetkezetben a lakások a tagok, a

²² 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet 2. § (1) bek. 10. és 13. pontjai, 12. § (1) bek., 17. §, 1. melléklet 3.1. pont; Zala Megyei Bíróság Polgári és Gazdasági Kollégiumának 14/2000. számú véleménye; BH1999. 514.; BH2008. 71.; Fővárosi Ítéltábla 4. Pf. 20.559/2012/3. számú ítélete.

²³ BH1999. 514.: vagyoni értékkel bír, átruházható és végrehajtható, ezért apportálható.

²⁴ 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet 2. § (1) bek. 10. és 13. pontjai.

²⁵ Legfelsőbb Bíróság Gfv. IX. 30.193/2006. számú ítélete.

²⁶ Más szemléletű megközelítésre lásd: Miskolczi-Bodnár Péter – Sándor István: *A fogyasztóvédelmi jog európai gyökerű magyar szabályozása II.* Budapest, Patrocínium, 2012. 47-48.; kötelmi jogi, dologi jogi és közvetett jogszerzésre bontás, valamint a vagyonkezelői modell.

²⁷ Erről részletesen – magyarázó ábrával – lásd: Papp (2015) i. m. (2. lj.) 202-205.

²⁸ Papp (2015) i. m. (2. lj.) 204-205., 215-217.

²⁹ 2004. évi CXV. törvény a lakásszövetkezetekről (Lsztv.) 2. § (1) bek.

³⁰ Lsztv. 2. § (5)–(6) bek.

nem tag tulajdonosok vagy a lakásszövetkezet tulajdonában vannak; amennyiben a lakás lakásszövetkezeti tulajdonban áll, akkor a tagot meghatározott lakás állandó használati joga illeti meg.³¹ A lakásszövetkezet tevékenysége pénzügyi forrását a tagok építéssel, a tagok és nem tag tulajdonosok fenntartással (üzemeltetéssel, karbantartással, felújítással) kapcsolatos befizetései és a lakásszövetkezet egyéb bevételei szolgáltatják.³² A tagok és nem tag tulajdonosok építéssel és fenntartással kapcsolatos költségeit épületenként és lakásonként külön-külön kell megállapítani és nyilvántartani.³³

A szakirodalombeli szövetkezet-csoportosításoknál a lakásszövetkezetet minősítették kiegészítő jellegű szövetkezetnek (ahol a szövetkezeti tagsági viszony csak járulékos jellegű),³⁴ fogyasztási típusúnak (Czettler Jenő nyomán),³⁵ kommunálisnak (Nagy László munkásságára támaszkodva),³⁶ belső gazdasági alapszerkezete szerint nyitottnak (Ihrig Károly típusfelosztása alapján)³⁷ és disztributív szövetkezetnek is (Galovits Zoltán besorolását alapul véve).³⁸ E kategóriákat a lakásszövetkezet ismérvei alátámasztják:

- az önszegély és az önkéntes társulás elvei alapján szerveződik;³⁹
- tagjai vagyoni hozzájárulás teljesítésével és személyes közreműködés vállalásával (kettős tagi elköteleződés), az összefogás révén, a szövetkezeti szervezeti forma keretei között valósítják meg közös céljaikat: lakásépítés, -fenntartás és -felújítás;
- működése során gazdasági és szociális célokat is megvalósít, és érvényesíti az egyenlő elbánás elvét;⁴⁰
- altruizmus jellemzi: tagjaival szemben nyereségszerzésre nem törekszik, vállalkozási tevékenységéből származó profitot is tagjainak juttatja vissza.⁴¹

A lakásszövetkezet tehát a tagjai önkormányzásán alapuló szervezet, az önkormányzás az alapszabály rendelkezéseinek és a közgyűlés határozatainak keretei között, a többségi akarati elv útján valósul meg, és tagjaira is irányadó a lakásszövetkezettel fennálló jogviszonyuk tekintetében a jóhiszemű és tisztességes joggyakorlás követelménye.⁴² A lakásszövetkezet általában az alapszabályában felsorolt lakóépületek fenntartására létesített cég, célja a lakásszövetkezethez tartozó lakóépületek üzemeltetése, karbantartása, felújítása, korszerűsítése, gazdaságos fenntartása, állagának megóvása, ezzel kapcsolatos érdekképviselő ellátása, a lakóközösséget érintő ügyek intézése azzal, hogy céljai elérése, ellátása érdekében – jellemzően a lakóépületek lakásszövetkezeti tulajdonban lévő területeinek és felületeinek bérbeadásával – vállalkozási tevékenységet is folytat; ennek megfelelően tevékenységi körei között alapvetően ingatlankezelés és ingatlan bérbeadása, üzemeltetése is megtalálható.⁴³

³¹ Lsztv. 10. §, 12. § (1) bek.

³² Lsztv. 45. § (1) bek.; SZIT-H-PJ-2015-32.

³³ Lsztv. 45. § (2) bek.; SZIT-H-PJ-2015-32.

³⁴ Bézi-Farkas et alii i. m. (4. lj.) 204.

³⁵ Bobvos (2011) i. m. (4. lj.) 19.

³⁶ Bobvos (2011) i. m. (4. lj.) 20.; Réti (2010) i. m. (3. lj.) 77.; Nagy Krisztina (2014) i. m. (5. lj.) 192.

³⁷ Réti (2010) i. m. (3. lj.) 77.; Nagy Krisztina (2014) i. m. (5. lj.) 192.

³⁸ Nagy Krisztina (2014) i. m. (5. lj.) 192.

³⁹ FIT-H-GJ-2012-190.

⁴⁰ BDT2012. 2777.: A lakásszövetkezeti közös költség megállapítása során is érvényesülnie kell az egyenlő elbánás elvének [34. § (2) bek.]. A tag és nem tag tulajdonosok által fizetendő közös költséget a ténylegesen felmerülő ráfordítások mértékében kell megállapítani, különbségtételnek – a tag javára elszámolható vállalkozási tevékenységből eredő bevétel nélkül – nincs helye.

⁴¹ Nagy Krisztina (2014) i. m. (5. lj.) 190., 191.; Nagy Krisztina (2015) i. m. (5. lj.) 159., 160., 162.

⁴² FIT-H-GJ-2012-190.

⁴³ 1-H-GJ-2010-181.; 1-H-GJ-2010-214.

A Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat (Cégszolgálat) www.e-cegjegyzek.hu honlapján keresztül biztosítja az ingyenes elektronikus céginformációt, amely csak tájékoztató jellegű, és közhiteles okiratként nem használható fel.⁴⁴ E honlapon végzett keresés⁴⁵ alapján negyvenhat lakásszövetkezetből huszonöt főtevékenységként végzi a TEÁOR '08 szerinti 68.20 Saját tulajdonú, bérelt ingatlan bérbeadása, üzemeltetése besorolású⁴⁶ tevékenységet (mely valamennyire párhuzamba vonható a timeshare-tevékenységgel), tizenhárom pedig egyéb tevékenységként. Ezek közül tizenkettő rendelkezik saját honlappal, amelyen csak egy esetben tartalmaz az alapszabály – kifejezetten lakásszövetkezet, és nem üdülőszövetkezet vonatkozásában – időleges használati jogot,⁴⁷ azonban ennek a timesharing-szerződés fogalmában az 1. pontnál részletezett speciális használati joggal azonosíthatóságára semmilyen adat, tény nem utal.

A lakásszövetkezet és a timeshare kapcsolata nemcsak gyakorlati példa hiányában nem mutatható ki, hanem azért sem, mert a lakásszövetkezet nem időben megosztott, ismétlődő jellegű és meghatározott időtartamú használati jogot kínál, hanem vagy lakás tulajdonjogát, vagy lakás állandó használati jogát. Ugyanez irányadó a nyugdíjsházi szövetkezetekre is, ahol a lakások a szövetkezet tulajdonában vannak, a tagot pedig a lakás állandó használati joga illeti meg,⁴⁸ ami az Lsztv. indokolása szerint nem bérleti jog, mivel a tag élete végéig garantált a joggyakorlás. A lakásszövetkezet egyéb altípusai – az üdülőszövetkezet kivételével – pedig további ismérveknek sem felelnek meg: a személygépkocsi-tároló (garázs-), műhely-, üzlethelyiség-építő és –fenntartó szövetkezetek nem szállásokkal gazdálkodnak és nem üdülési, vagy lakáscélú használat tárgyát képezik helyiségeik.

A lakásszövetkezeti alaptípushoz a timeshare csak közvetetten kapcsolható: amennyiben olyan jogi személy a tagja, vagy olyan jogi személy a nem tag lakástulajdonos, amely megfelel a timeshare céggel szemben támasztott követelményeknek,⁴⁹ akkor az Lsztv. alapján jogosult lakástulajdonosként másnak átengedni a lakás használatát (akár több fogyasztó között időben megosztva, meghatározott időtartamra, ismétlődő jelleggel),⁵⁰ a lakás állandó használójaként azt hasznosítani (akár timeshare keretében),⁵¹ valamint megkötésekkel használati jogát átruházni.⁵²

⁴⁴ 47/2007. (X. 20.) IRM rendelet az ingyenes céginformációról; Papp Tekla: *A társasági jog alapelvei*. In Papp Tekla (szerk.): *Társasági jog*. Szeged, Lectum, 2011. 36-37.

⁴⁵ 2017. 02. 16-án.

⁴⁶ Ebbe a szakágazatba tartozik: a saját tulajdonú, bérelt (lízingelt) ingatlan bérbeadása és üzemeltetése: lakások, lakóépületek, nem lakóépületek, beleértve a kiállítási csarnokokat, a kiállítótermet, a raktárakat és a bevásárlóközpontokat is, föld, lakótelek, lakóházak és bútorozott vagy bútorozatlan lakások vagy apartmanok bérletbe adása tartós használatra, jellemzően havi vagy éves jelleggel. Ebbe a szakágazatba tartozik még: épület-beruházás saját üzemeltetés céljából, a lakásként használt lakókocsik és egyéb mobil lakóterek telepének üzemeltetése, a használatban lévő állami, kormányzati tulajdonú ingatlan bérbeadása és üzemeltetése, a saját raktár, tároló üzemeltetése, az üres raktár, tároló bérbeadása. Nem ebbe a szakágazatba tartozik: szállodák, apartmanszállodák, panziók, kempingek, lakókocsitáborok és egyéb nem lakóépületek vagy rövid tartózkodásra szolgáló szálláshelyek üzemeltetése.

⁴⁷ Veres Péter Lakásfenntartó Szövetkezet; vplsz.hu/alapszabaly-2014-augusztus-25/; Alapszabály IV. fejezet 2. pont 2., 4., 5. és 6. alpontjai (2017.01.02.)

⁴⁸ Lsztv. 40/B. § (1) bek.

⁴⁹ Papp (2015) i. m. (2. lj.) 201-202.

⁵⁰ Ptk. 5:13. § (2) bek., 5:22. §, 5:30. (1) bek.; FIT-H-GJ-2010-417.: Az Lsztv. rendelkezései kőgenek, a törvény rendelkezéseitől eltérésre csakis a törvényben megengedett módon, keretek között van lehetőség. A lakás használatának átengedését, illetve a hasznosítását az Lsztv. megengedi.

⁵¹ Lsztv. 12. § (2) bek.

⁵² Lsztv. 12. § (3)-(4) bek.

Ha természetes személy a lakásszövetkezeti tag, vagy a nem tag lakástulajdonos, akkor a lakás timesharing-szerződés révén történő hasznosíthatósága, lévén a kontraktus fogyasztói szerződés, azaz az egyik szerződő fél vállalkozás⁵³ és a timeshare-jogszerző a fogyasztó, nem merülhet fel.

4. A timeshare és az üdülőszövetkezet

A közvetett jellegű timeshare alfajon belül Magyarországon megjelent az egyik lakásszövetkezeti altípushoz kapcsolódó, az üdülőszövetkezeti tagságon alapuló variáció: az üdülőszövetkezeti használati jog megszerzésének feltétele a tagsági jogviszony létesítése.⁵⁴ Az üdülőszövetkezet az 1970-es évektől terjedt el⁵⁵ Magyarországon, azonban sosem vált a nyaralók, üdülők, szállodák etc. legelterjedtebb üzemeltetési formájává; többek között azért sem, mert semmilyen jogszabályi előírás nincs arra nézve, hogy üdülő területen csak üdülőszövetkezet működhet.⁵⁶

A szövetkezet tulajdonában álló üdülőegységekben a tagot évenként, az alapszabályban meghatározott időtartamra, egy üdülőegység időleges használatának joga illeti meg,⁵⁷ tehát az üdülőszövetkezeti tag sem tulajdonjogot, sem bérleti jogot nem szerez.⁵⁸ Ez az időleges használati jog az üdülőjegy átruházása révén örökölhető, „eladható” és „elajándékozható”.⁵⁹ Az üdülőjegy azonban nem részjegy, és így nem is értékpapír, mivel a részjegy másra át nem ruházható, bírósági végrehajtás alá nem vonható és ezért óvadék tárgya sem lehet.⁶⁰ Mivel az üdülőszövetkezetben a tagot megillető időleges üdülőhasználati jog vagyoni értékkel bír, átruházható és végrehajtható, ezért apportálható (azaz gazdasági társaság rendelkezésére bocsátható nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként) is.⁶¹

Adózási szempontból a szövetkezeti üdülőhasználati jog adásvétele tagsági jogviszonyt kifejező vagyoni értékű jog átengedésének, az ideiglenes használatba adás pedig az üdülőegység hasznosításának minősül és mindkettő áfa-köteles.⁶² Az üdülőhasználati jog – mint vagyoni értékű jog – gyakorlásának átengedéséből származó jövedelem adóköteles.⁶³

Úgy véljük, hogy a timeshare üdülőszövetkezeti keretek között való gyakorolhatósága szempontjából az érintett két jogszabály: a 2004. évi CXV. törvény a lakásszövetkezetekről és a szállás időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre vonatkozó szerződésekről, valamint a tartós szálláshasználati szolgáltatási tevékenységről szóló 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet összhangja megteremthető és egymást kiegészítve használhatóak. A lakásszövetkezeti törvény indokolása szerint az időleges használati jog megszerzéséért a leendő tag által nyújtandó ellenszolgáltatás mértéke és formája, valamint a szövetkezet tag részére nyújtandó szolgáltatásai az alapszabályban meghatározandóak, amely feltételekre – különösen a jog megfelelő gyakorlására – a Ptk. és a pénzügyi jogi normák egyaránt irányadóak. Meglátásunk szerint a timeshare vonatkozásában feltétlenül alkalmazhatóak és alkalmazandóak

⁵³ Ptk. 8:1. § (1) bek. 4. pont.

⁵⁴ Lsztv. 40/D. § (1) bek.

⁵⁵ Az 1977. évi 12. törvényerejű rendelet a lakásszövetkezetekről szabályozta először az üdülőszövetkezetet.

⁵⁶ 5-H-GJ-2099-45.

⁵⁷ Lsztv. 40/C. § (1) bek.; SZIT-H-PJ-2016-54.

⁵⁸ A 2004. évi CXV. törvény indokolása.

⁵⁹ BH1998. 295.

⁶⁰ BH1998. 295.

⁶¹ BH1999. 514.

⁶² 1998/68. Adózási kérdés.

⁶³ 1989/125. Adózási kérdés.

az üdülőszövetkezet létesítő okiratának elkészítésénél az előbb említett kormányrendelet rendelkezései is. A lakásszövetkezeti törvény VII. fejezete (a lakásszövetkezet gazdálkodása) és a fenntartással kapcsolatos definíciók⁶⁴ a timeshare cégek működése során is ilyen tartalommal merülnek fel.⁶⁵

A joggyakorlatban azonosság körvonalazódik a nem üdülőszövetkezeti formájú timeshare cégek és az üdülőszövetkezetek között:

- az éves használati díj fizetési kötelezettség tekintetében, függetlenül a joggyakorlástól: a díjfizetés nem az üdülőhasználat tényleges igénybevételétől függ (hiszen ez utóbbi a tag elhatározásán múlik), mivel az az üdülőszövetkezet/egyéb timeshare cég működésének, tevékenységének pénzügyi fedezete (ezt az sem befolyásolja, hogy a tag más számára biztosítja az üdülőhasználat lehetőségét);⁶⁶
- ha üdülőhotel felépítését is vállalta a timeshare cég, akkor annak meghíúsulása esetén kártérítés címén az építkezés céljaira befizetett összeg kamatait is tartozik megfizetni (az üdülőszövetkezet tagjainak).⁶⁷

A www.e-cegjegyzek.hu honlapon végzett keresés⁶⁸ alapján az SCH Szállodalánc és Üdülőszövetkezet minősíthető egyben timeshare cégnek is. E jogi személy kétféle üdülőhasználatot értékesít időbeosztásos módon: belföldi, minimum hét éjszakára szóló örökös üdülőhasználati jogot, valamint bővített örökös üdülőhasználati jogot (RCI klubtagsággal párosítva). A cégszolgálati és a cégek saját honlapjait megnézve a Siesta Üdülőszövetkezet⁶⁹ és a Napsugár Üdülő- és Lakásszövetkezet⁷⁰ esetében a rendelkezésre álló információk alapján eldönthetetlen volt, hogy az üdülőszövetkezeti működés összekapcsolódott-e timesharing-szerződéssel is. A cégszolgálati honlapon nem voltak megjeleníthetőek üzleti nevükön,⁷¹ azonban saját honlapjuk alapján szintén timeshare tevékenységet végez a Hőforrás Hotel és Üdülőkert Üdülőszövetkezet (Gyula)⁷² és a Hotel Napfény Üdülőszövetkezet (Zalakaros),⁷³ amelyeknél szezonális beosztású: floating week az üdülési jog (a tagok időleges használati joga átengedhető, hasznosítható és átruházható), valamint a zalakarosi üdülőszövetkezet alkalmazza a bonus time jogintézményét is. Az említettek közül, egy pár évvel ezelőtti timeshare céglistán⁷⁴ csak a zalakarosi üdülőszövetkezet volt feltüntetve, és megállapítható az is, hogy a timeshare cégek vállalkozási formaválasztása a következő kedveltségi és gyakorisági sorrendet mutatta: korlátolt felelősségű társaság, betéti társaság, részvénytársaság és egyéni cég. A tavalyi év során készült regisztrált üdülőjog-értékesítők listáján⁷⁵ egy üdülőszövetkezet található csak rengeteg kft., két zrt. és egy-egy bt. és nyrt. között: a Tisza-tó Wellness Üdülő Szövetkezet létét a cégszolgálati honlap is igazolta, azonban timeshare céggént való működésére nem találtunk egyéb adatokat.

⁶⁴ Lsztv. 56. § (1) bek. 1. pont; 1-H-GJ-2010-181.; 1-H-GJ-2010-214.

⁶⁵ Papp (2015) i. m. (2. lj.) 207.; Szegedi Ítéltábla Gf. III. 30 465/2012. számú ítélete; timeshare.lap.hu. (2017.01.07.).

⁶⁶ Papp (2015) i. m. (2. lj.) 207.; SZIT-H-PJ-2016-54.

⁶⁷ Papp (2015) i. m. (2. lj.) 212.; BH 1995. 506.

⁶⁸ 2017. 01. 03-án.

⁶⁹ <http://www.siestahotel.hu/udulesijog/> (2017.01.10.).

⁷⁰ www.napsugarhotel/udulohasznalatijog/udulojog.htm (2017.01.10.).

⁷¹ A cégszolgálati honlapon a bejegyzett cégnév eltérő: Gyulai Hőforrás Üdülőszövetkezet és Napfény Üdülőépítő és Fenntartó Szövetkezet.

⁷² www.hoforrasotel.hu/uduloszovetkezet_gyula_m432 (2017.01.03.).

⁷³ <https://hotelnapfeny.hu/tagoknak> (2017.01.03.).

⁷⁴ www.ofe.hu/inet/ofe/hu/menu/.../timeshare-lista-2011.majus_23.pdf (2017.01.03.).

⁷⁵ timeshare.lap.hu (2017.01.07.); time-share_nyilvantartas-2016_08_08.pdf.

Nem állítjuk, hogy a timeshare tevékenységet folytató valamennyi üdülőszövetkezetre rábukkantunk e rövid tanulmány elkészítése során, azonban az, hogy ennyire hiányosan és nehezen feltérképezhető a timeshare és az üdülőszövetkezet kapcsolata, mutatja azt is, hogy a két jogintézményben meglévő közös jogi és gazdasági lehetőségek kiaknázására mennyire nem került még sor Magyarországon. Mivel az üdülőszövetkezeti formán keresztül megvalósuló timeshare igénybevétel a nyugat-európai vonatkozó joggyakorlathoz képest magyar sajátosság,⁷⁶ érdemes lenne élni a benne rejlő valós esélyekkel.

Felhasznált irodalom

- Bárdos Péter – Menyhárd Attila: *Kereskedelmi jog*. Budapest, HVG-ORAC, 2008.
- Bézi-Farkas Barbara et alii: *Agrárjog*. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2006.
- Bobvos Pál: *Magyar szövetkezeti jogtan*. Szeged, SZTE ÁJTK – JATEPress, 2011.
- Bobvos Pál: *Szövetkezeti jog a Polgári Törvénykönyv alapján*. Szeged, SZTE ÁJTK, 2016.
- Csécsy György et alii: *A gazdasági szféra ügyletei*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2006.
- Domé Györgyné – Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, Osiris, 1999.
- Éber Kálmán – Wieber Imre: *A lakásszövetkezetekről*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972.
- Miskolczi-Bodnár Péter – Sándor István: *A fogyasztóvédelmi jog európai gyökerű magyar szabályozása II*. Budapest, Patrocinium, 2012.
- Nagy Krisztina: *A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai, Jogi ismeretek*. Budapest, Saldo Zrt., 2007.
- Nagy Krisztina: A lakásszövetkezetre vonatkozó magyar szabályozás áttekintése, figyelemmel az új Ptk. hatályba lépésére. *Themis*, (2014), 1. 190-215.
- Nagy Krisztina: A lakásszövetkezeti tagsági jogviszony tartalmának áttekintése a nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a hatályos magyar szabályozás tükrében. *Themis*, (2015), 2. 155-175.
- Nagy László: *Szövetkezetelmélet – szövetkezetpolitika – szövetkezeti jog*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985.
- Papp Tekla: Röviden a timesharing-szerződésről. *Európai Jog*, (2006), 4. 24-28.
- Papp, Tekla: The timesharing contract in Hungary and in Europe. *Acta Juridica Hungarica*, 49. (2008), 4. 483-494.
- Papp Tekla: *Atipikus szerződések*. Szeged, Lectum, 2009.
- Papp, Tekla: *Der Timesharing-Vertrag in Ungarn - eine rechtsvergleichende Analyse*. Collected Papers, Novi Sad, Faculty of Law, XLIII., (2009), 3. 393-408.
- Papp Tekla: Über den Timesharing-Vertrag. *De Iurisprudentia et Iure Publico*, (2009), 1. (<http://dieip.hu/wp-content/uploads/2009-1-04.pdf>)
- Papp, Tekla: Der Timesharing-Vertrag in Ungarn: eine rechtsvergleichende Analyse. *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, (2009), 3. 141-147.
- Papp Tekla: *A társasági jog alapelvei*. In Papp Tekla (szerk.): *Társasági jog*. Szeged, Lectum, 2011. 36-37.
- Papp Tekla: Az ingatlanra vonatkozó timesharing szerződés néhány jellemzőjéről. *Res Immobiles – Ingatlanjog a gyakorlatban*, (2011), 2. 11-17.

⁷⁶ Erről részletesen lásd: Papp Tekla: A timesharing-szerződés speciális jellemzői. In Papp Tekla: *Opuscula Civilia, Magánjogi látlelet, Report on Hungarian Private Law, Befundbericht über das ungarische Privatrecht*. Szeged, Lectum, 2013. 90-108. 106.; Papp Tekla: The characteristics of timeshare agreement. In Papp Tekla: *Opuscula Civilia, Magánjogi látlelet, Report on Hungarian Private Law, Befundbericht über das ungarische Privatrecht*. 109-122. 121.; Papp Tekla: Die Merkmale des Timesharing-Vertrags. In Papp Tekla: *Opuscula Civilia, Magánjogi látlelet, Report on Hungarian Private Law, Befundbericht über das ungarische Privatrecht*. Szeged, Lectum, 2013. 123-136. 135.

- Papp Tekla: Der Timesharing-Vertrag im 21. Jahrhundert. *Debreceni Jogi Műhely*, (2011), 2. (http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2011/der_timesharing_vertrag_im_21_jahr_hundert/)
- Papp, Tekla: Der Timesharing-Vertrag in Ungarn. *Osteuropa Recht*, (2011), 2. 154-159.
- Papp Tekla: A timesharing-szerződés speciális jellemzői. In Papp Tekla: *Opuscula Civilia, Magánjogi látlelet, Report on Hungarian Private Law, Befundbericht über das ungarische Privatrecht*. Szeged, Lectum, 2013. 90-108.
- Papp Tekla: The characteristics of timeshare agreement. In Papp Tekla: *Opuscula Civilia, Magánjogi látlelet, Report on Hungarian Private Law, Befundbericht über das ungarische Privatrecht*. 109-122.
- Papp Tekla: Die Merkmale des Timesharing-Vertrags. In Papp Tekla: *Opuscula Civilia, Magánjogi látlelet, Report on Hungarian Private Law, Befundbericht über das ungarische Privatrecht*. Szeged, Lectum, 2013. 123-136.
- Papp Tekla: A timesharing-szerződés speciális jellemzői. In Pogácsás Anett (szerk.): *Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Xenia, 2014. 463-476.
- Papp, Tekla: *The timeshare contract in Hungary and in the United Kingdom*. In Nagy Csongor István (szerk.): *Liber Amicorum János Martonyi*. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 263-271.
- Papp Tekla: A timesharing-szerződés. In Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015. 195-222.
- Réder Erika: A lakásszövetkezet múltja, jelene és jövője. *Themis*, (2013), 382-402.
- Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, Rejtjel, 2002.
- Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, ELTE Eötvös, 2010.
- Réti Mária: *Szövetkezeti jog*. Budapest, ELTE Eötvös, 2013.
- Sándor István: *Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből*. Budapest, Patrocinium, 2011.

A vagyonkezelési szerződés, kitekintéssel a közutakkal kapcsolatos vagyonkezelésre⁷⁸

1. Bevezetés

A tanulmány célja a vagyonkezelési szerződésről egy rövid, átfogó kép vázolása, a szerződés egyes sajátosságainak ismertetése, majd ezt követően kibontásra kerülnek a közutakkal összefüggésbe hozható vagyonkezelési szerződéssel kapcsolatos kérdések.

2. A vagyonkezelés fogalma

A vagyonkezelési szerződés mibenlétének, jogi megítélésének kérdésénél először arra a kérdésre kell választ találni, mit jelent maga a vagyonkezelés, mint fogalom, mint jogintézmény.

A magyar jogban elsősorban a közjogban jelent meg a kifejezés, az állami és önkormányzati vagyon kezelésével összefüggésben. A vagyonkezelés komplex feladat, ami nagymértékben függ a kezelt vagyon jellegétől, összetételétől, a vagyonkezelési jogviszony tartalmától (különösen a vagyonkezelő jogaitól és kötelezettségeitől). A magyar jogtudomány keveset foglalkozott a vagyonkezelés fogalmi hátterének megalkotásával, kidolgozásával, holott az állami, önkormányzati szférára vonatkozóan egészen pontosan kidolgozott mechanizmusok vannak, egzakt szabályok találhatók a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvényben (Nvt.). Az itt megtalálható jogi technikák közös eleme, hogy a vagyonkezelő több-kevesebb önállósággal gyakorolja a kezelt vagyon feletti tulajdonjoghoz kapcsolódó egyes részjogosítványokat.⁷⁹ Ilyen önállóságot befolyásoló tényezőként kell megemlíteni azt, miszerint például a vagyonkezelő nem idegenítheti el a vagyonkezelés tárgyát, és azt csak rendkívül korlátozott mértékben terhelheti meg.⁸⁰ A vagyonkezelő jogai és kötelezettségei egyértelműen nem egyenlők a tulajdonosi joggyakorlással, elegendő csupán a joggyakorlás irányát megvizsgálni: míg a tulajdonos a saját javára gyakorolja az őt megillető jogokat, addig a vagyonkezelő soha nem a saját javára, hanem valaki más érdekében gyakorolja ezeket a jogokat.⁸¹

A vagyonkezelés és a vagyonkezelési szerződés fogalmának megadására több megközelítés adódik, ezek közül a leglakonikusabb az, miszerint a vagyonkezelési szerződés a tulajdonos és a vagyonkezelő között a vagyonkezelési tevékenység ellátására létrejött kötelmi jogviszony.⁸² Kiindulópontnak kiváló, ez azonban nem visz minket közelebb a jogintézmény tartalmához, erre további definíciók alkalmasnak mutatkoznak.

a) A vagyonkezelés egy adott dolog, dolgok csoportja vagy egyéb jogok (az ún. kezelt vagyon) felett, a tulajdonjogból fakadó egy vagy több részjogosítvány (a birtoklás, a használat, a hasznok szedésének, a rendelkezés jogának) gyakorlását jelenti a vagyonkezelőtől különböző

⁷⁷ A tanulmány 2018-ban jelent meg az *Opuscula Civiliában*.

⁷⁸ A II. Magyar Közlekedési Konferencián (43. Ütügyi Napok, IX. Nemzeti Közlekedési Napok; szervező: Közlekedéstudományi Egyesület) elhangzott előadás szerkesztett változata.

⁷⁹ B. Szabó Gábor et alii: *A bizalmi vagyonkezelés*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 19-22.

⁸⁰ Vö. Nvt. 11. § (8) bek. a) pont.

⁸¹ Vö. B. Szabó et alii i. m. (3. lj.) 19-22.

⁸² Németh András – Sík László: A vagyonkezelési szerződések típusai és biztosítékai. *Pénzügyi Szemle*, (1997), 2. 97-112. 98.

személy javára.⁸³ Ez a megközelítés azonban a nemzeti vagyon vonatkozásában nem állhatja meg a helyét a jelenlegi jogszabályi környezetben: megelőlegezve a későbbieket, a rendelkezés joga a maga teljes egészében nem illeti meg a vagyonkezelőt.

b) Egy másik fogalom alapján tekinthető a tulajdonos helyett és nevében gyakorolt olyan tevékenységnek, amelynek ellátása a tulajdonos akaratán alapul, és célja a tulajdonos vagyonának egészével vagy e vagyon egy meghatározott részével kapcsolatos tulajdonosi jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése.⁸⁴ Alapvetően nem a nemzeti vagyon körében, hanem a magánszemélyek vagyonának kezelése tekintetében igaz az, mely szerint nem más, mint meghatározott jogi keretek között a tulajdonosi funkciók gyakorlása, közgazdasági tartalmú döntések meghozatalának sorozata, amelynek a vagyonkezelési tevékenység jellege szerint két alaptípusa különböztethető meg. A pénzügyi vagyonkezelés befektetési típusú tevékenység, és a vagyonkezelési tevékenység során pénz-értékpapír (portfólió)- pénz konverzió ismétlődik, míg operatív vagyonkezelés esetén a vagyonkezelő a rábízott vagyontárgy folyamatos működtetésére és esetlegesen annak gyümölcsöztetésére vállal kötelezettséget.⁸⁵

c) Sárközy Tamás megállapítása szerint a vagyonkezelés közgazdaságilag alapvetően a vagyon állagának megőrzését, az értékcsökkenés megállítását vagy mérséklését, illetve értéknövekedés elérését jelenti. A vagyonkezelő tulajdonképpen a tulajdonos közreműködője: sajátos „teljesítési segédnek” tekinthető, ugyanis a tulajdonossal kötött szerződés alapján a vagyonkezelő adott vagyontárgy felett teljesen vagy részlegesen a tulajdonosi jogokat gyakorolja.⁸⁶

d) Újabb meglátás szerint a vagyonkezelői jog a tulajdonosi jogok gyakorlásának és tulajdonosi kötelezettségek teljesítésének meghatározott körben történő átengedése a tulajdonos által a vagyonkezelőnek. A tulajdonos célja a vagyonérték megőrzése és annak gyarapítása, a vagyonkezelő a tulajdonos szerepében, az ő érdekeit követve jár el.⁸⁷

e) Csehi Zoltán definíciója szerint az egyik szerződő fél egy másik fél tulajdonát azzal a kötelezettséggel szerzi meg, hogy azt megőrizze, és lehetőleg növelje, és a szerződés megszűnését követően azt az eredeti tulajdonosának visszaadja a vagyon időközi növekményével együtt.⁸⁸

Mindezekből a megközelítésekkel látszik, és alapvetően a vagyonkezelésre azt a fogalmat adhatjuk meg, miszerint a vagyonkezelés alapvetően a tulajdonjogból fakadó összes vagy egyes részjogosítványoknak a gyakorlása nem a tulajdonos által, de az ő érdekében, a vagyonkezelő köteles a vagyonkezelésbe átadott vagyontárgy értékét és állagát megőrizni.

A vagyonkezelési szerződés körülírásánál a nemzeti vagyonra vonatkozó vagyonkezelési szerződésre szorítkozunk jelen tanulmánynál, a magánvagyonra irányuló vagyonkezelési formációkat e körben nem érintjük.

⁸³ B. Szabó et alii i. m. (3. lj.) 21.

⁸⁴ Németh–Sík i. m. (6. lj.) 97.

⁸⁵ Uo. 98.

⁸⁶ Sárközy Tamás: Az intézményes privatizáció befejezésének jogi technikájáról és a tartósan állami tulajdonban maradó vagyon kezelésének jövőbeli megoldásáról. *Gazdaság és Jog*, (1997), 7-8. 17-21. 17.

⁸⁷ Szabó Iván – Papik Dénes: Vízválasztó. Bérleti üzemeltetés, vagyonkezelés és koncesszió a víziközművek változóvilágában. *Magyar Jog*, (2015), 7-8. 432-439. 434., 436.

⁸⁸ Csehi Zoltán: A vagyonkezelés formái és intézményei a magyar magánjogban. In Kisfaludi András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. Budapest, ELTE Eötvös, 2015. 95-132. 97.

3. A vagyonkezelési szerződés mibenléte

3.1. Alanyok

A Nvt. meghatározza, kinek adható vagyonkezelésbe a nemzeti vagyon, tehát ki lehet vagyonkezelési szerződés egyik alanya:⁸⁹ az állam tulajdonában álló nemzeti vagyon tekintetében költségvetési szerv, helyi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat, valamint ezek társulásai, az említett önkormányzatok és társulásai fenntartása vagy irányítása alá tartozó intézmény; köztisztviselő; az állam, a költségvetési szerv, helyi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat, valamint ezek társulásai, az említett önkormányzatok és társulásai fenntartása vagy irányítása alá tartozó intézmény együtt vagy külön-külön 100%-os tulajdonában álló gazdálkodó szervezet; ennek a gazdálkodó szervezetnek 100%-os tulajdonában álló gazdálkodó szervezet. A helyi önkormányzat tulajdonában álló nemzeti vagyon tekintetében vagyonkezelő lehet: nemzetiségi önkormányzat, helyi vagy nemzetiségi önkormányzati társulás, valamint ezek fenntartása vagy irányítása alá tartozó intézmény; költségvetési szerv; köztisztviselő; az állam, a helyi önkormányzat, a nemzetiségi önkormányzat, helyi vagy nemzetiségi önkormányzati társulás, valamint ezek fenntartása vagy irányítása alá tartozó intézmény együtt vagy külön-külön 100%-os tulajdonában álló gazdálkodó szervezet; e gazdálkodó szervezet 100%-os tulajdonában álló gazdálkodó szervezet. Az egyházi jogi személy a tevékenysége ellátásához szükséges nemzeti vagyon tekintetében lehet vagyonkezelő. A vagyonkezelői jog rendkívül széles körű, kvázi tulajdonosi jogkörrel jelent, ezért emeli ki az indokolás azt, hogy a vagyonkezelői jogot általánosságban részben magántulajdonban álló gazdálkodó szervezetek részére nem célszerű megadni, mert a törvényi rendelkezések lehetővé teszik, hogy egy kisebbségi magántulajdonos is uralni tudjon egy többségi állami vagy önkormányzati tulajdonban álló gazdálkodó szervezetet. Ilyen törvényi rendelkezésnek minősülnek például a különjogos (szavazatelsőbbeségi) részvények kialakítására vonatkozó szabályok.⁹⁰ A vagyonkezelői jog tehát kizárólag ezek által a személyek által gyakorolható, kivételesen lehet csak más személy a vagyonkezelő, de ezt a személyt a vagyonkezelői kijelölést tartalmazó törvényben egyedileg, név szerint meg kell határozni, általános jellegű kijelölés nem lehetséges, de még így is csak a már körülírt személyi körből lehet ilyen módon választani.⁹¹ A vagyonkezelői jog a vagyonkezelési szerződéssel, versenyeztetés nélkül jön létre, kivételes csupán a törvényi kijelölés, abban azonban nincs különbség, hogy törvényi kijelölést követően is vagyonkezelési szerződést kell kötni.⁹²

A vagyonkezelési szerződés másik alanya a tulajdonosi joggyakorló: az, aki a nemzeti vagyon felett az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességének gyakorlására jogosult.⁹³

3.2. A vagyonkezelési szerződés tárgya

A vagyonkezelési szerződés közvetlen tárgya a vagyonkezelés, közvetett tárgya pedig a Nvt.-ben meghatározott vagyontárgy, aminek szabályozási alapja az Alaptörvényben található: az állam kizárólagos tulajdonának és kizárólagos gazdasági tevékenységének körét, valamint a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon elidegenítésének korlátait

⁸⁹ Nvt. 11. § (1) bek.

⁹⁰ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 3:230-3:235. §, 3:240. §.

⁹¹ Nvt. 11. § (5) bek.

⁹² Vö. Nvt. 11. § (1) bek., 11. § (3) bek., 11. § (5) bek.

⁹³ Nvt. 3. § (1) bek. 17. pont.

és feltételeit a közérdek szolgálatának, a közös szükségletek kielégítésének és a természeti erőforrások megóvásának, valamint a jövő nemzedékek szükségletei figyelembevételének céljaira tekintettel sarkalatos törvény határozza meg.⁹⁴ A vagyonkezelés a vagyontárgy hasznosításával is összefüggésbe kerül, ezért kell figyelembe venni azt a szabályt is, miszerint a nemzeti vagyon átruházására vagy hasznosítására vonatkozó szerződés csak olyan szervezettel köthető, amelynek tulajdonosi szerkezete, felépítése, valamint az átruházott vagy hasznosításra átengedett nemzeti vagyon kezelésére vonatkozó tevékenység átlátható.⁹⁵ A nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon körébe eső vagyonelemek forgalomképtelen vagyontárgyak,⁹⁶ a Nvt.-ben meghatározott kivétellel nem idegeníthetők el, vagyonkezelői jog, jogszabályon alapuló, továbbá az ingatlanra közérdekből külön jogszabályban feljogosított szervek javára alapított használati jog, vezetékjog vagy ugyanezen okokból alapított szolgálat, továbbá a helyi önkormányzat javára alapított vezetékjog kivételével nem terhelhetők meg, biztosítékul nem adhatóak, azokon osztott tulajdon nem létesíthető, fő szabályként azonban hasznosításuk nem koncesszióköteles.⁹⁷ Miután a nemzeti vagyon alapvető rendeltetése a közfeladat ellátásának biztosítása, ideértve a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátását és e feladatok ellátásához szükséges infrastruktúra biztosítását, a nemzeti vagyonnal felelős módon, rendeltetésszerűen kell gazdálkodni.⁹⁸ A Nvt. indokolása ki is emeli a hasznosítás módjai közül a vagyonkezelést, amely megoldás azért érdekes, mert a vonatkozó címben elválnak a kettő egymástól (A nemzeti vagyon kezelése, hasznosítása). A nemzeti vagyon forgalomképtelenségének dologi jogi áttörését látja az irodalmi álláspont a törvényen alapuló használati jog (szolgálat) intézménye, másrésztől vagyonkezelői jog intézményével.⁹⁹ A forgalomképtelenség azonban alapvetően arra a kérdésre ad választ, hogy nem következhet be a tulajdonos személyében változás, ami a vagyonkezelői joggal nem is valósul meg.

A felek eltérő megállapodásának hiányában a vagyonkezelői jog a Nvt. folytán kiterjed arra a vagyonelemre is (tartozékra és alkotórészre is), amely a vagyonkezelői jogviszony fennállása alatt válik a kezelt vagyon részévé.¹⁰⁰ Ugyan a törvény a törvényi kijelöléssel összefüggő vagyonkezelésre mondja ki, hogy a vagyonkezelésre vonatkozó részletes szabályokat a tulajdonosi joggyakorlóval megkötött szerződés tartalmazza, de ez az összes vagyonkezelői szerződés alapján létrejövő vagyonkezelői jogra igaz.¹⁰¹ A szerződéses jelleg miatt alkalmazni kell a Polgári Törvénykönyvet is ezekre a szerződésekre, ugyanakkor egyes rendelkezések alkalmazását kizárja a törvény: így törvényi kijelölés esetén a Ptk. jogszabály által megállapított szerződéskötési kötelezettségre irányadó szabályozásának rendelkezése¹⁰² a szerződés létrehozása tekintetében nem alkalmazható.¹⁰³

A vagyonkezelési szerződés irányulhat valamely, az államot megillető jog gyakorlásának átengedésére is, ilyen esetben a dolgok vagyonkezelésének szabályait kell megfelelően

⁹⁴ Alaptörvény 38. cikk (1)-(2) bek.

⁹⁵ Alaptörvény 38. cikk (4) bek.

⁹⁶ Vö. Nvt. 1. § (2) bek., 3. § (1) bek. 3. pont.

⁹⁷ Papp Tekla – Balog Balázs: A koncessziós szerződés. In Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015. 265-316. 267-268.

⁹⁸ Nvt. 7. § (1) bek.

⁹⁹ Havassy Sándor: A nemzeti vagyonról szóló törvény alkalmazásának gyakorlati kérdései. *Új Magyar Közigazgatás*, 5. (2012), 11. 47-52. 47.

¹⁰⁰ Nvt. 11. § (6a) bek.

¹⁰¹ Nvt. 11. § (7) bek.

¹⁰² Ptk. 6:71. §.

¹⁰³ Nvt. 11. § (7) bek.

alkalmazni.¹⁰⁴ A vagyongazdálkodó – a központi költségvetési szervek kivételével – a vagyongazdálkodott eszközök értékének megőrzéséről legalább a vagyongazdálkodott eszközök elszámolt értékcsökkenésének megfelelő mértékben köteles gondoskodni (ezt nevezzük visszafizetési kötelezettségnek).¹⁰⁵ A vagyongazdálkodói jog ugyanazon vagyontárgyra – meghatározott eszmei hányadok szerint – több személyt is megillet. Ilyen esetben a vagyontárgy birtoklásának, használatának és a hasznok szedésének szabályait, az egyes vagyongazdálkodókat megillető jogokat és kötelezettségeket a vagyongazdálkodási szerződésnek tartalmaznia kell.¹⁰⁶

3.3. A szerződés tartalma

A szerződés tartalmát vizsgálva a vagyongazdálkodót megilletik a tulajdonos jogai, és terhelik annak kötelezettségei, beleértve a számviteli törvényről szóló 2000. évi C. törvény (Szvt.) szerinti könyvviteli és beszámoló-készítési kötelezettséget is, hacsak jogszabály vagy a vagyongazdálkodási szerződés másként nem rendelkezik, azzal, hogy

- a vagyont nem idegenítheti el, valamint nem terhelheti meg a jogszabályon alapuló, továbbá az ingatlanra közérdekből külön jogszabályban feljogosított szervek javára alapított használati jog, vezetékjog vagy ugyanezen okokból alapított szolgálat, továbbá a helyi önkormányzat javára alapított vezetékjog kivételével,

- a vagyont biztosítékul nem adhatja,

- a vagyonon osztott tulajdon nem létesíthet, (osztott tulajdonnak minősül az olyan tulajdon, amely esetében az épület tulajdonjoga az építkezőt és nem a föld tulajdonosát illeti meg),¹⁰⁷

- csak központi költségvetési szervek ruházhatják át a vagyongazdálkodási szerződésben foglalt jogokat és kötelezettségeket, de az ingatlanokra vonatkozó jogokat és kötelezettségeket ők sem,¹⁰⁸ más személy a vagyongazdálkodói jogot harmadik személyre nem ruházhatja át és nem terhelheti meg, valamint

- polgári jogi igényt megalapító, polgári jogi igényt eldöntő tulajdonosi hozzájárulást a vagyongazdálkodásban lévő nemzeti vagyonra vonatkozóan hatósági és bírósági eljárásban nem adhat, kivéve a jogszabályon alapuló, továbbá az ingatlanra közérdekből külön jogszabályban feljogosított szervek javára alapított használati joghoz, vezetékjoghoz vagy ugyanezen okokból alapított szolgálat, továbbá a helyi önkormányzat javára alapított vezetékjoghoz történő hozzájárulást.¹⁰⁹

Kizárólag közfeladat ellátása, a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátása, illetve e feladatok ellátásához szükséges mértékben adható vagyongazdálkodásba ingyenesen valamely vagyontárgy,¹¹⁰ amiből az következik, hogy a vagyonrendelő részéről fő szabály szerint díjfizetési kötelezettség áll fenn.

A Nvt. rendelkezéseit bizonyos tekintetben megismételve mondja ki a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (Mötv.) 109. § (1) és (2) bekezdése azt, hogy a képviselő-testület a helyi önkormányzat tulajdonában lévő nemzeti vagyonra a Nvt. rendelkezései szerint az önkormányzati közfeladat átadásához kapcsolódva vagyongazdálkodói jogot létesíthet, valamint a képviselő-testület kizárólag a Nvt.-ben meghatározott személyekkel köthet vagyongazdálkodási szerződést. A szerződés tartalmát illetően önkormányzati rendeletben

¹⁰⁴ Ávtv. 27. § (3) bek.

¹⁰⁵ Ávtv. 27. § (7) bek.

¹⁰⁶ 254/2007. (X. 4.) Korm. rendelet az állami vagyonnal való gazdálkodásról 8. § (1) bek.

¹⁰⁷ Nvt. 3. § (1) bek. 14. pont, vö. Ptk. 5:18. § (2) bek.

¹⁰⁸ Nvt. 11. § (9) bek.

¹⁰⁹ Nvt. 11. § (8) bek.

¹¹⁰ Nvt. 11. § (13) bek.

kell meghatározni a vagyonkezelői jog ellenértékét, az ingyenes átengedés, a vagyonkezelői jog gyakorlásának, valamint a vagyonkezelés ellenőrzésének részletes szabályait.¹¹¹ A vagyonkezelő a kezelt vagyon használatából, működtetéséből származó bevételeit, közvetlen költségeit, ráfordításait köteles elkülöníteni, köteles túrni a tulajdonosi ellenőrzést.

A nemzeti vagyon egyik alkategóriájával, az állami vagyonnal összefüggésben az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény (Ávtv.) rendelkezéseit is alkalmazni kell, amely törvény kimondja, hogy a tulajdonosi joggyakorló maga gazdálkodik, vagy szerződés alapján hasznosításra átengedi, illetőleg vagyonkezelésbe, hasznélvezetbe adja az állami vagyont.¹¹² A vagyonkezelő köteles a vagyontárgy állagának megóvásáról, jó karbantartásáról, működtetéséről gondoskodni, jogszabályban és szerződésben előírt más kötelezettségét teljesíteni, valamint a vagyontárgyat jogszabályban vagy szerződésben meghatározott célnak megfelelően használni.¹¹³ A vagyonkezelő fő szabály szerint köteles díjat fizetni, illetve jogszabályban és szerződésben előírt más kötelezettségét teljesíteni, valamint a vagyontárgyat jogszabályban vagy szerződésben meghatározott célnak megfelelően használni. Amennyiben a vagyonkezelő ezen kötelezettségeinek nem tesz eleget, a tulajdonosi joggyakorló jogosult a szerződést azonnali hatállyal felmondani.¹¹⁴

Lehetőség van arra szintén az állami vagyonnal összefüggésben, hogy a vagyonkezelő a kezelt vagyon hasznosítását másnak átengedje, ekkor a használó magatartásáért, mint a sajátjáért felel,¹¹⁵ ez tulajdonképpen az al-vagyonkezelés lehetőségének törvényi megfogalmazása.

Kármegelőzési és kárelhárítási kötelezettsége is van a vagyonkezelőnek: állami vagyon esetében a vagyonkezelő köteles a vagyont fenyegető veszélyről és a beállott kárról haladéktalanul értesíteni a tulajdonost – ideértve azt az esetet is, ha őt harmadik személy a jogainak gyakorlásában akadályozza –, köteles továbbá túrni, hogy a tulajdonos a veszély elhárítására, illetőleg a kár következményeinek megszüntetésére a szükséges intézkedéseket tegye. A tulajdonosi joggyakorló ellenőrizheti a használatot, követelheti a rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat megszüntetését, továbbá az ilyen használatból eredő kár megtérítését.¹¹⁶ A felek megállapodhatnak abban is, hogy a vagyonkezelő nem díjfizetési, hanem a szerződésben meghatározott más kötelezettséget teljesít, így például valamely előre meghatározott tevékenységet lát el, vagy más ellenszolgáltatást nyújt.¹¹⁷ A vagyonkezelő felelős minden olyan kárért, amely a rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat következménye kivéve, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy adott helyzetben az állami vagyon kezelőjétől elvárható.¹¹⁸ Ezzel a vagyonkezelők vonatkozásában speciális felelősségi mércét állít fel a jogszabály, amely szubjektív jogalapú a felróhatóság alapul vétele okán, azonban emelt fokozatú, mert az állami vagyonkezelő magatartását kell alapul venni a kimentés eredményességéhez.

¹¹¹ Möt. 109. § (4) bek.

¹¹² Ávtv. 23. § (1) bek.

¹¹³ Ávtv. 27. § (2) bek.

¹¹⁴ Ávtv. 27. § (2a) bek.

¹¹⁵ 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 9. § (2) bek.

¹¹⁶ 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 9. § (5) bek.

¹¹⁷ 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 10. § (3) bek.

¹¹⁸ 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 9. § (4) bek.

3.4. A vagyonkezelési szerződés megszűnése

A vagyonkezelési szerződés megszűnik a szerződésben megállapított idő elteltével, a szerződésben meghatározott körülmény bekövetkeztével, a vagyonkezelésbe adott vagyontárgy megsemmisülésével vagy az állam tulajdonából való kikerülésével az adott vagyontárgyra vonatkozóan, vagy a vagyonkezelő jogutód nélküli megszűnésével (természetes személy halálával), ha a törvényi kijelölés útján létrejött vagyonkezelői jog a vonatkozó törvényi rendelkezés hatályon kívül helyezésével megszűnik.¹¹⁹ A vagyonkezelési szerződés közös megegyezéssel, írásban, bármely esetben és időpontban megszüntethető. A felek a határozatlan időre kötött vagyonkezelési szerződést írásban felmondással is megszüntethetik (rendes felmondás). Amennyiben a felek ettől eltérően nem állapodtak meg, a felmondási idő kilencven nap. A felmondási idő alatt a feleknek el kell számolniuk egymással.¹²⁰ A vagyonkezelési szerződés megszűnése megszünteti az érintett vagyonra vonatkozó vagyonkezelői jogot.¹²¹ A vagyonkezelési szerződés megszűnésével a vagyonkezelő által a vagyon használatára, valamint hasznosítására harmadik személlyel kötött szerződésben a vagyonkezelő helyébe a tulajdonosi joggyakorló lép.¹²²

4. A közutak és létrehozásuk jogi minősítése

A közutak a nemzeti vagyon részei: az állam kizárólagos tulajdonába tartoznak az országos közutak és azok műtárgyai, ide nem értve a közút tartozékát képező, az ingatlan-nyilvántartásban várakozóhelyként, pihenőhelyként feltüntetett önálló ingatlant, valamint a közúti közlekedésről szóló törvény szerinti útsatlakozást,¹²³ a helyi közutak és műtárgyaik pedig a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonát képező nemzeti vagyonba tartoznak. Ezeket a rendelkezéseket ismétli meg a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény, ami szerint az úthálózat közutakból és a közforgalom elől el nem zárt magánutakból áll. Az országos közutak az állam tulajdonában, a helyi közutak a települési vagy területi önkormányzatok tulajdonában vannak.¹²⁴ A műtárgyak köre a releváns útigazgatási szabályokból állapítható meg.¹²⁵

Ahogy a közutak a nemzeti vagyonba tartoznak, úgy azok létrehozása is az állam, illetve a helyi önkormányzat privilégiuma: az országos közutak és műtárgyaik létrehozása és működtetése az állam kizárólagos gazdasági tevékenysége,¹²⁶ úgy a helyi önkormányzat kizárólagos gazdasági tevékenységei közé sorolandó a helyi közutak és műtárgyaik létrehozása és működtetése.¹²⁷ Az Nvt. 12. § (3) bekezdése lehetővé teszi, hogy az állam és a helyi önkormányzat a kizárólagos gazdasági tevékenysége gyakorlásának időleges jogát, ugyanezen §-ban meghatározottak kivételével koncesszió útján, külön törvényben szabályozott módon engedje át, e törvények közé tartozik a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény, építési koncesszió esetén pedig a

¹¹⁹ 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 12. § (1) bek.

¹²⁰ 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 12. § (2)-(3) bek.

¹²¹ 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 12. § (6) bek.

¹²² 254/2007. (X. 4.) Korm. r. 12. § (6b) bek.

¹²³ Nvt. 4. § (1) bek. f) pontja.

¹²⁴ 1988. évi I. törvény 32. § (1) bek.

¹²⁵ Hoffman István: Az önkormányzati vagyonra vonatkozó általános szabályok a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényben (Mötv.) és a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvényben (Nvt.). In Hoffman István (szerk.): *Kézikönyv az önkormányzati vagyongazdálkodásról*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 28-39. 33.

¹²⁶ Nvt. 12. § (1) bek. i) pontja.

¹²⁷ Nvt. 12. § (2) bek. a) pontja.

közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény.¹²⁸ A koncessziós szerződés megkötése nem eredményez tulajdonosváltást, azaz a koncesszióba vevő se a közút alapjául szolgáló földingatlan, se a megépült közút tekintetében nem szerez tulajdont, a koncesszióköteles tevékenység folytatására kiírt pályázat nyertesének a koncessziós szerződésben kötelezettséget kell vállalnia arra vonatkozólag, hogy a pályázati kiírás alapján a koncessziós szerződésben rögzített követelményeket az általa alapított gazdasági társaság alapító okiratában érvényesíteni fogja,¹²⁹ tehát az említett követelmény tekintetében is.

A közutak esetében a jogi minősítés (mármint az ingatlan-nyilvántartás szerinti minősítés) döntő, amikor meghatározzuk azt, mi minősül nemzeti vagyonnak. A gyakorlat azonban itt is hozhat eltéréseket: sokszor előforduló példa, hogy a közút funkció a tényleges használat szerint megszűnt és az adott ingatlan már ténylegesen közterületként funkcionál, de ettől jogilag még közútnak minősül. Emiatt célszerű a tényleges használatnak (funkciónak) megfelelő mindenkor állapottól átvételét az ingatlan-nyilvántartáson.¹³⁰

A közutakra vonatkozó szabályozás a bírósági gyakorlatban is adott történeti tényállás mellett helyesen került adaptálásra. A Kúria ítélete szerint az eljáró bíróságok helyesen állapították meg, hogy a perbeli „kivett közút és épület” megnevezésű ingatlan a nemzeti vagyonnak szóló törvény 5. § (3) bekezdés a) pontja szerint a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonát képező nemzeti vagyongazdálkodási tárgyat tartalmaz. Az ilyen jellegű vagyontárgyak a jogszabály 6. § (1) bekezdése szerint nem idegeníthetők el. Az ingatlan tehát forgalomképtelen, így az annak eladására kötött adásvételi szerződés a Ptk. 6:95. §-a szerint a jogszabályba ütközése folytán semmis. A perbeli ingatlan a nyilvántartásnak megfelelően közút volt és így a nemzeti vagyon részét képezte, ennek ellenkezőjét pedig az alperes felhívás ellenére sem tudta bizonyítani. A jogerős ítéletben foglaltaknak megfelelően annak nincsen jelentősége, hogy az ingatlan egyebekben megfelelt-e a közút műszaki jellemzőjének, az alperes által hivatkozott jogszabályoknak, mert ha esetlegesen azoknak nem felelt meg, attól még nem vált forgalomképesé. Forgalomképesé csak a minősítésének esetleges megváltozása esetén válhatott volna az ingatlan. A jogszabályok betartása és betartatása nem okozhat jogbizonytalanságot, azt pedig az ingatlan-nyilvántartásból mindenki tudta, illetve tudhatta, hogy a perbeli ingatlan közútként van nyilvántartva, függetlenül annak fizikai valójától.¹³¹

4.1. A közutakkal összefüggő vagyonkezelés

A koncessziós szerződés keretében megvalósuló utak kivételével az országos közutak építetője az állam kizárólagos tulajdonában lévő, az országos közúthálózat fejlesztési és építetői feladatainak ellátásáért felelős, részvénytársasági formában működő gazdasági társaság, a NIF Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zártkörűen Működő Részvénytársaság (NIF Zrt.).¹³² A helyi önkormányzat – az országos közút tulajdonosának és vagyonkezelőjének előzetes hozzájárulásával és a közút kezelőjének szakfelügyelete mellett – építetőnek minősül az országos közutat vagy annak területét érintő autóbusszöböl-építés, útcsatlakozás kiépítése, kerékpárút-építés, csapadékelvezető rendszer, parkolósáv és járda, forgalomcsillapító sziget, középsziget kiépítése, valamint az ezekhez kapcsolódó útfelújítási munkák esetében.¹³³ Az

¹²⁸ Papp – Balog i. m. (21. lj.) 267-268.; Hoffman István: Kötött vagyongazdálkodási elemek: kizárólagos gazdasági tevékenység, többségi tulajdon birtokában végezhető tevékenységek. In Hoffman István (szerk.): *Kézikönyv az önkormányzati vagyongazdálkodásról*. Budapest, 2018. HVG-ORAC, 72-76. 73.

¹²⁹ 1991. évi XVI. törvény 17. § (1) bek.

¹³⁰ Havassy i. m. (23. lj.) 49.

¹³¹ Kúria Pfv.VI.21.123/2016/6. számú ítélete.

¹³² 1988. évi I. törvény 29. § (1) bek.

¹³³ 1988. évi I. törvény 29. § (11) bek.

állam tulajdonába és ellenérték nélkül az építető vagyonkezelésébe kerül az országos közút fejlesztéséhez szükséges megvásárolt vagy kisajátított földrészlet, valamint – ha a NIF Zrt. vagy a közút 33. § (1) bekezdés b) pont ba) alpontja¹³⁴ szerinti kezelője építetői feladatai ellátása során a helyi közút építetőjeként jár el – a helyi közút létesítésének céljára megvásárolt és kisajátított földrészlet.¹³⁵ Ennek a vagyonkezelői jognak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzéséről az építető gondoskodik.¹³⁶ Az út forgalomba helyezését követően a NIF Zrt. vagyonkezelői joga a törvény erejénél fogva megszűnik, ugyanis az állami tulajdonban lévő országos közutak vagyonkezelője fő szabály szerint a Magyar Közút Nonprofit Zrt.,¹³⁷ amely a vagyonkezelői feladatokat közfeladatként látja el, és köteles az MNV Zrt.-vel vagyonkezelési szerződést kötni.¹³⁸ A NIF Zrt. a vagyonkezelői jogának megszűnését követő hat hónapon belül elszámolási kimutatást készít annak céljából, hogy az érintett eszközöket, ingatlanokat a megszűnés napján nyilvántartott könyv szerinti értéken a könyveiből kivezesse és a tulajdonosi joggyakorló vagy a tulajdonosi joggyakorló döntése alapján az új vagyonkezelő könyveiben azokat nyilvántartásba vegye.¹³⁹ Ha a NIF Zrt. helyi közút építése során lát el építetői feladatokat a helyi önkormányzati tulajdonban álló ingatlanokon, a forgalomba helyezett vagy ideiglenesen forgalomba helyezett helyi közutak, és az azokon létrehozott, vagy megszerzett és azokkal egyébként egybeépített egyéb eszközök az ingatlantulajdonos helyi önkormányzat tulajdonaként jönnek létre.¹⁴⁰ Ez a szabály azonban nem mindig szólt így, ugyanis a törvény azt tartalmazta, hogy „a helyi önkormányzat vagyonkezelésébe kerülnek azok a – NIF Zrt. által a helyi közút és az egyes projektekkel kapcsolatban – létrehozott vagy megszerzett egyéb eszközök, illetve ezeket magukban foglaló, önkormányzati tulajdonban álló egyes földterületek, amelyek ideiglenes vagy ennek hiányában végleges forgalomba helyezése megtörtént. Ahogy az a törvény módosításának indoklásából kiolvasható, a Ptk. alapján az önkormányzatok tulajdonjoga kiterjed az önkormányzati tulajdonban álló egyes földterületekkel tartósan egyesített, vagy a rendeltetésszerű használathoz vagy épségben tartáshoz szükséges dologra is. Mindezekből következik, hogy az önkormányzat nem lehet vagyonkezelője az önkormányzati tulajdonban álló egyes földterületeknek, alkotórészeknek és tartozékoknak.” Azaz azért, mert ő ezen utak vonatkozásában tulajdonos, és ugyanazon személynek ugyanazon dolog vonatkozásában nem állhat fenn egyszerre tulajdonjoga és vagyonkezelői joga.

A NIF Zrt. törvényből fakadó jogállása vonatkozásában a Kúria megállapította, hogy a magántőke bevonása nélkül megvalósuló országos közutak fejlesztési és építési feladatainak ellátása során törvényi felhatalmazás alapján a Magyar Állam javára és nevében jár el, építetőként a Magyar Állam törvényes képviselője. A konkrét ügyel összefüggésben ezért nem köteles a földhivatalnak a tulajdoni lap másolat kiadásáért igazgatási szolgálati díjat fizetni, a Magyar Állam teljes díjmentességére tekintettel.¹⁴¹

¹³⁴ Nem koncessziós szerződés alapján működtetett országos vagy helyi közút tekintetében országos közút vonatkozásában a közlekedésért felelős miniszter (jelenleg a nemzeti fejlesztési miniszter) döntése alapján a fenntartásra, a fejlesztésre és a fejlesztéssel összefüggő üzemeltetésre alapított költségvetési szerv, vagy olyan gazdálkodó szervezet, amelyben az állam 100%-os részesedéssel rendelkezik.

¹³⁵ 1988. évi I. törvény 29. § (1b) bek.

¹³⁶ 1988. évi I. törvény 29. § (1c) bek.

¹³⁷ 1988. évi I. törvény 32. § (6) bek.

¹³⁸ 1988. évi I. törvény 29. § (3) bek.

¹³⁹ 1988. évi I. törvény 29. § (3e) bek.

¹⁴⁰ 1988. évi I. törvény 29. § (4a) bek.

¹⁴¹ EBD 2012. K.6.

Egy autóút építésének, létezése során több alany különíthető el: a tulajdonos, az építtető, a vagyonkezelő, de még külön közútkezelő is beléphet az egyes jogviszonyok vonatkozásában.¹⁴² Ebben a perben a vagyonkezelő vitatta, hogy a perbeli közútnak vagyonkezelője lenne, ilyen joga az ingatlan-nyilvántartásba be sincs jegyezve. Állította, hogy vagyonkezelői szerződést sem kötött, mindezekre is figyelemmel a szükségtelen zavarás ténye a terhére nem állapítható meg. A már ismertettek alapján – változatlan jogszabályi környezet mellett – törvény alapján jött létre a vagyonkezelői jogviszony ezért az autóút építése és működtetése során fellepett szükségtelen zavarás miatti felelősség alóli mentesülését nem eredményezheti, így pedig a szomszédjogi főszabály alapján – quasi tulajdonosként – felel.¹⁴³ Habár a vagyonkezelő jogosítványai valóban eléggé hasonlítanak a tulajdonos jogaira, azonban véleményünk szerint a „quasi tulajdonosnak” minősítés veszélyeket hordozhat magában, még ha a jelző helyesen azt is sugallja, hogy nem valódi tulajdonos, hanem csak arra hasonlít. E körben célszerűbb lett volna akképp megindokolni a szomszédjogi főszabály alkalmazásának minősítését, miszerint a vagyonkezelő jogosultságai és kötelezettségei nagyban hasonlítanak a tulajdonoséra, és a kivételként meghatározottak között az ilyen jellegű kártérítések is szerepelnek.

5. Összegző gondolatok

A tanulmány célja az állami és helyi önkormányzati vagyonnal, ezen belül speciálisan a közutakkal összefüggő vagyonkezelési szerződés jogszabályi alapjainak bemutatása volt. E jogintézménynek mind a közjogi, mind a magánjogi beágyazottsága kellőképpen megalapozott, mindkét rendszer ismerete szükséges az ilyen jogviszonyból fakadó helyzetek elbírálásához, egyes magánjogi fogalmak, illetve rendelkezések nélkül nem lehet összképet alkotni. Ezt támasztotta alá példának okáért az 1988. évi I. törvény azon módosítása, amely szerint az adott jogszabályi hely alkalmazásában az önkormányzat tulajdonába, és nem vagyonkezelésébe megy át a NIF Zrt. által épített út. A vagyonkezelés komplex tevékenység, a nemzeti vagyonnal kapcsolatos kérdéseket a releváns törvények igyekeznek behatóan, átfogóan szabályozni, a nemzeti vagyon kategóriához illeszkedő módon.

A közutakkal kapcsolatos kérdések megválaszolásához meg kell vizsgálni, hogy a közutat forgalomba helyezték-e vagy sem, mert ettől függően a vagyonkezelő személyében *ipso iure* alanyváltozás következik be, ezt a változást pedig mind nyilvántartások szintjén, mind a valóságban megfelelően át kell vezetni. Meglátásunk szerint önmagában a vonatkozó szabályozás letisztult képet mutat, még ha a jogszabályok szerkesztése folytán figyelemmel kell követni a jogszabályokon belüli és az azokon átnyúló hivatkozásokat.

Felhasznált irodalom

B. Szabó Gábor et alii: *A bizalmi vagyonkezelés*. Budapest, HVG-ORAC, 2018.

Csehi Zoltán: A vagyonkezelés formái és intézményei a magyar magánjogban. In Kisfaludi András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. Budapest, ELTE Eötvös, 2015. 95-132.

¹⁴² Fővárosi Ítéletábra 3.Pf. 20.959/2014/4. számú ítélete.

¹⁴³ Fővárosi Ítéletábra 3.Pf. 20.959/2014/4. számú ítélete.

Havassy Sándor: A nemzeti vagyonról szóló törvény alkalmazásának gyakorlati kérdései. *Új Magyar Közigazgatás*, 5. (2012), 11. 47-52.

Hoffman István: Az önkormányzati vagyonra vonatkozó általános szabályok a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényben (Mötv.) és a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvényben (Nvt.). In Hoffman István (szerk.): *Kézikönyv az önkormányzati vagyongazdálkodásról*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 28-39.

Hoffman István: Kötött vagyongazdálkodási elemek: kizárólagos gazdasági tevékenység, többségi tulajdon birtokában végezhető tevékenységek. In Hoffman István (szerk.): *Kézikönyv az önkormányzati vagyongazdálkodásról*. Budapest, 2018. HVG-ORAC, 72-76.

Németh András – Sík László: A vagyonkezelési szerződések típusai és biztosítékai. *Pénzügyi Szemle*, (1997), 2. 97-112.

Papp Tekla – Balog Balázs: A koncessziós szerződés. In Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015. 265-316.

Sárközy Tamás: Az intézményes privatizáció befejezésének jogi technikájáról és a tartósan állami tulajdonban maradó vagyon kezelésének jövőbeli megoldásáról. *Gazdaság és Jog*, (1997), 7-8. 17-21.

Szabó Iván – Papik Dénes: Vízvásztó. Bérleti üzemeltetés, vagyonkezelés és koncesszió a víziközművek változóvilágában. *Magyar Jog*, (2015), 7-8. 432-439.

Okos szerződészek

1. Bevezetés

Napjaink minden bizonnyal egyik legnagyobb horderejű jelensége a negyedik ipari forradalom, amely alapjaiban változtatja meg az általunk ismert világot. A negyedik ipari forradalom – vagy más néven az Ipar 4.0 – legfőbb jellemzője a digitalizáció mindent felforgató hatása, jelentősége csak a korábbi ipari forradalmakéhoz hasonlítható.² Bár a fejlődés növeli a termelékenységet, ami gazdasági fellendüléshez vezethet, azonban a társadalmi következmények nem feltétlenül lesznek pozitívak: a piac nem lesz képes minden probléma azonnali megoldására, a digitalizáció a szegénység növekedését és a középréteg meggyengülését eredményezheti.³ A negyedik ipari forradalomban a gazdaság alapja már nem az ember és a gép közötti, hanem a gépek egymás közötti interakciója, amely feleslegessé tehet kék- és fehérgalléros munkákat egyaránt.⁴ E változások minden bizonnyal érinteni fogják a jogászai hivatást is. Bár nem mutatkozik valószínűnek, hogy a jogászai tevékenység feleslegessé válik a közeljövőben, azonban kétségtelen, hogy jogászok által végzett mindennapos munka mibenléte jelentős mértékben meg fog változni a következő néhány évtizedben.

Mi sem szolgáltat erre jobb példát, mint az okos szerződés, amely a szerződés megkötésének és teljesítésének egyszerűsítését célozza, jelentős időt és költséget megtakarítva a szerződő felek számára. A témaválasztás háttérében elsősorban az áll, hogy az okos szerződés olyan novumként jelentkezik, amely nem illeszkedik a hatályos szerződési jogi dogmatikába. Polgári jogunk alapján szóban, írásban vagy ráutaló magatartással tehető jognyilatkozat, szerződéskötésre más formában nem kerülhet sor. Az okos szerződések ugyanakkor nem csak a szerződés létrejötte szempontjából különböznek a hagyományos szerződésektől; igazi specialitásuk abban mutatkozik meg, hogy ha a felek által rögzített feltételek megvalósulnak, akkor a szerződések automatikusan teljesedésbe mennek. A jogalkotó cseppet sem egyszerű feladata, hogy megteremtse a kibontakozó szerződési gyakorlat normatív kereteit.

Mivel az okos szerződések alkalmazása a blokkláncon alapszik,⁵ ezért először a blokklánc működésének legfontosabb szabályait ismertetem, majd kitérek az okos szerződések sajátosságaira, végül egy példán keresztül megpróbálok rávilágítani arra, hogy milyen jellegű területeken nyílhat majd lehetőség az okos szerződésekben rejlő lehetőségek kiaknázására.

2. Blokklánc

Az okos szerződések alkalmazását a blokklánc (*blockchain*) teszi lehetővé, amely működésének minimális ismerete álláspontom szerint nélkülözhetetlen ahhoz, hogy teljes képet kapjunk az okos szerződésekben rejlő lehetőségekről. A „blokk lánc” kifejezést Satoshi Nakamoto alkotta meg 2009-ben. Nakamoto arra a hálózatra használta a fogalmat, amelyben a csomópontok a tranzakciókat blokkokba rendezik, majd azokat közvetítik a hálózat többi csomópontja

¹ A tanulmány 2019-ben jelent meg az *Opuscula Civiliában*.

² Molnár Szilárd: A negyedik ipari forradalom nem várt hatásai. *Új Magyar Közigazgatás*, (2018), 3. 43-51. 43.

³ Uo.

⁴ Csepeli György: A 4. ipari forradalom gazdasági és társadalmi hatásainak rövid SWOT elemzése. *Tőke – Piac – Gazdaság*, (2017), 10. 1-20. 19.

⁵ Sadiku, Matthew N. O. – Eze, Kelechi G. – Musa, Sarhan M.: Smart Contracts: A Primer. *Journal of Scientific and Engineering Research*, 5. (2018), 5. 538–541. 538.

számára, egyúttal hozzáadják a blokkokat a blokkláncához.⁶ Maga a blokklánc úgy határozható meg, mint egy olyan decentralizált – azaz egyetlen központi szereplő által sem irányított – rendszert, amely valamely adatbázisnak egy hálózat tagjai közötti megosztásán alapul.⁷ Ezek az adatbázisok jellemzően a bankok által alkalmazott főkönyvekhez hasonlatosak;⁸ a felhasználók közötti tranzakciókra vonatkozó, időrendi sorrendbe rendezett adatokat tartalmaznak. A blokklánc sajátossága, hogy minden egyes felhasználó – ún. csomópont – rendelkezik a főkönyv pontos másolatával, így nincs szükség arra, hogy egy ellenőrző személy (tipikusan bank) felügyeletet gyakoroljon a rendszer működése felett.⁹

A blokkláncot napjainkban elsősorban pénzügyi tranzakciók lebonyolítására használják, így talán a sajátosságait is akkor érthetjük meg a legkönnyebben, ha a blokkláncot összehasonlítjuk a bankok működésével. A bankok egy központi adatbázisban, a már korábban is említett főkönyvben tárolják az ügyfelek adatait. Ilyen adatnak minősül többek között a számlaszám vagy a számla egyenlege, de szintén a főkönyvben kerülnek rögzítésre a tranzakciókat érintő különböző adatok is. Ha az ügyfél igénybe veszi a számláját, akkor a főkönyv adatai frissülnek.¹⁰

A blokklánc egyik sajátossága, hogy a tranzakciók végrehajtásához nem teszi szükségessé valamely bank közreműködését. Mivel a főkönyv másolata a hálózat minden egyes felhasználójának számítógépén megtalálható, ezért az ellenőrző funkciót maguk a felhasználók gyakorolják. A blokkok – akárcsak a főkönyv oldalai – tranzakciókra vonatkozó adatok tartalmaznak. Minden blokk rendelkezik egy egyedi, ún. hash azonosítóval,¹¹ azonban tárolja a láncban mögötte álló blokk azonosítóját is. Ennek köszönhető, hogy a blokkok valóban egy láncot alkotnak, ami megakadályozza, hogy a főkönyvben már szereplő adatokat bárki módosítsa.¹² A valódi védelmet ugyanakkor az biztosítja, hogy a blokklánc „bővítése” csak meghatározott számú felhasználó hozzájárulásával lehetséges.¹³ Ez azt jelenti, hogy minden pénzügyi végrehajtását megelőzően néhány csomópontnak meg kell erősítenie a tranzakciót, majd valamennyi csomópontnak frissítenie kell a főkönyvben szereplő adatokat. A szinkronizálással párhuzamosan az új tranzakció bekerül egy újabb blokkba,¹⁴ bővítve a blokkláncban tárolt adatokat. A blokklánc tehát megosztja a főkönyv tartalmát a hálózat felhasználóival: az egyes csomópontok gyakorolnak felügyeletet a hálózat működése felett anélkül, hogy egy központi ellenőrző szerv bevonása szükséges volna.

A tranzakció megerősítése során a csomópontok ellenőrzik, hogy valóban a számlatulajdonos kíván-e rendelkezni a számla felett, illetve elegendő fedezettel rendelkezik-e a tranzakció

⁶ Holotescu, Carmen: *Understanding Blockchain Technology and How To Get Involved*. The 14th International Scientific Conference eLearning and Software for Education, Bucharest, April 19–20, 2018. 1-8. 1.

⁷ OECD Blockchain Primer, OECD, 2018. 4.

⁸ A főkönyv egy olyan könyv vagy számítógépes fájl, amely tranzakciók nyilvántartására szolgál: a jóváírásokat és a tartozásokat – a tranzakciók időpontját megjelölve – külön oszlopokban tartalmazza, valamint rögzíti minden számla nyitó- és záróegyenlegét. Etwaru, Richie: *Blockchain: Trust Companies. Every Company Is at Risk of Being Disrupted by a Trusted Version of Itself*. United States of America, Dog Ear Publishing, 2017. 43.

⁹ OECD Blockchain Primer, 4.

¹⁰ Németh Krisztián: *Mi az a blokklánc (blockchain), egyszerűen?* Virtualis.cash, 2019. <https://virtualis.cash/blokklanc/> (2019.08.08.).

¹¹ A hash egy tetszőleges méretű adat előre meghatározott hosszúságú digitális karakterláncává történő alakításával jön létre. Bármely digitális karakterlánc átalakítható számmá. Mazonka, Oleg: *Blockchain: Simple Explanation*. *Journal of Reference*, 29. (2016). 1-3. 1.

¹² OECD Blockchain Primer, 4.

¹³ Goh, Chien Yen (ed.): *Understanding Blockchain Technology. And What It Means for Your Business*. *DBS Asian Insights*, 19. (2016), 1-28. 5.

¹⁴ Németh i. m. (10. lj.)

végrehajtásához. A tranzakciók ellenőrzését, valamint a hardveres pénztárcák feletti rendelkezést az ún. kulcsok teszik lehetővé.¹⁵ A nyilvános kulcs elsősorban a tranzakció fogadását szolgálja. Míg a nyilvános kulcs bárki számára hozzáférhető, addig a magánkulcsot meg kell, hogy őrizze a pénztárca tulajdonosa annak érdekében, hogy megakadályozza a pénztárcájához való jogosulatlan hozzáférést. A pénztárca tulajdonosa a magánkulcsot felhasználva digitális aláírásával látja el a tranzakciót, amely bizonyítja, hogy a tulajdonos valóban jogosult rendelkezni az adott pénztárca felett.¹⁶ A megerősítés során a tranzakció ellenőrzéséért felelős csomópontok a digitális aláírás és a nyilvános kulcs alapján legálisan ismerik el a tranzakciót.¹⁷

Könnyen belátható, hogy a blokklánc számos olyan előnnyel rendelkezik, amelyet a hagyományos banki szolgáltatások nem mutathatnak fel. Ezek közül talán a legfontosabb a hálózat egyfajta szuverenitása: a felhasználók maguk kezelik a személyes adataikat, illetve gondoskodnak a tranzakciók ellenőrzéséről, nincs szükség egy harmadik személy bevonására. Emellett a blokklánc biztonságos, a tranzakciók átláthatók, a már rögzített adatok pedig nem módosíthatók.¹⁸ Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a blokkláncnak is megvannak a maga hátrányai. A tranzakciók végrehajtása rendkívül energiaigényes. Jelentős számítási kapacitásra van szükség ahhoz, hogy a csomópontok megerősítsék az egyes tranzakciókat, valamint frissítsék a főkönyvben szereplő adatokat. Ehhez nyújt segítséget a közismert bányászat, amelynek lényege, hogy a csomópontok a tranzakciók visszaigazolásáért cserébe tranzakciós díjhoz juthatnak. Emellett a bányászok a blokklánc bővítésében is szerephez jutnak, a blokkok ugyanis nem állnak automatikusan rendelkezésre; minden blokkot „ki kell bányászni” – azaz fel kell oldani – azelőtt, hogy beillesztésre kerülhetne a blokkláncba. A blokkok feloldása összetett matematikai rejtvények megoldását teszi szükségessé, amiért cserébe a bányászok szintén ellenszolgáltatásban – valamilyen kriptovalutában – részesülnek.¹⁹ A blokklánc további hátránya, hogy mivel bizonyos időszakokban kiemelkedő a tranzakciós igény, ezért a díjak könnyen emelkedhetnek. Elegendő csomópont hiányában annak a felhasználónak kerül gyorsabban feldolgozásra a tranzakciója, aki a megerősítésért magasabb díj megfizetésére is hajlandó, hiszen természetes, hogy a bányászok a többet fizető ügyleteket részesítik előnyben. Ha a díj túl alacsony, akkor akár az is elképzelhető, hogy a tranzakció nem kerül jóváhagyásra.²⁰

A blokkláncnak többféle típusát különböztetjük meg. A nyilvános blokklánc lényege, hogy minden adat látható valamennyi felhasználó számára, és bárki közreműködhet a tranzakciók megerősítésében. Ezzel szemben a magánblokklánc jellemzője, hogy az adatokhoz való hozzáférés, valamint a tranzakciók jóváhagyása csak meghatározott – tipikusan valamely szervezethez tartozó – csomópontok számára engedélyezett. A magánblokklánc emiatt centralizált hálózatnak minősül, hiszen egyetlen csoport látja el a teljes hálózat felügyeletét. Hasonlóan működik az ún. konzorcium blokklánc is azzal, hogy a hálózat részben decentralizált, mivel több csoport jogosult a tranzakciók jóváhagyására.²¹ A konzorcium blokklánc előnyét éppen az adja, hogy a hálózatot egyszerre akár több jogalany – jellemzően

¹⁵ Uo.

¹⁶ Yaga, Dylan et alii: Blockchain Technology Overview. *National Institute of Standards and Technology Internal Report 8202*, October (2018), 1-57. 11.

¹⁷ Németh i. m. (10. lj.).

¹⁸ Holotescu i. m. (6. lj.) 2.

¹⁹ Krishnan, Hari – Saketh, Sai – Vaibhav, Venkata Tej: Cryptocurrency Mining – Transition to Cloud. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 6. (2015), 9. 115-124. 115.

²⁰ Németh i. m. (10. lj.).

²¹ Zheng, Zibin et alii: *An Overview of Blockchain Technology: Architecture, Consensus, and Future Trends*. 2017 IEEE 6th International Congress on Big Data, June 2017. 557–564. 559.

jogi személy – is működtetheti, ami sokak számára vonzó lehet az üzleti szférában.²² Míg a nyilvános blokklánc lehet engedélymentes vagy engedélyhez kötött, addig a magánblokklánc és a konzorcium blokklánc mindig engedélyhez kötött. Engedélyhez kötött a blokklánc, ha a hálózaton belül csak meghatározott felhasználók jogosultak a tranzakciók létrehozására vagy jóváhagyására.²³ A nyilvános blokklánc előnye, hogy mivel az adatok valamennyi felhasználó számítógépén rögzítésre kerülnek, ezért a tranzakciók meghamisítása gyakorlatilag lehetetlen. A konzorcium blokklánc és a magán blokklánc ugyanakkor gyorsabban és hatékonyabban működik, mivel kevesebb csomópont vesz részt a tranzakciók megerősítésben.²⁴

3. Okos szerződések

3.1. Az okos szerződés fogalma

Az okos szerződés (*smart contract*) egy olyan program, amely a blokkláncban rejlő lehetőségeket kihasználva – a felek által rögzített feltételek megvalósulása esetén – biztosítja a szerződés automatikus teljesedését. E módszer alkalmazásával leegyszerűsíthető a szerződés megkötésének és teljesítésének folyamata: a blokklánchoz hasonlóan harmadik személyek – például bank, ügyvéd vagy közjegyző – bevonása hiányában is garantálható a pénz és a vagyon biztonságos áramlása.²⁵ A fogalmat Nick Szabo alkotta meg 1994-ben, aki az okos szerződést olyan tranzakciós protokollként határozta meg, amely végrehajtja a szerződési feltételeket. Nick Szabo utalt arra, hogy a szerződéses klauzulák programozhatók, ezáltal pedig csökkenthető azon közvetítők száma, akik nélkül rendes körülmények között a szerződésben foglaltak nem teljesülhetnek. Az okos szerződések alkalmazását a blokklánc teszi lehetővé. Minden egyes szerződés egy önálló blokkot alkot, amelyek egyedi hash azonosítókon keresztül kapcsolódnak egymáshoz.²⁶

Az okos szerződések célja az, hogy leegyszerűsítsék a szerződéskötés folyamatát, és lehetővé tegyék, hogy a szerződések harmadik személyek közreműködése nélkül is biztonságosan teljesedésbe mehessenek. A blokklánc biztosítja, hogy az adatok naprakészek és pontosak legyenek, emellett a szerződések a hagyományoshoz képest gyorsabban és olcsóbban teljesedésbe mehetnek.²⁷ Az okos szerződések előnye és egyben hátránya, hogy – a blokklánc sajátosságából adódóan – nem manipulálhatók, azonban emiatt nem is módosíthatók. Ha a szerződésben rögzített feltételek megvalósulnak, akkor a joghatások automatikusan beállnak. Hasonlóképpen pozitívum és negatívum is egyben, hogy az okos szerződéseken keresztül megvalósuló tranzakciók során a felek megőrizhetik anonimitásukat. Természetesen az okos szerződések sem hibátlanok: a technológia még gyerekcipőben jár, annak lehetséges alkalmazási területeit még nem sikerült egészében felfedni.²⁸

²² Dib, Omar et alii: Consortium Blockchains: Overview, Applications and Challenges. *International Journal on Advances in Telecommunications*, 11. (2018), 1-2. 51-64. 51.

²³ OECD Blockchain Primer 5.

²⁴ Zheng i. m. (21. lj.) 559.

²⁵ Sadiku – Eze – Musa i. m. (5. lj.) 538.

²⁶ Casado-Vara, Roberto et alii: Smart contract for monitoring and control of logistics activities: Pharmaceutical utilities case study. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, (2019), June. 509–517. 511.

²⁷ Mohanta, Bhabendu Kumar – Panda, Soumyashree S – Jena, Debasish: An Overview of Smart Contract and Use cases in Blockchain Technology. *Institute of Electrical and Electronics Engineers*, (2018), October. 1-4. 2.

²⁸ Sadiku–Eze–Musa i. m. (5. lj.) 540.

3.2. Az okos szerződés működése

Az okos szerződések működése – leegyszerűsítve – egy italautomata működéséhez hasonlítható. Az automata működésének alapját saját programja képezi. Amikor vásárolni szeretnénk magunknak egy üdítőitalt, akkor első lépésben kiválasztjuk a megvásárolni kívánt terméket. Ha ez megtörtént, akkor bedobjuk a pénzürméket a gépbe, majd megnyomjuk a gombot. Az automata a szükséges feltételek teljesülését – azaz a pénz szolgáltatását és a terméket jelölő gomb megnyomását – követően kiadja számunkra a választott üdítőitalt.²⁹ Az okos szerződések működése tehát az „if this, then that” logikán alapszik: ha a feltétel bekövetkezik, akkor a feltételhez kötött rendelkezés alkalmazhatóvá válik. Az okos szerződéseknek ez az a sajátossága, amelynek köszönhetően számos folyamat automatizálható, különös tekintettel azokra a műveletekre, amelyek az egyik fél által már teljesített pénzszolgáltatáshoz utólagosan kapcsolódnak.³⁰

Az okos szerződés is szerződésnek minősül, azonban a szerződés keretei nem írásban kerülnek rögzítésre, hanem szoftveres formában kerülnek meghatározásra; ez teszi lehetővé a szerződésben foglaltak automatikus végrehajtását is. Az okos szerződések életképessége tehát elsősorban annak függvénye, hogy mennyiben tudjuk a szerződés szabályait lefordítani az informatika nyelvére; a szerződések szokásos nyelvezete kódolásra szorul, mivel a számítógépek nem képesek annak értelmezésére.³¹ A blokklánc a rendszer stabilitását szolgálja: a csomópontok közreműködnek a tranzakciók megerősítésében, miközben a szerződés adatai decentralizált formában kerülnek megőrzésre.

Az eddig leírtak alapján körvonalazható, hogy mi minden szükséges egy okos szerződés létrejöttéhez:

- meg kell határozni a szerződés – közvetlen és közvetett – tárgyát;
- meg kell határozni a szerződési feltételeket, így például a teljesítés idejét, helyét és módját, de;
- a felek rendelkezhetnek akár a szerződés hatályáról is, vagy biztosítékkal erősíthetik meg a szerződést;
- a szerződésben foglaltakat a feleknek hitelesíteniük kell, ami a szerződés digitális aláírása útján lehetséges;
- egy decentralizált környezetre, vagyis a blokkláncra.³²

A tanulmánynak nem célja e feltételek részletes elemzése, azonban egyértelmű, hogy az okos szerződések alkalmazásának kulcsa a hagyományos szerződések tartalmi és formai elemeinek az okos szerződésekbe történő beágyazása.

3.3. Az okos szerződések csoportosítása

Az okos szerződéseken belül meg szokás különböztetni determinisztikus és nem-determinisztikus okos szerződéseket. A determinisztikus okos szerződések minden információt a blokkláncból nyernek. Ezzel szemben a nem-determinisztikus okos szerződések a blokkláncon kívülről igényelnek információkat ahhoz, hogy megfelelően alkalmazhatóak

²⁹ Budai Gergő: *Blockchain. A kriptovaluták és az okos szerződések világa*. Zalaegerszeg, Budapesti Gazdasági Egyetem, 2018. 32.

³⁰ *Smart Contracts: 12 Use Cases for Business & Beyond. A Technology, Legal & Regulatory Introduction – Foreword by Nick Szabo*. Chamber of Digital Commerce, December 2016. 3.

³¹ Mik, Eliza: Smart Contracts: Terminology, Technical Limitations and Real World Complexity. *Law, Innovation & Technology*, 9. (2017) 2. 1-26. 15–16.

³² Budai i. m. (29. l.) 32.

legyenek. Ebben az esetben jellemzően arról van szó, hogy a végrehajtási mechanizmust aktiváló feltétel bekövetkezéséről vagy elmaradásáról csak a blokkláncon kívülről szerezhető visszacsatolás. A nem-determinisztikus okos szerződések tehát szükségessé teszik, hogy a felek megbízzanak egy harmadik szereplőt azzal, hogy az okos szerződés szempontjában lényeges információkat továbbítson a felek – pontosabban a szerződés – irányába; ezt a harmadik szereplőt hívják ún. orákulumnak.³³ Az orákulumnak kellően megbízhatónak kell lennie, hiszen az általa szolgáltatott adat dönti el, hogy a szerződés végrehajtásra kerül-e vagy sem. Mivel az orákulum által továbbított információ nem feltétlenül kerül megerősítésre, ezért könnyen előfordul, hogy a szerződésben foglaltak anélkül teljesülnek, hogy a teljesülés alapjául szolgáló feltételek bekövetkeztek volna.

Az orákulum nemcsak természetes vagy jogi személy lehet, hanem gyakorlatilag bármi, ami szerepet vállalhat az adatok továbbításában, így például egy adatbázis vagy egy nyilvántartás is. Az orákulumok által továbbított adatok szintén kétfélék lehetnek. Egyrészt beszélhetünk kétségtelen tényekről, amelyek tartalma nem igényel értelmezést, azaz objektívek, mindenki számára azonosak;³⁴ kétségtelen tények minősül például a szerződő féllel szemben alkalmazott hatósági szankció. Másrészt beszélhetünk értelmezendő tényekről, amelyek tartalma kevésbé egyértelmű, így az csak egy független harmadik személy általi mérlegelést követően állapítható meg. Ilyen tények minősül például a szerződés hibás teljesítése, amelyről a szakértők különbözőképpen vélekedhetnek, azonban csak azok véleményének függvényében lehet állást foglalni a szavatosság vagy a kártérítés kérdésében.³⁵

3.4. Egy példa az okos szerződés alkalmazására

Jó példát szolgáltat az okos szerződésekben rejlő lehetőségekre a tengeri áru fuvarozás területe. Az iparág szereplői a világ különböző pontjain működnek, a felek közötti jogviszonyra – eltérő kikötés hiányában – legfeljebb a nemzetközi magánjog alkalmazható. A hagyományos úton történő szerződéskötés a távolságokra tekintettel problematikus, a szerződés kikényszerítése pedig csak nemzetközi bíróságon (tipikusan választottbíróságon) keresztül lehetséges, ha a felek joghatósági kikötéssel nem éltek a szerződésben. A megállapodás többféle kommunikációs eszköz alkalmazásával, valamint fizikai és digitális dokumentumok egyidejű felhasználásával jön létre, tovább nehezítve a szerződésben vállalt kötelezettségek kikényszerítését.³⁶

Az eladó célja, hogy az árut eljuttassa a vevőhöz. Ha megfelelő szállítóeszközzel nem rendelkezik, akkor kénytelen kapcsolatba lépni egy hajótulajdonossal. Mivel az eladó és a hajótulajdonos többnyire nem ismerik egymást, ezért az eladó közvetítő (szállítmányozó) igénybevételére szorul. A szállítmányozó által végzett munka időigényes, azonban a felek lerövidíthetik a folyamat időtartamát, ha egy internetes platformon keresztül közvetlenül lépnek kapcsolatba egymással: mindkét fél rendelkezésre bocsátja a szerződéskötést érintő lényeges adatokat, az alkalmazás pedig az igényeket szem előtt tartva összekapcsolja a keresletet a kínálattal.³⁷ Ez az eljárás természetesen nemcsak gyorsabb, hanem olcsóbb és biztonságosabb is az eladó számára.

³³ Hertelendy Livia: *Mi az az okos szerződés?* Virtualis.cash, 2019. <https://virtualis.cash/mi-az-az-okos-szerzodes/> (2019.08.10.).

³⁴ Tulsidas, Tanash Utamchandani: *Smart Contracts from a Legal Perspective. Final Degree Work*. Spain, Universitat d'Alacant, 2018. 33–34.

³⁵ Uo.

³⁶ Caplice, Chris: *Improving shipping contracts with the use of Blockchains*. Harshvardhan, May 2018. https://ctl.mit.edu/sites/ctl.mit.edu/files/theses/executive_summary_harshvardhan.pdf (2019.09.08.).

³⁷ Uo.

A következő lépés a szerződési feltételek meghatározása. Rendes körülmények között a hajótulajdonos és a szállítványozó közötti tárgyalások vezetnek a szerződés megkötéséhez, és jelenleg nincs is mód arra, hogy az okos szerződésen belül biztosítsunk lehetőséget a konzultációra.³⁸ A részletes konzultáció álláspontom szerint ugyanakkor szükségtelen, amennyiben a fent megjelölt alkalmazás akként kerül megalkotásra, hogy figyelemmel legyen a felek pontos szerződési akaratára.

Ha a hajótulajdonos és a szállítványozó megkötik a megállapodást, akkor az eladó kifizeti a megbízási díjat a szállítványozónak, a hajó pedig elszállítja a rakományt a vevőnek. A hajótulajdonost megillető ellenszolgáltatás és a járulékos költségek csak ezt követően kerülnek kifizetésre. A dokumentáció, a vitás kérdések rendezése és a pénz átutalása több napot is igénybe vehet. Okos szerződés kötése esetén egy olyan matematikai algoritmus helyezhető el a szerződésben, amely megbízható forrásból származó információk alapján automatikusan kiszámítja a hajótulajdonost és a szállítványozót megillető összeget, majd arról is gondoskodik, hogy az átutalás megtörténjen. Az eladó akár már a teljesítést megelőzően feltölthet valamilyen pénzeszközt az okos szerződésbe, ezzel biztosítva, hogy a hajótulajdonos és a szállítványozó követelése mindenképpen megtérüljenek.³⁹ Mindhárom fél jól jár, hiszen az eladónak, a hajótulajdonosnak és a szállítványozónak is az az érdeke, hogy a szerződések minél hamarabb teljesedésbe menjenek.

A példa érzékletesen szemlélteti, hogy egy okos szerződés alkalmazásával miként lehetséges a járulékos költségek kiküszöbölése, valamint a szerződés létrejöttét és teljesedését érintő folyamatok lerövidítése. Az okos szerződések további előnye, hogy valamennyi tranzakció dokumentálásra kerül, ami megkönnyíti a szerződéses szolgáltatások teljesítésének ellenőrzését.⁴⁰

4. Befejezés

Kétségtelen, hogy az okos szerződések jelentős hatást fognak gyakorolni a jogászi hivatás képviselőinek jövőjére. Zódi Zsolt utal arra, hogy „*a jog annyi mindent (mondhatni mindent) szabályoz manapság, és az élet akármilyen területén jelenik meg egy új informatikai megoldás, eszköz, szolgáltatás vagy módszer, annak szinte azonnal lesz vagy lehet valamilyen jogi konzekvenciája...*”⁴¹ E megállapítás kétszeresen is igaz az okos szerződésekre, hiszen azok egyrészt jogi tényként – egyben kötelelemkeletkeztető tényként – funkcionálnak, másrészt maguk is megfelelő szabályozásra szorulnak.

A fent részletezett példából kitűnik, hogy az okos szerződések alkalmazása elsősorban azokban az esetekben mutatkozik kézenfekvőnek, amikor a feleknek nincs lehetőségük, vagy nem áll érdekükben a személyes kapcsolatfelvétel, valamint – például a jogügylet határokön átnyúló jellege miatt – nehezen határozható meg, vagy kényszeríthető ki az alkalmazandó jog. Ilyen és ehhez hasonló körülmények között nagy segítséget jelenthet a felek számára, ha egy okos

³⁸ Uo.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Nach, Hamid – Ghilal, Rachid: *Blockchain and Smart Contracts in the Logistic and Transportation Industry: The Demurrage and Maritime Trade Use Case*. The First Annual Toronto FinTech Conference, Toronto, Canada, October 20–21, 2017. 1-9. 6.

⁴¹ Zódi Zsolt: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kiívások az információs társadalomban*. Budapest, Gondolat, 2018. 15–16.

szerződés alkalmazásával leegyszerűsíthetik a szerződéskötési folyamatot, valamint biztosíthatják, hogy a szerződésben foglaltak valóban teljesüljenek.

Vannak azonban olyan jogügyletek, amelyek a jellegüknél fogva vagy a hatályos jogszabályi környezetre tekintettel életszerűtlenné teszik, illetve kizárják egy okos szerződés alkalmazását. Nehezen képzelhető el, hogy bárki is a szerződés tárgyának megtekintése nélkül kívánjon megkötni például egy használt gépjárműre vonatkozó adásvételi szerződést. Más esetekben speciális alaki követelményekhez kötött a szerződés létrejötte, így például az ingatlanok adásvétele csak közokirat vagy teljes bizonyító erejű magánokirat formájában valósulhat meg. Amíg az okos szerződések jogi státusza nem tisztázott, addig nincs mód az írásbeli alakhoz kötött szerződések okos szerződés formájában való megkötésére.

Az okos szerződések megjelenésével a jogászai munka tehát nem válik feleslegessé, legfeljebb csak átalakul. A következő években ránk váró feladat az okos szerződésekben rejlő lehetőségek alapos feltérképezése, valamint a szerződéseket érintő jogkérdések megválaszolása.

Felhasznált irodalom

- Budai Gergő: *Blockchain. A kriptovaluták és az okos szerződések világa*. Zalaegerszeg, Budapesti Gazdasági Egyetem, 2018.
- Caplice, Chris: *Improving shipping contracts with the use of Blockchains*. Harshvardhan, May 2018. https://ctl.mit.edu/sites/ctl.mit.edu/files/theses/executive_summary_harshvardhan.pdf (2019.09.08.).
- Casado-Vara, Roberto et alii: Smart contract for monitoring and control of logistics activities: Pharmaceutical utilities case study. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, (2019), June. 509–517.
- Csepeli György: A 4. ipari forradalom gazdasági és társadalmi hatásainak rövid SWOT elemzése. *Tőke – Piac – Gazdaság*, (2017), 10. 1-20.
- Dib, Omar et alii: Consortium Blockchains: Overview, Applications and Challenges. *International Journal on Advances in Telecommunications*, 11. (2018), 1-2. 51-64.
- Goh, Chien Yen (ed.): *Understanding Blockchain Technology. And What It Means for Your Business*. *DBS Asian Insights*, 19. (2016), February. 1–28.
- Hertelendy Livia: *Mi az az okos szerződés?* Virtualis.cash, 2019. <https://virtualis.cash/mi-az-okos-szerzodes/> (2019.08.10.).
- Holotescu, Carmen: *Understanding Blockchain Technology and How To Get Involved*. The 14th International Scientific Conference eLearning and Software for Education, Bucharest, April 19–20, 2018. 1–8.
- Krishnan, Hari – Saketh, Sai – Vaibhav, Venkata Tej: Cryptocurrency Mining – Transition to Cloud. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 6. (2015), 9. 115-124.
- Mazonka, Oleg: Blockchain: Simple Explanation. *Journal of Reference*, 29. (2016), 1–3.
- Mik, Eliza: Smart Contracts: Terminology, Technical Limitations and Real World Complexity. *Law, Innovation & Technology*, 9. (2017) 2. 1–26.
- Mohanta, Bhabendu Kumar – Panda, Soumyashree S – Jena, Debasish: An Overview of Smart Contract and Use cases in Blockchain Technology. *Institute of Electrical and Electronics Engineers*, October 2018. 1–4.
- Molnár Szilárd: A negyedik ipari forradalom nem várt hatásai. *Új Magyar Közigazgatás*, (2018), 3. 43-51.

Nach, Hamid – Ghilal, Rachid: *Blockchain and Smart Contracts in the Logistic and Transportation Industry: The Demurrage and Maritime Trade Use Case*. The First Annual Toronto FinTech Conference, Toronto, Canada, October 20–21, 2017. 1–9.

Németh Krisztián: *Mi az a blokklánc (blockchain), egyszerűen?* Virtualis.cash, 2019. <https://virtualis.cash/blokklanc/> (2019.08.08.)

OECD Blockchain Primer, OECD, 2018.

Etwaru, Richie: *Blockchain: Trust Companies. Every Company Is at Risk of Being Disrupted by a Trusted Version of Itself*. United States of America, Dog Ear Publishing, 2017.

Sadiku, Matthew N. O. – Eze, Kelechi G. – Musa, Sarhan M.: Smart Contracts: A Primer. *Journal of Scientific and Engineering Research*, 5. (2018), 5. 538–541.

Smart Contracts: 12 Use Cases for Business & Beyond. A Technology, Legal & Regulatory Introduction – Foreword by Nick Szabo. Chamber of Digital Commerce, December 2016.

Tulsidas, Tanash Utamchandani: *Smart Contracts from a Legal Perspective. Final Degree Work*. Spain, Universitat d'Alacant, 2018.

Yaga, Dylan et alii: Blockchain Technology Overview. *National Institute of Standards and Technology Internal Report 8202*. (2018), October. 1-57.

Zheng, Zhibin et alii: *An Overview of Blockchain Technology: Architecture, Consensus, and Future Trends*. 2017 IEEE 6th International Congress on Big Data, June 2017. 557–564.

Zödi Zsolt: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kivások az információs társadalomban*. Budapest, Gondolat, 2018.

Felelősségi alapkérdések az egészségügyben

1. Bevezetés

Az egészségügyi ellátások során a betegnek okozott vagyoni és nem vagyoni károk, sérelmek miatti kártérítési perek az 1980-as, 1990-es években indultak nagyobb számban. Az ezzel kapcsolatos bírói gyakorlat a mai napig folyamatosan fejlődik és változik. Időközben azonban hatályba lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.), mely – többek között – az egészségügyi ellátással összefüggő károkozás, személyiségi jogsértés megítélésének átértékelését tette szükségessé.

2. Az egészségügyi ellátórendszerben érvényesülő szerződéses kapcsolatok

Az egészségügyi tevékenységgel összefüggésben megítélt kártérítés, illetve sérelemdíj telepítése tekintetében meghatározó jelentőséggel bír a jogalanyoknak az egészségügyi ellátórendszerben betöltött helye és szerepe.

A beteg, amikor egészségügyi szolgáltatást kíván igénybe venni, az egészségügyi szolgáltatóval lép polgári jogi jogviszonyba. Az egészségügyi szolgáltatók azonban különböző formában működhetnek: az egészségügyi szakellátások esetében legtöbbször költségvetési intézményként, míg az egészségügyi alapellátást jellemzően a házi orvos tagságával működő gazdasági társaság vagy egyéni vállalkozás végzi. Ez utóbbi az egyetlen olyan esetkör, amikor a beteg közvetlenül az orvossal, mint egyéni vállalkozó egészségügyi szolgáltatóval kerül jogviszonyba. Van azonban példa arra is, hogy az egészségügyi szolgáltató alapítványi formában végzi tevékenységét (például a hospice ellátás). Az orvos legtöbbször az egészségügyi szolgáltatóval közalkalmazotti jogviszonyban vagy munkaviszonyban látja el munkáját. Gyakran előfordul azonban az is, hogy az orvos az egészségügyi közszolgáltatást nyújtó egészségügyi szolgáltató által közreműködőként megbízott gazdasági társaság tagjaként vagy munkavállalójaként találkozik a beteggel.

Nem várható el a betegtől, hogy tisztában legyen azzal, hogy az őt ellátó orvos éppen milyen jogviszonyban van az általa felkeresett egészségügyi szolgáltatóval. Ezért ezt a kérdést a jogszabály annak kimondásával oldja meg, hogy a beteg, illetve hozzátartozója az egészségügyi szolgáltatás során vagy az azzal összefüggésben keletkezett kára megtérítésére vonatkozó igényét *közvetlenül a közszolgáltatást nyújtó egészségügyi szolgáltatóval szemben érvényesítheti, függetlenül attól, hogy az egészségügyi közszolgáltató milyen jogviszonyban foglalkoztatta a kárt okozó egészségügyi dolgozót.*²

Amikor a károkozással érintett egészségügyi dolgozó az egészségügyi intézménnyel munkaviszonyban vagy közalkalmazotti jogviszonyban látja el egészségügyi tevékenységét, *az alkalmazott károkozásáért való felelősség rendelkezései az irányadóak.*³ Az általános munkajogi szabályok szerint a munkavállaló a munkaviszonyból származó kötelezettségének

¹ A tanulmány 2019-ben jelent meg az Opuscula Civiliában. A cikk másodközlés. Eredeti megjelenés helye: Gazdaság és Jog, 27. (2019) 6. 1-7.

² Az egészségügyi tevékenység végzésének egyes kérdéseiről szóló 2003. évi LXXXIV. törvény (Eütev. tv.) 19/A. §.

³ Ptk. 6:540. §.

szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegésével okozott teljes kárt köteles megtéríteni a munkáltató felé, ha nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.⁴ Az alkalmazott egészségügyi dolgozó által – kizárólag az egészségügyi tevékenysége végzésével a betegnek – okozott kár esetén azonban az egészségügyi szolgáltató munkáltató által a dolgozóra hárított kártérítés mértéke súlyosan gondatlan károkozás esetén sem haladhatja meg a munkavállaló *négyhavi távolléti díjának* összegét.⁵ Mind a közreműködői szerződés, mind pedig a szabadfoglalkozású egészségügyi dolgozót az egészségügyi ellátás végzésére feljogosító szerződés *megbízási szerződés*, melynek keretében a betegnek okozott károk során vizsgálni szükséges a Ptk.-nak a *megbízott károkozásáért való felelősségre* vonatkozó szabályait is. Állandó jellegű megbízási viszony esetén a károsult kárigényét az alkalmazott károkozásáért való felelősség szabályai szerint is érvényesítheti.⁶

3. Az egészségügyi szolgáltató és a beteg közötti szerződés minősítése

Hogyan is minősíthető az egészségügyi szolgáltató (orvos) és a beteg közötti szerződés, amellyel mind a hazai, mind pedig a külföldi szakirodalom sokat foglalkozik?⁷ Abban a kérdésben egységes az álláspont, hogy az orvos általában gondos eljárásra és nem pedig eredmény létrehozására vállal kötelezettséget. Az így létrejövő jogviszony *gondossági kötelem*, mégpedig a *megbízási szerződésnek* egy sajátos elemeket tartalmazó, *atipikus változata*, az ún. *kezelési szerződés*.⁸ Ennek oka abban keresendő, hogy a felek közötti szerződés a gondossági elemen kívül szinte minden tekintetben eltér a klasszikus értelemben vett megbízástól. Ilyen sajátosságok például, hogy gyakran ráutaló magatartással jön létre, az egészségügyi szolgáltatót (orvost) a területi ellátási kötelezettség esetén *szerződéskötési kötelezettség* terheli a beteg irányába, és a vizsgálatot, illetve az egészségügyi ellátást csak törvényben pontosan megjelölt esetekben tagadhatja meg.⁹ Másrészt a megbízó széleskörű utasításadási joga a beteget nem illeti meg, illetve maga a díjazás – az egészségügyi közszolgáltatás esetén – az egészségbiztosítás és finanszírozás bonyolult rendszerén keresztül teljesül csak. Fontos jellemzője a jogviszonynak, hogy a szerződésből eredő mellékkötelezettségek – mint a beteg önrendelkezési jogának biztosítása, az egészségügyi dokumentációra és az adatvédelemre vonatkozó rendelkezések betartása – kardinális kérdés egy esetleges kártérítési vagy sérelemdíj iránti jogvitában.

Eltérő megítélést indokolnak azonban olyan egészségügyi ellátások, ahol az egészségügyi szolgáltató (orvos) a rendeltetésszerű használatra alkalmas és esztétikailag is *megfelelő eredmény létrehozásáért* is felelősséget vállal. Ilyenek a fogpótlások és fogművek elkészítésére irányuló szerződések. Logikailag ide sorolhatók lennének a kizárólag esztétikai célokat szolgáló plasztikai műtétek, vagy a művi meddővé tétel is, azonban a Kúria vonakodik még ezeken a területeken is az eredményért való felelősség alkalmazásától. „A fizikális és pszichés okból végzett beavatkozás mindig helyreállító plasztika, a helyreállító plasztika pedig mindig megbízás.” A bírói gyakorlat nem különbözteti meg az esztétikai és a helyreállító plasztikai beavatkozást, hiszen pszichés oka mindig van egy ilyen műtétnek, így az a jog oldaláról mindig helyreállító. Ez kiterjesztően értelmezhető a többi vállalkozásgyanús esetre is.¹⁰ Vállalkozással vegyes megbízási szerződés jön létre tipikusan az összetett fogászati feladatoknál, ahol a fogmű

⁴ 2012. évi I. törvény a Munka Törvénykönyvéről (Mt.) 179. § (1) és (3) bek.

⁵ Eütev. tv. 15/C. §.

⁶ Ptk. 6:542. §.

⁷ Törő Károly: *Az orvosi jogviszony*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. 19–102.; Szeghő Ágnes: *A kezelési szerződés. Acta Conventus de Iure Civili Tomus XI*. Szeged, Lectum, 2009. 64–67.

⁸ BDT2016. 3445. I.

⁹ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) 131. §.

¹⁰ BH2003. 17.

felhelyezése és elhelyezése (rendeltetésszerű használatra alkalmas volta), mint vállalt eredmény jelentkezik, míg a foghúzás és kapcsolódó gyökérkezelés esetén inkább a gondossági elem dominál.

Mindezek a körülmények azonban nem változtatnak azon a kialakult joggyakorlaton, hogy az egészségügyi kártérítési perek egyik dogmatikai alapja a szerződésszegés, mégpedig egy atipikus szerződés, az ún. kezelési szerződés megszegése.

4. A felelősség alapja

A beteg és az egészségügyi szolgáltató közötti egészségügyi kártérítési perek kezdeti időszakában nem volt egyértelmű, hogy az esetet a beteg és az egészségügyi szolgáltató közötti szerződéses jogviszony alapján (*kontraktuális felelősség*) vagy a szerződésen kívüli károkozás (*deliktuális felelősség*) szabályai alapján kell-e a bíróságoknak megítélni. A bíróságok kezdetben az ilyen igényeket jellemzően a *szerződésen kívüli károkozás (deliktuális felelősség)* szabályai szerint bírálták el. Később kristályosodott ki egyértelműen, hogy az orvos és a beteg között szerződéses jogviszony áll fenn, azaz az *orvos és a beteg közötti relatív szerkezetű jogviszony nem az orvos károkozása folytán jön létre. Az orvosi szolgáltatás szerződésszegő, ha nem felel meg a beteg érdekének és akaratának, a szerződéssel elérni kívánt célnak.*¹¹ Ezt követően 2010. január 1-jével lépett hatályba az Eütv. 244. § módosítása, mely kimondta, hogy „az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigények tekintetében a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség polgári jogi szabályait kell megfelelően alkalmazni.”¹² A dogmatikai tisztánlátáson túl ennek a gyakorlatban azért nem volt jelentősége, mert az 1959-es Ptk. szerint a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a *szerződésen kívüli károkozás szabályai* voltak az irányadók.¹³ Így mindkét esetben a károkozónak a felelősség alóli mentesüléshez azt kellett bizonyítani, hogy úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény azonban megszüntette a *kontraktuális* és a *deliktuális* felelősség szabályait összekötő „átjárót”. Az új szabályozással *szigorodott a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősségi rendszerben a szerződésszegő fél kimentési lehetősége.* A szerződésszegő csak annak bizonyításával *mentesülhet*, hogy *a) a károkozó körülmény a szerződésszegő fél ellenőrzési körén kívül esik* (például a vis maior hagyományos esetei), *b) ez a körülmény a szerződéskötés időpontjában előre nem volt látható*, azaz nem kellett és lehetett arra előre számítani, és *c) nem volt elvárható a szerződésszegő féltől, hogy ezt a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.*¹⁴ A kötelezett ellenőrzési körén kívül eső körülmények bizonyítása esetén sincs esély a mentesülésre, ha azokkal a *kötelezettnek a szerződés megkötésekor objektíve számolnia kellett.*¹⁵

A kezelési szerződés megkötésekor az orvosnak gyakran előre kell látnia az adott orvosi ellátással, invazív beavatkozással felmerülő káros következményeket, kockázatokat, azok esélyét és valószínűségét, és azokról részletes tájékoztatást kell nyújtania a betegnek.¹⁶ Így a műtéttel általában együtt járó, előre látható, szokásos műtéti kockázat körébe eső káreseményért is minden esetben megállapítható lenne az egészségügyi szolgáltató felelőssége, ami pedig

¹¹ BDT2009. 1944.

¹² 2009. évi CLIV. törvény egyes egészségügyi tárgyú törvények módosításáról 58. §.

¹³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 318. § (1) bek.

¹⁴ Ptk. 6:142. §.

¹⁵ Fuglinszky Ádám: A szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség. In Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata.* Budapest, HVG-ORAC, 2013. V/VI. 227-262. 235.

¹⁶ Eütv. 13. §.

komoly nehézségek elé állítaná az egészségügyi intézményeket.¹⁷ A párhuzamos kártérítési igények kizárását kimondó kógens rendelkezés pedig tovább nehezített volna az egészségügyi szolgáltatók helyzetén.¹⁸

A jogalkotó egy jogtechnikai megoldással oldotta meg a kérdést úgy, hogy az Eütv. 244. § (2) bekezdésének módosításával kimondta: „Az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre, illetve a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre, valamint a személyiségi jogok megsértésének szankcióira vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni.” A módosítást bevezető törvény indoklása szerint ez az „áttérés” biztosítja a jelenlegi bírói ítélkezési gyakorlatnak megfelelő status quo-t.

Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy az egészségügyi szolgáltató (orvosa) és a beteg között az esetleges károkozást megelőzően továbbra is *szerződéses jogviszony áll fenn*. Így a károkozó magatartás továbbra is egy már érvényesen létrejött *konkrét szerződésben vállalt kötelezettség megszegését jelenti*, azonban a *kimentésre* nem a szerződésszegéssel okozott kár objektivizált felelősségi szabályai lesznek az irányadóak, hanem a szerződésen kívüli károkozás korábban is érvényesülő exkulpációs, felróhatóság alapuló rendelkezései.

A jogalkotói félelem Kemenes István szerint eltúlzott volt, mivel a megbízási típusú gondossági szerződések esetében a szerződésszegés objektív ténye (a jogellenesség) és a felróhatóság relativizálódik, egybefonódik. A gondossági kötelek esetében – és ilyen a megbízási és a kezelési szerződés is – nem alkalmazható a Ptk. 6:142. § szerinti objektív kontraktuális kártérítési felelősség. Ezekben a szerződéstípusokban ugyanis a kötelezett szolgáltatása a „rábízott ügy érdekében történő gondos eljárás”. Ennek következményeként a szerződés megszegése csak akkor következik be, ha a kötelezett a rábízott feladatot *felróható módon* látja el. A megbízott szerződésszegése is emiatt szükségképpen mindig felróható magatartást (mulasztást) feltételez, tehát egybeesik az objektív és a szubjektív elem.¹⁹ Ugyanerre a következtetésre jutott a *Kúria Tanácsadó Testülete* is, amikor kimondta, hogy amennyiben a szerződés alapján a kötelezettet a gondos eljárás kötelezettsége terheli, a szerződést akkor szegi meg, ha a tevékenysége az elvárt gondosság mércéjének nem felel meg. Jellemzően ilyen kötelezettség terheli a megbízottat a megbízási szerződés alapján.²⁰ Megbízási jellegű jogviszonyok (gondossági kötelek) esetén abban az esetben, ha a kötelezett (megbízott) tevékenysége a szerződés alapján megkövetelt gondos eljárás követelményének *megfelelt, szerződésszegést nem követett el, ezért a szerződésszegésért való felelősség alapvető feltétele sem valósul meg*. Így nem kerül sor a szerződésszegésért való felelősség alóli kimentés feltételeinek vizsgálatára²¹ sem. Abban az esetben, ha a kötelezett (megbízott) tevékenysége a szerződés alapján elvárt gondosság mércéjének nem felelt meg, a szerződést megszegte, és a szerződésszegésért való felelősség feltételeinek vizsgálatára, köztük a szerződésszegésért való felelősség alóli mentesülés feltételeinek a vizsgálatára kerül sor. Eltérő véleményt fogalmaz meg Leszkoven László, aki szerint szerződésszegő magatartásnak minősül a szerződés szerű magatartás bármely okból történő elmaradása, ami alól a Ptk. a gondossági kötelek esetében sem tesz kivételt.²²

¹⁷ Hidvéginé Adorján Livia – Sáriné Simkó Ágnes: *Műhibák és kártérítési perek az egészségügyben*. (Orvos – beteg jogviszonyok az egészségügyben sorozat 2. kötet) Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2013. 18–19.

¹⁸ Ptk. 6:145. §.

¹⁹ Kemenes István: Az esély elvesztése mint vagyoni és nem vagyoni hátrány. *Magyar Jog*, (2018), 12. 657-669.

²⁰ Ptk. 6:272. §.

²¹ Ptk. 6:142. §.

²² Leszkoven László: *Szerződésszegés a polgári jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 81-82.

Bizonyos esetekben, különösen a *fogművek, fogpótlások készítése körében* továbbra is érvényesülnek a szerződésszegés – különösen a hibás teljesítés – jogkövetkezmenyei. Ilyenkor a beteg élhet olyan objektív szavatossági igényel, mint a fogmű kijavítása, kicserélése (illetve újbóli elkészítése), vagy árleszállítást (a kifizetett díj meghatározott részének visszatérítését) kérhet. Amennyiben a beteg – a többszöri eredménytelen javítás vagy egyéb körülmény miatt – elvesztette a bizalmát a fogpótlást készítő orvosban, akkor a javítást elvégeztetheti más orvossal (egészségügyi szolgáltatóval) úgy, hogy objektív szavatossági igényként az így felmerült költségei megtérítését kérheti. Nem szabad azonban elfelejteni azt sem, hogy a fogorvosi tevékenység nélkülözhetetlen közreműködője a fogműveket, fogpótlásokat készítő fogtechnikai vállalkozás, mely maga után vonja a *közreműködőért fennálló felelősségi szabályok* alkalmazását. Felmerül továbbá a *fedezeti szerződésre* vonatkozó rendelkezések vizsgálata is abban az esetben, ha a beteg végleg elveszíti a bizalmát az orvosban, és – elállása vagy felmondása esetén – a fogművének újbóli elkészítésére más egészségügyi szolgáltatóval köt szerződést. Ebben az esetben – a *kártérítés szabályai szerint* – követelheti az eredeti fogorvosi egészségügyi szolgáltatótól az eredeti szerződésben és az új (fedezeti) szerződésben kikötött ellenértékek közötti különbséget, továbbá az új (fedezeti) szerződés megkötéséből eredő költségeinek a megtérítését.²³

5. A közreműködőért fennálló felelősségi kérdések az egészségügyben

Az egészségügyi szolgáltató és a beteg közötti szerződéses jogviszony mellett meghatározó a kártelepítés szempontjából az is, hogy a beteget ellátó egészségügyi dolgozó(k) milyen jogviszonyban áll(nak) az egészségügyi szolgáltatóval. Az esetek nagy részében az egészségügyi dolgozó *közreműködői szerződéssel*, közreműködő egyéni vállalkozóként, illetve közreműködő jogi személy tagjaként, munkavállalójaként vagy megbízottjaként tevékenykedik a beteg érdekében. Ennek kereteit (például a közreműködői szerződés kötelező tartalmi elemeit) azonban nem a Ptk., hanem egy speciális ágazati jogszabály tölti ki tartalommal.²⁴ Fontos kérdés, hogy a felelősségbiztosítás által nem fedezett és az egészségügyi szolgáltató által a beteg felé teljesített kártérítés vagy sérelemdíj milyen szabályok szerint *hárítható át a közreműködő egészségügyi szolgáltatóra* (jellemzően az érintett orvos vagy egészségügyi dolgozó munkavégzésével működő gazdasági társaságra). Aki kötelezettsége teljesítéséhez más személy közreműködését veszi igénybe, az igénybevett személy magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el. A kötelezett azonban a közreműködővel szemben – annak szerződésszegése miatt – mindaddig érvényesítheti jogait, amíg a jogosulttal szemben helytállni tartozik.²⁵ Nem egyértelmű azonban, hogy a közreműködő kimentésére is alkalmazhatók-e az Eütv. 244. §-ban foglaltak, vagy azok csak a károsult(ak) egészségügyi szolgáltatóval szembeni igényeinek érvényesítésére vonatkozik. Rendkívül méltánytalan lenne azonban, ha az egészségügyi szolgáltató a károsulta(k)l szemben – sokszor a közreműködő konkrét tevékenységére vonatkozóan – a deliktuális felelősségi szabályok szerint tartozna helytállni, míg a közreműködő ugyanazért a kárért az egészségügyi szolgáltatóval szemben már egy szigorúbb felelősségi mérce alapján kellene, hogy kimentse magát.

²³ Ptk. 6:141. §.

²⁴ 96/2003. (VII. 15.) Korm. rendelet az egészségügyi szolgáltatás gyakorlásának általános feltételeiről, valamint a működési engedélyezési eljárásról 2. § k) és n) pontok.

²⁵ Ptk. 6:148. §.

6. Az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelősségének feltételei

Mint ahogyan arról már szó volt, az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre a *deliktuális felelősség* szabályait kell alkalmazni, amelynek négy feltétele a jogellenes károkozó magatartás, a kár, az okozati összefüggés és a felróhatóság. A négy elem közül a felróhatóság nem szükségképpen elem, hiszen előfordul olyan egészségügyi tevékenység is, amikor a *veszélyes üzemi felelősség* szabályait kell alkalmazni. Például amikor az egészségkárosodás oka a beavatkozáshoz használt orvosi berendezés műszaki meghibásodása,²⁶ vagy amikor a műtéti területen az elektromos kés lángra lobbantotta az alkoholos fertőtlenítést.²⁷ A károsultnak kell bizonyítania a kárt és az okozati összefüggést a kár és a jogellenes károkozó magatartás között, a károkozó egészségügyi szolgáltatónak pedig kimentési lehetősége van abban a tekintetben, hogy magatartása nem volt jogellenes, vagy bizonyíthatja azt is, hogy nem terheli felróhatóság.

a) *Jogellenesség.* A beteg eleget tesz bizonyítási kötelezettségének, ha igazolja, hogy az őt ért hátrány – amelyre beleegyezése nem terjedt ki – az egészségügyi intézmény által végzett kezelés alatt, az orvos által végzett beavatkozásokkal összefüggésben keletkezett.²⁸

b) *Kár.* A károkozó a károsult teljes kárát köteles megtéríteni, ami túlnyomó részt az egészségügyi kártérítési perekben a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségeket és az elmaradt vagyoni előnyt foglalja magában.

c) *Az okozati összefüggés* a felróható és jogellenes károkozó magatartás és a bekövetkezett kár között, szintén alapvető feltétele a kártérítésnek. Ez az egyik legproblematikusabb terület, mivel ezekben az ügyekben természettudományos vagy orvosszakértői szempontból igen gyakran nem lehet megállapítani, hogy a felróható kötelezettségszegés okozta-e a kárt, vagy valamely egyéb, a károkozótól független ok (például a betegség természetes lefolyása). Különösen igaz ez a *diagnosztikus tévedések* esetén, amikor az időben diagnosztizált betegségekre korábban alkalmazott adekvát kezelés körében is valószínűsíthetően bekövetkezett volna a súlyos egészségkárosodás, illetve végső soron a beteg halála. A bizonytalanságból eredő következményeket a bizonyítás terhével „sújtott” felperesnek kellene viselnie, azonban a magyar bírói gyakorlat egyértelműen ellenkező irányban mutató precedenst alakított ki: a károsultnak azt kell igazolnia, hogy *az egészségkárosodás a kórházi kezelés során, annak idején következett be,*²⁹ azaz a károkozó magatartás és a bekövetkezett káresemény között logikai összefüggés legyen. Ezt a sajátos „szerepcserét” az indokolja, hogy a felperes sokkal nehezebben szerzi be a szükséges bizonyítékokat, például az egészségügyi dokumentációt, a vizsgálati anyagot, a röntgenfelvételt.

A Ptk. azonban az okozati összefüggés meghatározását új alapokra helyezi, amikor kimondja, hogy nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a *károkozó nem látott előre, és nem is kellett előre látnia.* Ilyen például az olyan káros szövődmények bekövetkezése, melyek az egészségügyi ellátás tekintetében eddig ismeretlenek voltak, és ezért nem is lehetett velük számolni. Ez a fajta értelmezés kizárhatja a transzfúzió idején még ismeretlen vírus okozta később diagnosztizált megbetegedés és a vérkészítmény adása közötti okozati összefüggést.

²⁶ BDT 2016. 3459.

²⁷ BH 2005. 251.

²⁸ BDT 2007. 1689. I.

²⁹ BDT 2013. 2874.

Ha a beteg halála, vagy maradandó egészségkárosodása nem áll az orvosi mulasztással (megfelelő kezelések eljárások elmaradása) szerves összefüggésben, adekvát-releváns oksági kapcsolatban, akkor a halál vagy a maradandó egészségkárosodás beállta a kártérítési igény körében nem értékelhető. Ilyen esetben a kárkövetelés jogalapját csak a gyógyulási esély csökkenése képezi.³⁰

d) *Felróhatóság.* Végül az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelősségének megállapítására akkor sem kerülhet sor, ha bizonyítja, hogy magatartása *nem volt felróható*. Ez általánosságban az adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsítását jelenti. Az egészségügyi kártérítési perekben azonban a gondossági mérce magasabb: minden beteget – az ellátás igénybevételének jogcímére tekintet nélkül – az *ellátásában résztvevőktől elvárható gondossággal*, valamint a szakmai és etikai szabályok, illetve irányelvek betartásával kell ellátni.³¹ Ezzel szemben az egészségügyi dolgozó az egészségügyi tevékenységet, az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, a szakmai követelmények keretei között, etikai szabályok megtartásával, legjobb tudása és lelkiismerete szerint, a rendelkezésére álló tárgyi és személyi feltételek által meghatározott szinten, szakmai kompetenciájának megfelelően nyújtja.³² Ha az egészségügyi szolgáltató bizonyítja, hogy részéről minden tekintetben szakszerű orvosi beavatkozás történt, felróható mulasztás nem terheli, ezzel azt is bizonyítja, hogy a *kezelési szerződést nem szegte meg*.³³ A felróhatóság tartalmi kérdései a bírói gyakorlatban három területen érzékelhetők jelentősen: a) a szakmai szabályok, vizsgálati és terápiás eljárásrendek betartása területén; b) a tájékoztatási kötelezettség vizsgálata során; továbbá c) a dokumentációs előírások és követelmények tárgykörében.

6.1. Szakmai szabályok, vizsgálati és terápiás eljárásrendek alkalmazása

Számtalan területen születtek és születnek szakmai irányelvek, amelyek érvényességi ideje általában az Egészségügyi Közlönyben való megjelenéstől számított 4 évig tart. Az is igaz azonban, hogy a szakmai szabályoknak megfelelő terápia sokszor az adott szakmán belül sem teljesen egységes. A szakmai protokollok is folyamatosan változnak, amivel sokszor még a tankönyvek sem tudnak lépést tartani. A *bírói gyakorlat* már egységesnek mutatkozik abban, hogy a szakmai szabályok (protokollok) betartása önmagában nem elegendő. Az elvárhatósági mérce túlmutat a szakmai szabályok betartásán.³⁴ Amennyiben a kórház orvosainak tevékenysége a konkrét szakmai előírás megszegését nem jelenti, ebből nem következik, hogy a kórház (orvosai) az elvárható gondossággal és körültekintéssel járt(ak) el. Az orvos elvárható magatartását konkrét szakmai szabályok megsértésétől függetlenül is vizsgálni kell.³⁵

6.2. A megfelelő tájékoztatás elmulasztása

Az Eütv. részletes rendelkezéseket tartalmaz a *betegtájékoztatás* esetköreiről és azok pontos tartalmáról, módjáról, különös hangsúlyt helyezve az invazív beavatkozások előtti önrendelkezési jog gyakorlására.³⁶ Ezen belül is folyamatos vita tárgyát képezi a „műtéti kockázat”, a „műtéttel általában együtt járó kockázat” tartalma, hiszen amiről a beteg nem tud, amiről nem kapott részletes tájékoztatást, abba érvényesen nem egyezhetett bele. A

³⁰ BDT2010. 2197. I., BDT2017. 3649. I.

³¹ Eütv. 77. § (3) bek.

³² Eütev. tv. 5. § (1) bek.

³³ Kemenes i. m. (19. lj.) 661.

³⁴ Kúria Pfv. III. 20.325/2016/3. számú ítélete.

³⁵ BDT2010. 2220.

³⁶ Eütv. 13–14. §; 134. §.

tájékoztatási kötelezettség, mint a kezelési szerződés egyik legfontosabb mellékkötelezettsége, rendkívül fontos szerepet játszik a kártérítési felelősség megállapítása során. Amennyiben a megfelelő tájékoztatás megtörténtét az egészségügyi szolgáltató nem bizonyítja, akkor vélelmezhető a helytelen tájékoztatásból eredő felróható magatartás és ezzel a kártérítési felelősség. Önmagában az a körülmény, hogy a beteg aláírja az olyan tartalmú nyilatkozatot, miszerint megkapta a szükséges tájékoztatást, még nem bizonyítja a tájékoztatás tartalmát. A szóbeli tájékoztatás azonban nem helyettesíthető az előre elkészített általános ismertető segédanyagok átadásával.³⁷ A *műtét előtt álló betegnek* a kockázatokról és szövődményekről adott tájékoztatás akkor felel meg a jogszabályi követelményeknek, ha *részletes és egyéniesített*. Különösen ki kell térnie a tájékoztatásnak annak lehetőségére, hogy a műtét folytán a *vártnál rosszabb eredmény*, akár negatív következmény is előállhat.³⁸ A tájékoztatásnak olyannak kell lennie, hogy a beteg *minden olyan lényeges információ birtokába kerüljön*, amelyek alapján megalapozottan tud dönteni a műtéthez való hozzájárulás megadásáról vagy megtagadásáról.

Egy konkrét ügyben mondta ki a bíróság, hogy amennyiben a tájékoztatás a műtét lehetséges szövődményei között általánosságban a bénulás lehetőségét is megemlíti, arra nézve már nem kell előzetes prognózist adni, hogy ez bizonyosan bekövetkezik-e, és ha igen, az milyen súlyosságú vagy időtartamú lesz.³⁹

6.3. Az egészségügyi dokumentáció vezetésére vonatkozó követelmények

A beteg vizsgálatával és gyógykezelésével kapcsolatos adatokat az egészségügyi dokumentáció tartalmazza. Az egészségügyi dokumentációt úgy kell vezetni, hogy az a valóságnak megfelelően tükrözze az ellátás folyamatát.⁴⁰ A nem létező, a hiányos, a pontatlan, a nehezen olvasható, az értelmezhetetlen, egymásnak ellentmondó egészségügyi dokumentáció mindig az alperesi egészségügyi szolgáltató terhére esik. A hiányos dokumentáció esetében az egészségügyi szolgáltató mulasztásával megfosztja magát annak bizonyításától, hogy a beteg kezelése megfelelő volt és a beteg károsodása semmiképpen sem vezethető vissza az általa végzett beavatkozás (műtét) során elkövetett, felróható szakmai hibára.⁴¹ Az egészségügyi dokumentációban történő elírás azonban személyiségvédelmi jogvitára is alapot adhat. A felperes egy ügyben azért követelt 600.000 Ft összegű sérelemdíjat, mert a nőgyógyászati vizsgálat során kiállított orvosi lelet – egy elírás miatt – tévesen tartalmazta a „méhtest rosszindulatú daganata” diagnózist, ami a felperest sokáig félelemmel és szorongással töltötte el. A Szegedi Ítéltábla döntése szerint azonban önmagában a személyiségi jogsértés ténye nem vonja maga után automatikusan a sérelemdíj iránti kereseti kérelem megalapozottságát, ha a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan nem vagyoni sérelem, amely sérelemdíj megítélésére adna alapot.⁴²

Fontos kiemelni, hogy a biztosítók az egészségügyi szolgáltatókkal megkötésre kerülő felelősségbiztosítási szerződésekben a tájékoztatási kötelezettség megszegésével, illetve a dokumentáció hiányosságával oksági kapcsolatban megítélt kártérítési (sérelemdíjas) ügyekben a helytállási kötelezettségüket kizárják.

³⁷ Sággy Mária: *A megfelelő tájékoztatáshoz való jog megsértése. Med. Et Jur.*, 8. (2017), 4. 23-26. 26.

³⁸ BDT2009. 1946.

³⁹ BH2013. 219.

⁴⁰ Eütv. 136. § (1) bek.

⁴¹ BDT2010. 2335.

⁴² BDT2017. 3657.

7. A gyógyulási (túlélési) esély elvételének (csökkentésének) értékelése

Régóta foglalkoztatja a szakirodalmat az egészségügyi intézményeknek a gyógyulási (túlélési) esély csökkenéséért (elvesztéséért) fennálló felelősségének vizsgálata. Hasonló kérdések merülnek fel a pályáztatás szabályainak megsértése és a pernyertesség esélyének elvesztése körében is. Az 1990-es években a legtöbb ilyen ügyben beadott kártérítési keresetet a bíróság az okozati összefüggés hiánya miatt elutasította, hiszen a negatív következményt ilyenkor nemcsak az egészségügyi intézmény mulasztása (jellemzően diagnosztikus tévedése) okozta, hanem a beteg fennálló természetes okú megbetegedése. Ezt követően azonban a Szegedi Ítéletábla döntése új szemlélet hozott a joggyakorlatban. Kimondta, hogy ha valószínűsíthető, hogy az időben történő felismerés és beavatkozás mellett *akár minimális, de reális esély* lett volna a hátrányos következmények elkerülésére, akkor az egészségügyi szolgáltató felelőssége megállapítható. Felelőség terhelheti a *gyógyulási esély csökkenésében*, a tünetmentességre, a beteg életének meghosszabbodására való esély elvesztése körében. Ez a kár nemcsak magának a betegnek, hanem a hozzátartozóinak a kárigényét is megalapozhatja. Annak a körülménynek, hogy az egészségügyi szolgáltató elvárható magatartása a beteg életének milyen időtartammal való meghosszabbodását eredményezhette volna, a *kártérítés összecszerúsége* vonatkozásában lehet kiemelt jelentősége.⁴³ Ha tényként bizonyossággal nem állapítható meg, hogy az egészségügyi intézmény részéről a kellő időben elvégzett vizsgálatok, kezelések esetén a beteg maradandó egészségkárosodása nem következett volna be, a kártérítési felelősség alapjául csak a *gyógyulási esély elvesztése* szolgálhat.⁴⁴ Így a gyógyulási és életben maradási esély elvesztésének vizsgálata nem az okozatossági összefüggés, hanem a *felróhatóság* körében nyert értékelést. Ennek során abból kell kiindulni, hogy a gyógyulásra való esély érték, amely a kezelés alatt álló beteg személyéhez kötődik, így *személyhez fűződő védett jog*, amelynek elvesztése vagy csökkenése a kár. A folyamatosan alakuló jogértelmezések két alapvető fajtáját lehet megkülönböztetni. Kérdés: a gyógyulási esély elvesztése (csökkenése) vagyoni kár vagy személyiségi jogsérelem? Kártérítés vagy sérelemdíj iránti igényt alapozhat meg?

a) Az egyik szerint a gyógyulási, túlélési esély elvétele „*sui generis*” *nem vagyoni sérelem*, és a kompenzáció összecszerúségét az elvett esély mértéke befolyásolja: vagyoni károk megtérítésére azonban a kár és a károkozó magatartás közötti okozati összefüggés hiányában nincs lehetőség.

b) A másik értelmezés szerint *az esély csökkenése maga a kár* és így a kártérítési felelősség alapja is egyben. A gyógyulásra való esély elvesztése teljes bizonyossággal nem mondható ki, ám amennyiben az egészségügyi szolgáltató az elvárható gondosságot nem tanúsította, csak akkor mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a tőle elvárható gondosság tanúsítása ellenére sem lett volna esély az egészségkárosodás teljes vagy részleges elkerülésére, a halál elmaradására. Amennyiben valószínűsíthető, hogy az időben történő felismerés és beavatkozás mellett akár minimális, de reális esély lett volna a hátrányos következmények elkerülésére, akkor az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelőssége megállapítható. Ebből következően a gyógyulási esély csökkenése, elvétele a százalékos mértéktől függetlenül *a teljes kártérítési felelősséget* alapozza meg mind a nem vagyoni hátrány (sérelemdíj), mind a vagyoni károk részében.⁴⁵ Kemenes István szerint azonban ha az egészségügyi intézmény kötelezettségzegésének nincs semmilyen közrehatása a beálló egészségromlásban (vagy a javulás hiányában), akkor megállapítható okozati összefüggés hiányában a kártérítési felelősség

⁴³ BDT2009. 1945.

⁴⁴ BDT2017. 3649. I.

⁴⁵ Pribula László: A gyógyulási esély elvételének értékelése a bírói gyakorlatban. *Med. Et Jur.*, 8. (2017), 5. 9-12.

elemei hiányoznak, és az eredményt tekintve sérelemdíj sem jár. Az esély elvesztése miatti sérelemdíj nem azonos a kialakult hátrányos egészségügyi állapot miatti sérelemdíjjal.⁴⁶

8. A beteg felróható közrehatásának következményei

A betegnek is meg kell tennie azonban minden elvárható magatartást a károsodás *megelőzése, elhárítása és enyhítése* érdekében, mert ha ebben a tekintetben felróható magatartást tanúsít, akkor ennek következményeit kármegosztás formájában viselnie kell. A következmény pedig az, hogy a beteg maga viseli a kárnak azt a részét, ami abból származott, hogy az adott helyzetben általában elvárható magatartást elmulasztotta. Ha ez nem állapítható meg, akkor *közrehatásuk arányában* kell megosztani a kárt a károkozó és a károsult között. Amennyiben pedig a közrehatás arányát sem lehet megállapítani, a kár a károkozót és a károsultat *egyenlő arányban* terheli.⁴⁷

a) *Együtműködési kötelezettség elmulasztása.* A beteg – amennyiben ezt egészségi állapota lehetővé teszi – köteles az ellátásában közreműködő egészségügyi dolgozókkal képességei és ismeretei szerint együttműködni.⁴⁸ Konkrét ügyben mutatott rá a Kúria, hogy ha károsult fájdalmai és funkciózavarai ellenére későn fordul orvoshoz, kárenyhítési kötelezettségét megszegi, mulasztásával és késedelmével a gyógyulási esélyeit maga csökkenti. Ezt pedig a felelősség mértékének megállapításánál figyelembe kell venni.⁴⁹

b) *A beteg tájékoztatási kötelezettségének elmulasztása.* A beteg – amennyiben ezt egészségi állapota lehetővé teszi – köteles az ellátásában közreműködő egészségügyi dolgozókat tájékoztatni mindarról, ami szükséges a kórisme megállapításához, a megfelelő kezelési terv elkészítéséhez és a beavatkozások elvégzéséhez. Ide tartozik különösen minden korábbi betegségről, gyógykezeléséről, gyógyszer vagy gyógyhatású készítmény szedéséről, egészségkárosító kockázati tényezőiről történő tájékoztatás. Bár a beteg kikérdezése az egészségügyi ellátás megkezdésekor az orvos feladata, mégsem tehető felelőssé olyan előzményekre történő rákérdezés hiánya miatt, ami az észlelt állapottal nem függött össze. A betegtől elvárható ugyanis, hogy az általa fontosnak tartott ismeretekről tájékoztassa az orvosát, és ha ezt a kötelezettségét felróhatóan megszegi, ez a magatartása nem róható az egészségügyi szolgáltató terhére.

c) *Az orvosi utasítások be nem tartása.* Kiemelkedő jelentősége van az együttműködési kötelezettség körében annak, ha a beteg az egyértelmű orvosi utasításnak nem tesz eleget. Egy konkrét ügyben a szakértői vélemény szerint a kardiológiai kivizsgálásra felhívó ügyeletes orvosi javaslat be nem tartása növelte a koszorúér-elzáródás valószínűségét, ami bekövetkezett és a beteg meghalt. Mivel a beteg egy konkrét utasítást hagyott figyelmen kívül, a bíróság az elhunyt önhibájának mértékét 40%-ban határozta meg.⁵⁰

A károsult felróható közrehatását állítani azonban önmagában nem elég. Az egészségügyi szolgáltatónak kell bizonyítania, hogy a beteg oldalán is kötelezettségzegés történt, az a kárral okozati összefüggésbe hozható, és mindez a károsultnak felróható.⁵¹

⁴⁶ Kemenes i. m. (19. lj.) 665-669.

⁴⁷ Ptk. 6:525. § (1)-(2) bek.

⁴⁸ Eütv. 26. § (2) bek.

⁴⁹ Hídvéginé Adorján Livia – Sáriné Simkó Ágnes: *Az egészségügyben dolgozók jogvédelme.* (Orvos – beteg jogviszonyok az egészségügyben sorozat 5. kötet) Budapest, Medicina, 2018. V. 324-325.

⁵⁰ BDT2016. 3578.

⁵¹ Szűcs Péter: A beteg közrehatásának értékelése „műhiba” perekben. *Med. Et Jur.*, 8. (2017), 4. 4-9. 6.

9. Az egészségügyi szakmai felelősségbiztosítás évtizedes válsága hazánkban

Mint láhattuk az orvosi felelősség határai szélesednek. Ugyanez azonban nem mondható el az orvosok védelmében hozott jogi intézkedésekről. Pedig ennek lehetne az egyik leghatékonyabb formája a szakmai felelősségbiztosítás.

Az 1998. július hó 1. napján hatályba lépett egészségügyi törvény terjesztette ki a felelősségbiztosítás megkötésének kötelezettségét *valamennyi egészségügyi szolgáltatóra*. A kártérítési perek számának növekedésével és a megítélt vagyoni és nem vagyoni kártérítési összegek emelkedésével egyre csökkent a profitorientált biztosítók nyeresége. Ennek következtében több biztosító kivonult erről a piacról, vagy jelentősen megváltoztatta az általános szerződési feltételeket, kizárólag a biztosított hátrányára:

- a) Jelentősen szűkültek a *biztosítási eseményként* megjelölt és körülírt magatartások.
- b) Ezzel egyidőben azonban jelentősen megnöttek a *biztosító helytállási kötelezettségét kizáró esetek*, melyek között megjelentek teljes szakterületek is. Például kórházak, rendelőintézetek körében felmerülő károk.
- c) Annak ellenére, hogy nem ritka az akár 100 millió forintot is elérő, illetve azt meghaladó jogerősen megítélt összegű helytállási kötelezettség, a biztosítók eseti 5 millió Ft-ban korlátozzák a helytállási kötelezettségüket. Ezt csak kivételes feltételek mellett emelik fel eseti 10 millió forintra. Éppen ezért elmondható, hogy a kórházak általában csak ún. látszatbiztosításokat kénytelenek kötni.
- d) A biztosítási szerződések továbbá mindig tartalmazznak *önrészt*, így az összegszerű kifizetések a biztosítók oldaláról dupla korlátozás alá esnek.
- e) Végül a biztosítók igyekeznek egyre nagyobb körben meghatározni azon események körét, amikor *mentesülnek a biztosítási szolgáltatás teljesítése alól*. Ilyen például a súlyos gondatlanságból okozott károk köre, melynek eseteit a biztosítók az általános szerződési feltételekben – mondhatni – teljesen abszurd módon szabadon határozzák meg.

Bár a jogszabályi felhatalmazás már 1997 óta (több mint 20 éve!) szerepel az Eütv.-ben, a mai napig nem született meg az egészségügyi szolgáltatók szakmai felelősségbiztosításának minimumfeltételeiről szóló rendelet. Így ezeket a biztosítási feltételeket kizárólag a biztosítók érdekviszonyai és ennek mentén kialakított üzletpolitikája alakítja, ami az egészségügyi intézmények szempontjait és lehetőségeit teljes mértékben figyelmen kívül hagyja. A kialakult helyzetben az egészségügy területén működő szakmai felelősségbiztosítás sajnos a mai napig nem tudja betölteni a feladatát és funkcióját, nem tudja megteremteni az érintettek, azaz az egészségügyi intézmény, a biztosító, valamint a károsultak érdekösszhangját.

Bízunk abban, hogy ami késik, az nem múlik, és az érdekegyensúly újbóli megteremtése nemcsak beteljesületlen álom marad, hanem mielőbb valósággá is válik.

Felhasznált irodalom

Fuglinszky Ádám: A szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség. In Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2013. V/VI. 227-262.

Hídvéginé Adorján Livia – Sáriné Simkó Ágnes: *Műhibák és kártérítési perek az egészségügyben*. (Orvos – beteg jogviszonyok az egészségügyben sorozat 2. kötet) Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2013.

Hídvéginé Adorján Livia – Sáriné Simkó Ágnes: *Az egészségügyben dolgozók jogvédelme*. (Orvos – beteg jogviszonyok az egészségügyben sorozat 5. kötet) Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2018.

- Kemenes István: Az esély elvesztése mint vagyoni és nem vagyoni hátrány. *Magyar Jog*, (2018), 12. 657-669.
- Leszkoven László: *Szerződészegés a polgári jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018.
- Pribula László: A gyógyulási esély elvételének értékelése a bírói gyakorlatban. *Med. Et Jur.*, 8. (2017), 5. 9-12.
- Sághy Mária: A megfelelő tájékoztatáshoz való jog megsértése. *Med. Et Jur.*, 8. (2017), 4. 23-26.
- Szeghő Ágnes: A kezelési szerződés. *Acta Conventus de Iure Civili Tomus XI*. Szeged, Lectum, 2009.
- Szűcs Péter: A beteg közrehatásának értékelése „műhiba” perekben. *Med. Et Jur.*, 8. (2017), 4. 4-9.
- Törő Károly: *Az orvosi jogviszony*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986.

Konferencia a vadászati joggal és a vadászattal kapcsolatos aktuális kérdésekről

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar Civilisztikai Intézetének szervezésében 2019. június 14-én került megrendezésre „A vadászati jog gyakorlásával és a vadászattal kapcsolatos aktuális jogkérdések” című konferencia a Ludovika Campus Oktatási Épületében.

Zambó Péter, az Agrárminisztérium földügyekért felelős államtitkára köszöntötte a megjelenteket, és elmondta, a vadászati jogalkotáshoz fűződő tevékenységét komoly szakmai munkaként látja el, amely egyúttal a vadászat iránti szenvedéllyel is társul. A jogalkotási tevékenység azért rendkívül fontos, mert ennek eredményeivel a társadalom szélesebb rétege találkozik, emiatt lényeges az, hogy az érintettek között ne legyen konfliktus, ellentét. A magyar vadgazdálkodás szabályai folyamatosan megújulnak, aktualizálódnak, a legújabb fejlemények közé tartozik a vadászterületek határainak rendezése, az új húszéves üzemtervek elkészítése, valamint 2021-ben Magyarország fogja megrendezni az „Egy a természettel” vadászati világkiállítást. E kérdéskörökben közös ágazatközi munkára van szükség. A konferencia azért is kiváló, mert lehetőségük van a különböző területek szakértőinek arra, hogy a legújabb szakmai kutatási eredményeiket és a gyakorlatot ismertessék a jelenlevőkkel.

Dr. Sisa Ferenc, az Agrárminisztérium Vadgazdálkodási Főosztályának osztályvezetője a vadászati jogalkotás terén bekövetkezett fontosabb változásokat emelte ki, köztük az egyes vadgazdálkodással összefüggő miniszteri rendeletek módosításáról szóló 43/2018. (XII. 20.) AM rendeletet, az agrárgazdaság versenyképességével összefüggő jogszabályi módosításokat tartalmazó 2018. évi CXXXVII. törvényt, mely a legutolsó (legutolsó csak egy van) nagyobb léptékű változásokat foglalja magába (például a földtulajdonosi gyűléshez kapcsolódó hirdetésmények szabályai), valamint e törvénnyel kapcsolatos miniszteri rendeletek módosítását célzó 5/2019. (III. 14.) AM rendeletet. A már hatályba lépett jogszabályokon kívül további módosítások is elkészültek tervezeti szinten: a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény végrehajtásának szabályairól szóló 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet (a továbbiakban: Vhr.) utolsó módosítása óta a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény (a továbbiakban: Vtv.) többször módosult, a vadászvizsgát megelőző tanfolyamról és a vadászvizsgáról szóló 126/2013. (XII. 17.) VM rendelet esetében pedig az ötéves vadászengedélyek lejárnak, a gyakorlati tapasztalatok és a magasabb szinten lévő jogszabályi változások alapján felül kell azt vizsgálni. A jogalkotás tekintetében több nehézséggel lehet számolni: egyes jogágak új alapvető, kódex jellegű jogszabályai (Ptk., Btk., Ákr., Kp., Be., Pp.), a közigazgatási szervezetrendszer folyamatos változása, a gyorsan változó, sokszor ellentmondásos társadalmi elvárás (a vadászat kritikus megítélése szemben áll többek között a vadkár miatti állománycsökkentési igényvel). Az aktuális kérdések közé tartozik például a vadkár megítélése: a Vtv. nem teljes körű, de nem is lehet teljesen minden részletbe belemenni, a felelősség megállapítása egyszerűbb, a kár összegének megállapítása nehézséget okoz (ugyanabban a kérdésben eltérő szakmai véleményeket készítenek); fontos az egyezsége való törekvés, amelyet a jogalkotás különféle eszközökkel igyekszik előmozdítani. Meglátása szerint a vadászható állat által okozott károknál több szakterület érintett (vadgazdálkodás, rendőrség, önkormányzat), a vad és gépjármű ütközésének van jogszabályi háttere, de nem teljes körű; a kár összegszerűségének megállapítása alapvetően egyszerűbb, a vadkárral ellentétben a

¹ Köszönetemet fejezem ki Dr. Barta Judit docens asszonynak a kéziratához fűzött megjegyzéseiért. A cikk másodközlés, 2019-ben jelent meg az Opuscula Civiliában. Eredeti megjelenés helye: Polgári Jog, 2019/7-8.

felelősség kérdése körében merülnek fel a jogértelmezési eltérések és a gyakorlati viták [teljesen eltérő és sokszor ellentmondásos a jogalkalmazói (rendőrség, bíróság) gyakorlat]. Megoldás lehet a jogszabályi rendelkezések egyértelműsítése (a felelősségi körök pontos meghatározása), új biztosítási formák meghatározása, továbbá az ítélkezési gyakorlat egységesítése (a Kúria erre irányuló tevékenysége).

Dr. Barta Judit, a Civilisztikai Intézet egyetemi docense a vadkár és a vadászható állat által okozott kár felelősségi tényállásait mutatta be, amelyeknek jogszabályi háttérét a Ptk. és a Vtv. adja meg. Ezzel összefüggésben emelte ki, hogy problémás a nem vadászható állat által okozott károk megtérítése, felmerül azonban a kérdés, szükséges-e teljes megoldást találni. Megemlítette, hogy egy pályázat keretében összehasonlító jogi szemüvegen át kívánták vizsgálni a vadgazdálkodással összefüggő eseteket, kárfelelősségi kérdéseket, hogy miképp oldják meg a hasonló problémákat más érintett országok; ebbe román, szlovák, ukrán, német, osztrák kutatókat igyekeztek bevonni. A Ptk. rendelkezései a joggyakorlatnak és a felelősségre vonásnak új irányt adtak. A vadkár hatályos fogalma a Vtv. 75. § (1)-(2) bekezdésében található meg, amely történeti kialakulását és célját tekintve jóval eltér a mai jogértelmezéstől. E tényállás szigorú, miután objektív jogalapú, feltétlen fokozatú felelősséget tartalmaz, nincs kimentési lehetőség, azonban enyhítést tartalmaz jelenleg a korábban hatályos rendelkezésekhez képest, hogy a vadkárként megállapított összegnek nem 95%-át, hanem 90%-át kell csak megtéríteni, a fennmaradó részt a károsult viseli. Ehhez hasonló szabályozást találunk a környező országok jogrendszerében is: a vadászatra jogosultság egyben kötelezettség is, a szabályokat pedig akképp kívánták megalkotni, hogy a mezőgazdaság és a vadgazdálkodás között minél kevesebb, minél kisebb feszültség keletkezhesen. A kompenzálás indoka az, hogy olyan károkat kívánnak megtéríteni e szabállyal, ahol emberi munkának a befektetése történik, és terménykiesés van; az eredeti szöveghez képest azonban a bíróság minden olyan esetben is kártérítésre kötelezi a vadászatra jogosultat, amely élethelyzeteket a törvény nem kívánt ilyenképpen rendezni. A Vtv. 75. § (5) bekezdése már nem tartalmazza azt a fordulatot, miszerint az köteles a kár megtérítésére, akinek a területéről a vad kiváltott. A törvény hatályát módosította a jogalkotó, így csak a vadászterületnek minősülő területekre terjed ki, ezáltal - az ehhez fűződő miniszteri indokolás alapján - a vadászatra jogosultak a belterületen előforduló vadászható állatok által okozott károkért nem az ágazati jogszabályok szerint tartoznak felelősséggel, hanem a polgári jog speciális tényállása alapján. A Ptk.-ban vadkár helyett vadászható állat által okozott kár megtérítése történik, ez szélesebb kör, mint a vadkárokozó vadfajoké, a kimentés lehetősége fennáll, bár annak valószínűsége csekély, és a Ptk. szerint nincs 10%-os „önrész”, a teljes kárt meg kell téríteni; a vadászatra jogosult számára ez hátrányosabb. Fontos annak meghatározása is, ki a károsult, az ugyanis nem mindig csak a földtulajdonos lesz, lehet a földterület hasznóbérlője is, továbbá az is fontos, hogy a károsulton van a bizonyítási teher. A kártérítés mértékét enyhíteni lehet olyan esetben, amikor nem tett eleget a károsult a kárelhárítási, illetve kárenyhítési kötelezettségének. Lehetőség van vadkárátalány megfizetésére irányuló megállapodásnak: ennek előnye, hogy a („leendő”) károsult azt bizonyítás nélkül megkapja, viszont ha adott évben kevesebb kárt okoztak a vadállatok, akkor is meg kell fizetni. A Vtv. 75/A. § (1) bekezdése a vadászható állat által okozott károkért való felelősség tekintetében a Ptk. szabályait rendeli alkalmazni a mező- és erdőgazdálkodáson kívül másnak okozott kár megtérítésére. A Ptk. 6:563. § (1) bekezdése tekintetében az a kárért felelős személy, akinek a vadászterületéről a vadászható állat kiváltott. Nem egyértelmű minden esetben annak megállapítása, honnan váltott ki a vad, a bírói gyakorlat analógiaként a legközelebbi vadászterület vadászati jogosultját marasztalja a Vtv. 9. § (3) bekezdésének megfelelően. Ez azonban *contra legem* jogértelmezésnek minősül, a bírói szubjektum keresi a károkozót. A gépjármű és a vad ütközésének elbírálására irányadó szabályt a Vtv. 75/A. § (2) bekezdése írja elő, ekkor a veszélyes üzemek találkozására irányadó

előírásokat kell figyelembe venni. Eszerint gépjármű és vad ütközése esetén először azt kell vizsgálni, kinek a magatartása volt felróható. Felróhatóság hiányában azt, akinek a tevékenységi körében következett be rendellenesség. A BH2000. 401. számú eseti döntés alapján a vad közúton, de nem gyorsforgalmi úton való megjelenése a fokozott veszéllyel járó tevékenység tekintetében nem minősíthető rendellenességnek, ehhez képest a BH2000. 402. döntés szerint a vad gyorsforgalmi úton való megjelenése már rendellenességnek számít. A bíróságok ezeket a közzétett döntéseket jogszabályként követik, ez abból a szempontból problémás, hogy az különbséget tesz az utak között, nem feltétlenül kiszámítható, és felvetődik, biztosan jó megoldás-e ez, valóban minden kárt meg kellene-e téríteni. Jog-összehasonlítás eredményeképpen megállapítható az, hogy Európában nincs abszolút kárfelelősség, annak nincs is értelme, a vadak ugyanis a természeti erőforrások részei, nemzeti kincsnek minősülnek, az ezekkel összefüggő károkat pedig mindenkinek viselnie kell.

Reinitz Gábor (vezérigazgató, Pilisi Parkerdő Zrt.) kiemelte, hogy a szabályozás a vadászatra jogosultakra nézve szigorú felelősséget telepít, ezt azonban nem szabad automatikusan alkalmazni, minden eset egyedi. A vadgazdálkodás komoly, összetett feladat, magában egyesít gazdasági, jogi, biológiai kérdéseket egyaránt. A vadgazdálkodásnak vannak külső szereplői, ezek a károsultak, a hatóságok, a különböző szervezetek, akik eltérő társadalmi elvárásokat támasztanak, emellett az erre kötelezetteknek a fenntartható vadgazdálkodást is elő kell mozdítaniuk. Nem szabad elfelejtenünk ugyanakkor azt, hogy a vad a természet, az életközösség része, ezért mindenkinek hozzá kell járulnia a költségek, illetve az esetleges károk viseléséhez is. A Pilisi Parkerdő Zrt.-t néhány adatban jellemezve: hatvanezer hektár terület tartozik hozzá, ebből húszezer hektár vagyonekezelési szerződés keretében, az állatok 80%-a szarvas és őz, 15%-a vaddisznó, a fennmaradó 5% további állatfajokat tesz ki; évente tizenöt-tizenhat millió forintnyi vadkárt kell megtéríteniük. Esetükben neuralgikus pontnak tekintendő a belterületen megjelenő vadállatok által okozott kár, újabban azonban nem maga a kiváltás a kérdéses, hanem a vadállat már eleve a budapesti agglomerációban él, alkalmazkodott a városias körülményekhez. Ennek oka több tényezőre vezethető vissza: télen a hőmérséklet kedvezőbb az agglomerációban, mint az erdőségekben, minimálisan zavarják (nincs vadászat), táplálékot is könnyebben talál. Fokozatosan alakul ki a városi vadgazdálkodás, amely fontos területté válik, ugyanakkor a lehetőségek szűkösek, mert a legtöbb tényezőre nincs ráhatás, így például a klimatikus viszonyokra, nem lehet vadászni belterületen stb. A vad megjelenése a belterületen nem róható fel a vadászatra jogosultnak, a káresetek megelőzése érdekében lényeges különböző fórumokon felhívást intézni a lakossághoz, együttműködni az önkormányzatokkal. Meglátása szerint a szabályozásnak nem célja az, hogy minden kárt megtérítsenek, hanem meg kell vizsgálni, mi az az emberi kultúra, amit a vad tönkretett. A vadászatra jogosultnak érdemes folyamatosan konzultálnia jól felkészült jogtanácsossal, ügyvédi irodákkal, ilyen módon könnyebben lehet egyezséget előmozdítani a károsult és a vadászatra jogosult között, az egyezés folytán fizetendő összeg pedig kevésbé megterhelő a vadászatra jogosult szemszögéből. Előadásának végén feltett néhány, megválaszolásra váró kérdést: milyen mértékben kell a gazdálkodónak együttműködnie a vadászatra jogosulttal a megfelelő kármegelőzés érdekében? Mely vadfajok által okozott károkat kelljen megtéríteni? A belterületen lévő vadállatok által okozott károokra milyen szabályok legyenek irányadók? Megnyugtató, elsősorban jogszabály által adott megoldások szükségesek.

Dr. Marosán Miklós (habilitált egyetemi docens, címzetes egyetemi tanár, Állatorvostudományi Egyetem; igazságügyi szakértő) a vadkár, valamint a vad és gépjármű ütközéséből eredő károk értékelésének gyakorlati tapasztalatait ismertette szakértői szemszögéből. A vadkár felmérése vonatkozásában azt emelte ki, miszerint évente átlagosan 2,5-3 milliárd forintot fizetnek ki vadkár jogcímén, a valós vadkár azonban ennek többszöröse, mert

számos esetben az érintettek „hallgatnak”. A vadkár számításának módját a Vhr. tartalmazza. A jogszabályban fel nem sorolt faj által a fel nem sorolt dolgokban okozott kár nem minősül vadkárnak, hanem az ilyen kárt a Ptk. szabályai szerint kell megtéríteni. A vadkárok megállapítása során a felek általában először egyeztetnek, az érintett területet közösen bejárják, magánszakértőt is bevonhatnak, illetve írásbeli megállapodás is születhet közöttük. A vadkár megtörténtét tizenöt napon belül írásban kell bejelenteni, majd az eljárás a vadkárbecslési szakaszba lép. Ezt követheti „közvetlen” bírósági eljárás, amelynek előnye az, hogy valószínűleg lesz egy igazságügyi szakértő, sokszor azonban ennek a személynek nincs szakértelme, vagy az nem megfelelő, de egészen biztos, hogy az eljárásnak van eredménye. Hátránya az időbeli elhúzódás, sok esetben már be kell takarítani a terményt, mire az eljárás ebbe a szakaszba érkezik, így a jogalap mellett a kárösszeg is bizonytalan, valamint maga az eljárás hosszadalmas, költséges, mód van azonban az előzetes bizonyítás igénybevitelére. A vadkárbecslési eljárást követő alternatíva a jegyzői út, amelynek előnye az időbeli gyorsaság, a kedvezőbb költségek, valamint az, hogy nem feltétlenül mérgesedik el a viszony a vadkárban érintett felek között. Hátrányai között kell számon tartani azt, hogy a kárösszeg bizonytalan lehet (mivel nem kell igazságügyi szakértőt kirendelni), nincs egyszerűsített vadkárbecslés, a végrehajtási rendeletben levő jegyzőkönyvminta a kár rekonstruálására nem alkalmas. Amennyiben nem született egyezés, harmincnapos határidő mellett lehet bírósághoz fordulni, így ez az eljárás is bírói úttá válhat. Itt a bizonyítás alapja az időben elkészült szakértői jegyzőkönyv, azonban nem egységes a gyakorlat abban, hogy ezt milyen bizonyítási eszközként veszi figyelembe. Lehetőségként jelenik meg a szakértők tekintetében a magánszakértő, az előzetes szakértői bizonyítás (az egyes közjegyzői nemperes eljárások szócikk 2008. évi XLV. törvény 17-20/A. §), amely utóbbi a kár bizonyítás szempontjából jó, gyors, költséghatékony, a jogalapot és a kárösszeget meg tudja állapítani. Általános javaslatként fogalmazta meg a szakértői eljárásokra irányuló egységes protokollrendszer kidolgozását. A vad és a gépjármű ütközésénél megjelenik a felróhatóság vizsgálata a károsult magatartása oldalán, ilyen esetekben műszaki szakértői értékelés, a vadászatra jogosult felelősségi körének meghatározásakor vadgazdálkodói szakértői értékelés szükséges. Vizsgálatra kerül az adott útszakaszon bekövetkező balesetek relatív gyakorisága (mikor, hol, hány autó ütközött vaddal) adott évre, időszakra vetítve. A gyakoriságot százalékos értékben fejezik ki: amennyiben a gyakoriság 50%-os vagy ezen érték alatti, akkor átlagos, illetve átlag alatti veszélyességről van szó, ekkor a vadászatra jogosultnak nem kell vadveszélyre figyelmeztető táblát elhelyeztetnie, 50%-os gyakoriság felett fokozott veszélyességű útszakaszról lehet beszélni. A vadveszélyt jelző tábla kihelyezésének elmulasztása megalapozza a vadászatra jogosult felróhatóságát. A felróhatóság értékelésében figyelembe fogják venni a sűrűségi és terítékadatokat, a vadak területhasználatát, az út környezetének vadak általi preferáltságát, a vadnyomok sűrűségét, a vadgazdálkodási terv teljesítését, szabályosságát, vadászat során azt, hogy a vadat az útra ráhajtották, ráhajtódott, sebzett vadról van-e szó, a vadgazdálkodási berendezések (többek között szócikk, etető, szóró) és az út egymáshoz viszonyított elhelyezkedését, a vad rendellenes viselkedését, hogy van-e elegendő hivatásos vadász. Mindezen körülményeket komplexen, egymásra vetítve kell értékelni.

Dr. Molnár Tamás, az Ózdi Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztályának vezetője hangsúlyozta bemutatójának elején, hogy az általa elmondottak alapvetően Borsod-Abaúj-Zemplén megyére vonatkoznak, továbbá csakis a saját szakmai véleményét ismerteti. Az orvvadászat Btk.-beli törvényi tényállásként történt szabályozása 2013. július 1-jétől hatályos, annak kidolgozásában jelentős szerepe volt az előadók között jelenlevő Dr. habil. Elek Balázsnak. E büncselekmény mind az angolszász, mind a kontinentális jogrendszerekben jelen van. Az orvvadász célja lehet anyagi haszonszerzés a vadhús eladásával, a vadhús saját célú felhasználása, illetve cél lehet csak trófea és „élmény” szerzése, a virtus. A Btk. 245. §-ában megfogalmazott keretdiszpozíciót

a Vtv. 37. § (1) bekezdése és 68. § (1) bekezdése tölti meg tartalommal. Előbbi meghatározza azokat az esetköröket, mikor tilos vadászni a vad és élőhelyének védelme érdekében, utóbbi pedig a tiltott vadászati eszközöket sorolja fel, mindkét körülmény figyelembe veendő a büntetőjogi tényállás vonatkozásában. A bűncselekmények felderítését, bizonyítását gátló tényezők között az alábbiakat lehet például felsorolni: magas fokú látencia, amelynek oka lehet a vadászterületek minimális személyforgalma, a vadászterületek nehéz megközelíthetősége, a vadászterületek technikai eszközökkel történő ellátottságának hiánya, a könnyű elrejtőzés lehetősége, engedély nélkül tartott lőfegyverek, vadászati eszközök, illetve engedély nélkül tartható vadászati vagy vadászatra használható eszközök. Emellett azonban érdemes feltérképezni és kiaknázni a felderítést elősegítő tényezőket: technikai vívmányok (mobiltelefonos cellainformációk, vadkamera-rendszer, drón); együttműködés hivatásos vadással, természetvédelmi őrrrel, mezőőrrel, a vadászatra jogosultakkal, a tagsággal, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) alkalmazottaival (különösen az éttermek vadhúskészleteinek és számláinak ellenőrzése); vadászterületekre be-, illetve kivezető utak fokozott kontrollja (gépjármű- és csomagátvizsgálás); az ilyen bűncselekménnyel korábban érintett területek visszatérő ellenőrzése.

Dr. habil. Elek Balázs (tanszékvezető egyetemi docens, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar; kollégiumvezető, Debreceni Ítéltábla) előadásának elején elmondta, hogy az orvvadászat olyan ügyekkel összefüggésben kerül elő, amelyek alapvetően más típusú ügyként indulnak, például csalásként. Előadásában e bűncselekménnyel kapcsolatos jogeseteket mutatott be. A belső orvvadászat (adott vadászterületen egyébként vadászatra jogosult) példája a vadásztató túlzott kiszolgálása, amikor gyakorta külföldről érkező vadász kedvében akarnak járni példának okáért olyan példánnyal, amely az adott területen nem szokott előfordulni (így nagyobb tömegű állattal – tulajdonképpen illúziókeltéssel). Adott esetben Ausztriából lószállítóval hoztak szarvasbikát, ezt a vendég kilötte, trófeabírálati lapot töltöttek ki kiváló véleménnyel, amire a szakma felfigyelt, ugyanis az ilyen adottságokkal rendelkező állat nem fordul elő azon a területen: itt természetkárosítás, csalás és okirat-hamisítás bűncselekményeivel vádolták az elkövetőt. A csalás alól azonban felmentették, mert a vendégvadászt – annak tanúvallomása szerint – nem érte kár. Egy másik eset a felderíthetőséggel, illetve annak hiányával, valamint a jogi szabályozással hozható összefüggésbe, egészen pontosan engedélyköteles haditechnikai eszközként van számon tartva a hatszoros nagyítású céltávcső, amelyet külföldről rendelt meg az elkövető. Ekkor szankcióként elvesztette a fegyvertartási engedélyét és a vadászatra jogosultságát. Kérdéses, hogy az éjjellátó hőkamerát lehet-e ajánlani, illetve az éjszakai célzásra alkalmas szálkereszt felhelyezése megvalósít-e bűncselekményt: Prof. Dr. Gál István László, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék vezetőjének állásfoglalása alapján önmagában a szálkereszt felhelyezése nem bűncselekmény. Magánokirat-hamisítást követett el egy vadász, amikor egy társasvadászat alkalmával a teríték-nyilvántartáshoz nem volt kellő számú vadazonosító-jele, bizonyos mennyiséget csak utólag szerzett be, meghamisítva ezzel a nyilvántartást, ezért azonban csak megrovást kapott. Hivatalos személy volt a vádlott személyes adattal való visszaélés kísérlete során egy újabb esetben: országos sajtótermékben hírként való megjelentetés érdekében állami erdészeteket, egyéb vadászatra jogosultakat keresett meg azzal a céllal, hogy azok kiadják számára azon adatokat, miszerint ki, mikor, hol vadászott, a vadászat ellenértékét ki fizette meg. Az eljárása csak jogszerűnek tűnt, nem volt az, miután az az adatvédelmi jogszabályokba ütközött, az adatgyűjtőnek nem volt erre felhatalmazása.

Dr. Szabó Balázs (tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar; Országos Magyar Vadászkamara Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területi Szervezet felügyelőbizottsági

elnöke) a XXI. századi digitalizáció és modernizáció jelenlétét, szerepét és lehetőségeit mutatta be a vadászati igazgatásban. A modernizáció egyfajta újjáalakítást, újjászervezést jelent, amelynek során az új, korszerű követelményeknek megfelelővé igyekszünk tenni az adott szervezetet. A digitalizáció lényege a korábban kizárólag papír alapon végzett tevékenység digitális eszközökön (például számítógépek) való továbbfolytatása. Milyen indokok lehetnek a modernizációra? Ilyen lehet például a vadnak lakott területen való megjelenése, elejtése, amelyhez mindig szükséges az illetékes rendőrkapitányság engedélye, ehhez online rendszert, illetve alkalmazást lehetne kiépíteni. A modernizációs lehetőségek közül főként a technikai fejlesztések kerülhetnek előtérbe. Ehhez tartozik a drónok többcélú alkalmazhatósága, többek között a mezőgazdasági vadkár könnyebb felderítésének és feltérképezésének elősegítése, hatósági és rendészeti megfigyelés, területkijelölés elősegítése érdekében, viszont mindvégig figyelemmel kell lenni a személyes adatok és a magánélet védelmére. A dokumentumok írásbeli rögzítése mellett javasolja e-vadászati napló bevezetését, ennek alapja egy szoftver, ami alkalmas többek között adatbázisként való működésre, információ közlésre, adatrögzítésre, kommunikációra. Ehhez szükséges eszköz szoftverüzemeltetési hardveres oldal, míg a felhasználói oldalon kell notebook, okostelefon vagy tablet. A lehetőség hatékony, gyors információáramlást eredményez az érintett felek (vadászársaságok, azoknak tagjai és a hatóságok) között a nap bármely órájában. Hatékony megoldás lenne az orvvadászat visszaszorítására, így a rendőrség munkájának megkönnyítése révén a közbiztonság növelésére, valamint a vadállományt is lehet védeni az illetéktelen személyek által történő zavaró, károsító tevékenységektől. A vadászati napló elektronizálása mellett a terület-nyilvántartás, a terület- és tagjegyzék, a vadgazdálkodási terv, a vadazonosító nyilvántartás is bárhol, bármikor elérhető lenne. Valós idejű, azonnali információtovábbítást eredményezne minden eseményről a teljes vadászterületen, a hatóságok irányába is, e körbe vonható adat a szabad és a foglalt körzetekről, elejtésekről. Ez utóbbihoz kapcsolható még pontos, naprakész adminisztráció a vadazonosító jelek kezelése tekintetében. Így minden vadásztag csak a saját maga számára dokumentáltan előzetesen kiosztott vadazonosítóját tudja felhasználni, azaz nem lesz kétszeres, jogosulatlan vagy téves felhasználás.

Ifj. Bóta István (tanuló, Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc) második helyezést ért el a Gödöllőn megrendezett V. Nemzetközi Természetfilm Fesztivál keretében szervezett „*Ember és Természet 2019*” Természetfotó 15-18 kategóriában. A jogi, joggyakorlati, jogalkalmazási ismereteket közvetítő prezentációk után előadása minden jelenlevőt általa készített csodálatos fényképekkel emlékeztetett azokra az érzésekre és szépségekre, miért is vadásznak az emberek: a természetjárás szeretete, a környezetünkkel való összehangolódás mellett megjelenik a vadnak kijáró tisztelet és a közösségformáló erő is.

A konferencia színvonalas előadásai minden jelenlevő figyelmét ráirányították a legfontosabb jogkérdésekre, amelyek a vadászattal, a vadászati joggal kapcsolatosan felmerülhetnek. A változatos prezentációk bemutatták a vadászat jogterületeken átívelő tulajdonságát, az agrárjog mellett a polgári jog, a közigazgatási jog és a büntetőjog kérdéseit is feszegeti, bizonyítva a jogterület komplexitását. A vadászati joghoz tartozó szabályok mind azt kívánják szolgálni, hogy a természet és az ember, valamint az ember alkotta mesterséges környezet között a lehető legkevesebb súrlódás következhesen be, amennyiben ilyen bekövetkezik, azt orvosolni tudja. Teszi ezt mindannak az érdekében, hogy a különféle változatos életkörülmények tekintetében a természet harmóniája megvalósulhasson, hozzáadva a maga lehetőségeit az ökoszisztéma fennmaradásához.

Borbás Beatrix¹

Női jogokról az Amerikai Egyesült Államok alkotmányos rendszerében – avagy szemelvények a mai nők jogi és szociális státuszáról az amerikai társadalom alapvető jogrendjének és döntéshozatali eljárásainak tükrében

*„Ha a mai társadalom le kíván számolni a nemi diszkriminációval,
itt vannak nekünk a törvényhozóink!”
(Antonin Scalia)²*

1. Bevezetés

Amennyiben abból indulnánk ki, hogy a jog feladata a társadalmi életviszonyok változó világának relatíve statikus szabályozása, könnyen belátható, hogy egy szabályozás alá vont tétel, így a női jogegyenlőséget szabályozó joganyag vizsgálata sem függetleníthető a nők társadalmi státuszának vizsgálatától. Ez a kiindulási pont adja azt a szemléletet, amit jelen tanulmányban követni kívánok – a nők jogi és szociális státuszát együttesen veszem górcső alá.

Mindehhez társul az a gondolat is, miszerint az adott társadalomban a jogi környezet változásának két útja képzelhető el demokratikus keretek között: vagy a társadalmi – gazdasági vagy politikai – változásokat követik le a joganyag módosításával a jogalkotók, vagy a jogalkotó hatalom előremutató módon valamely jogelvek vagy jogpolitikai célok érvényesítése érdekében hozza létre azt a típusú szabályozást, amely a kívánt társadalmi hatást váltja ki. Én úgy látom, hogy a női jogegyenlőség kérdése leginkább a második kategóriába sorolandó, elegendő csak arra gondolnunk, hogy a ma már egyértelmű nemzetközi jogi szabályozás mellett a női egyenjogúság praxisa, az esélyek egyenlősége nem társadalmi realitás.

A nők társadalmi egyenlőségét számos szerteágazó szempontból lehetséges vizsgálni, a jelen munka csupán annak egy szegletét kívánja elemezni – és azt is csak áttekintő jelleggel, felvillantva az egyes elméleti kérdéseket, adott terjedelmi keretekben teszi; a női jogegyenlőség szabályozásának joggyakorlatából fakadó esélyegyenlőséget és a női részvételt a társadalom vezetésében, a döntéshozatali folyamatokban.

Miután egy korábbi tanulmány elemezte a nők jogi és szociális státuszát a hazai és az európai kontextusban, ezúttal az Amerikai Egyesült Államok területén folyt a vizsgálat – mind jogelméleti, mind empirikus jelleggel, ahogy a jelen tanulmány elemzi az alkotmányos rendelkezéseket és azok értelmezését, emellett pedig némely kutatási rész-eredményeket közzé is tesz; a tanulmány részét képezi egy, az Amerikai Egyesült Államokban töltött kutatói időszak alatt végzett kérdőíves megkeresések egyes adatainak részbeni ismertetése és értékelése, amely

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt Egyed István Posztdoktori Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült. A cikk 2018-ban jelent meg az *Opuscula Civiliában*.

² Főbíró; a San Franciscói U.C. Hastings School of Law-n 2010-ben tartott előadásából.

ugyanúgy kitér a jogi, mind a szociális szempontokra, rákérdez statikus megállapításokra, mint független tényezőkre és pusztán véleményekre, mint függő faktorokra.

2. A női jogok az Amerikai Egyesült Államok alkotmányos szabályozásában

Az USA alapjogi rendszere teljesen eltérő képet mutat az európai kontinensen uralkodó szabályozástól, ahol jellemzően a vonatkozó nemzetközi szerződések kereteiben történik a nemzeti szabályozás is. Az amerikai, angolszász jogcsaládra jellemző precedensjogi alapokon nyugvó szabályozás kereteit leginkább nem a nemzetközi szerződések adják – ahogy ennek megfelelően témánkban az ENSZ égisze alatt született egyik legnagyobb vívmánynak számító CEDAW szerződést³ sem ratifikálta a mai napig az Egyesült Államok – hanem itt az alapokat elsősorban az alkotmányos szabályozás jelenti, és a rendkívüli rugalmasságot mutató amerikai alkotmány mellett ehhez természetesen módosul hozzá az alkotmányos alapok értelmezési kérdésköre.

A világ legrégebbi, működő demokráciája egyben a világ legrövidebb alkotmányát tudhatja magáénak – és ez a jogegyenlőségi tézis alkotmányi rögzítését követően is további jogértelmezési vitákra adott okot. Ez az a pont, ahol a rendkívül rugalmas alkotmánytartalom tanulmányozása nem kerülheti meg többé az alkotmányértelmezés adott formáit, módszereit, amelyek szükségképpen alakultak ki a fentiek fényénél a maguk részletességében és kidolgozottságában az észak-amerikai kontinensen.

Az amerikai jogrendszerben a jogegyenlőség elve a rabszolgatartó társadalmat maga mögött hagyó Rekonstrukciós Kiegészítésekben jelenik meg: az első írott alkotmányos norma az 1868-as Egyenlő Jogvédelem Klauzúla a tizennegyedik alkotmány-kiegészítésben. Ezen rendelkezések alkalmazása a női jogegyenlőség szférájára azonban máig legalábbis vitatott. Noha a felsőbb bírósági gyakorlat a társadalom általános nézeteit tükrözi, és leginkább alkalmazhatónak titulálja a hivatkozott kiegészítést a női jogokra, az mégsem egyértelmű azon strict originalista irányzatot követő jogászok számára, akik szerint a tizennegyedik kiegészítés szövegezői nem gondoltak annak elfogadásakor a nők társadalmi rétegére, csupán a volt rabszolgáknak kívánták a polgárok jogait biztosítani.

Az amerikai polgárháború lezárását jelentő három alkotmány-kiegészítés – az említett, ún. Rekonstrukciós Kiegészítések, a tizenharmadik, a tizennegyedik és a tizenötödik kiegészítés – célja azonos volt: hogy „megtisztítsák a nemzetet annak emberiség elleni bűneitől” és hogy létrehozzon egy „faj-semleges” sztenderdet a bírósági felülvizsgálat számára.⁴

A szóban forgó kiegészítő rendelkezés igencsak rövid bekezdése hatalmas relevanciával bír: az egymondatos jogtétel magába olvasztja a Mentességek és Privilegiumok Klauzúliját, a Tisztességes Eljárás Klauzúlát, valamint az Egyenlő Jogvédelem Klauzúliját.⁵ A három klauzula szinte összeolvadva mondja ki, hogy mindenki (minden személy, azaz „*all persons*”), aki az Egyesült Államok területén született, automatikusan állampolgára az Amerikai Egyesült Államoknak és egyben annak az államnak, amelyben él, továbbá az államok kötelesek megadni, illetve megvédeni polgáraiknak azokat a jogait (privilegiumait és mentességeit), amelyeket a szövetségi alkotmány garantál számukra (Privilegiumok és Mentességek Klauzúlijája), továbbá egyik állam sem foszthatja meg a polgárait az életüktől, szabadságuktól, vagy tulajdonuktól

³ Convention of Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979.

⁴ Hall, David: Paths to Equality: A Constitutional Theory of Collective Rights. *Harvard Blackletter Journal*, 5. (1988), 32-43.

⁵ Tizennegyedik alkotmány-kiegészítés első bekezdése.

tisztességes jogi eljárás nélkül (Tisztességes Eljárás Klauzulája), illetve az államok kötelesek biztosítani polgáraiknak a törvény előtti egyenlőséget (Egyenlő Jogvédelem Klauzulája).⁶

Habár a jogpolitikai célzat közös a három alkotmány-kiegészítésben, mégis a mai értelmezés leginkább azok közötti különbséget hangsúlyozza – miszerint míg a tizenharmadik és tizenötödik kiegészítés kifejezetten a faji megkülönböztetés megtiltásáról szól, a tizennegyedik kiegészítés nem tartalmaz ilyen jellegű megkötést annak általános megfogalmazásával.

Az értelmezés mentén fontos látni, hogy habár a normaalkotók célja a társadalmi rekonstrukció volt a rabszolgotartás eltörlésével, mégis a megkötés nélküli megfogalmazás a tizennegyedik kiegészítés esetén alkalmas arra, hogy azt kiterjesztően értelmezzék, ahogy azt ma már meg is teszik mind az alsóbb, mind a felsőbb bírósági gyakorlatban.⁷ Mindezek ellenére a strict originalista irányzat követői máig a női jogegyenlőséget *expressis verbis* rögzítő szabályozás hiányát, illetve a nemek közötti biológiai különbségekből adódóan annak szükségletességét, vagy akár képtelenségét hangsúlyozzák, s az ennél megengedőbb originalista irányzat hívei is azt hangsúlyozzák olykor, hogy akár alkotmányi, akár szövetségi, akár állami szinten, de ha az aktuális társadalom ki kívánja küszöbölni a nemi alapú diszkriminációt, akkor arra kifejezett szabályozást szükséges írni, ahogy erre a Legfelsőbb Bíróság konzervatív szemléletéről híres, nagytiszteletben állt bírójára, Antonin Scalia is utalt a jelen munka mottójaként jelölt mondatában, egy san franciscói jogi karon tartott előadása során.⁸

A tárgykört érintő, az Amerikai Egyesült Államokban megvalósult tanulmányút során készült kérdőíves felmérésben⁹ megkérdezettek véleménye – akik pontosan egy fő kivételével jogi diplomával, de többségükben jogi akadémiai fokozattal is rendelkező jogász professzorok voltak – szerint az USA alkotmányos szabályozása a nőkkel szembeni diszkrimináció kiküszöbölését – amely a jelenkori társadalom valós igénye – nem szolgálja kellően, a megkérdezettek 40%-a kifejezetten nem kellő mértékűnek, további 40%-a pedig nem kellő mértékűnek ítélte általánosságban. A kérdőíves felmérésben szereplő jogtudósok úgy látták, hogy az USA tagságával bíró nemzetközi szerződési szintű szabályozás még kevésbé kielégítő a jelen állapotok szerint, több mint 67% voksolt a nem kielégítő, és a maradék 33% voksolt a kifejezetten nem kielégítő válaszlehetőségre.

A felmérés konkrét kérdést tartalmazott a tizennegyedik kiegészítésnek, egyben az Egyenlő Jogvédelmi Klauzulának a női jogegyenlőségre való alkalmazására vonatkozóan, miszerint a válaszadó egyetért-e azzal az originalista jogértelmezéssel, miszerint a jelenlegi amerikai alkotmány mai formájában nem tartalmazza a női jogegyenlőséget; a válaszok nem sok megosztottságot tükröztek: a válaszadók mintegy 7%-a látta úgy, hogy az állítás igaz, és több mint 90%-uk úgy véli, hogy a strict originalista alkotmányértelmezési módszerrel nem lehet

⁶ „All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.”

⁷ A szerző által Mario Mainero professzorral, a Chapman Egyetem Dale E. Fowler Jogi Karának professzorával, 2018. június 8. napján Orange-ban, az USA Kalifornia Államában készített mély-interjú alapján.

⁸ „If the current society wants to outlaw sex discrimination, we have legislators” – Antonin Scalia főbíró, U.C. Hastings School of Law, San Francisco, 2010.

⁹ A kérdőíves felmérést a szerző készítette tudományos kutatóútja során „Constitutionalism and Constitutional Interpretation and the Equality of Rights in the U.S. Justice System” címmel, a kaliforniai Chapman University Dale E. Fowler School of Law jogász professzorai körében, amelynek a női jogegyenlőségre vonatkozó részeredményei kerülnek ebben a tanulmányban egyes kérdéseket érintően ismertetésre.

egyetérteni – több mint 30% nem ért egyet, és több mint 60% jelentős mértékben nem ért egyet az elvvel –, miszerint a női jogegyenlőségre nem vonatkozik az alkotmányos szabályozás, azaz megállapítható, hogy a döntő többség vélekedése szerint a mai alkotmányt akkor értelmezik helyesen, ha úgy vélik, hogy abból impliciten levezethető a női jogegyenlőség tézise.

A kérdés fordítottja viszont az előző válaszokhoz képest látszólag meglepő eredményt hozott ugyanazon szakmai körben. A kérdés akként szólt, hogy egyetért-e, és ha igen, mennyire ért egyet a válaszadó azzal a non-originalista állásponttal, amely szerint a mai amerikai alkotmány a női jogegyenlőségi tézist az ún. “Élő Alkotmány” koncepciója alapján tartalmazza. A látszólagos ellentétet az mutatja, hogy a válaszadók megoszlása egyenletes volt a “Teljes mértékben egyetérték” és a “Teljes mértékben nem értek egyet” szélsőértékek közötti további 3 fokozat, azaz mindösszesen 5 fokozat között, de ha a felszínes szemlélődésnél tovább gondolkodunk, hamar ráébredhetünk, hogy az ellentét valóban csak felszíni; azaz az előző kérdésre igennel válaszolók itt nemmel válaszoltak – ti. úgy gondolják, hogy nem szükséges az “Élő Alkotmány” koncepciójáig, a szélsőségesen modernizált társadalmi viszonyokra alkalmazott non-originalista megközelítésig menni ahhoz, hogy az alkotmánytartalom magába foglalja a kutatás tárgyát, a női jogegyenlőséget, amely gondolattal egyet lehet érteni. A válaszadók több mint 21%-a erősen egyetértett a “Láthatatlan Alkotmány” mögöttes tartalmához tartozó koncepcióval, több mint 28%-uk egyetértett vele, míg 7%-uk – valószínűleg ugyanazon 7%, aki az előző kérdésre is nemleges választ adott –, úgy tartotta, hogy a non-originalista megközelítés nem elfogadható, és az egyet nem értő válaszadók több, mint 28% mindezzel kifejezetten nem értett egyet.

3. Politikai participációs jogok

Alátámasztani látszik azt, hogy az alapokmány születését követő időkbeli alkotmányértelmezés az originalista irányt követte, hogy a nők nem rendelkeztek szavazati joggal szövetségi szinten egészen 1920-ig, a tizenkilencedik alkotmány-kiegészítésig. Azaz, hiába volt az alkotmány része a tizennegyedik alkotmánykiegészítés-béli Egyenjogúsági Klauzula, ez nem biztosított szavazati jogot a nőknek. Ezért is a korabeli joggyakorlat szerint a volt rabszolgák, akik férfinak születtek, előbb rendelkeztek politikai szavazati joggal, mint a szabad embernek született fehér nők, így mindenképpen be kell látni, hogy még ha léteztek is olyan jogértelmezések a XX. század elején, amelyek hittek a társadalom adott kereteiben történő alkotmányértelmezésben, vagy akár a Láthatatlan Alkotmány szellemében, ők sem értelmezték úgy a tizennegyedik kiegészítést, mint ami politikai participációs jogokat ad a nőknek, különben sem a politikai jogokért harcoló nőmozgalmakra, sem a tizenkilencedik alkotmány-kiegészítésre nem lett volna szükség.

Miután a feketék kiharcolták jogegyenlőségüket, a nők is felbátorodva folytatták harcukat az egyenlő jogokért, immár az eredetileg a színesjogokért küzdő polgári jogi mozgalmak keretében. A XX. század fordulójára számos amerikai államban rendelkeztek szavazati joggal a nők az állami szintű választásokon, ám a cél ebben az esetben a szövetségi választásokon való aktív és passzív választójog megszerzése volt. Wilson elnök látta úgy, elérkezett az idő arra, hogy a nők elnyerjék a szavazati jogot, és 1919-ben a Szenátus előtt volt a szóban forgó alkotmány-kiegészítés, amelyet 1920-ban fogadtak el a szükséges számú, 35 államban.

4. Egy meghiúsult alkotmányos rendelkezés: az Egyenlő Jogok Kiegészítése

A civiljogi mozgalmak ugyan elsősorban a feketéket az alkotmányos szabályozás ellenére továbbra is diszkrimináló állami szabályozások, az ún. „Fekete Törvénykönyvek”¹⁰ léte okán is folytatódtak, ám kialakult a női jogegyenlőségért küzdő mozgalom is, amelynek kezdeti lépcsőfokai az állami, majd a szövetségi szinten a politikai szavazati jogok megszerzése voltak.

Mindemellett a nők jogi és szociális státuszának egyre növekvő eltérései, valamint a fent hivatkozott alkotmányértelmezési dilemmák a női jogokért küzdő szervezeteket arra késztették, hogy további alkotmányi szintű rendezésért szálljanak síkra. Ez volt az Egyenlő Jogok Kiegészítése, az Equal Rights Amendment (ERA), amely megosztó fogadtatásra talált a társadalomban.

A megosztottság okai olyan sokfélék, és olyan sok forrásból fakadtak, hogy még a női lobbizervezetek között sem volt összhang e kérdésben. Egyes női szervezetek a pozitív diszkrimináció nyújtotta előnyök elvesztését látták az ERA elfogadásának következményei között, míg mások nem látták az ERA egyszerű, egy mondatba tömörített megfogalmazását elég részletezőnek ahhoz, hogy a nők egyes rétegeinek sokszínű érdekeit megfelelőképpen szolgálja. Mindezen teoretikus megosztottság ellenére 1945-ben mindkét történelmi párt támogatásával az ERA elérte a szükséges kétharmados többséget a Kongresszus mindkét házában, az ERA mégsem vált alkotmányi tétissé, miután a szokástól eltérően maga az előterjesztés határozott meg egy olyan határidőt, amely a szükséges, a tagállamok ¾-ének támogatása tekintetében még a meghosszabbítás ellenére is eredménytelenül telt el 1982-ben.¹¹

Manapság, annak ellenére, hogy több mint három évtized telt el az ERA formális elbukása óta, az alkotmány-kiegészítés körüli viták folyamatos tárgyát képezik a társadalmi diskurzusnak, és legutóbb 2017-ben Nevada állam fogadta el a tervezetet, majd a legutóbbi hónapokban Illinois állam törvényhozói támogatták a javaslatot 37. ratifikáló államként.¹²

5. Női szerepek változása a családi kötelekben

Nem kérdéses, hogy az amerikai társadalom azon társadalmak közé tartozik, amely a női egyenjogúságot fokozott mértékben érvényesíti – a biológiai nemek szerepkörének változása jól megfigyelhető a közgondolkodásban, mind a családi, mind a szakmai, vagy akár a közéletben. A témakörben készült kérdőíves felmérés¹³ kitért a női jogegyenlőségi tétel érvényesülésének egyes kérdéseire, de a nők családi szerepkörének témakörében hozta talán a legérdekesebb eredményeket.

A legáltalánosabb kérdésre – miszerint véleménye szerint megvalósul-e a nők és férfiak egyenlősége az amerikai családokban – nagyjából azonos arányban álltak azok, akik úgy vélték, hogy igen, mint azok, akik ezt nem látták megvalósulni 39-53%-os arányban. Különösen érdekes ez az adat összevetve azzal az általános véleménnyel, miszerint ugyanezen válaszadók

¹⁰ Az úgynevezett „Black Codes”.

¹¹ McBride, Dorothy E. – Parry, Janine A.: *Women's Rights in the USA – Policy debates and Gender Roles*. New York, Routledge, 2011. 24-25.

¹² www.equalrightsamendment.org/states (2018. 05. 22.).

¹³ A tanulmány szerzője által 2018. május és június havában készített, a Chapman University Dale E. Fowler School of Law jogi kar oktatóinak körében kérdőíves felmérés.

a munkahelyeken már egyáltalán nem voltak ilyen derűlátóak, ott csak az elenyésző kisebbség, 23% gondolta úgy, hogy létezik az egyenlő elbánás.

A megkérdezettek nemi és korcsoporti megoszlását is figyelembe véve – miszerint a kérdőívet kitöltők személyét illetően azok fele-fele arányban képviselték a női és férfi nemet, továbbá korcsoporti megoszlásukat tekintve 65%-uk 30 és 60 év közötti volt, míg a fennmaradó 35%-uk 60 év feletti, nagy tapasztalattal rendelkező jogász –, kell és lehet a válaszok jelentését értékelni. Először a családokban a gyermekgondozási feladatok megoszlására kérdeztem rá. A válaszolók döntő többsége e téren kifejezetten nagy változásról számolt be az amerikai családokban: 85%-uk nyilatkozott úgy, hogy gyermekkorában az édesanya, nevelőanya vagy más női családtag végezte a gyermekgondozási munkákat a családban és csak kevesebb, mint 15%-uk családjában volt ez a feladat megosztott a családtagok női és férfi tagjai között, míg a jelenkori státuszra vonatkozóan ugyanazon válaszadóknak csak mintegy 61%-a látta kifejezetten női szerepnek a gyermekgondozási feladatot, és több mint 38%-uk közös feladatként jelölte meg az arányszámokat a környezetében élő családok szokásai alapján. Érdekesség, és ezért is talán megjegyzésre érdemes, hogy egy válaszadó sem jelölte meg egyedüli gondozó szülői szerepkörben az apákat, nevelőapákat avagy más férfi családtagokat.

A következő kérdéskör a családi döntéshozatali folyamatokat firtatta arra kérdezve, hogy ki hozta a válaszadó gyermekkorában – azaz jelen esetben a folyó évhez képest ismét csak mintegy 20-40 évvel ezelőtti időszakban – a családi döntések többségét, illetve ez hogyan alakul manapság. A válaszokból olyan kép alakul ki, amely szerint a korábbi évtizedekben is leginkább a közös döntéshozatal volt a jellemző – közel 65%-os arányában a családoknak, és ahol nem közös döntéshozás volt a jellemző, ott inkább a női családtagok, és kevésbé a férfi családtagok hozták meg a főbb családi döntéseket – 7% az apákra, míg több mint 28% az anyákra szavazott, mint fő családi döntéshozóra. Ugyanakkor a mai állapotokra vonatkozóan ebben a kérdésben is jelentős előrelépést mutatnak a mérések az utóbbi évtizedekben: a családban a döntések több mint 92%-ában közös megegyezés alapján kerül sor, míg az esetek 7%-ában a válaszadók úgy látták, hogy ezeket a döntéseket a női családtagok hozzák meg.

6. Nők a döntéshozatali folyamatokban

A kérdőíves felmérés szerint általánosságban az a vélekedés a jogi fakultáson oktató jogász professzorok körében, hogy a női jogegyenlőség a jogi szabályozási erőfeszítések ellenére sem látszik megfelelő mértékben megvalósulni – a megkérdezettek csupán 14%-a gondolta így, miközben döntő többségük, mintegy 74%-uk, úgy vélte, hogy a női egyenlőség nem valósult meg a társadalomban egyelőre, s ugyanilyen borúlátóak a megkérdezettek azzal kapcsolatban, hogy a női jogegyenlőség a társadalomban élő női diszkriminációs folyamatokat alkalmas megakadályozni; a pesszimisták a válaszadók több mint 78%-át tették ki.

Ez talán összefüggésbe hozható a társadalomban élő sztereotípiákkal – amelyekre szintén, mind a női, mind a férfi nemre vonatkozóan – rákérdezett a kérdőíves felmérés.

A sztereotípiák közül pár jellemzőnek gondolt tulajdonságot jelölt meg a felmérés, amelyek közül – a többszörös választás lehetőségével – válogathatott a válaszadó. Mindezek alapján a nők a kellemesebb, gondozási tevékenységet vállaló munkavállalókként (14%), és emocionális döntéshozóként (több, mint 28% szerint), jelentek meg, de a legtöbb voks arra érkezett, miszerint kifejezett hajlandóságot látnak az emberek a nőkben arra, hogy a gyermekeik miatt feladják a munkájukat, mintegy 42%-a a megkérdezettnek élőnek látta ezt a sztereotípiát. Mindemellett érdekesség, hogy egy megkérdezett sem szavazott a „bizonytalan döntéshozó”,

„könnyen befolyásolható döntéshozó”, vagy „gyenge döntéshozó” kategóriákra, mint általános sztereotipikus vélekedést tükröző tulajdonságokra.

Ugyanakkor a megelőző kérdés tükröként állított, a férfiúi nemhez kötődő általános sztereotípiákra irányuló kérdés még érdekesebb eredményt hozott.

A válaszolók tetszése itt szintén több választásra eshetett, és legtöbbször úgy vélte, hogy a legjellemzőbb sztereotípiát a férfiak esetében az, hogy vezető szerep betöltésére alkalmasak: úgyszólván, mint igazgatói posztok, egyes döntőbizottságok tagjai vagy politikusi szerepek; erre a sztereotípiára a megkérdezettek több, mint 30%-a adta le a voksát. A válaszadók több mint 7%-a a racionális döntéshozói tulajdonságra és ugyanezen arány az erős döntéshozói tulajdonságra is szavazott, valószínűleg a vezetői tulajdonságok körében.

A megelőző, a családi döntéshozatali kérdésekhez képest érdekesség, de azzal mindenképpen összefüggő, hogy több mint 15% szerint nem férfiúi feladat a gyermeknevelés és a háztartási munka sem, így ők kiesnek nyilvánvalóan a családi döntéshozatal köréből, amúgy teljes mértékben összevágó módon azzal, hogy a családi döntések egy részét hozzák női családtagok is, bár a jellemző a közös döntéshozatal.

A munkahelyek világára vonatkozó első kérdőív kérdésre, miszerint általánosságban úgy látja-e, hogy a munka területén a női egyenlőség megvalósulni látszik, egyértelműen nemleges a többség válasza – mintegy 77%-uk úgy látja, a nők hátrányt élveznek a munka frontján. Hasonlóan látják a válaszadók az oktatási területen is a kérdést; ezen a területen sem valósul meg az USA-ban a nők esélyeinek egyenlősége, legalábbis a válaszadók 71%-os többsége szerint.

Amennyiben alapvetésként fogadjuk el, és miért is ne tennénk, hogy a társadalmat érintő, egyúttal a társadalom több mint felét kitevő nőket érintő kérdésekben, amelyek nőkre is vonatkoznak, szükséges a női szempontok érvényesítése is, és akkor most nem a szociális igazságosság eszményére gondolunk, pusztán praktikus szempontokra céloztunk, máris felmerül a következő kérdés: jobban beépíthetőek-e ezek a bizonyos női szempontok a döntéshozatali folyamatokba, majd végül annak végtermékébe, magába a döntésbe akként, ha a döntéssel érintett társadalmi réteg megfelelően – azaz arányosan – képviselteti magát a döntéshozó testületekben? Nehezen tudom elképzelni, vajon milyen érvek mentén lehetne ezt a premisszát cáfolni.

A közpolitikai döntéshozatal pedig az a terület, amely egyúttal határozza meg az adott társadalmi-közpolitikai keretek között a női jogegyenlőség és esélyegyenlőség súlyát és hozza meg a konkrétan a nőket érintő egyes döntéseket is. Ezért is tulajdonítok jelentőséget annak a kérdésnek a felmérésben, amely arra kérdezett rá, hogy vajon a női szempontok kellő mértékben kerültek-e beépítésre az USA közpolitikai döntéshozatali mechanizmusába, kellő mértékben reprezentálva jelennek-e meg a közpolitikai döntésekben. A válasz szinte megjósolható volt; a válaszadók több mint felét kitevő férfiak szerint sem kellőképpen jelennek meg a női ügyek a közpolitikai döntésekben, miután több mint 78% így látta, ebből 64% csupán hiányolta a női szempontok megjelenését, míg több mint 14% még borúlátóbb volt a női közügyek terén és rendkívüli súlyt adott válaszában az „Erősen nem értek egyet” válasz megjelölésével.

A kormányzati döntéshozatalban a női részvételi arányokat firtató kérdés, amely a törvényhozói és végrehajtói, azaz a politikailag is meghatározott, nem politikasemleges hatalmi ágak terére vonatkozott, egyértelműen azt mutatta, hogy a válaszadók döntő többsége úgy véli – több mint

85%-a, 50%-uk egyértelműen egyetért, a további 35% egyetértő választ adott -, miszerint a nők alulreprezentáltak ezeken a színtereken. Az ellenkező véleményen van ugyan a megkérdezettek több mint 14%-a, de a statisztikai számok tükrében egyértelmű, hogy ezek a válaszadók lehetséges, hogy nem kifejezetten a paritásos képviseletet vették alapul.

A kérdés talán túl általánosnak is tekinthető, hiszen a női szempontok egy igazságügyi rendszerben számolatlan módon kerülhetnek beépítésre, illetve kerülhetnek negligálásra egyaránt, mégis, nem lett volna teljes a kép e hatalmi ág említése nélkül. A komplexitás ellenére a válaszadók hasonlóképpen látták a politikailag semleges területét is az államhatalmi ágak ezen elemének; a válaszok szerint a professzori réteg leginkább úgy látja, hogy az amerikai igazságügyi rendszerben sem igazán kerülnek inkorporálásra, reprezentálásra a női szempontok, a női ügyek; több mint 64% nem ért egyet a kielégítő beépülésével a női szempontoknak ebbe a jogvédelmi ágazatba. Nyilvánvalóan ezzel szoros összefüggésben a bírói hatalmi ágon belüli női alulreprezentáltsággal is a jelentős több mint 85%-os többség kifejezetten egyetértett; a válaszadók fele szignifikáns alulreprezentáltságot lát, míg további több mint 35%-uk „csak” egyetértett az alulreprezentáltság problematikájával.

A következő kérdésre, amely azt firtatta, vajon a női szempontok beépítésre kerülnek-e az Amerikai Egyesült Államok gazdasági rendszerébe, a válaszadók majdnem 70%-os többsége azt a választ adta, hogy az nem történik meg megfelelő mértékben, csupán mintegy 8% gondolta ennek az ellenkezőjét. Majd a következő kérdésre, amely a gazdasági vezetésre vonatkozó női részvételről alkotott véleményre kérdezett rá, teljes összhangban a bevezető általános kérdéssel érkezett a megíjósolható válasz: a szakemberek több mint 78%-a – 42%-uknál több erőteljesen egyetértve az alulreprezentáltsággal, és további 35%-nál több személy csupán egyetértett vele -, látta úgy, hogy kevés női vezető van a magasabb gazdasági vezetésben, a CEO-k és döntéshozó bizottsági tagok között. A válaszadók szerint ugyanez igaz – pontosan ugyanazon arányban egyetértve az alulreprezentáltság jelenlétével – az alacsonyabb szintű döntéshozatali szintjén a gazdasági szférának, amely jelenséggel csupán egy válaszadó nem értett egyet.

Az akadémiai döntéshozatalban a női szempontrendszeri beépülésre és az abban történő részvételre vonatkozó válaszok nagyon értékesnek számítanak olyan jogászprofesszoroktól, akik erről kellő ismeretek alapján adhatnak pontos kivonatot.

Az amerikai jogi karok oktatóinak legnagyobb része ugyan mintegy 43%-a nem értett egyet azzal, hogy a női szempontok megfelelően inkorporálásra kerülnek a döntéshozatali mechanizmusokba a tudomány területein, de jelentős ellenvélemény is megfogalmazódott: több mint 35%-uk úgy látta, hogy a beépülés kellő mértékben megtörtént – érdekesség továbbá, hogy több mint 21%-uk sem nem értett egyet, sem nem formált ellentétes véleményt, semleges nyilatkozatot tett. Hasonló megosztottságot láthatunk a vélemények között a felsőoktatási vezetésre, a kutatói és egy tudományos fórumok döntéshozói testületeiben való részvételre is: az alulreprezentáltsággal majdnem a válaszadók fele értett egyet, ellenkező véleményen pedig a professzorok több mint 42%-a volt.

A kvótaszabályozásra vonatkozó kérdés azonban igencsak érdekesen ellentmondásos eredményre vezetett: azzal a véleménnyel, miszerint ez a szabályozási módszer alkalmas lehetne a két biológiai nem közötti egyenlőtlenségek kiküszöbölésére a közélet, a munkahelyi szféra, az oktatás terén a kívánt arányszám elérésére, nem értett egyet a válaszadók többsége – több mint 75%-a, míg a módszert alkalmasnak találta a csekélynek mondható mintegy 15%.

Az egyet nem értők aránya még inkább változott, amikor a kvótaszabályozás bevezetésének elvi lehetőségét a kormányzati szférára vonatkozóan vetettük fel: csupán egy válaszadó értett egyet a regulációs módszerrel, míg a több mint 85% nem preferálta a módszert, a törvényhozó hatalomban és az akadémiai szférában történő bevezetéssel valószínűsíthetően ugyanaz a személy értett egyet, a további 85%-os ellenvélemény ellenében, és a végrehajtói és bírói hatalmi ágakban azonos módon még ő is csatlakozott az ellenzők táborához, így ők 93%-os többséget mutattak fel ezen a területen.

Melléklet – Szemelvények és részletek egy kérdőíves felmérés adataiból

A női jogegyenlőség jogi vetületeinek vizsgálata tárgyában nem áll a kutató könnyű feladat előtt, amikor a kérdések összeállításához érkezik; amíg a női szerepek társadalmi változásainak kérdéseinél relatíve egyértelmű a kérdések feltevése és a kapott válaszok értékelése, addig a jogi színtereken már számos faktor árnyalja a tényezőket: a szabályozás jogpolitikai céljainak összefüggése az adott állami vezetés kormányzati célkitűzéseivel, a közpolitikai irányvonalak nemzeti és nemzetközi összefüggésinek változója, az adott társadalom általános vélekedésének változó tényezője és annak befolyásolhatósága, a társadalom női csoportjainak érdekérvényesítő mechanizmusai és annak ereje, vagy akár a szabályozás hatékonysága a női esélyegyenlőség valós alakulására.

Mégis mérni kell; nyilvánvalóan elsődlegesen azért, hogy képet kapjunk a jelenkori társadalmi képről és a jogi szabályozásaink hatásmechanizmusairól, de nem utolsó sorban azért is, hogy a jövőbeli kormányzati közpolitikák számára tudományos támpontokkal szolgáljunk. Nem beszélve arról, hogy a témakörben a mérés hiánya általánosan jellemző, abból megállapítható hiány van.

A mérés módszerének megválasztása sem irreleváns, fontos, hogy milyen összetevőket mivel párosítunk. Jelen munka szerzője azt választotta, hogy megkísérli a jogi faktorokat, mint változó, pontosabban változtatandó faktorokat szemlélni és független tényezőként kezelni, míg kifejezetten függő tényezőként tekinteni az adott társadalomban található állapotokra, a nők szociális státuszára, amely faktort elsősorban a nők döntéshozatalban játszott szerepkörére szűkített, így vonatkoztatva egymásra a nők jogi és szociális státuszának tényezőit. Tulajdonképpen ez a tematikai párosítás adja a jelen munkának talán a leginkább újító jelleget: a közpolitikai, a jogi és a szociális szempontok egyesített érvényesítése a vizsgálatban; a női szempontok inkorporálásának vizsgálata a közpolitikai döntéshozatali folyamatokba a fő célkitűzés, annak a vizsgálata, hogy milyen összefüggések találhatóak a női jogegyenlőség érvényesülésének általános állapota, a női szempontok megjelenésének szignifikáns volta a döntéshozatali mechanizmusai és azok eredményeképpen létrejövő döntései, továbbá ezzel szoros összefüggésben a döntéshozó szervezetekben, szervezetekben a női nemet képviselők arányszáma között. Merthogy ezek a faktorok az előbbi sorrendben összefüggő, egymásból következő, majd a harmadik faktor az elsővel összeköthető, és ekként kapjuk meg a három tényező egymásra hatásának ördögi körét.

A kutatás ezen fázisában sor került az Amerikai Egyesült Államok területén egyes empirikus mérések elvégzésére, amelyet reményeink szerint további kutatási fázisok követnek majd: jelen munka szerzőjeként sokéves távlatban szándékozom majd hasonló közegben felmérni a magyar jogi és szociális státusz kérdéseit a női nem vonatkozásában, majd a kutatás fókuszát kiterjeszteni az egyes európai államokra.

A jelen munkában értékelt adatok vonatkozásában az adatfelvétel egy amerikai egyetem jogi karán az amerikai alkotmányértelmezés körében történt kutatási periódusban történt, ezzel az alapkutatással párhuzamosan. A jelen munkában hivatkozott kérdőíves eredmények a szerző fent jelölt alapkutatásával kapcsolatban, annak mintegy kiegészítéseképpen, a kutatás menetében felmerült módon jelentek meg. Ezen okok mentén sem a kérdőív, sem a kapott eredmények elemzése nem kerül ismertetésre jelen munka keretei között, csupán a releváns, a női jogokra, a női jogegyenlőségre is jelentéssel és jelentőséggel bíró részletek. Technikailag a különböző témákat – alkotmányértelmezést és női jogi kérdéseket – tárgyaló kérdőívek külön-külön kerültek kidolgozásra, majd bizonyos szakmai szempontok mentén mégis összevontan kerültek kiküldésre; ugyanis ez teszi lehetővé, hogy az utólagos adatelemzés során az adatok egymásra vonatkoztathatóak legyenek, és ekként értékesebb és érdekesebb eredményekre juthasson az elemző. Az adatfelvétel eredeti célja tehát a fentiek fényénél ugyan az amerikai alkotmányos teóriák, alkotmányértelmezési stratégiák, metodikák, irányzatok voltak, de az alapkutatás része volt a jogegyenlőségi tételre vonatkoztatott alkotmányértelmezés is, és a szűkített fókuszban megjelent a női jogegyenlőségi tézis értelmezési problematikája, továbbá a nők jogi és aszociális státuszának egyes kérdései is.

Tekintettel a téma erősen jogi professzionális jellegére, a kutató egyetértett az amerikai mentorprofesszora álláspontjával, miszerint a kérdőív kitöltésére a jogi fakultáson oktató és kutató, az alkotmányértelmezési gyakorlatban évtizedes gyakorlattal rendelkező jogász professzorok véleménye lesz irányadó egy ilyen kutatás számára, hiszen ha erről a témakörrel megkérdezzük az utca emberének százait, kellő szakmai ismeretanyag és joggyakorlati tapasztalat nélkül félrevezető eredményekre jutunk. Ugyanakkor, ha a szükséges szakértelem rendelkezésre áll, csodálatos eredményeket érhetünk el. Természetesen, ha a kérdőív kitöltése a mintegy félszáz főt számláló jogi kar oktatói-kutatói törzskarára korlátozódik, nem „dicsekedhetünk” a mély merítés előnyeivel, ám a professzionalitás magas fokát élvezhetjük, és ez a szempont itt döntő előnyt jelentett. Megjegyzem, ugyanezen okokból a válaszok kiértékelése során az egyes kérdőívekhez adott egyes szöveges válaszok önmagukban is megérték egy-egy misét.

Az adatfelvétel fenti körülményei között tehát a kérdőív kiküldésre került a fent megjelölt párhuzamos kutatásnak otthont adó kaliforniai Chapman Egyetem Dale E. Fowler jogi karának, a Santa Clara University jogi karának és a University of California Irvine jogi karának oktatói és kutatói számára, amely jogi karok vezetőinek, dékánjainak és dékánhelyetteseinek ezúton is kifejezem szakmai hálámat feltétel nélküli együttműködésükért, támogatásukért.

A kérdőíves felmérés módszere alapvetően talán nem tipikusan ilyen kisebb számú részvétel mellett zajló felmérésekre hívatott életre, de mégis voltak jelen esetben olyan eredmények, amelyek legjobban ezzel a módszerrel nyerhetőek el; ilyen volt a függő és független változók egymásra vonatkoztatása és azok közötti szignifikáns kapcsolat feltárása. A kérdőíves felmérés ilyen típusú alkalmazása ugyanakkor véleményem szerint a legjobb eredményt akkor hozza, ha nem pusztán önmagában, de más módszerekkel is párosítva kerülnek felhasználásra. Jelen munka esetében ez, a kérdőíves felméréssel párosított módszer a mély-interjúk elkészítésének módszere volt. A felmérés válaszainak elemzését még a kutatás külföldi ciklusában megkezdtem, így a mély-interjúkat arra tudtam használni, hogy ahol nem kaptam megfelelő válaszokat a kérdésekre, ott ezt az ismereti hiátust kiegészíthettem, illetve értelmezést kérhettem az egyes részletekhez. Ez a párosítás remek együttműködésben működött.

A felmérés egyes kérdései nagyjában-egészében azokra a témakörökre kérdeztek rá többek között, amelyek a társadalom legfontosabb, avagy a társadalom vezetőinek – tulajdonképpen

az általános vélekedés, továbbá részben általam legfontosabbnak ítélt – döntéshozási eljárásaira, a társadalom vezető döntéshozó testületeire vonatkoztak. A kérdések két típusúak voltak: független tényezőként kértek véleményt egyes státuszokról, tényekről, de tartalmaztak függő tényezőkre vonatkozó állásfoglalás-kéréseket, véleményeket is, és ezeknek, a későbbi adatelemzés során előtűnő eredményeiből várok majd a szakma számra talán szintén érdekesnek tűnő gondolatokat kirajzolódni. A szakmai kíváncsiságom elsősorban tehát az alábbi témaköröket érintette:

- személyes profil felállítása a megkérdezettek köréről:

- nemek aránya a megkérdezettek között,
- korcsoporti megoszlás a megkérdezettek között,
- legmagasabb iskolázottsági szint,
- jogi végzettség megléte;

- a nők jogi státuszára vonatkozó kérdések:

- a női jogegyenlőségre vonatkozó alkotmányos szabályozás elégségsége,
- a női jogegyenlőségre vonatkozó alkotmányos szabályozás értelmezésének kérdései és egyes vitatott vonatkozásai,
- a női jogegyenlőségre vonatkozó nemzetközi szabályozás elégsége,
- a nők elleni diszkrimináció és az alkotmányos szabályozás összefüggései;

- a nők szociális státuszára vonatkozó kérdések:

- a nők társadalmi egyenlőségének elégsége,
- a nők szociális státuszának egyenlősége a családi kötelékeken belül,
- a nők szociális státuszának egyenlősége a munkahelyi körökben,
- a nők szociális státuszának egyenlősége az oktatási területen,
- a gyermekgondozási feladatokat érintően a női és férfi szerepek összevetése a megkérdezettek gyermekkorában,
- a gyermekgondozási feladatokat érintően a női és férfi szerepek összevetése a jelen társadalomban,
- a családi döntéshozatalban való női és férfi szerepek összevetése a megkérdezettek gyermekkorában,
- a családi döntéshozatalban való női és férfi szerepek összevetése a jelen társadalomban;

- a biológiai nemekhez köthető sztereotípiákra vonatkozó kérdések:

- a nőkre vonatkozó, a megkérdezettek szerint a társadalomban élő sztereotipikus elképzelések,
- a férfiakra vonatkozó, a megkérdezettek szerint a társadalomban élő sztereotipikus elképzelések;

- a nők döntéshozatalban való részvételére vonatkozó kérdések:

- a női szempontok érvényesítésének elégsége a közpolitikai döntéshozatali eljárásokban az Amerikai Egyesült Államokban,
- a nők alulreprezentáltságának ténye a politikai döntéshozatal területén – úgyis, mint kormányzati döntéshozó testületek, törvényhozó és végrehajtói hatalmi ágakban,
- a női szempontok érvényesítésének elégsége az igazságügyi hatalmi ágakban és az ehhez a hatalmi ághoz kötődő eljárásokban az Amerikai Egyesült Államokban,
- a nők alulreprezentáltságának ténye az igazságügyi döntéshozatali testületekben az igazságszolgáltatási hatalmi ágakban,
- a női szempontok érvényesítésének elégsége a gazdasági-gazdaságpolitikai döntéshozatali eljárásokban az Amerikai Egyesült Államokban,

- a nők alulreprezentáltságának ténye a gazdasági döntéshozatal területén – úgyis, mint a nők aránya a nagyvállalatok CEO- és döntőbizottsági tagjai és a közép- és kisvállalkozások vezetői között,
 - a női szempontok érvényesítésének elégsége az akadémiai szféra döntéshozatali eljárásaiban az Amerikai Egyesült Államokban,
 - a nők alulreprezentáltságának ténye az akadémiai döntéshozatal területén – úgyis, mint a felsőoktatási vezetők vagy a kutatási központok vezetése területén;
-
- a kvóta-szabályozás hatékonyságára vonatkozó kérdések:
 - általánosságban a döntéshozó szervezetekben,
 - a kormányzati területen,
 - a törvényhozás hatalmi ágában,
 - a végrehajtás hatalmi ágában,
 - az igazságszolgáltatás hatalmi ágában,
 - a gazdasági döntéshozatalban,
 - az akadémiai szféra döntéshozó testületeiben.

Felhasznált irodalom

- Hall, David: Paths to Equality: A Constitutional Theory of Collective Rights. *Harvard Blackletter Journal*, 5. (1988), 32-43.
- McBride, Dorothy E. – Parry, Janine A.: *Women's Rights in the USA – Policy debates and Gender Roles*. New York, Routledge, 2011.

Polgári jogi oktatásunk jelene

*"Félig sem oly fontos az:
mit tanítunk gyermekeinknek,
mint az: hogy tanítjuk.
Amit az iskolában tanultunk,
annak legnagyobb részét elfelejtjük,
de a hatás, melyet egy jó oktatási
rendszer szellemi tehetségeinkre gyakorol,
megmarad." (Eötvös, Napló, 1868.)*

1. Bevezetés

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Karának Civilisztikai Intézete (a továbbiakban: NKE ÁKK CI) a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgáltatás-fejlesztés” című kiemelt projekten belül, a „Corporate governance – köztulajdonban lévő gazdasági társaságok” című Ludovika Kiemelt Műhely (NKE/383-1/2017.) keretében 2016 őszén indította útjára a *Ptk. módszertani workshopokat*, amelyeken a hazai jogi karok polgári és kereskedelmi jogi tanszékeinek/intézeteinek, valamint polgári jogi tantárgyakat oktató más egyetemek érintett szervezeti egységeinek munkatársai vettek részt.

Elképzelésünk és célunk az volt a kezdeményezéssel, hogy a polgári jog oktatásáról készüljön egy mindenki által hozzáférhető, a lehető legpontosabb és legátfogóbb olyan felmérés, amely egyrészt helyzetértékelésül, másrészt jövőbeli kooperációk és fejlesztések kiindulópontjául szolgál majd.

A kutatásban értékelt adatok összegyűjtése több forrásból történt: a workshopokon elhangzottak (jegyzőkönyvek) alapján, az érintett oktatási intézmények honlapján nyilvánosan elérhető információk felhasználásával, továbbá többszörös e-mailes és telefonos egyeztetések során kapott tájékoztatások segítségével. Sajnos a megkeresett partnerektől nem sikerült minden esetben a kért adatokat megkapni (az egyes értékeléseknél és azok ábrázolásánál erre minden esetben utalunk), ahogy az együttműködés sem alakult egyformán a workshopok és az adatszolgáltatások során. Mindazonáltal hálásan köszönjük azon kollégák együttműködését, akik a kért adatok szolgáltatása révén hozzájárultak a kitűzött cél eléréséhez.²

A kutatás több szempontra fókuszált: a tantárgyi struktúrák (a tárgyak elnevezése, tartalma, ütemezése stb.), a számonkérések (ütemezése, módja, szerepe, záróvizsgákra kitekintés stb.), a tehetséggondozás (aktív TDK, PhD-hallgatók témavezetése, hallgatók tutorálása szakdolgozat

¹ A cikk másodközlés. Eredeti megjelenés helye: Polgári Jog, (2019), 1–2. 55-68. A tanulmány 2019-ben jelent meg az *Opuscula Civiliában*.

²Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke, Károli Gáspár Református Egyetem Jog- és Jogiudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogiudományi Kar Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszéke, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogiudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogiudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézete, Debreceni Egyetem Állam- és Jogiudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke, Miskolci Egyetem Állam- és Jogiudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézete, Budapesti Műszaki Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Üzleti Jogi Tanszéke.

és más formák keretében stb.) és az oktatói állománnyal kapcsolatos információk (státusz, tudományos fokozat, életkor, kutatási témák stb.) adták a vizsgálati szempontokat.

Az analízisből nyert összesítő kép és részletes helyzetelemzés számos kezdeményezés gyökere és kiaknázandó lehetőségek alapja lehet:

- több intézményt bevonó, közös kutatási projektek elindítására,
- közös tananyag és oktatási segédanyag megalkotására,
- közös képzések kialakítására,
- kreditelismerések és hallgatók átvételének megkönnyítésére,
- közös TDK programok szervezésére,
- az OTDK polgári jogi szekcióinak pontosabb elnevezésbeli és tartalmi kialakítására,
- az egyes karok diplomái piaci értéke meghatározásának elősegítésére,
- egymás szakmai tevékenységének pontosabb megismerésére nyújt az elkészült anyag támpontokat.

Bízom benne, hogy az alábbi tanulmány nem a hamvába holt kezdeményezések és a feleslegesen elvégzett munka mementója lesz, hanem a szerzők és a kutatóműhely többi tagja szándéka szerinti első lépés a polgári jog oktatásának transzparenssebbé, kooperatívabbá és színvonalasabbá tétele rögzös útján.³

A kutatás és az adatkérés lezárásának időpontja: 2018. november 13.

2. Oktatási profil

2.1. A polgári jogi tárgyak megnevezése

Az összegyűjtött adatok, tapasztalatok összegzésére többféle szempont szerint került sor: az első vizsgálat tárgya az volt, hogy a Polgári Törvénykönyvet érintő kurzusok milyen elnevezéssel találhatók meg az egyes karokon, és az adott név alatt mit értenek. Előljáróban megjegyzendő, hogy alapvetően a teljes polgári jogi anyag a kurzusok része, az intenzitás mértékében vannak különbségek. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) államtudományi osztatlan mesterképzése ettől eltér, ugyanis a családjog és az öröklési jog nem képezi a kurzusok anyagát. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) képzésein nincsen külön nevesített kereskedelmi jogi tárgy, míg a Debreceni Egyetem (DE), a Károli Gáspár Református Egyetem (KRE), a Miskolci Egyetem (ME), a Pécsi Tudományegyetem (PTE) és az Széchenyi István Egyetem (SZE) jogi karain ezek megtalálhatóak: a PTE-n a tárgy Gazdasági és kereskedelmi jog elnevezés alatt kerül hirdetésre, míg a többi karon Kereskedelmi jog a megnevezés. A DE-n és a PTE-n a kereskedelmi jog mellett négy féléven át oktatják a polgári jogot, utóbbi helyen ezt külön tárgyként kiegészíti a családjog. Az ME és a KRE jogi karán a kereskedelmi jog mellett öt féléven át van polgári jog, különbség a két kar között, hogy az ME-n Polgári jog V.-ként, de önállóan van családjog, míg a KRE-n az az öröklési joggal van párosítva. Az ELTE és a PPKE jogi karán a külön nevesített kereskedelmi jog hiánya miatt a polgári jog hét féléves. Az ELTE oktatási struktúrája sajátos abban, hogy az országban egyedül itt kezdődik a polgári jog oktatása a jogászképzés első tanévében, a második félévben. A Szegedi Tudományegyetem (SZTE) vonatkozásában öt féléven át hallgatható a polgári jogi stúdium, szintén önálló a Családjog, és az SZE képzéséhez hasonlóan önállóan nevesített a Társasági jog, ennek kapcsán azonban a két kar között különbség is felfedezhető: az SZE-n a szövetkezeti joggal egy félévben van társasági jog, míg az SZTE-n az általános, a magánjogi és az üzleti jogi modulon két félévben, a büntetőjogi és

³A bevezető gondolatokat írta Papp Tekla, az NKE ÁKK CI intézetvezető egyetemi tanára.

nemzetközi modult választó hallgatóknak egy féléven át. Mindkét karon van külön, további szerződésekkel foglalkozó tárgy: az Atipikus szerződések kurzust az SZTE-n a Társasági joghoz hasonlóan ugyancsak az általános, a magánjogi és az üzleti jogi modult választó hallgatóknak kell teljesíteniük. Az SZE-n a Kereskedelmi jog nevű tantárgy kereteiben Ptk.-beli és Ptk.-n kívül szerződésekkel, valamint versenyjoggal ismerkednek meg a képzésben résztvevők. Az NKE-n a jogászképzésekhez képest használt polgári jog és kereskedelmi jog nevek helyett az első négy félév átfogó elnevezése Civilisztika I–IV., ezeket követi a Versenyjog és a közbeszerzések joga, valamint az Állami vagyongazdálkodás joga.

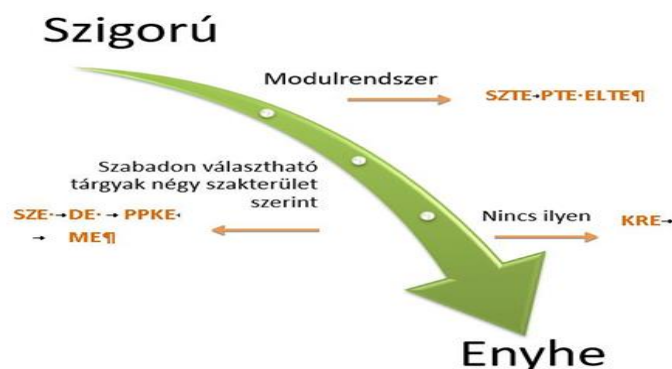
	PJ	Ker. jog	ZV
DE	4	2	I
ELTE	7	nincs	I
KRE	5	2	I
ME	5	2	I+I
NKE	"6"	nincs	nincs
PPKE	7	nincs	I
PTE	4+CsJ	2	I
SZE	6	nincs	I
SZTE	5+CsJ	Külön nincs nevesítve	I

1. táblázat. Forrás: saját szerkesztés (Dúl János)

2.2. Szakosodás

A szakosodás a polgári jogi oktatásban azt a célt szolgálja, hogy a hallgatók valamely jogterületen elmélyült ismereteket szerezzenek, lehetőségük nyíljon a specializációra, biztosítva ezáltal a munkaerőpiacon való könnyebb boldogulást.

A szakosodás alapvetően két módszer szerint zajlik ma hazánkban. Az egyik módszer az ún. modulrendszer, amely során a hallgatónak a harmadik év végén választania kell egy szakterületet, majd a következő félévekben a szakterülethez tartozó tárgyak lesznek túlsúlyban a jogi oktatásban. A másik módszer a szabadon választható tárgyak rendszere, amely a hallgatók által választandó tárgyakat szakterületek szerint kategorizálja, és a hallgató maga választja ki a tárgyfelvétel során félévről félévre, hogy mely szakterületben szeretne jobban elmélyedni. Mindkét megoldás alkalmazásra kerül a jogi képzésben, intézményenként lebontva ez az alábbi ábrán látható.



1. ábra: A modulrendszer és a szabadon választható tárgyak rendszere
Forrás: saját szerkesztés (Nagy Barna Krisztina)

A két megoldás között a szembetűnő különbség az, hogy míg a modulrendszer nem átjárható, a hallgató egy szakterület joganyagában mélyül el, addig a szabadon választható tárgyak módszerében a hallgató lehetőséget kap érdeklődési körének kibontakoztatására, és több jogterületet érintő speciális ismeretanyagra tehet szert. A modulrendszer végigvezeti a hallgatót az általa választott úton, a választható tárgyak rendszere viszont nagyobb mozgásteret és önállóságot biztosít a hallgatók számára azzal kapcsolatban, hogy milyen irányban és témakörben kívánják tudásukat elmélyíteni.

2.3. A tantárgyak téma szerinti felosztása

A tantárgyak elnevezése az 1.1. pontban bemutatott struktúrájához viszonyítva már csak a konkrét tantárgyak sorrendje mutat nagyobb diverzitást, hasonlóságok csak nyomokban fedezhetőek fel. E kérdés jelentősége a tantárgyi kreditátvitelnél, az egységes diplomatartalomnál és az oktatási színvonalnál ragadható meg. Célként került megfogalmazásra a polgári jogi tárgyak struktúrájának felvázolása a jogász- és ÁTMA képzés öt évére szétbontva, egy táblázatban feltüntetve a tárgyak neveit, azok rövid tartalmát, az óraszámot, valamint a számonkérés módját (lásd 1. számú melléklet). Az általános részi tanokat a természetes személyek joga követi egy félévben minden karon, további általános jellemvonás, hogy a felelősségtan a kötelmi jog általános részével kerül egy félévben leadásra, ez alól kivétel az ME, ahol a kötelmi jog különös részével, és az NKE, ahol a dologi joggal. A DE-n és a PPKE-n a dologi joggal együtt egy félévben a családjog, az ME-n az öröklési joggal, a PTE-n a dologi jog a többi karhoz viszonyítva „elcsúsztatva”, a képzés hatodik félévében van. A szellemi alkotások joga a tematikában: az ELTE-n, SZE-n és SZTE-n önálló félévben szerepel, míg a PPKE-n az öröklési joggal párba állítva, a DE-n e jogterület alapjainak bemutatása a dologi jog és családjog mellett van, további ismereteket külön felvehető, szabadon választható tárgy keretei között szerezhetnek a joghallgatók, az NKE-n az általános rész, természetes személyek és jogi személyek jogával egy félévben. Mindezeknél igaz az, hogy a polgári jogi tanulmányok végéhez a közeledve, a 6–7. félévben van ez a stúdium. Többé-kevésbé általános vonás az is a karok között, hogy a gazdasági társaságokra irányadó joggal szintén a magánjogi tárgyak egyike foglalkozik, egyes helyeken polgári jog, máshol kereskedelmi jog megjelölés alatt, az NKE-n a Civilisztika IV. elnevezéssel ismerkednek meg e jogterülettel. Jellemző továbbá a záróvizsgára történő felkészítés szervezett formában, a DE-n és az ME-n kifejezetten a polgári jog részét képezi (Polgári jog V. és Polgári jog VI.), de ez jelen van más karokon is (ELTE, KRE, PPKE, PTE, SZE). Az előadások és a gyakorlatok/szemináriumok heti óraszámai is különböznek az egyes karokon. Karonkénti összehasonlítása azonban azért elemezhető kevésbé, mivel az egyes jogterületekre jutó óraszám is különböző egy karon belül, az egyedüli általános jelleg az, hogy a gyakorlatokra/szemináriumokra heti 1–2 órát szánnak.

2.4. A tantárgyak vizsgáira való felkészülést elősegítő kötelező tananyag

A felkészüléshez tananyagként megjelölt munkákban azonosságok és különbségek is megjelennek: alapvetően mindenhol meg vannak jelölve a Ptk. releváns rendelkezései, az előadáson elhangzott anyagok, valamint a tanszék/intézet által kiadott oktatási segédanyagok, ajánlott vizsgaanyagként vannak kijelölve a Ptk.-hoz írt kommentárok. Feltérképeztük, hogy a Polgári Törvénykönyvhöz kapcsolódóan milyen jegyzetek jelentek meg, a 2.5. pontban kifejtett kutatási területekhez illeszkedően intézményközi kooperáció jegyzetírásra mennyiben valósulhat meg. Elemzés tárgya volt az is, hogy egy kar milyen szinten látja el a kari oktatók által írt tananyagokkal a hallgatókat. A szervezeti egység munkatársai által írt saját jegyzet

tekintetében a KRE és az ME teljesen lefedi a polgári jogi anyagot, egyes tárgyaknál közösen megírt jegyzettel; az ELTE és az NKE elkezdte az oktatott tárgyaknak saját jegyzettel való teljes ellátását. A PTE a kettő között helyezkedik el ebből a szempontból: az oktatók által írt saját jegyzetek mellett más jogi kari szerzőktől átvett munkák kerültek kötelező irodalomként meghatározásra, de vannak speciális területek, amelyek máshol kevésbé hangsúlyosak, azokra saját irodalom van (ilyen terület a *corporate governance*). A DE, az SZE és a PPKE saját és más egyetemi karok jegyzeteit használja vegyesen, ezek között több saját könyvvel vesz részt az oktatásban. A Ptk.-t, illetve az arra épülő, azt feldolgozó tantárgyakhoz az SZTE alapvetően más jogi karok jegyzeteit használja, a kódex egyes részeit külön tárgyaló előadások (Családi jog, Társasági jog) tekintetében saját jegyzetük van. A legtöbb kar alapvetően saját készítésű jegyzetekkel kívánja ellátni a hallgatóit, azonban különösen a miskolci oktatók általános részt és személyek jogát magában foglaló, valamint a Vékás Lajos által írt „Szerződési jog – Általános rész” és a „Magyar Polgári Jog – Öröklési jog” című tankönyvet több kar is felhasználja. További átfedések tapasztalhatók a kereskedelmi jogi tárgyaknál a KRE és ME között, tekintettel a közösen megírt jegyzetekre.

2.5. A hallgatói tudás mérése

2.5.1. A hallgatói tudás mérése a polgári jog oktatásához kapcsolódó egyes tantárgyak vonatkozásában

A számonkérés módjában és ütemezésében félévente is jelentős eltérések figyelhetők meg: nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a jogi karok a polgári jognál az írásbeli vagy a szóbeli vizsgáztatást preferálják, annak mixtúrája, írásbeli beugró szóbeli folytatással is előfordul (lásd a KRE-n), valamint teljes mértékben írásbeli vizsgáztatás (például az ELTE-n) is. Szóbeli vizsga van a DE-n, a PTE-n, és az SZTE-n írásbeli és szóbeli formában is van vizsgáztatás. A gyakorlatok elbírálása is diverzifikált: az NKE vonatkozásában minden gyakorlati órán van zárthelyi dolgozat, a sikeres teljesítéséhez minimum 60%-os féléves teljesítmény kell. A gyakorlati érdemjegy egyik karon sem számít bele a vizsgajegybe. Az SZTE-n a gyakorlatokra önálló jegyet kapnak, míg például a DE-n a gyakorlaton ugyan írnak zárthelyi dolgozatokat a diákok, azok eredményessége a gyakorlat aláírását alapozza meg, ami a kollokviumi vizsgára bocsátás feltétele, ugyanez vonatkozik az ELTE-re, a KRE-re, az NKE-re, a PPKE-re, a PTE-re és a SZE-re. Általános tapasztalat, miszerint a hallgatói vizsgára való felkészülést előmozdítja a kellő számú jegyzet és a nagyobb mértékű gyakorlati óraszám, amely elősegíti a polgári jogot oktató egység színvonalának további növekedését.

2.5.2. Záróvizsga

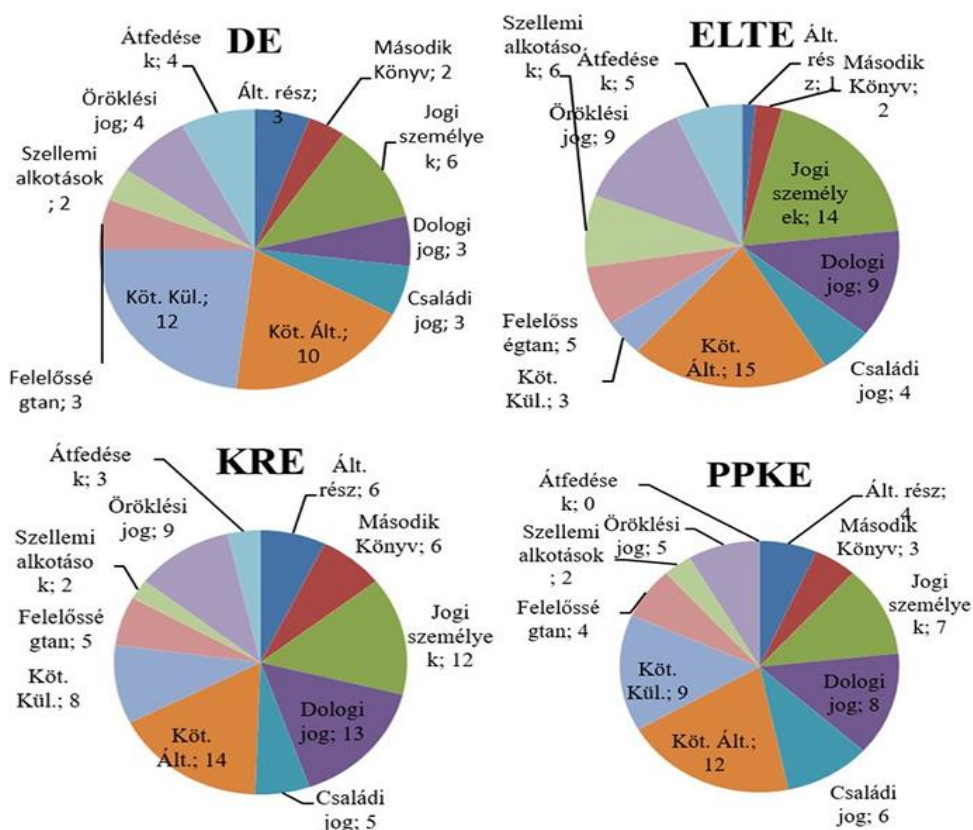
A záróvizsgatételek felosztásában eltérések tapasztalhatók: az összes tétel tartalmát tekintve egyezés van, különbség az egy tétel kereteiben megválaszolendő kérdésekben és az egy hallgató által húzandó tételszámban van. Ezek alátámasztásául például a DE-en komplexebb tételek vannak (összesen ötvenkét tétel, ebből a hallgatóknak kettőt kell húzniuk); a legtöbb tétel a PTE-n van (összesen százöt tétel). A záróvizsgatételek ilyen mértékben történő eltérése alapján az egyes karok által kiadott diplomák tartalma nem fogja teljes mértékben fedni egymást.

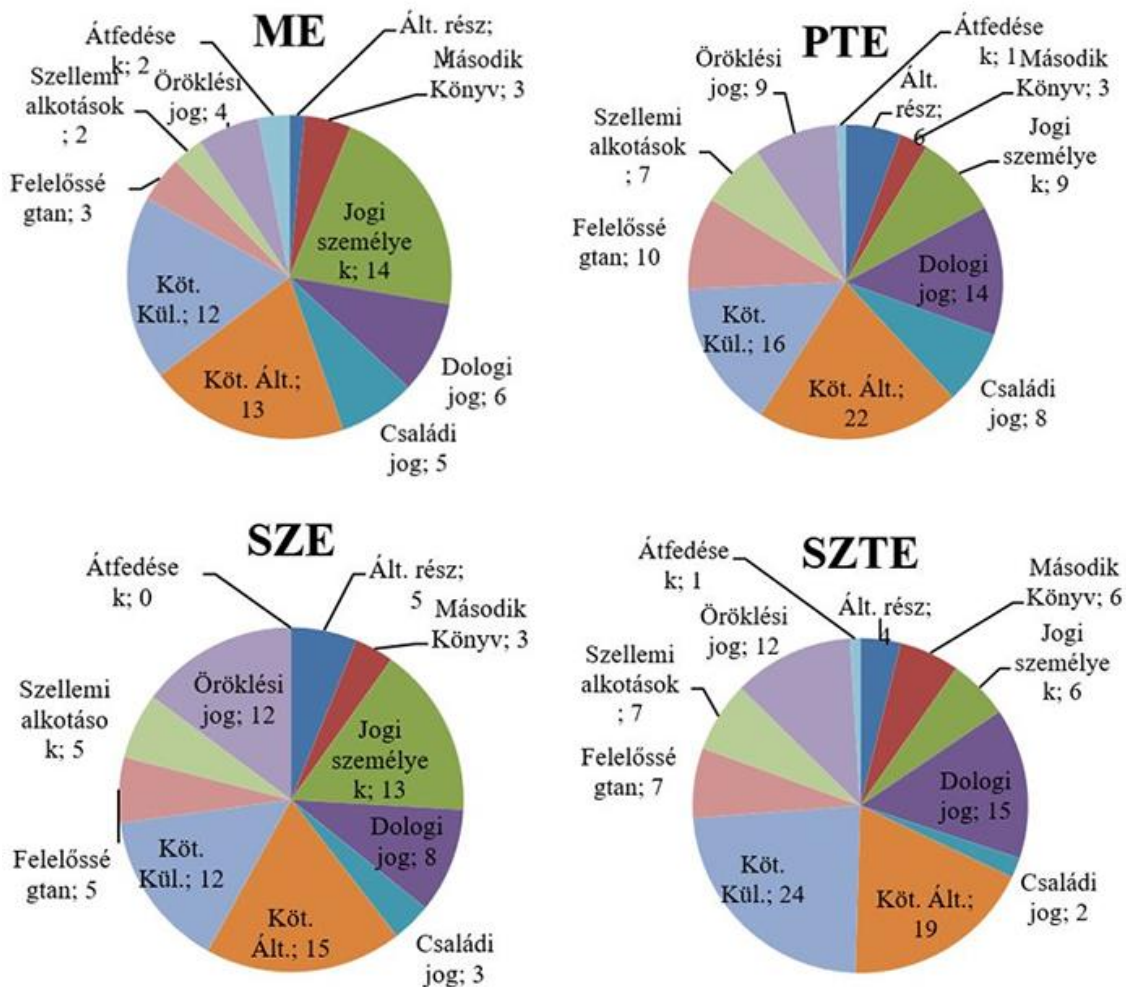
A záróvizsgára vonatkozó elemzés szempontjai az alábbiak voltak: a tételeket egyesével, témájukat tekintve általános részre, Második Könyvre, jogi személyek jogára, dologi jogra, családi jogra, kötelmi általános részre, kötelmi különös részre, felelősségtanra, szellemi alkotások jogára, öröklési jogra és átfedésekre osztottuk. Az átfedés alatt azt kell érteni, miszerint egy szám alatt megtalálható tételben a felsorolt kategóriák több elemébe tartozó

szabályanyag kerül megkérdésre. A felelősségtan alatt csak a deliktuális felelősségre irányuló joganyag lett beosztva, a kontraktuális felelősség a kötelmi általános részben van számon tartva a szerződések közös szabályaival és az értékpapírhozra vonatkozó egyes kérdésekkel együtt; a kötelmi különös részbe lettek sorolva a Ptk.-ban részben vagy egyáltalán nem szabályozott atipikus szerződések. A táblázat további oszlopai azt tartalmazzák, hogy jogszabálybeli megjelenésüket illetően a tételek lényegét magában foglaló elemek teljes mértékben a Polgári Törvénykönyvön kívül lettek szabályozva (ez a vonás leginkább a szellemi alkotások jogára kérdező tételekre jellemző), továbbá a tétel egy része Ptk.-beli, míg másik része azon kívüli jogszabályban van (szemléltetésképpen: az egyik tétel a gazdasági társaságok alapítása és megszűnése mellett a végelszámolást is tartalmazza). Az NKE-n a polgári jog nem záróvizsgatantárgy, ezért a táblázatban nem került feltüntetésre.

	Ált. rész	Más. Könyv	Jogi sz.	Dologi jog	Család-jog	Köt. Ált.	Köt. Kül.	Fel. tan	Szell. alk.	Ör. jog	Átfedések	Össz.	Alapvetően nem Ptk.	Ptk. is, nem is
DE	3	2	6	3	3	10	12	3	2	4	4	52	3	5
ELTE	1	2	14	9	4	15	3	5	6	9	5	73	6	2
KRE	6	6	12	13	5	14	8	5	2	9	3	83	6	5
ME	1	3	14	6	5	13	12	3	2	4	2	65	7	6
PPKE	4	3	7	8	6	12	9	4	2	5	0	60	3	0
PTE	6	3	9	14	8	22	16	10	7	9	1	105	8	1
SZE	5	3	13	8	3	15	12	5	5	12	0	81	5	0
SZTE	4	6	6	15	2	19	24	7	7	12	1	103	7	0

2. táblázat. Forrás: saját szerkesztés (Dúl János)





2. ábra: Záróvizsgára vonatkozó elemzés az egyes intézményekben
 Forrás: saját szerkesztés (Dúl János)

Mindezekből az adatokból kitűnik, hogy a polgári jogi záróvizsgák nem egységesek, holott a tételek tartalmi áttekintése során látható, hogy azok jelentős részben megegyeznek egymással. Célszerű lehet a standardizálás, hogy ilyen módon is, avagy részben ennek segítségével megvalósulhasson a jogi diplomák egyenértékűsége.

2.5.3. Szakdolgozatok

A szakdolgozatok képezik az egyik lenyomatát mindannak, amit a hallgató a kiválasztott szakon elsajátított, ezért fontos, hogy ezek minősége megfeleljen az egyetem által támasztott kívánalmaknak és követelményeknek. Ennek egyik megfelelő eszköze az oktató által fogadható hallgatók létszámának korlátozása, amivel a témavezető is könnyebben tervezheti munkarendjét. A kötelező konzultációk tekintetében nem az az elsődleges szempont, mennyi alkalmat határozunk meg, hanem az, hogy a megbeszélések minősége hozzájáruljon a szakdolgozat színvonalának az emeléséhez is.

Az oktatók által meghatározott legtöbb választható témakör a DE-n (83) és az ME-n (80) van. Mindkét egyetemre igaz, hogy e témáknak több mint harmada a kötelmi jogba osztható, míg a PPKE-n az alkotmányjogi elemeket is magában foglaló személyek joga körébe tartozó választható témakörök aránya az összes polgári jogi témához képest szintén meghaladja azok

harmadát. Általános jellemvonás, miszerint a legkevesebb témakör általános részből és dologi jogból kerül meghirdetésre, ugyanakkor vannak olyan karok, ahol nincsen hivatalosan meghirdetve témakör családjogból, felelősségtanból, öröklési jogból és szellemi alkotások jogából. Egy adott jogterület tekintetében szintén magas a választható témák száma a szellemi alkotások jogából a többi karhoz viszonyítva a DE-n (11 téma a 83-ból) és a PPKE-n (14 téma a 69-ből). Mindezekhez hozzá kell tenni, hogy több kar kifejezetten felhívja a figyelmet az oktatóval történt egyeztetés alapján szabad témakör választására a meghirdetett témák mellett, például DE, ME, PPKE, SZTE. Külön nincs meghirdetve szakdolgozati téma, azt a hallgató egyedileg tárgyalja meg az oktatóval az ELTE-n és a PTE-n. Az NKE szakdolgozati témaköreinek körülbelül fele a magánjogi kérdéseket fessegeti közjogi szemüveggel. A szakdolgozatok tartalmi minőségbiztosításának fontos eleme az, hogy egy félévben egy oktató hány hallgató szakdolgozatának témavezetője lehet annak érdekében, hogy az oktató a kapacitásait megfelelő időráfordítással együtt hatékonyan használja fel, valamint elő van-e írva külön kurzus és meghatározott mennyiségű személyes konzultáció. Ezekre vonatkozóan az alábbi információk állnak rendelkezésre: a DE-n egy konzulensnek összesen tizenkét hallgatója lehet, legalább három konzultációt kell tartania. A KRE-n nincs előírva, hány hallgatót fogadhat az oktató, de legalább öt személyes megbeszélésre sort kell kerítenie. Az ME-n öt nappali és öt levelező hallgatót fogadhat az oktató legalább öt alkalommal, míg az NKE-n egy témavezető tizenkét hallgató szakdolgozatába segíthet legalább három alkalommal; a PPKE-n pedig minimum három konzultáció igazolása szükséges, egy konzulensnek félévenként összesen legfeljebb hét (kivételesen indokolt esetben további három) hallgatója lehet. A PTE-n minimum két konzultáció szükséges, viszont nincs meghatározva, hogy egy oktató hány hallgató témavezetője lehet. Az SZE-n legfeljebb három nappali és három levelező tagozatos hallgatót fogadhat egy oktató, nincs kötelező konzultáció, hanem az oktató és a hallgató belátása alapján személyesen és elektronikusan valósíthatják meg az egyeztetéseket. Az SZTE-n sincs meghatározott limit, ténylegesen a Neptun rendszerben egy oktatónál tizenöt hely kerül meghirdetésre, ugyanakkor elő van írva legalább három konzultáció. Az ELTE tekintetében ilyen jellegű információ nem áll rendelkezésre.

2.6. A közgazdasági képzések

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen (BME), a Budapesti Corvinus Egyetemen (BCE) és a Neumann János Egyetemen (NJE) is oktatnak a Polgári Törvénykönyvhöz illeszkedő tantárgyakat, amelyeket az NKE közigazgatás-szervező BA képzésen lévő Civilisztika I–II. BA tárgyakkal hasonlítunk össze, ennek indoka a képzések sajátosságait figyelembe vevő tankönyvek megalkotása. Ezek áttekintését adja a következő táblázat.

Szempont	BME	BCE	NJE	NKE
Tantárgy	Üzleti jog I–II. (benne: dologi jog, társasági jog, cégjog, versenyjog, fogyasztóvédelmi jog, szellemi tulajdonjog, szerződési jog)	Jog (kötelmi jog általános rész, jogi személyek); Kereskedelmi jog (szellemi alkotások joga, egyes ker. szerződések)	Üzleti jog I–II. (gazdasági státuszjog; kötelmi jog, a gazdasági élet szerződéses kapcsolatai); a menedzserek jogi felelőssége	Civilisztika I–II. (teljes polgári jog)
Kötelező irodalom	Sárközy Tamás (szerk.): Üzleti jog + saját belső jegyzet	Sáriné Simkó Ágnes (szerk.): Üzleti jog. A szerződésekről és a gazdasági társaságokról gazdasági szakembereknek	n. a.	Török Gábor (szerk.): Polgári jogunk alapvonásai
Óraszám	2	2+2	n. a.	Heti 2 óra
A számonkérés módja	Írásbeli (teszt)	Írásbeli (teszt)	n. a.	Szóbeli (N), írásbeli (L)
Egyéb polgári jogi jellegű tárgyak, megjegyzések	Más karokon az adott kar profiljához illesztett súlyozású választható tantárgyak; Projektfeladat (3 félév – esetleg TDK-dolgozat)	Civilisztikai szabadon választható tárgyak	Felmenő rendszerben fognak felépülni.	A közhatalmi kárfelelősség; Az egészségügyi jog alapjai

3. táblázat. Forrás: saját szerkesztés (Dúl János)

Elegendő adat hiányában az e karokon lévő MA képzések ugyanilyen szempontból történő összehasonlítására nem került sor.

3. Tudományos profil

3.1. Tudományos Diákköri Konferencia – Tehetséggondozás, tutorálás

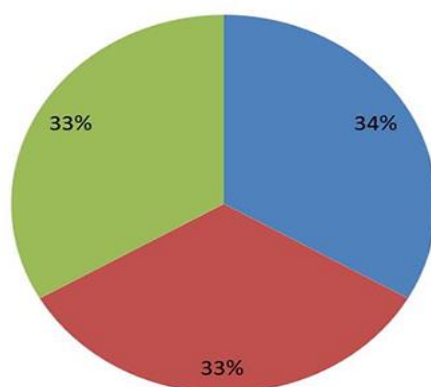
A tudományos diákköri tevékenység a hazai felsőoktatásban a tehetséggondozás, a felsőoktatási tudományos utánpótlás, valamint a tanár-diák bensőséges szakmai és emberi együttműködésnek a legfontosabb és legjelentősebb formája. A Tudományos Diákköri Konferencia (TDK) lehetőséget biztosít arra, hogy felvegyük a kapcsolatot olyan hallgatókkal, akik a polgári jog iránt érdeklődnek, affinitást éreznek magukban kutatómunka végzésére, és a későbbiekben akár doktori tanulmányokat folytatnának, majd az oktatási tevékenység aktív részeseivé válnának. A workshop tanúsága szerint valamilyen formában minden karon eléri az oktató kollégák az érdeklődő hallgatókat. A TDK működtetése körében alapvetően két nagy metódus különböztethető meg:

- a kar által vezetett és szervezett TDK, valamint
- a szervezeti egységek mellett működő és a szervezeti egységhez tartozó kollégák és az általuk választott hallgatók által működtetett műhelyek.

- A TDK keretében folyó műhelymunka hármas csoportba osztva vizsgálható:
- működnek olyan TDK-k, amelyek igen aktívak a programok szervezését és a hallgatók aktivizálását illetően, és ezen tevékenységükről a diákkör honlapján be is számolnak,
 - van, ahol a műhelymunka kevésbé szervezett, és nem párosul hozzá olyan magas publicitás, mint az előző csoportba sorolható műhelyek esetén, valamint
 - vannak olyan TDK-k is, amelyek működéséről nem rendelkezünk konkrét információkkal.

Tudományos Diákkörök

- van és aktív, működő honlappal: ME PJ, SZTE CTI, PPKE PJT, BCE GTK, NKE CI
- van és aktív, de nincs működő honlap: KRE PJT, DE PJT, ME KJT, PTE JT, SZE
- nincs információnk: NJE, BME, ELTE ÁJK, KRE KJT, PTE GKT



3. ábra: Tudományos Diákkörök

Forrás: saját szerkesztés (Nagy Barna Krisztina)

Azon diákkörök esetében, amelyek egy szervezeti egység mellett kerülnek megszervezésre, tanszékvezetői/intézetvezetői felügyelettel működnek, a műhelymunka szervezéséért és lebonyolításáért az oktatói titkár mint a szervezeti egység oktató tagja és a tanszék/intézet által választott hallgatói titkár gondoskodik. Ez utóbbi személye gyakran a szervezeti egységhez tartozó demonstrátor. Valamennyi diákkör alapvető rendeltetése, hogy intézményi kari konferencia keretében kiválassza azokat a hallgatókat, akik teljesítményük alapján érdemesek arra, hogy az Intézményi, valamint az Országos Tudományos Diákköri Konferencián megmérettessék magukat. Ezen túl a diákkör fontos szerepet tölt be tagjainak önképzésében, ezért valamennyi szervezeti egység törekszik arra, hogy meghívott előadók, oktatók, gyakorló jogászok tudományos előadásai révén, intézménylátogatások és tanulmányi kirándulások keretében hallgató tagjai látókörét és ismereteit széles körben bővítse.

Érdemes fontolóra venni az egyes TDK-k közötti kooperáció lehetőségét közös programok szervezése, avagy közös kutatási projektek lebonyolítása érdekében, másrészt az együttműködés lehetősége a fiatalok (esetleg leendő oktatók, kutatók) számára utat nyithat baráti, és a jövőjüket megalapozó szakmai kapcsolatok kiépítésére.

3.2. A PhD-hallgatók helyzetének értékelése

A jogi diploma megszerzését követően elvégezhető posztgraduális képzések közül kiemelkednek a doktori tanulmányok, amelyek sikeres abszolválását és a doktori fokozat megszerzését követően az egyetemi oktatók és az akadémiai tudósok utánpótlása válik biztosítottá. Ennek ténye indukálta, hogy a Kutatóműhely által folytatott workshop sorozatok

és az azokból származó eredmények világossá tegyék számunkra, hogyan alakul ma a polgári jog oktatóinak utánpótlása. A PhD-hallgatók helyzetének értékelése során az alapvető forrást az egyes workshopokon elhangzottakon túl a záró módszertani workshopról és az adatbekérésből származó, valamint az egyes szervezeti egységek honlapján szereplő adatok képezték. Ezek alapján a vizsgált témakörben a következőket állapíthatjuk meg.

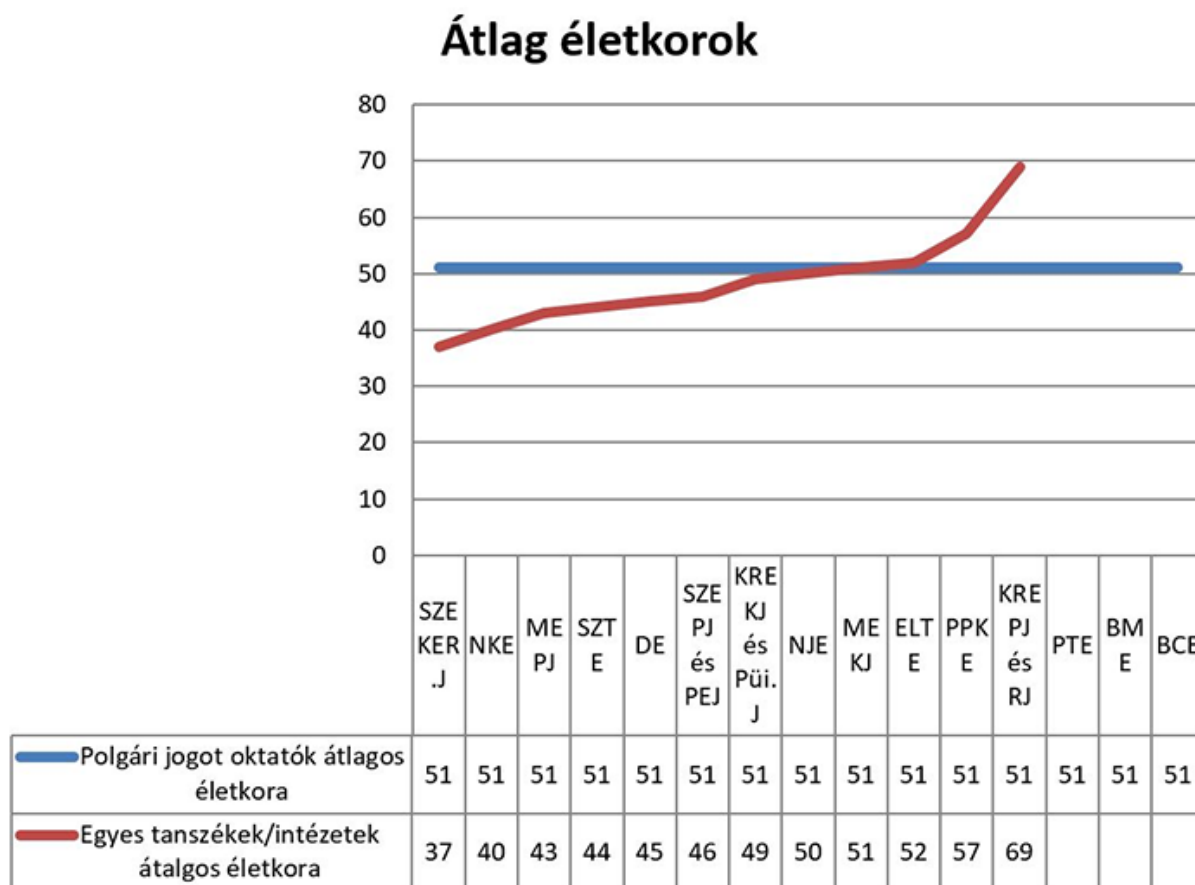
Intézmény	PhD-hallgatók	Életkor
ELTE	2 hallgató	n.a.
PPKE	n.a.	n.a.
KRE Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék	3 hallgató	
KRE Kereskedelmi Jogi és Pénzügyi Jogi Tanszék	n.a.	n.a.
SZTE	Nappali tagozat: 2 hallgató Levelező tagozat: 14 hallgató	n.a.
SZE Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék	3 hallgató	n.a.
SZE Kereskedelmi, Agrár- és Munkajogi Tanszék	n.a.	n.a.
PTE Polgári Jogi Tanszék	5 hallgató	n.a.
PTE Gazdasági és Kereskedelmi Jogi Tanszék	n.a.	n.a.
DE Polgári Jogi Tanszék	3 hallgató	35 47 28
ME Polgári Jogi Tanszék	5 hallgató	n.a. 25 28 29 30
ME Kereskedelmi Jogi Tanszék	2 hallgató	25 37
BCE Gazdasági Jogi Tanszék	n.a.	n.a.
BME Üzleti Jogi Tanszék	n.a.	n.a.
NJE Közgazdaságtan és Jogi Tanszék	n.a.	n.a.
NKE Civilisztikai Intézet	2 hallgató	25 28

4. táblázat. Forrás: saját szerkesztés (Nagy Barna Krisztina)

A szolgáltatott adatokból nem derül ki, kik azok a hallgatók, akik esetleg doktori tanulmányaik folytatása alatt egyetemi tanársegédi státuszt szereztek (az előmenetel tekintetében hol tartanak), és kik azok, akik nem. Ez azért fontos tényező, mert ez alapján tudjuk megítélni, ki az a hallgató, aki a polgári jogi oktatásban biztos utánpótlást jelent azáltal, hogy státusszal rendelkezik.

3.3. A polgári jogi oktatásban résztvevők korfája – utánpótlás

A Kutatóműhely célja a korfa felállításával annak megvizsgálása volt, hogy egy átfogó képet kapjunk arról, milyen átlagos életkorú szervezeti egységek vesznek részt a polgári jogi oktatásban.

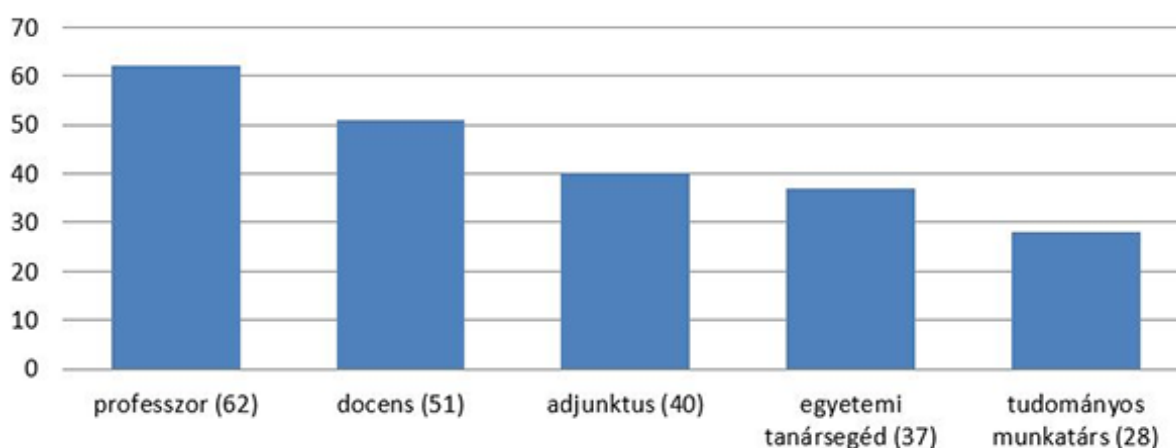


4. ábra: Átlag életkorok

Forrás: saját szerkesztés (Nagy Barna Krisztina)

A táblázatban és az ábrán szereplő számok nem teljesen pontosak, ugyanis nem áll rendelkezésünkre minden oktató kolléga pontos életkorára vagy egy-egy szervezeti egység átlagos életkorára vonatkozó információ, azonban az ismert adatok elegendőek ahhoz, hogy egy hozzávetőleges eredményt produkáljunk. A polgári jogot oktatók átlagos életkora – ha valamennyi oktatói státuszban tevékenykedő ismert életkorát átlagoljuk – 51 év. Eszerint a legifjabb szervezeti egység az SZE Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának Kereskedelmi, Agrár- és Munkajogi Tanszéke a maga 37 éves átlagos életkorával, a sort pedig a KRE Polgári Jogi és Római Jogi Tanszéke zárja 69 évvel. A fenti ábra azt szemlélteti, miszerint a polgári jogi oktatás zavartalan végzése és az oktató kollégák eredményes utánpótlása érdekében elemi fontosságúnak mutatkozik a fiatal oktatók (PhD-fokozat megszerzése közben vagy közvetlenül utána) megnyerése, az oktatást érintő megfelelő személyi állomány fenntartása érdekében pedig megtartásuk. Ennek lehetőségéről és jelenlegi állapotáról az előző pontban, a PhD-hallgatók helyzetének értékelése körében kívántunk érdemi következtetéseket levonni, ám az adatok ily mértékű hiányos volta ezt nem tette lehetővé.

3.4. Az oktatói életpálya



5. ábra: Az egyes tudományos fokozattal rendelkezők átlagos életkora

Forrás: saját szerkesztés (Nagy Barna Krisztina)

A fenti ábrán az oktatók életpálya szerinti „korbontása” látható. A grafikon alapján elmondható, hogy az oktatásban a pályakezdő, valamint a tapasztalt kollégák is egyaránt részt vesznek, adjunktusi fokozatig az átlagos életkorok között nagy eltérés nem mutatkozik. Az azonban az utánpótlás szempontjából aggodalomra adhat okot, hogy a szakmai pályafutásuk elején tartó oktatók átlagos életkora 40 és 37 év között van, különösen akkor, ha belegondolunk abba, hogy a (jog)hallgatók többsége 23-24 éves korában végez egyetemi tanulmányaival, és a három- vagy négyéves PhD-képzési idő elvégzését követően csak a harmincas éveinek második felében érheti el a valódi oktatói státuszt. Az ábrából az is kiolvasható, hogy az oktató kollégák egyetemi tanársegédi fokozatban töltik el a legkevesebb időt, azonban az adjunktusi fokozat megszerzését követően nehezebb az előrejutás. Ez negatívan befolyásolhatja a későbbi generációk kedvét az egyetemi oktatói pálya iránt, ami pedig nem kedvez annak a célnak, ami az „oktatói gárda” szinten tartását célozza.

A PhD-hallgatók átlagos életkorát nem tudtuk megvizsgálni, mert nem tudjuk, hogy az egyes karokon pontosan milyen számban fordulnak elő, továbbá azt sem, hogy státusszal rendelkeznek-e vagy sem.

3.5. Kutatási terület

Az egyes szervezeti egységek tagjai által érintett kutatási területek megvizsgálása azért szükséges, hogy láthatóvá váljon, melyek azok a témakörök, amelyek akár közös kutatási projektek tárgyai lehetnek, továbbá melyek azok a szervezeti egységek, amelyek bizonyos témakört érintő közös munkába bevonhatók, biztosítva ezáltal a kutatás egységes szakmai színvonalát, és emelve a folyamat eredményeként megszülető végtermék tartalmának relevanciáját. Az elemzést a Polgári Törvénykönyv egyes könyveinek alapulvételével végeztük, és ahhoz rendeljük hozzá az egyes szervezeti egységek által megadott speciális témaköröket. Az ábrán csak azok az intézmények szerepelnek, amelyek adatot szolgáltatottak, vagy az internetes kutatás során releváns adatot találtunk a vonatkozó kérdésben. Az egyes intézmények által érintett kutatási területeket és a kapcsolódási pontokat a 3. számú melléklet szemlélteti.

4. Záró gondolatok

A közel két évig tartó Ptk. módszertani workshop sorozatok, valamint további kutató, rendszerező és elemző munka eredményeként készült el a jelen tanulmány. Szívesen vesszük és nyitottak vagyunk az olvasók és a kollégák észrevételeire, továbbá azon javaslataira, amelyek a megkezdett munka folytatását, a közös kutatásnak és tudományszervezésnek a kezdeményezését szorgalmazzák.

1. számú melléklet: <https://antk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/Polg%C3%A1ri%20jogi%20oktat%C3%A1sunk%20jelene%201.%20mell%C3%A9klet.pdf>

2. számú melléklet: <https://antk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/Polg%C3%A1ri%20jogi%20oktat%C3%A1sunk%20jelene%202.%20mell%C3%A9klet.pdf>

3. számú melléklet: <https://antk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/Polg%C3%A1ri%20jogi%20oktat%C3%A1sunk%20jelene%203.%20mell%C3%A9klet.pdf>